I. L. CARAGIALE

O P E R E

I

NUVELE ŞI SCHIŢE

EDIŢIE ÎNGRIJITĂ
de
PAUL ZARIFOPOL

Cu 3 planşe afară din text

B U C U R E Ş T I
EDITURA „CULTURA NAŢIONALĂ“
2, Pasajul Macca, 2
1 9 3 0

I. L. CARAGIALE

OPERE

NUVELE ŞI SCHIŢE

TOMUL I

I. L. CARAGIALE

OPERE

Ediţie îngrijită
de
PAUL ZARIFOPOL

Această carte s'a tras în trei mii o sută douăzeci și șase de exemplare, și anume:

șaptezeci și șase de exemplare nepuse în comerț, douăzeci și șase pe hârtie velină vărgată fabricată pentru Editura «Cultura Națională», numerotate dela A la Z, și cincizeci de exemplare pe hârtie semivelină vărgată, numerotate dela I la L;

cinci sute de exemplare pe hârtie velină vărgată, numerotate dela 1 la 500, și o miie de exemplare pe hârtie semivelină vărgată, numerotate de la 501 la 1.500;

o miie cinci sute cincizeci de exemplare pe hârtie de tipar vergé.

PREFAŢĂ

Publicăm în ediţia de faţă tot ce a publicat Caragiale însuşi, în volum, în reviste sau ziare, precum şi manuscrisele sale, cu rezerva acelor texte — scrisori sau altele — care ar putea atinge supărător oameni astăzi în viaţă; şi fără a reproduce în întregime cuprinsul foiţei umoristice Claponul, *scrisă aproape toată de dânsul. Din această ultimă publicaţie de tinereţe, cu un material în cea mai mare parte puţin diferenţiat şi monoton, am reprodus numai ce mi s'a părut caracteristic pentru începuturile talentului său, sau ce poate servi pentru lămurirea textului operei sale în general.*

Esteţilor fanatici trebue amintit că însuşi Caragiale a retipărit, treizeci de ani mai târziu, deci în culmea maturităţii, o bucată din această publicaţie de începător — referatul umoristic despre o şedinţă a primului parlament turcesc; şi că, din Moftul Român, *a reprodus de două ori darea de seamă despre* Congresul Cooperativ român, *două bucăţi a căror republicare de către un altul decât autorul lor, fără îndoială ar fi stârnit în esteţii fanatici indignare aprinsă şi protestări amare ori furioase. — Turburarea disproporţionată cu ocazia retipăririi fabulelor şi altor versuri ale acestui scriitor, a isbucnit dintr'o neînţelegere. Texte literare nu se publică în scopul unic de a face educaţia estetică a generaţiilor, ci şi din interes istoric, de exemplu, din trebuinţa adică de a cunoaşte un talent şi o producţie literară* aşa cum au fost. *I-a plăcut, iată, lui Caragiale să retipărească, odată şi încă odată, acel ţesut de calambururi teribil de obişnuite, întitulat*

Congresul Cooperativ român. *Această faptă a lui nu e deloc fără însemnătate pentru cine cercetează istoric artistul şi opera lui. Cine s'ar încumeta să ştie cu hotărîre ce ar mai fi retipărit Caragiale din schiţele şi foiletoanele lui, dacă i-ar fi fost viaţa mai lungă? Deci, în afară chiar de consideraţii strict istorice, alegerile câte le-a făcut el pentru retipărire, nu pot rămâne model absolut pentru editor.*

Cu rezervele arătate, noi tindem să dăm aici scrisul lui Caragiale întreg. Pentru a preveni pe cât se poate iritarea diletanţilor prea susceptibili, am dispus materialul astfel, încât aceea ce se poate numi opera clasică şi comun cunoscută să apară despărţită de elementul acela căruia, cu oricâtă rigoare judecat, i se va acorda oricând un interes istoric.

Asupra principiilor oricărei editări, oamenii de meserie demult s'au înţeles pretutindeni, în general măcar. Aici la noi, d-l Iorga, încă de acum douăzeci de ani şi mai bine (în Floarea Darurilor, *II, 1907), iar mai de curând d-l Ibrăileanu, în cercetările lui adevărat exemplare asupra textului lui Eminescu, au spus tot ce trebue. In această privinţă, aşa dar, noi care edităm, nu mai avem cum ne scuza capriciile; şi păcatul pentru care avem mai mult dreptul să aşteptăm iertare este, cum cred, acel al exagerării în stricteţea metodei.*

* * *

Materialul l-am împărţit în trei grupe: opera narativă — notiţele de critică literară împreună cu parodiile, articolele sau broşurile politice şi aşa numitele « Reminiscenţe » — teatrul şi versurile. In sânul acestor grupe cu subîmpărţirile lor, bucăţile sunt aşezate cronologic. Am lăsat, totuşi, la un loc schiţele despre pedagogul Rostogan şi traducerile. Am strămutat bucata Boborul, *din seria « Momentelor », la « Reminiscenţe », aşa cum o aşezase Caragiale în* Calendarul Dacia, *şi unde îi este şi locul potrivit. Fiecare secţie a acestei ediţii are o introducere referitoare la cuprinsul său; în fruntea celei ce se va publica la urmă se va da şi o schiţă biografică şi bibliografică.*

In păstrarea d-nei Alexandrina I. L. Caragiale se află următoarele autografe ale scriitorului, care, la locul lor, sunt reproduse sau colaţionate în ediţia noastră:

— şase caete sau foi răzleţe cuprinzând schiţe şi proecte pentru o comedie, care avea să se întituleze Titircă, Sotirescu et Co., *sau* High-Life;

— un repertoriu alfabetic de nume proprii de familie (care se completează cu o serie de câteva asemenea nume, notate pe o placă de faianţă ce stetea întotdeauna pe biroul lui Caragiale) — probabil cea din urmă însemnare a lui cu intenţii literare;

— un manuscris cu creionul: schiţă despre chestia naţională;

— două manuscrise cu textul unei fabule dedicate lui Vlahuţă (începe: «A fost odată un băiat);

— un manuscris necomplet: schiţa unui foileton cu titlul Datine şi progres;

— o pagină de manuscris cu o schiţă dramatică: Sulfina, *basm în trei acte de Carmen Sylva*;

— manuscris necomplet al foiletonului D-l X;

— manuscris necomplet cuprinzând un fragment de introducere pentru o istorie a Românilor, cu titlul: Originile Romei;

— manuscris necomplet cuprinzând bucăţi şi planuri pentru Povestea neterminată, *publicată întâi în volumul* Abu-Hassan *(1915), pag. 61*;

— manuscris cuprinzând basmul Dĕ dĕmult, mai dĕ dĕmult, *parodie a povestei lui Delavrancea:* Stăpînea odată;

— două coli tipărite cuprinzând, în două exemplare, textu unui monolog cu titlul Modern; *un «cântecel comic» în maniera Alecsandri-Millo. Personajul este, în esenţă, tipul de commis-voiajor din schiţa* Aşa să mor (Schiţe Nouă, *1910, pag. 189), transpus în ziarist şi literat de ocazie. Povestea-parodie şi acest monolog sunt, pe cât vedem, singurele lucrări inedite întregi rămase dela Caragiale.*

Se mai găsesc în sfârşit, între hârtiile păstrate la d-na Caragiale, şase cuvântări ale scriitorului (texte dactilografice).

La Biblioteca Fundației Universitare Carol I se păstrează două manuscrise: unul cuprinde textul definitiv al povestei Abu-Hassan; *celălalt, fragmentul de* Poveste *așa cum s'a publicat în volumul* Abu-Hassan *(1915), pag. 61.*

Pe verso primelor treisprezece foi ale acestui din urmă manuscris a fost scrisă cu creionul parodia Dĕ dĕmult, mai dĕ dĕmult. *Din acest text nu mai sunt decât câteva rânduri cetibile, cea mai mare parte s'a șters prin uzură, sau a fost șters cu gumă.*

Peste tot, în această ediție se dă ultimul text tipărit de Caragiale; iar ca variante, am notat deosebirile între acest text și prima tipărire sau manuscris. Pentru felul de a lucra al acestui artist, și cele mai mărunte schimbări sunt însemnate.

Abia am nevoe să pomenesc, înaintea cetitorilor cât de puțin competenți, că sunt adânc îndatorat, pentru această lucrare, personalului Bibliotecei Academiei Române și al Bibliotecei Fundației Universitare Carol I. In deosebi d-lui profesor Tzigara-Samurcaș și d-lui bibliotecar Gheorghe Lazăr niciodată nu le voiu putea deajuns mulțumi pentru bunătatea neobosită cu care m'au ajutat să găsesc materialul de tot felul trebuincios unei lucrări ca aceasta. Iar acei ce cunosc și învățătura și generozitatea, puțin obișnuite, ale d-lui Barbu Lăzăreanu, vor înțelege numai decât de ce nu încerc măcar a închide în cuvinte recunoștința care mă leagă de dânsul.

P. Z.

Particularitățile în care ortografia lui Caragiale, în epoca maturității, se arată mai consecventă, sunt: elidarea lui î la începutul cuvintelor; a, e, i *și* u *cu accent grav, la persoana III-a a imperfectului conjugării I și perfectului simplu al celorlalte conjugări. — O curiozitate — a lui Caragiale sau a unor tipografi? — sunt formele, rare, ce-i dreptul, de perfecte simple la persoana III-a, cu â:* fulgerâ, încuiâ, subțiâ. I *consonant poartă totdeauna semnul scurtării, la sfârșitul ca și în corpul cuvântului.* N *e dublat, dar nu strict consecvent, în corpul cuvintelor:* înnainte, înnota,

Haosul ortografic nu mai e astăzi, poate, ce a fost altădată, dar nici nu a încetat cu totul. In tot cazul, dela tipografii noștri nu s'ar fi putut obține reproducerea crédincioasă a unei ortografii de pe vremuri, cum e acea a lui Caragiale: o încercare în sensul acesta n'ar fi dat decât o deplorabilă confuzie. Am încercat, totuși, în Addenda, *să reproducem particularitățile ortografice principale ale tânărului Caragiale din vremea* Claponului.

INTRODUCERE

« Sunt vechiu domnilor », — era vorba favorită a lui Caragiale, când se certa cu prietenii pentru idei, pentru idei de artă mai cu seamă. Părerea populară atribue artiştilor ca atare un conservatism din naştere. Nu interesează aici să verificăm principiul acestei generalizări curente, ci numai, întrucât acea coincidenţă e, în anume caz, evidentă, să căutăm a preciza condiţiile în care ea se arată acolo. Caragiale avea un spirit de o rară mobilitate; prefacerea simpatiilor lui intelectuale în antipatii era fenomen cronic, de care prietenii lui toţi erau deprinşi a se amuza. Totuşi e adevărat că simpatia lui pentru ceea ce e vechiu, în artă cel puţin, era oarecum sistematică. Cred că acest conservatism ferm, care izbucnea numai decât în dispreţ agresiv pentru orice i se părea abatere obraznică şi proastă dela adevărurile bine hotărîte, era, probabil, mai întâi un semn firesc al energiei unui talent care se simţea sigur pe ce apucase odată să ştie şi refuza cu superbă îndârjire orice i se părea măcar o umbră de obiecţie la cele hotărîte ca bune şi învăţate ca atare. Era poate şi lenea lui de oriental adevărat care-l îndemna să fugă de osteneala supărătoare, inevitabilă în orice revizuire serioasă a ideilor noastre cele mai confortabil fixate. Presupun, în sfârşit, că aceste viguroase fatalităţi interne ale omului au fost întărite de o împrejurare exterioară. Prin cariera sa elegantă şi sigură de elită triumfătoare, Junimea îşi dezvoltase o încredere în sine foarte solid accentuată. Această încredere, cu deosebire pitoresc purtată de şeful politic al grupului, a avut incarnări diverse şi,

se înţelege, inegal reuşite. In deosebi la Junimea din Bucureşti, dacă nu se afirma categoric, se dedea cel puţin a înţelege, între membrii tineri, că, de exemplu, *Faust* cu greu ar putea fi în vreun alt punct de pe glob atât de adevărat priceput şi exact preţuit ca în cercul *Convorbirilor*; iar cine trecuse pe la cursurile maestrului unic Maiorescu, rămânea sigur că poate vorbi cu definitivă indulgenţă despre Oxford, Paris ori Goettingen. Se formase astfel, în sânul acelui cerc, un specific extract concentrat de mândrie naţională, monopolizat, fireşte, pe seama grupării şi cu care membrii ei se parfumau, negreşit, cu atât mai simţitor, cu cât erau mai tineri, dar care făcea, putem crede, atmosferă generală pentru toate vârstele. Caragiale tânăr a trăit în acel aer, şi e de bănuit că natura lui vioae a adoptat cu personal exces optimismul acela juvenil şi naţionalist: uşor şi comod devenea, pentru dânsul, moft şi gogomănie, orice era nou, străin de valorile irevocabil consacrate, ori, mai cu seamă, deadreptul opus lor. Insă, negreşit, trebue aici să ne amintim îndată că inovaţiile specific române pe care le zeflemisea Junimea cuprindeau esenţial comori de comicărie. Natura talentului lui Caragiale şi conservatismul Junimii s'au întâlnit pentru o colaborare eminentă. Atâta numai că inovaţiile române au compromis, în ochii lui Caragiale, noutatea ca atare. Până în anii din urmă ai vieţii, el persifla ori invectiva, pe necetitele şi nevăzutele, teatrul lui Ibsen ori al lui Strindberg, aproape ca şi cum ar fi fost, şi ei, nişte stâlpi ai progresismului român dela 1860. Era o obstinaţie ce nu se mai poate înţelege ca rezistenţă a cunoscătorului de meserie. Aşa s'a făcut ca arta lui să fie în adevăr, o artă veche. Unele părţi din publicul românesc actual se grăbesc a o numi — învechită. Această grabă e un simptom bun pentru caracterizarea acelui public. Pentru Caragiale ea probează, cred, numai că fondul şi direcţia satirei sale irită foarte rău, e deci încă foarte vie.

E greu totuşi a tăgădui că procedările lui artistice sunt adesea vechi, în înţelesul de: perimate. Socotesc că, printre oamenii astăzi în viaţă, sunt unii tocmai astfel aşezaţi în timp, ca să

poată simţi viu opera lui Caragiale şi, în aceiaş vreme, să poată imagina relativitatea ei istorică. Pentru filologii viitorului depărtat, când se vor silì, după cum le e meseria, să închipue, în scheme şi fantasme fragmentare, ceeace trăim noi astăzi şi am trăit ieri şi dăunăzi, consemnarea gândirii şi simţirii noastre, a acestora care am fost contimporani maturi ai lui Caragiale şi suntem şi ai generaţiilor tinere de care opera lui începe acum a se îndepărta, va fi un material ce, mai adânc poate decât oricare altul, va lumina şi va colora viziunea lor istorică despre vremile noastre.

Calendarul Claponului, pe anul dela Mahomet 1295, dela Hristos 1878, este dedicat « Cocoanelor şi Demoazelelor din toate mahalalele, fundăturile şi marginile Bucureştilor, precum şi tutulor Monşerilor, becheri şi familişti ». Aşa începe tânărul scriitor: amuzând mahalaua, ca să o studieze. « Gogoşile » din *Claponul* — anecdote, dialoguri, schiţe şi calambururi groase — revin şi stărue în *Moftul Român*. Amuzarea şi persiflarea mahalalei au mers multă vreme împreună. In germene însă, apar, în *Claponul*, şi *Momentele*. Sunt acolo trei schiţe de încornoraţi, pregătiri semnificative pentru figurile de soţi blajini sau comozi din *Diplomaţie*, din *Tren de plăcere*, din *Lună de Miere*, din *Cadou*; iar una din acele schiţe ale începătorului : istoria cetăţeanului Ghiţă Calup a intrat deadreptul în *Noaptea furtunoasă*. Insă cu deosebire simptomatice pentru orientarea artistului sunt tipurile dezvoltate, în foiţa umoristică din 1877, sub titlurile *Şotrocea şi Motocea* şi *Leonică Ciupicescu*, retipărite cincisprezece ani mai târziu în *Moftul Român*, unde Şotrocea şi Motrocea se prefac în definitivii Lache şi Mache, pe când Leonică Ciupicescu era din capul locului un nume creat artistic, — primul de felul acesta în colecţia clasică a lui Caragiale. E un nume care nu mai e făcut după vechea procedare a aluziei naive la caracterul personajului.

Lui Caragiale îi plăcea să repete că *Momentele* au fost precedate, în chip determinant, de *Copiile de pe natură*. D-l Iacob Negruzzi îşi luase motto din Boileau:

«La nature, féconde en bizarres portraits,
En chaque âme est marquée à de différents traits,
Un geste la découvre, un rien la fait paraître...»

— iar în *Prolog* domnia sa zicea:

«Eu am privit în juru-mi l'a noastră omenire,
La număr fără margini, cu gândul mărginit...»

Imi pare neîndoelnic că Vespasian şi Papinian, Ghiţă Titirez Don Juanul dela Arhivă şi Tache Zimbilă, prevestesc figurile de studenţi naţionalişti şi carierişti, de politiciani fără obraz, de funcţionăraşi şi crai suburbani ai lui Caragiale, aşa cum Cuconul Pantazachi şi Cuconul Manolaş din *Un drum la Cahul* ne prevestesc, pare că, provincialii cinstiţi, şi neadaptaţi până la tragic, ai d-lui Brătescu-Voineşti, sau comic nenorociţi ai d-lor Basarabescu şi Pătrăşcanu. In afară de înrudirea ideologică — la Caragiale ca şi la d-l Negruzzi, micii burghezi sunt văzuţi cu optica boerească — procedarea artistică, clasic tipizantă, e aceaşi. Dar unde la vechiul şi spiritualul junimist era notare diletantică, adesea rudimentară, e, la Caragiale, execuţie artistică: dela schiţele din *Claponul* apare caracterizarea intensă prin dialog, care dă povestirii relieful şi iuţeala aceea unică. Pe Caragiale l-am auzit adesea clasându-se printre «moralişti», în înţelesul pe care cuvântul îl are în uzul francez: constructor adică de tipuri şi portrete, şi e sigur că versurile lui Boileau din fruntea *Copiilor de pe natură* cuprind o caracterizare exactă a metodei sale. Din metoda clasică face parte şi construirea nu rareori călăuzită de intenţii didactice, vizând ceeace numea el, la bătrâneţe: înţelepciunea poveştilor şi proverbelor orientale. Din cea dintâiu tinereţe, Caragiale s'a interesat cu dragoste de Anton Pann.

Construirea tipului se exagerează uneori până la mecanizare, şi, negreşit, excesul acesta e cu deosebire vizibil la începător. Şotrocea şi Motrocea din *Claponul* sunt doi automaţi prea dinadins arătaţi ca atare: artistul vrea tot timpul să simţim că cele două păpuşi nu se deosebesc una de alta decât pentrucă el vrea să tragă acum o sfoară, acum alta. In deosebi Leonică

Ciupicescu, împietrit în încercările lui de căsătorie periodice, ne întâmpină, familiar, cu ticul său verbal: lac să fie, broaşte destule — ca figură deplin carageliană.

In acelaş an, 1880, apar în *Convorbiri Literare*, « Amintirile din Copilărie » ale lui Creangă şi « Amintirile din teatre » ale lui Caragiale. Zece ani mai înainte se publicase în aceiaşi foaie *Făt-frumos din lacrimă*. Un început de vreme literară nouă se afirma astfel cum nu se poate mai hotărît. Lirică şi romantică, pe alocuri până la stângăcie poate, viziunea fantastică a poetului, cu splendidul ei pitoresc şi mitologic şi cosmic, cu mişcarea măreţ înceată a faptelor, e, poate, mai aproape de naraţiunea pură decât scenele strânse sub accente scurte ale celorlalţi doi. Cu toate deosebirile, povestitorul Creangă e aproape tot atât de dramatic cât Caragiale cel predestinat teatrului. Dialogul lui Creangă, cu indicaţiile de mişcări şi atitudini, în *Amintiri*, dar nu mai puţin în *Soacra cu trei nurori* sau în *Moş Nichifor Coţcarul*, sunt făcute ca să creeze intens figurile; iar mersul întâmplărilor e continuu îndreptat astfel ca să culmineze în crize.

Amintirile din teatre sunt însă, propriu zis, tablouri sclipitoare de comedie. Anecdota e aleasă şi stilizată teatral; personajele, oricât de fugitiv schiţate, devin, în câteva replici, tipuri şi caractere. Şi, ca în povestirile de mai târziu, Caragiale arată şi aici puterea lui excepţională de a încadra acţiunile în evocări fulgerătoare de vremi şi locuri. Solomonescu, care e şi cântăreţ la Biserica dintr'o zi şi artist dramatic, nu pronunţă niciodată curat numele proprii străine şi neologismele; Grecul creditor turbat, care umblă să-l împuşte pe Millo, iar când îl întâlneşte, îl mai imprumută cu « zece galbeni », că altfel « n'avè ţe munca astazi »; păcăleala cu chinoroz a ilustrului Pantazi Ghica, la un chef dinadins pus la cale de farsorul neobosit Iorgu Caragiale; tristeţea comică a teatrului gol din Bârlad la reprezentaţia « de adio » a lui Millo; telegrafistul care, amorezat de domnişoara Henriette, călăreaţă de înaltă şcoală, strigă rândaşilor circului, care-l tăvălesc în pumni şi palme prin gunoi: « nu daţi, mă, că v'aprindeţi!..

nu daţi, gogomanilor, că fac explozie!» — sunt esenţă concentrată a vieţii de Bucureşti şi de provincie românească de până acum câteva zeci de ani în urmă.

Dar amintirile sufleorului Caragiale au şi o semnificare mai generală: în ele apare, monumental, veselia unei rase, — Carageleştii au fost o dinastie de oameni cu geniul râsului. Unchii Caragiale, Iorgu şi Costache, ca şi nepotul lor Ion Luca, ca şi copii acestuia, au râsul în structura intimă a spiritului. Sarcasm studiat şi savurat, ca la d-l Matei Caragiale, sau persiflaj izbucnitor şi irezistibil vesel ca la regretatul Luca Ion, la sora, la părintele lor şi, cum se pare, la cei doi unchi ai acestuia. Cine a frecventat familia lui Caragiale, a cunoscut, în caz excepţional, ce este vocaţia râsului ca artă şi simţul comicului ca instinct fundamental. Drept zicea Gherea: Caragiale râde cu poftă. Vlahuţă, negreşit, scrie: « Un om foarte trist. E multă durere sub glumele lui»; — Vlahuţă aplică lui Caragiale formula prin care unii romantici sentimentali din apus crezuse, pe vremuri, că ridică valoarea lui Cervantes sau a lui Molière.

Când colegii dezolaţi, în căutarea lor zadarnică după nenea Anghelache casierul, trec, din întâmplare prin faţa morgei şi văd căruţa funebră, povestitorul zice: « un nou oaspete a venit, sătul de căldurile vieţii, să coboare în răcorosul otel». Nu rabdă Caragiale să nu sublinieze clipa jalnic macabră cu o sclipire de viguros umor.

Amintirile din teatre cad în pauza dintre cele două perechi de comedii, între *Conul Leonida* şi *Scrisoarea pierdută*. Prin conţinutul lor ele se aşează logic în miezul epocei teatrale a producţiei lui Caragiale. După *D'ale Carnavalului* (1885), altă pauză: se pregăteşte acum explorarea tragicului. In acelaş an al *Convorbirilor* (1889—1890) se tipăreşte *Năpasta* şi *O făclie de Paşte*; iar alături de aceste icoane mari, şi în ton întunecat, o reminiscenţă din provincie: *Grand Hôtel Victoria Română*. Linia umoristică continuă, pe lângă şirul acesta de vedenii negre sau cenuşii, numai cu schiţa: *25 de minute*, prima din

grupul *Telegrame, High-Life, O zi solemnă* şi *Monopol* (din *Schiţe Nouă*), un adevărat ciclu în care verva lui Caragiale, pornită asupra comicului provincial, arde cu cea mai veselă strălucire.

Doi ani mai târziu, apar cele două nuvele tragice, *Păcat* şi *O făclie de Paşte*, nu prin vreo logică literară, ci foarte probabil prin constrângerea editorului combinate în acelaş volum cu schiţa *Om cu noroc*, prima din seria portretelor de soţi complezenţi, şi cea mai rudimentară. In aceiaşi vreme, şi sub sila aceloraşi nevoi, cred, sunt retipărite, foarte amestecat, *Grand Hôtel Victoria Română* şi *25 de minute* printre foiletoane şi schiţe critice, şi cu *Amintirile din teatru*. Să observăm numaidecât, cum în *Păcat* şi în *Făclia de Paşte* pătrunde irezistibil suflul satiric al artistului. Procurorul care vine să ia minorul « secvestrat » de popa Niţă, şi poliţaiul care, mai târziu fură portofelul părintelui, leşinat în casa prefectului, ne sunt figuri familiare de comedie din compania Caţavencu şi tovarăşi; iar studenţii care, în faţa lui Zibal îngrozit, desvoltă teorii lombrosiene, ar fi alcătuit o pagină mai mult în *Momente*, dacă ar fi vrut Caragiale să dea cândva substanţă concretă schemei moftangiului « Savant ». Aşa cum sunt înfăţişate în cele două nuvele, cu un exces de subliniare, figurile acestea apasă prea greu, formând întru câtva corp străin în substanţa, cu totul în alt ton, a tabloului.

Leiba Zibal este ovreimea, — a zis Maiorescu. Nu-mi este clar întru cât asemenea definiţie slujeşte la interpretarea şi valorificarea unei figuri din punct de vedere artistic. Inclin a credé că generalizări de acest fel constitue o incursiune a unui principiu de ştiinţă în planul artei; şi mi se pare că, oricât de adânc exploatată, asemene extragere a tipului dintr'un complex de impresii preparate cu intenţie artistică, ea rămâne esenţial informativă şi se supune ca atare unui interes teoretic. Caragiale ne spune întâmplările unui evreu din Iaşi care, ajuns cârciumar la ţară, cade în primejdie să fie ucis de un argat, şi arată cum frica insuflă evreului puteri de apărare diabolic desperate.

Cruzimea ingenioasă a omului zmintit de frică: acesta-i motivul central al dramei lui Zibal.

« Simt enorm şi văd monstruos » —, zice Caragiale în chip de concluzie, după ce descrie exasperarea nervoasă a nopţii petrecute la *Grand Hôtel Victoria Română*. Bucata are, întreagă, caracter de reminiscenţă acută, şi cine l-a cunoscut bine pe Caragiale se opreşte la cuvintele de mai sus, ca la un semnal deosebit: ele nu sunt numai o formulă ocazională, ci rezumă un temperament şi lămuresc o metodă artistică. Sensibilitatea « enormă » şi viziunea « monstruoasă » au imprimat artei sale caracterul excesiv: în comic, stil caricatural; în tragic, forme de groază şi de tortură extreme.

Incă de copil începe Zibal cariera fricei: leşină de spaimă pentrucă a văzut pe un hamal izbind la pământ pe altul şi umplându-l de sânge. Acest fricos prin esenţă nimereşte s'ajungă cârciumar la un han aşezat singuratic, în vecinătatea unui sat cu oameni înrăiţi de mare sărăcie; şi tocmai unul din cei mai deochiaţi, ursuz şi brutal foarte, se tocmeşte argat la dânsul. Fiorosul Gheorghe, dat afară, pleacă mârâind la urechea lui Leiba o straşnică ameninţare, *cu întâlnire hotărîtă* în noaptea Invierii. Abia pleacă Gheorghe, şi vin să-l caute nişte călăraşi pentru o pricină. Subprefectul, când îl roagă ovreiul să-l apere, îl ia în râs, ba îi şi complică spaima sfătuindu-l serios să se păzească de a da sărăcimii din Podeni, prin frica lui imprudent desvelită, gânduri prea rele. Şi pe când, peste groazele astea toate, îl chinue tocmai fierbinţeala frigurilor de baltă, soseşte diligenţa cu oameni care spun, cum la tactul de mai sus al poştei au măcelărit hoţii pe hangiu şi ai lui « cu o absurdă sălbătăcie ». După îngrămădirea aceasta meşteşugit enormă a motivelor de groază din afară, îndoite cu visele înspăimântătoare ale omului în delir de friguri, se pregăteşte cetitorului o clipă de contrast: chipurile de comedie ale studenţilor care se luminează între ei şi, mai cu seamă, luminează pe conductorul diligenţei, despre Darwin, atavism, şi toată filosofia, de ultim tiraj pe atunci, a

criminalului născut. Intermediul acesta, apăsat până la disonanţă, face, în definitiv, ca Leiba să rămâie şi mai îngrozit de cum îl găsise sosirea diligenţei. Frica e la paroxism. Când sosesc hoţii, Zibal e gata ca o bombă cu fitilul pus: sigur, e «îngheţat şi aiurit», pe când lucrează hoţii la poartă, dar de aici încolo va fi şi din ce în ce mai lucid. In frică se înfiltrează de acum tot mai tare desperarea rece. Răutatea hoţului a pătruns şi germinează febril, prin strictă logică interpsihică, în sufletul celui ce stă să fie victimă.

In conducerea acestor mişcări interioare, virtuozitatea artistului este, cred, la limita de sus a posibilităţilor literare; exacta înlănţuire a termenilor progresiunii e condusă cu o vigoare şi minuţiozitate fără clipă de slăbire — te gândeşti la rabinul din *la Torture par l'espérance* a lui Villiers de l'Isle-Adam, cu rafinata clătinare între nădejde şi pierzare; îmi pare însă că, aici, artificialul construcţiei totale, prea aparent, slăbeşte întru câtva verosimilul: schema prea vizibil voită a unei probleme, răceşte impresia de viaţă imediată.

Din absorbirea lui bolnăvicioasă de animal în primejdie supremă, îl trezeşte pe Zibal vârful sfredelului care a străpuns poarta şi-l înţeapă. Hoţii lucrează cu un fierăstrău şi un sfredel — amândouă simboluri clasice de caznă sălbatică şi prelungă; aşteptarea sugrumă pe Zibal, alternativ, sub hârşcâiala fierăstrăului şi sub roaderea hapsână a sfredelului. In sfârşit, vârful răsucit îl împunge: aşteptarea trece în realizare, cu durerea fizică imediată, şi nimiceşte brusc gândul de scăpare. Este aici, în dispunerea imaginilor de chinuri şi moarte, în îmbinarea brutalităţilor palpabile cu zguduirea dinăuntru, o ridicare la culme excepţional măiestrită a mişcării de rafinată pregătire pe care caut să o interpretez. Şi e, deosebit, o abilitate supremă în felul cum Zibal e adus ca, din întâmplare, să-i vie ideea de a prăji braţul hoţului. Şi cu ce minunată siguranţă se dă povestirii mers moderat, îndată ce începe cazna sub ochii liniştiţi, în sfârşit, ai ovreiului: savoarea torturii stă în încetineală. Finalul e tradiţional

melodramatic. Un teatralism vechiu, astăzi supărător tare, birue adesea chiar simţul atât de sigur al acestui maestru. Despre finalul *Făcliei de Paşte* a spus Gherea de mult tot ce trebue.

Metodei acesteia de artă scenică învechită, aplicată pe temperamentul dramatic al lui Caragiale, s'ar putea atribui nu numai prisosurile declamatorii: « Da! s'o ţintuiască pe loc... Şi rămase tîmp cu ochii holbaţi pe lumina dela fereastră... Câteva momente el stete astfel încremenit pe altă lume, dar deodată: Da, repetă el surăzând cu o clipire fioroasă: da! s'o ţintuiască pe loc! » —, dar şi intervenţiile explicative ale povestitorului. In subiectivismul acesta se vede apucătura omului de teatru, a regisorului se poate zice, care, dacă nu-şi prezintă ficţiunile deadreptul pe scenă, simte neapărat trebuinţa să conducă într'una şi spectacolul şi pe spectatorul implicaţi ideal în conştiinţa povestitorului care nu se poate opri de a imagina teatral... « A! e cu mult mai mică deosebirea între soare şi cea mai de nimic scântee decât între aceasta şi întunericul orb!» — explică, de exemplu, Caragiale, după ce ne-a dat, clară, impresia directă a lămpii cu fitilul lăsat jos de tot, în dugheana unde tremură Leiba în aşteptarea hoţului. Sau: după ce evreul se deşteaptă înfiorat de înţepătura sfredelului, şi după ce s'a spus cum, în fantazia nenorocitului, unealta luase « dimensii nemai închipuite, învârtindu-se mereu la infinit », se mai întinde comentarul astfel, şi deplorabil: « Ceea ce se petrecea în acel creer ieşea din sfera gândirii umane: viaţa se ridicase la o treaptă de exaltare din care toate se vedeau, se auzeau, se pipăiau enorme, de proporţii haotice ». Intr'o pagină cu ţesătura strânsă extrem, asemenea retorică face goluri; stricteţea reliefului se alterează prin această verbozitate care înşeală atenţia cetitorului.

Maniera arătată în exemplul din urmă se exagerează în *Păcat*, acolo unde autorul vrea să descrie începutul dragostei furioase a seminaristului cu tânăra văduvă: « Vorbe?... încap vorbe?... Cum o femeie ştie alinta... » şi celelalte, şi celelalte.

Pentru înţelegerea acestor asperităţi urîte, îmi pare că, pe lângă graba, firească temperamentului dramatic incomodat oarecum de restrângerile ce i le impune situaţia de pur narator, e nevoie să ne gândim şi la acţiunea scrisului gazetăresc asupra celui literar. Care cetitor, neprevenit că iscălitura e a lui Caragiale, n'ar crede că «vorbele» din citatul al cărui început l-am dat, nu sunt ale unui redactor oarecare de supliment literar de pe vremuri? In *Păcat*, reportajul, cu neologismele sale disgraţios masate, întinde ca o parodie grotescă pe fondul serios şi rural al povestirii: «Ce face atâta *sensaţie*?... A făcut o nepomenită *sensaţie* popa... *Succesul colosal şi spontaneu* n'a *afectat* câtuşi de puţin... Când scăpat cu totul de *vermină*, l-au îmbrăcat în mintean... *Revoltat* că vrea să-i ia băiatul, preotul a făcut o *elocventă* apărare a *cauzei* sale. Cuvântul *oratorului* câştigase aproape pe *asistenţi*... *Tonul magistral* şi *sever*—trebuia să *răstoarne impresia* ce preotul *obţinuse* cu *elocvenţa-i sentimentală*... Chiar pentru o faptă sau numai pentru o *demonstraţie* — el se repezi şi luă puşca... Popa înţelese că *inspiraţia* nu trebue căutată»... De neologism, ca obiceiu rău, nu scapă Caragiale nici în cele de pe urmă pagini ale sale de poveste. E aproape de necrezut că, în *Abu-Hassan*, în *Kir Ianulea* şi în ultimul text rămas dela el: în fragmentul de *Poveste*, toate bucăţi de ton arhaizant şi popular, artistul care altfel îşi îngrijea scrisul cu o frică fanatică, a putut lăsa străinisme moderne atât de izbitoare ca: (daruri) *preţioase*, *cazarmă*, *credit*, (mă gândesc la) *viitorul* meu, (cât îţi sunt de) *recunoscător*, (în fiecare zi) *regulat*, fii *sigur*, te *asigur*, *raportul* (e vorba de un calif care primeşte «raportul» vizirului), om *preţios*, *ruptură* (cu înţelesul francezului *rupture*), împăraţi (din poveste) care vedeau o ameninţare pentru *siguranţa* lor. Deprinderile ziaristului bucureştean au făcut să adoarmă uneori cu totul până şi atenţia excepţional veghetoare a acestui artist: un exemplu tipic de ce poate mediul, în acţiunea lui neobservată, dar sigură, ca pătrunderea unei boli lungi, ascunse şi fără leac.

Acea expunere unde e povestită dragostea lui Niţă cu văduva bogată nu e concisă, ci aruncată ca de mântuială. Dar maestrul se ridică din nou în toată strălucirea puterilor sale, dela primul tablou al dramei: apariţia copilului pierdut şi ticăloşit în faţa cafenelei, şi intervenţia indignată a preotului. Petrecerea aceasta inconştient neomenească, în mijlocul târgului, ne duce brusc în plina dezolare a vieţii de provincie. Accentul violent al acestui început e însuşi fiorul perfectei exactităţi artistice. Privim aceiaşi esenţă de mizerie care ne întâmpină în *Grand Hôtel Victoria Română*: cânele pe care, acolo, îl dau în tărbacă, până-l ucid, măturătorii, pentru petrecerea unor suflete atrofiate de o monotonie tâmpitoare şi aproape sinistră, şi fata publică în cămaşă, izbită peste gură de pumnul gardistului, sunt figuri din aceiaşi familie cu Mitu Boeru, stranii unelte vii de distracţie pentru primitivele trebuinţe ale unor nenorociţi de abrutizaţi. In *Păcat*, figura centrală a tabloului, copilul măscăriciu, nu e tratată episodic, ci desvoltată progresiv în vederea crizei imediate: preotul trebue să descopere acum îndată rodul blestemat al păcatului din tinereţe. Când cafegiul l-a făcut să înţeleagă cu prisos cine e copilul desmăţat, preotul rămâne înecat de sudoare, cu coatele pe masă strângându-şi tâmplele în pumni, « cu ochii ţintiţi la o muscă ce umblă mărunţel pe tabla de marmură albă ». Şi acum ni se arată mişcările insectei ca şi cum, dintr'odată, ea ar fi personajul principal în acţiune: « ce socoteală s'o fi făcut în capul cel mic cât un bob de mac, nu se poate spune: destul că musca stete pe loc, îşi desmorţi labele de dinapoi împleticindu-le una de alta, îşi netezi frumos mustăţile cu labele de dinainte, apoi deodată se 'nălţă şi pieri ». Indată după asta: « Omul, deşteptat, se ridică de pe scaun şi ieşi ». Atât. Despre sguduirea şi clocotul din sufletul lui, nici o vorbă. Această înlăturare a oricărei analize directe, mascarea deplină a unei smăcinări interioare în culmea ei, prin desfăşurarea unor mărunte imagini exterioare, însemna o îmbogăţire adâncă a artei literare româneşti.

Judecat numai din punct de vedere al înaintării dramatice, conflictul dintre procuror şi preot ar putea părea de prisos; dar în această întâlnire se lămuresc, întregi, firea aprinsă a popei Niţă care în scurt se repede să ia puşca, şi cuminţenia răbdătoare şi isteaţă a cumnatu-său Cuţiteiu. Cuţiteiu este prima figură neconvenţională de ţăran în literatura noastră. Aşa schiţat scurt cum este, primarul din Dobreni ne rămâne, dela prima cetire, o amintire întreagă, pentru totdeauna vie şi familiară. Trei pagini şi jumătate de format obişnuit ne lasă Caragiale să auzim stând de vorbă pe Cuţiteiu cu popa Niţă, şi atât ajunge ca să-l pomenim pe primarul ca pe cele mai ilustre chipuri din romanele şi dramele lumii întregi.

S'ar putea zice că fatalitatea e acumulată cu exces în povestirea aceasta. In casa prefectului, preotul încremeneşte în faţa unui portret — e tocmai dragostea lui de acum atâţia ani, iar soţia prefectului e fiica iubitei demult pierdute: preotul ne apare doborît de lovituri prea multe şi prea grele, care colaborează pare că într'o prea evidentă sistemă. In *Făclia de Paşte* bogăţia motivelor e concentrată cu economie bine socotită, în vederea efectului principal: ridicarea fricei până la o zmintire care se rezolvă într'o luciditate grozavă; dincoace, întâlnirea cu portretul iubitei şi hidosul acces de histerie al fiicei acesteia exasperează inutil suferinţele preotului: greutatea motivelor e hotărîtă în altă parte. Cuminţenia de prisos a lui Cuţiteiu, încercarea neizbutită pe lângă prefect, lasă loc celor două fiinţe necumpănite, preotului şi fiicei sale, să se lupte cum vor şti. Catastrofa e, de acum încolo, sigură: Mitu, băiatul bun şi slab, va fi atras într'însa, şi zdrobit, numai de puterea femeei. Peripeţiile din urmă — rugăminţile desnădăjduite ale tatălui cătră fiu-său, turbarea femeei care se crede părăsită şi frenezia revederii, goana preotului după îndrăgostiţi şi împuşcarea — se urmează cu o precipitare savantă, proprie viziunii dramatice. In jurul sbuciumului acestuia de moarte, liniile statornice ale lumii de toate zilele: « o sprânceană alburie se iveşte pe coama

dealului de către răsărit... Pe lângă crucea din răspântie scârţie roatele căruţelor ce pleacă din vreme să nu le ajungă zăduful pe drum... Sprânceana albă creşte şi alte roate venind din deal la vale se aud apropiindu-se... o doină din frunze, cântec de drumeţ fără griji... şi vorbă »... Dar cu ce stranie adâncire a impresiei de sat dela noi încunună întunecata întâmplare cuvintele minunate: « cele trei *clopote mici şi sărace* se pornesc deodată să ţipe şi să se vaite cu o jale nebunească » —!

Pe timpul compunerii celor două nuvele (1889—1892), Caragiale scrie cele trei amintiri despre Eminescu şi câteva foiletoane critice *(A zecea Muză, Temă şi Variaţiuni, Norocul Culegătorului)*, şi retipăreşte *Amintirile din Teatre.* Aceste din urmă, cu schiţele *25 de minute* şi *Om cu noroc*, continuă, singure în acel moment, seria portretelor şi povestirilor umoristice ale debutantului din *Claponul. 25 de minute* arată în plină maturitate pe autorul *Momentelor*, printre care bucata a şi fost aşezată mai târziu. Provincialii la gară, primind pe Măriile Lor în trecere, sunt primul motiv asupra căruia verva miraculoasă a lui Caragiale se înverşunează cu o lăcomie superb meşteşugită. Un comic enorm, aşa cum îl iubea Caragiale, e acumulat aici; dar distribuirea lui e atât de sigur economisită, încât concentrarea excesivă ni se impune, fermecător, ca o viziune normală. Caricatural, dar exact verosimil: acesta-i semnul lui Caragiale. Din schiţa de care vorbim se vede, desăvârşit, cum dispunerea amănuntelor care specifică figurile, lumea şi chiar materialitatea vieţii lor, întreţine şi aprofundează treptat impresia acelei realităţi care e fondul experienţei noastre locale româneşti.

In anul următor publicărei schiţelor de care am vorbit, începe prima serie a *Moftului Român* (1893), aducând ca substanţă nouă comicăria ardeleană şi pedagogică a scenelor rostogănene. Ca în *Justiţie* şi în *Art. 214*, suntem şi cu tablourile din « Şcoala Română » — cum e titlul general sub care apar dialogurile lui Rostogan în *Moftul Român* — în plin teatru. *Art. 214* a fost tipărit întâiu cu subtitlul: « comedioară în trei scene ». Neapărat

ne gândim la mimiambii lui Herondas: aceleaşi cadre, aproape aceleaşi proporţii, şi acelaşi material: acţiuni scurte şi vii din viaţa mahalalii, cea bogată în certuri şi scandaluri grabnice ca şi în naive împăcări, — la vechiul mimograf alexandrin, ca şi la bucureşteanul nostru dramaturg. Mahalaua e dramatică; mahalagii sunt copii ai naturii, iritaţi de vecinătatea unei lumi care trăieşte în strălucire. Şi o mahala meridională e, se 'nţelege, îndoit dramatică. Suburbanii Bucureştiului au colaborat, natural şi involuntar, cu geniul înnăscut al lui Caragiale.

Comicul dialectal este o formă populară a cărei vigoare, egală prin toate vremile, nu va putea slăbi decât odată cu anularea treptată a diversităţii graiurilor. Cine înclină a sublinia prea apăsat lipsa de originalitate a tehnicei lui Caragiale, ar trebui să-şi aducă aminte că, în Alecsandri, de exemplu, ridiculul linguistic este paiaţăreşte redus la stropşirea vorbirii străine la întâmplare, pe când fiece replică a lui Rostoganu zugrăveşte toate elementele tipului, şi că deosebirea e considerabilă. « Nu de dragul cuvintelor am căutat anume să vă născocesc o povestire. Eu de hatârul povestirii caut într'adins cuvinte », spune Caragiale undeva. In cazul de care vorbim, preceptul îşi află aplicare textuală, şi nu mai puţin ilustratoare pentru metoda artistului şi pentru nivelul artei sale. Prin cascada de ardelenisme amuzante, cu neclintită siguranţă psihologică alese, se întrupează un chip de dascăl, atât de vanitos cât de mărginit, aspru din firească mojicie, blând din prescripţie pedagogică ori din servilism, plin de naivă ambiţie pentru renumele şcolarilor săi, şi lichea cât vreţi — din colecţia de lichele a lui Caragiale, poate cea mai simpatic hazlie.

In prima serie a *Moftului Român* (1893), bucăţile pur narative sunt rare: în afară de Rostogan, numai scena la judecătoria de ocol (*Justiţie* din *Momente*). Notiţa critică şi parodistică primează în anii aceia (*Statistică*; *O invenţie mare*, *Smărăndiţa*), şi încep « Reminiscenţele »: *Entuziasm şi hotărîre* (dezvoltat mai târziu sub titlul *Jertfe patriotice*) şi *Reformă*, amintire despre Kogălniceanu publicată în *Vatra* din 1894. Dar în acelaşi an din *Vatra* Caragiale publică

prima lui *Poveste*, cu subiect luat dela favoritul său Anton Pann. Cui n'a luat în seamă grija extremă care, dela început, călăuzea scrisul lui Caragiale, părea suprinzătoare în ultimul grad siguranţa în tratarea unor forme de stil deosebite cum nu se poate mai mult. Sigur, e o poveste glumeaţă; schimbul de vorbe între băieţi şi părinţi, apoi între tată şi mamă, fac o clipă strălucită de comedie. Dar iată altceva: « Şi numa 'ntr'o livede răcoroasă, când se opresc să mai răsufle caii de atâta urcuş, aud nişte miorlăituri, să fi zis că e vreun cotoiu sălbatic, ori cine ştie ce lighioană. Au început să sforăie caii şi să-şi ciulească urechile în spre partea de unde venea sgomotul. Impăratul zice: Ce să fie? — că nu se vedea nici o mişcare în iarba înaltă a pajiştii şi miorlăiturile îi dedeau zor înainte. Un curtean tânăr, mai îndrăzneţ, zice: Nu daţi drumul câinilor! — sare jos de pe cal şi, pâş-pâş p'în iarbă, merge binişor cu arcul gata către locul bănuit. Aproape de tot se opreşte şi 'ntinde arcul... Altă miorlăitură... trage, săgeata vâjâie şi se pierde în desişul ierbii care se clatină încet din vârf... In sfârşit, vânătorul mai face un pas, doi, se uită bine şi rămâne încremenit». E o icoană plastic desăvârşită, şi pătrunsă de mişcare, ca pentru strofa unei balade epice. Apoi, discret strecurată, o comparaţie, una singură: «par'că era, când s'arăta în faţa bătrâneţilor lor, ca un luceafăr scânteietor şi vesel în faţa unui drumeţ ostenit». Irezistibil, Caragiale scurtează şi iuţeşte mişcarea cât poate. Aplecarea firească spre schiţa dramatică nu se desminte nici aici; iar nevoia de dialog stăpâneşte până într'atât, că sfârşitul povestei e o desbatere între cetitorul închipuit de faţă şi povestitor.

In acelaş an 1894 a tradus Caragiale *Răsbunare*, o nuvelă de Carmen Sylva. Cruzimea firească şi logică a ruralului, atrăgea pe artistul care, nu de mult, închipuise pe Ileana din *Păcat* şi aerul îmbâcsit de tortură al *Făcliei de Paşte*. Poate că tragicul acesta, cu suflu preistoric, îl atrăgea pe Caragiale şi prin contrast, sătul, cum de sigur trebuia să fie, de mediocritatea caraghioasă a mahalalei. Traducerea din Carmen Sylva e cu deosebire

instructivă prin felul autocratic în care tratează Caragiale originalul romanticei diletante: pagini întregi de dialog fără caracter, de pitoresc deslânat cu descrieri de costum şi citaţii de doine, le taie traducătorul, reducând povestirea la proporţiile unei drame pline de amănunt viu, colorată sobru şi exact. Tot astfel scurtează el, în ultimii ani ai carierei sale literare, nuvela vechiului Cervantes, *Curiosul pedepsit*, cu nesfârşitele ei scrisori şi sonete intercalate, — nuvelă pe care, în teorie, o admiră nemăsurat; e amuzant de tot că, din cele 117 pagini ale originalului, Caragiale păstrează 23. Numai cu asemenea reduceri sunt, de altfel, valabile mai toate admiraţiile îndrăgostiţilor absoluţi de frumuseţi trecute, cu deosebire în ce priveşte genul narativ. Dar chiar textul lui Poe-Baudelaire îi pare lui Caragiale prea lung; şi nu e de mirare: propriu lui scris, în formă definitivă, cu greu se putea hotărî să nu-i pară prea lung... « La răspântia unei mahalale mărginaşe » —: deschizând odată la întâmplare exemplarul meu (*Momente*, pag. 247, Socec 1901), Caragiale s'a oprit la acest început de schiţă, şi a început să strige: « dar asta nu se poate! Nu vezi ce lung e şi cum mă ţine 'n loc?! », — şi a îndreptat îndată: « La o răspântie de mahala etc. ». Scrie şi subliniază apăsat Caragiale, pe o foaie a celui din urmă manuscris al lui: « Cu mare băgare de seamă la tot ce se poate suprima — *cât de mult* ». Este însuşi imperativul moralei lui de artist.

Până la sfârşitul anului 1897 urmează, în *Epoca*, şirul notiţelor critice, sau literare sau politice, şi al *Reminiscenţelor*. O excepţie curioasă, în răstimpul acesta ca şi în toată opera, e schiţa *Intre două poveţe* (în *Literatura şi arta română*, revista lui N. Pătraşcu, şi apoi în *Epoca*), o bucată făcută, pare că, pe prinsoare, şi unde, din Caragiale nu văd să mai fi rămas altceva decât corectitudinea gramaticală.

Curând după seria notelor critice şi a *Reminiscenţelor*, apar în *Gazeta Săteanului*: *Cănuţă om sucit*, *La Hanul lui Mânjoală*, *Două bilete pierdute* (mai târziu: *Două loturi*), *In vreme de război*. Primele trei au fost retipărite în *Momente*; evident, numai cea

din urmă e la locul ei în galeria portretelor şi scenetelor comice bucureştene. Materialul acelui volum nu pare strâns după o normă mult mai riguroasă decât alte colecţii ale scriitorului; s'ar putea zice totuşi că *La Hanul lui Mânjoală, Cănuţă om sucit, La Conac*, căror se pot adăoga *Inspecţiune* şi *Ultima Emisiune*, contribue a face din acel volum ca un manual de exemple al artei narative carageliene, aproape complet.

« Cănuţă om sucit » e schiţarea în negru a unei vieţi şi a unui caracter de orăşean, om ciudat din naştere, şi ciudăţenia lui dă un relief aspru mizeriilor tipice ale clasei sale. E un umor trist până la sinistru în soarta acestui ţicnit, în care şi mintea şi simţirea sunt pătrunse de o cinste grozavă, totdeauna îndreptată deandoaselea. Cănuţă nu-şi află pereche, în Caragiale, decât pe nenea Anghelache, casierul: raţionamentul acestuia, paradoxal şi furios, împotriva inspectorilor care-l lasă 'n pace fiindcă e « cinstit », l-ar fi putut zbiera, întocmai, şi Cănuţă, din adâncul fiinţei sale de maniac virtuos. Intâmplările băiatului Cănuţă sunt triste şi amare; inima bunicei este, fireşte, plină de duioasă durere pentru nepotul care, tocmai în noaptea când împlineşte treisprezece ani, bătut şi degerat, şade plângând pe marginea lăzii şi se şterge la ochi cu căciula; — sfârşitul lui nenea Anghelache este o tragedie exasperantă şi stranie, iar grupul cerşetorilor, în *Ultima Emisiune*, atât de semnificativ împlinit cu apariţia popei, el însuşi un tip specific de cerşetor în oraşele noastre, formează o icoană strâns umplută de mizerie concentrată. Toate aceste « subiecte » compun o colecţie aleasă de pretexte pentru dezvoltări duioase şi comentarii emoţionate: cu atât mai tare se vede, în realizările lui Caragiale, respectul strict şi consecvent, simţul delicat al artistului pentru obligaţiile pe care le-a luat dintru început faţă de atenţia şi fantazia cetitorului. Orice eventuale pretexte de sentimentalităţi sunt prevenite şi paralizate prin violenţele ciudate şi totuşi logice ale casierului Anghelache care, dela început, dau întregului tablou un ton definitiv serios şi bărbătesc; iar apariţia, în chiar inima dramei, a camaradului

înţepenit despre ziuă, în paroxismul beţiei, zâmbind tâmpit pe când amestecă automatic zahărul în cafea, opreşte orice orientare unilaterală a interesului şi menţine atenţia în echilibru specific de contemplare. Figura aceasta de beţiv în extaz e o diversiune surprinzătoare, — prin naturaleţe şi ca strălucire de efect.

La Conac este o replică palidă a motivului cu diavolul din *Hanul lui Mânjoală*. Păcatele tânărului ageamiu la conac, unde cade sub toate ispitele clasice ale dracului, sunt cuprinse, foarte neobişnuit pentru Caragiale, între o introducere şi o încheiere — care-i o repetare în chip de refren a introducerii —, amândouă cu o intenţie pitorească şi poetică care nu cade în gama, oricât ar fi ea de bogată, a scriitorului. Totul rămâne în stare de schemă, dă impresie de încercare, de exerciţiu parecă. In *Hanul lui Mânjoală* parfumul local şi vechiu e tot atât de magistral concentrat ca în *Kir Ianulea* sau în *Calul Dracului*. Localizarea e pregătită cu un simţ al culorilor şi accentelor care minunează la fiecare cuvânt, căci fiecare, ori în dialog ori în descriere, detaliază conturele şi întăreşte culorile. Caragiale a lăsat exemple rare de câtă bogăţie în efecte se poate obţine prin sobrietate rafinată. Totdeàuna te gândeşti la sosirea pe 'nserate la han, la chirigiii de pe lângă focuri, la ţiganii care ţârlăie olteneşte, la odaia albă cu miros de mere şi gutui, — dar îmi pare că te opreşti deosebit la Gheorghe Nătruţ, care păzeşte la coceni. Numele lui, locul şi momentul când îl întâlneşti, cum vorbeşte cu capra şi cum răspunde celui care-l strigă să-l ajute, sunt aşa pare că, încât din pricina lui Nătruţ în deosebi îţi aduci aminte de Hanul Mânjoloaei şi de toată povestea ca de o întâmplare a ta.

Dintre toate cea mai uitată — poate şi cea mai puţin cunoscută pe vremea ei — a fost până acum nuvela *In vreme de război*. Caragiale nu a retipărit-o; publicul şi critica au rămas să se pasioneze de *Năpasta*, de *Păcat*, de *Făclia de Paşte*, lucruri nu numai frumoase, dar şi deosebit senzaţionale şi cu pricină de prelungiri ideologice. Se întâmplă destule, şi tot întâmplări tari în acea lungă povestire, rămasă atâta timp pierdută în *Gazeta*

Săteanului, de unde a scos-o la iveală, cel întâi, Luca Ion Caragiale. Nenea Stavrache, cârciumarul, om cu stare frumoasă, are noroc să mai moştenească şi pe frate-său, popă cu avere mare şi vajnic căpitan de hoţi, a cărui bandă tocmai fusese prinsă. Mai mult crede că-l are nenea Stavrache norocul acesta, decît îl are adevărat; fiindcă popa, ascuns printre voluntarii din 77, şi acum dat ca mort, i se tot arată prin vis, câte odată şi în trezie, şi-l necăjeşte rău până-l zminteşte de tot. Când, în sfârşit, fostul popă vine într'o noapte, în carne şi oase, şi-l roagă cu lacrimi să-l împrumute numai decât cu câteva mii de lei, că se greşise omul cu casa reghimentului, pe nenea Stavrache îl apucă nebunia mare, cu furii, iar celalt rămâne cu ochii la dânsul, în pierzare. Este adică istoria bucuriilor, grijilor şi spaimelor treptate ale unui cârciumar, până la înebunire deplină, pentru o pricină de avere mare. Gustul lui Caragiale pentru situaţii extreme şi coincidenţe ciudate, apare şi aici slujit de aceiaşi virtuozitate ca în cele două nuvele mari dintâi. «Afară plouă mărunţel, ploaie rece de toamnă, şi boabele de apă prelingându-se de pe streşini şi picând în clipe ritmate pe fundul unui butoi dogit, lăsat gol într'adins la umezeală, făceau un fel de cântare cu nenumărate şi ciudate înţelesuri. Legănate de mişcarea sunetelor, gândurile omului începură să sfârâe iute în cercuri strâmte, apoi încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol, în cercuri din ce în ce mai largi, şi tot mai domol, şi tot mai larg. Când cercul unui gând ajunse 'n fine aşa de larg încât conştiinţei îi era peste putinţă din centru să-l mai urmărească din ce se tot depărta — omului i se pare c'aude afară un cântec de trâmbiţe...». Transcriu acest exemplu lung, pentrucă în el se vede atât de frumos cum pregăteşte scriitorul pe hangiul lui pentru vedeniile grozave care-l aşteaptă, dar şi de hatârul celor care au spus, ori mai spun chiar, că scrisul lui Caragiale nu cunoaşte decât stilul «telegrafic». In desfăşurarea viselor urîte artistul introduce diversiunea următoare: «Era o sloată nepomenită: ploaie, zăpadă, măzărică şi vânt vrăjmaş, de nu mai ştia vita

cum să se întoarcă să poată răsufla. Deşi aproape de nămiez, în tot satul erà astâmpăr desăvârşit ca 'n puterea nopţii; ba nici glas de câine nu se mai auzea — cine ştie în ce adăposturi se odihneau paznicii curţilor. Drumul par'că era pustiu... Domnul Stavrache încuie cicmigeaua, pe urmă prăvălia, şi trece 'n odaie, la căldură... După ce se desmorţeşte bine domnul Stavrache la gura sobii, iacă-te, pe 'nseratele că bate cineva la uşă. — Care-i acolo? întrebă hangiul. — Eu, domn' Stavrache, răspunde un glas slab de copilă... Deschide. — Hangiul trage veriga. Vântul de-afară duhneşte pe uşă aruncând înăuntru o fetiţă foarte rebegită. Copila d'abia poate vorbi; fălcile îi sunt înţepenite de frig, deşi, pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată: are peste cămăşuţă minteanul lui tată-său; pe picioarele goale nişte cismuliţe vechi ale mă-sii, şi pe cap un testemel. — Ce vrei? — M'a trimis maica, să-i dai de un ban gaz, şi taica de doi bani ţuică. — Şi fata scoate de sub mintean cu băgare de seamă două clondire. — Da... zice să nu mai pui gaz în a de ţuică şi ţuică 'n a de gaz, ca alaltăieri, că iar mă bate... şi... să măsori bine... — Da bani ai adus? — Ba!.. zice că să scrii. — Iar să scriu?.. Scrie-v'ar popa să vă scrie, de pârliţi! — In prăvălie d'abia se mai vede. Fetiţa, apropiindu-se de domnul Stavrache, care-i toarnă ţuică, rămâne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s'apleacă sub tarabă să ridice tinicheaua cu gaz; în clipa aceea, fetiţa întinde mâna, ia covrigul şi dă să-l vâre iute sub mintean; dar domnul Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori ştia că fusese un covrig pe tarabă şi acu pierise? că, fără vorbă, lip! o palmă peste obrazul îngheţat. — Lasă covrigul, hoaţo!.. De mici vă 'nvăţaţi la furat, fire-aţi ai dracului! — Fata a lăsat covrigul şi a pus mâna la obrazul încălzit. Apoi a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean şi a pornit afundându-se în negura nopţii viscoloase». Cu acest exemplu, mai lung încă decât celalt, încerc a ademeni lumea să cetească toată povestirea, atât de puţin cunoscută. In afară de aceasta, trebuia arătată întreagă această întrerupere a viselor chinuitoare ale

3*

domnului Stavrache, cu atât de minunată artă odihnit o clipă prin aceste iritări uşoare care-l întorc la interesele lui sănătoase de negustor.

Imi spunea Caragiale că, în urma unei lungi desbateri cu nişte prieteni, despre noroc şi nenoroc, i-a dat în gând această culme de nenoroc: să nemereşti două bilete de loterie cum le-a nemerit domnul Lefter din poveste. Lui Caragiale îi plăcea să imagineze cazuri unde hazardul seamănă a voinţă răutăcioasă, când fatalitatea capătă fizionomie perfidă, cum se vede în povestirea rezumată mai sus, în aceasta de care vorbim acum, în *Păcat*, în acumularea motivelor de groază, în acelaşi ceas, pe capul lui Leiba Zibal. E clar că anume dispunere a fatalităţii, în tragic şi în comic — (vedeţi coincidenţele de soartă ale băieţilor de prăvălie Mache şi Lache în schiţa *De Paşti*, sau cazul excesiv schematic al lui Ghiţă şi Niţă la concursul de caligrafie, ori mai ales «fatalităţile» din *Tren de plăcere*, aici în armonie deosebit de intimă cu psihologia personajelor) —, poate favoriza acumularea de culminări dramatice. Mecanismul acesta, care ar putea supăra prin simplitatea lui, stă bine ascuns sub pitorescul vieţii d-lui Lefter, cu consoarta şi amicii săi, cu chivuţele farfurigioaice, cu feţele poliţieneşti şi cu d-l şef dela minister. Iar invectivele dela bancher dau unul din cele mai desăvârşite finale din întreg Caragiale: un capitol mare din ideologia micului burghez e strâns acolo în cinci rânduri de adevăr monumental.

Iritat prea mult de sentimentalismul gros care, pe atunci, umfla literatura ce se fabrica în jurul său, Caragiale anină bucăţii perfect încheiate o digresie literară: parodie de intenţie polemică. Accidentul se datoreşte, cred, unei lipse de stăpânire momentane asupra căreia n'a mai vrut să revie, dar poate şi faptului că nu lua destul de des condeiul în mână, pentru a face polemicei loc deosebit şi unde trebue.

Anii 1899—1900 sunt anii *Momentelor*. « Negreşit, că *Momentele* şi alte novele şi schiţe nu se pot compara cu scrierile cele d'intâi » scria domnul Iacob Negruzzi, la moartea lui Caragiale;

iar Gheorghe Panu, ceva mai înainte, zisese, în treacăt dar sigur: «Caragiale, de aproape douăzeci de ani n'a mai scris altceva *decît oarecare siluete* şi *tipuri* pentru *Universul*». D-l Negruzzi judeca, cred eu, mai ales din părerea de rău pentru depărtarea lui Caragiale de *Convorbiri*; iar Panu a fost, între oamenii noştri cunoscuţi, cel mai impresionant exemplu de nepricepere literară. D. C. Ollănescu, ca raportor pentru premiere la Academie, a recomandat volumul: «*castigat ridendo mores* — bine alcătuite şi cu o aşa de graţioasă discreţiune subliniate — slobodă veselie, cea atât de binefăcătoare traiului şi sănătăţii — interesant studiu de năravuri -- », şi aşa. Cum am zice: călduros prieteneşte, dar cam străin şi evasiv; fiindcă, chiar ca «îndepărtată răsfrângere», apropierea «părţii fantastice şi părţilor descriptive» din *Hanul lui Mânjoală* de «umbrele lugubre ale lui Edgar Poe» implică o ciudată neatenţie din partea ilustrului referent.

Despre formula obişnuită, că producţia lui Caragiale e mică şi uniformă, îmi spunea odată Vlahuţă, că e de mirare cum oamenii nu iau seama la bogăţia de figuri şi întâmplări câtă e numai în *Momente*. Constatarea lui Vlahuţă îmi pare capitală, şi cu atât mai mult, când o raportăm, cum se cuvine, la întreaga operă. Dar Vlahuţă evalua ca artist, atent la detalii; publicului nu i se poate cere această băgare de seamă, şi nici criticilor totdeauna. Intr'o notiţă sobră şi plină, d-l Ibrăileanu, singur, a luminat cum se cuvine acest adevăr esenţial despre Caragiale.

E de gândit, dacă nu cumva unor dintre cetitori sau literaţi, tipărirea în foileton de gazetă populară nu creea, ea singură, o prevenire defavorabilă scriitorului. Pe un bucureştean intelectual l-am auzit zicând, pe când încă mai trăia Caragiale, că sunt în capitala noastră o sumă de băieţi spirituali, gata să-ţi fabrice oricând mărunţişuri amuzante ca ale lui Caragiale. Şi ştiu bine că părerea aceasta nu era a unui izolat: omul acela făcea parte dintr'un public în deosebi iritabil faţă de scrisul lui Caragiale, — era un vechiu socialist de Bucureşti, pe atunci chiar asimilat de mult partidelor de ordine.

Arta lui Caragiale de povestitor se arătase, hotărîtă în toate elementele ei, înainte de seria *Momentelor*: de aci încolo avea ea să se exemplifice, încă odată, într'un material de cea mai savuroasă varietate. Ridiculul ideilor la proşti *(Situaţiunea, O lacună)* şi la lichele *(Atmosfera încărcată, Tempora, Greu de azi pe mâine)*, ridiculul vanităţii politice şi sociale *(Amicul X)*, ridiculul pueril al provinciei *(Telegrame, O zi solemnă, Tardiv, Monopol)*, încornoraţii cu ştire şi fără *(Mici economii, Diplomaţie, Cadou, Lună de miere)*, mondanitate mitocănească de Bucureşti şi de provincie *(Five o'clock, High-Life)*, mamiţici ambiţioase cu puişorii lor, în toate stadiile unei educaţiuni de bună familie *(Domnul Goe, Vizită, Bùbico* — căţelul e numai o altă probă de Domn Goe —, *Bacalaureat, Lanţul slăbiciunilor)*, petreceri reuşite, sau contrariate *(La Moşi, Tren de plăcere, La Paşti)*, presa caraghioasă *(Reportaj, Ultima oră, Boris Sarafoff, Groaznica sinucidere, Duminica Tomii, Cronica de Crăciun, Cronica de Joi)* — sunt împărţiri care se formează dela sine în amintirea cetitorului.

Cele dintâi observaţii fixate de Caragiale, în schiţele din *Claponul* pomenite mai sus, au înfăţişare de păpuşi schematice. Şi fiindcă aceste scheme au fost reproduse, aproape întocmai, şi în *Moftul Român*; fiindcă aceiaşi procedare, deşi sub forme mult mai bogate, revine în două schiţe de mai târziu *(La Paşti, Triumful talentului)*; în sfârşit, pentru că Lache, Mache, Mitică şi Costică sunt nume adesea repetate de Caragiale, se aude nu rare ori generalizarea greşită că, în acest scriitor, primează schema. Nu e greu de probat statistic greşala acestei judecăţi, recitind, în şir, tot materialul narativ al lui Caragiale; sau, mai simplu, dar tot atât de sigur, recitind *Momentele*. Pe observatorul Caragiale, din capul locului, l-a impresionat slaba diferenţiare a omenirii mahalalelor; şi această constatare şi-a lămurit-o el energic în schiţele dela început. Trebue luat aminte că acei mici burghezi bucureşteni erau creaturi ce se supuneau, prosteşte imitatoare, unor mode şi atitudini fixate a căror tiranie, exagerată de propria vanitate simplistă a imitatorilor, contribuia cu deosebită putere

să-i uniformizeze. Iar abundenţa ticului verbal, care e şi ea un element de schematizare, nu decurgea cumva din vreo apucătură absurdă a caricaturistului cu orice preţ, ci e, în realitate, o apucătură a păturilor populare urbane de aici şi, poate, din toate ţările dinspre miază-zi. Adesea ticul verbal e, probabil, un simplu efect al vioiciunii şi abundenţei în expresivitate, un fel de gest lexical; mai în adânc însă, se va fi ascunzând sub el şi o inocentă vanitate de a-şi sublinia debitul cu înţelepciuni, atunci mai ales când cuvintele corespunzătoare se bucură tocmai de prestigiul modei. De aici trebue înţeleasă, cred, valoarea deosebită a formulelor şi ticurilor verbale în crearea însăşi a figurilor carageliene. Incercărilor din *Claponul* le urmează foarte de aproape *Amintirile din Teatre:* aici nu mai sunt scheme, ci stofă concretă, relief, culoare. Ochiul omului născut pentru teatru vede neapărat pitoresc: observaţia inteligentă, care schematizează şi defineşte în spiritul exactităţii raporturile dintre datele empirice şi viziunea pitorească a figurilor, în amănuntul lor iraţional ce se impune sensibilităţii artistice numai prin existenţa sa viu afirmată, s'au combinat cu misterioasa perfecţie a proporţiilor în arta lui Caragiale.

Trei prieteni stau de vorbă, târziu noaptea, într'o berărie. Fără să poată spune de ce, toţi trei, deodată, se gândesc la Costică Panaite, un amic al lor din tinereţe, dispărut acum în provincie. « Câtă vreme nu vorbesc, gândurile lor umblă departe pe cărările pe care ei le-au bătut odinioară întovărăşiţi de Costică; şi cu cât mai mult umblă acele gânduri, cu atât le reînviază în faţă, din ce în ce mai palpabilă, figura vechiului prieten cu toate atributele ei caracteristice. Când figura amicului Costică s'a întrupat întreagă în imaginaţia lor, toţi trei îi zâmbesc cu dragoste, şi unul după altul: — Ei! aş! — Parol? -- Ce! eşti copil!? » — Caragiale pare că dă pe faţă aici modul în care se formau figurile în fantazia lui însăşi. Ticul verbal, în cazul acesta foarte dezvoltat — e din trei formule — dă lumina, pare-se, decisivă chipului. In fond, cele trei exclamări nu sunt

decât un semnalment amuzant, şi prin aceasta un firesc auxiliar mnemotehnic în mintea amicilor. Pe Costică întreg îl vom vedea de acum încolo. Mai întâiu îl chiamă — Panaite; e, ce mai vorbă? Costică Panaite, care face, de opt ani, «agricultură de fân şi prune» la o moşie a unui unchi, sus la munte. Aici m'aşi mira foarte de cetitorul român care n'ar simţi cel mai delicios fior de adevăr, la cuvintele: « a sosit *astă seară cu un tren întârziat, s'a suit în tramvai*, a mers *până'n colţ la Matache Măcelaru*, acolo *s'a dat jos să ia un mezelic* la o *băcănie în colţ*, a *'ntâlnit nişte prieteni* care beau must ... *Ai la o mustărie, frate*... Acu e vremea de bere?... *N'au ăştia un mezelic, ceva? niţică pastramă?* » — Sosirea pe seară în Bucureşti, pe vremea culesului, cu un tren întârziat — oprirea în colţ la Matache Măcelaru — « Ai la o mustărie, frate » —: se poate pomeni un colţ şi o clipă de Românie voioasă şi tihnită mai adevărate decât întâlnirea asta cu d-l Costică Panaite, prin bunătatea luminată a lui Caragiale?

E lucru însemnat, de sigur, că pe Costică îl chiamă *Panaite*. Dar şi pe *Nae*, din *Situaţiune*, şi pe *Lache* din *O Lacună*, îi ştiu tot aşa de bine: pe Nae, fiindcă îi cunosc vorba, când se pasionează de politică până la ziuă, la deschiderea simigiriilor, şi fiindcă aşa e el: n'are linişte şi e pesimist în privinţa viitorului ţării, de câte ori nevastă-sa e în dureri de facere; iar pe Lache îl ştiu că, pentru o idee, e în stare să uite şi casă, şi masă, şi tot. Le zic scurt: Nae şi Lache, fiindcă aşa cere dispunerea şi punctul de plecare al povestei: sunt prieteni dela cafenea, vorbim cu dânşii şi de dânşii în fiecare zi. Iordăchel şi Costăchel Gudurău, Raul Gregoraşcu şi unchiul său generalul, Căpitan Pavlache dela intendenţă, Antonache Pamfil advocatul Statului, Edgar Bostandachi cronicarul high-life şi d-l maior Buzdrugovici care-l pălmuieşte, sunt, toţi, persoane implicate în situaţii critice foarte speciale, şi tocmai din fundul Moldovei. Trebue spus numele lor întreg. Asta nu-i schimbă nici social, nici moral, nici intelectual, şi nici nu însemnează că pe Lache,

pe Mache şi pe Nae, vreau să-i înjosesc, să-i cufund în anonimat umilitor, dacă-i chem numai pe numele de botez. Ajunge că, dacă ţi-am vorbit cât şi cum trebuie de dânşii — mai drept: i-am lăsat să vorbească şi să se poarte — ţi-i aduci aminte întocmai caşi mine, sau aproape, fiind că eşti de aici dela noi, cum îţi aduci aminte întâmplările blajinei Coanei Anichii şi ale nervosului său ginere Mihalache, la Sinaia, sau dimineaţa în care madam Caliopi Georgescu te-a luat pe sus în birjă, să te ducă la profesorul de filozofie, ca să-i ceri un 6 la morală pentru fiu-său — fiindcă nu poţi uita cu cât temperament ţi-a spus cazul: că Ovidiu al ei a luat un 3 la examen, şi cât de indiferent e Georgescu tatăl cu copii, şi cât de simţitor e băiatul; nu poţi uita nici energia umbreluţei dumisale, când conduce birjarul: «loveşte în dreapta, loveşte în stânga, iar în stânga, şi înfige cu putere vârful umbreluţei în spinarea birjarului».

«Uite-i ce drăguţi sunt!» — zicea Caragiale de oamenii lui. Şi adevărat: satira propriu zisă e rară, iar schiţele respective *(Atmosfera încărcată, Tempora, Mici Economii)* sunt printre cele mai palide; râsul voios, orientat spre bufon, domină. Când conferenţiarul se dă jos de pe tribună să arate deaproape cocoanelor din «Societatea protectoare a Muzelor Daco-Romane» ghetele noui de lac, când băieţii de prăvălie, în petrecere de Paşti, îşi ţin ghetele care-i strâng pe masă, fiindcă la berăria ailaltă câinele dresat al unui ofiţer le luase de jos şi făcea sluj cu ele în gură, în mijlocul grădinii, — imaginaţia bufonă uzează de cele din urmă libertăţi. Insă, fără greş, observaţia exactă şi din plin nu slăbeşte, oricare ar fi, pe alocuri, excesele caricaturii. Petrecerea de Paşti e stricată de ghetele care strâng, aşa cum se strică excursia d-lui Mihalache la Sinaia, fiindcă persoanele din familia dumisale, ca atâtea altele din libera Românie, sunt special nedisciplinate şi prea greu disciplinabile. In schimb, Coana Luxiţa, moaşa, petrece la Moşi straşnic, şi spre deosebita bucurie a prietenilor ei. Nu e bine dar să zicem de Caragiale, că se înverşunează asupra unei clase întregi, şi că

de exemplu, vrea numai, cu ură teribilă pe micul burgez, să ne vâre în cap, ca un punct adică de propagandă, că acei oameni sunt atât de grozav idioţi, încât nu ştiu să pună la cale o petrecere cât de simplă.

Scria Caragiale lui Gherea (Octomvrie 1906): « Dragă Costică, scriu o piesă într'adins să-ţi placă ţie: artă cu tendenţă de hatârul tău, şi artă pentru artă de hatârul ei ».

N'a avut parte, şi noi n'am avut noroc, să-şi isprăvească piesa Caragiale; rămâne să ne mângăiem cu informaţia aceasta, dându-i semnificarea generală care i se cuvine. Caragiale dă la o parte totdeauna hatârul tendenţei, pentru a face loc hatârului celuilalt.

După opt ani de odihnă, se porneşte Caragiale la lucru: în *Universul*, în *Viaţa Românească*, în *Opinia* din Iaşi, în *Românul* din Arad, în *Lupta* din Budapesta, apar notiţe critice, parodii, « Momente » şi poveşti, originale şi traduceri. Parte din acestea le-a strâns Caragiale în *Schiţe Nouă* (1910), cea din urmă colecţie îngrijită de dânsul; altele au fost retipărite de fiul său Luca.

O *Poveste* lungă a rămas neisprăvită. Pe o foaie, Caragiale notează că povestea aceasta nu se poate isprăvì, că din ea, chiar aşa neisprăvită, se învaţă acest adevăr: mai mult sunt coroanele pentru capete, decât capetele pentru coroane. Evident, Caragiale scria astfel, fiind în dispoziţii tendenţioase; cu alte cuvinte artistului îi era lene. Pe alte foi însă, face planuri diverse şi amănunţite pentru urmarea şi sfârşitul povestei: « arta pentru artă » nu-l lăsa în pace. In fragment, aşa cum este, se găseşte, către sfârşit o lungă digresiune de critică literară, unde ajunge la insistenţa lui favorită, că povestirea e « meşteşug »; şi compară meşteşugarul prost cu omul şaşiu care-ţi arată drumul: nu ştii, să mergi încotro te îndreaptă cu mâna, sau încotro se uită? Omul şaşiu e o traducere populară, dar curios exactă, a formulei, artă cu tendinţă. Intreruperile şi anexele teoretice în povestirile lui Caragiale vorbesc de tehnică literară, niciodată de altceva.

« Povestea » e o istorisire artistică; tonul ei se poate numi popular, într'atât că se fereşte de neologisme şi caută vorba veche, unde şi cât trebue. Cu totul altceva decât poveste populară: sunt chipuri şi fapte de dramă istoric-legendară. Conflicte politice şi lupte de caractere fac tot fondul. Singure numele oamenilor, ţărilor şi mănăstirilor sunt nume din poveste. Fantasticul, chiar acolo unde e introdus direct, în *Hanul lui Mânjoală*, în *Kir Ianulea*, în *Calul Dracului*, funcţionează numai ca element de motivare; nu e exploatat ca viziune, ci apare ca ciudăţenie uşoară — şi explicabilă raţional! — cum e cotoiul şi căpriţa Mânjoalei, sau e un fel de joc de cuvinte echivoc, cum e coada lui Prichindel în *Calul Dracului*. Caragiale transpune, cât poate, fantasticul în normalitate umană.

De *Kir Ianulea* a spus d-l Ibrăileanu că e adevărata nuvelă istorică românească. Clasarea aceasta îmi pare necontestabilă. Curtea fanariotă, curtea banului din Craiova, negustorimea de pe vremuri, dau întâmplării atmosfera istorică în linii largi şi juste. Cu impresionantă gradaţie prind corp figurile şi lumea lor, mai întâi în povestirea lui Kir Ianulea către Kera Marghioala, expunere executată cu aceiaşi neistovită putere de captivare ca şi expunerile din cele trei comedii. Coana Acriviţa, familia ei, traiul şi certurile cu Ianulea, formează o bucată de pură mahala, poate prea puţin deosebită de orice altă bucată de mahala din Caragiale. Insă câtă substanţă şi culoare în poznele pe care le dau în vileag fetele inspirate de Aghiuţă, şi cât de savuroasă, în capacitatea ei de localizare, este apariţia lui Negoiţă (cu nume cu tot!), când, după fuga « pe sub Mitropolie la stânga, către câmpul Filaretului, suind la deal, prin dreptul Cuţitului-de-Argint », Kir Ianulea se opreşte « în faţa viişoarei unui mărginaş bondoc şi îndesat, care tocmai se spăla pe ochi de dimineaţă la soare în prispa cramei »!

Deosebită între toate compoziţiile lui Caragiale este potrivirea de tonuri poetice şi fantastice cu un comic prin excelenţă

ştrengăresc în *Calul Dracului.* Aicic ontrastele, gradaţiile şi modulaţiile sunt de o virtuozitate rară, chiar la acest devotat al îngrijirii artistice.

In liniştea somnoroasă a serei se porneşte dialogul viu, în care fiecare replică este un extract rafinat de exactitate umoristică. Baba e mai întâiu iscoditoare şi plină de atenţie maternă pentru băiatul drumeţ. Pe urmă, printr'o schimbare diabolic surprinzătoare a tonului, scena se face grotesc erotică. Trecerea între aceste tonalităţi, violent opuse, e superior realizată prin episodul cu somnul băiatului. Apoi o nouă schimbare de ton şi perspectivă: baba se preface în zână, perechea batjocoritor grotescă de adineaori face loc unui grup erotic în toată strălucirea tinereţei şi frumuseţei. La urmă, iar cântecul babei cerşetoare; dar acum, după ce s'au desvelit comorile ei diavoleşti, altă rezonanţă are milogeala ei peltică: la început umoristic realistă, figura se arată acum într'un acord unde răsună cu straniu farmec amintirea fantasticelor ei frumuseţi, închise numai în comicăria vicleană dela început.

Introducerea aceasta priveşte, mai întâiu, pe cei care au cetit mult pe Caragiale; puţin ori nicidecum pe cei care nu l-au cetit de loc. Mai mult decât oricăror altora, ea ar puteà fi de folos celor care l-au auzit şi văzut pe artistul acesta creând, în vorbă vie, figuri şi scene. Arta lui e artă vorbită şi mimată.

Unii diletanţi pretind să tratăm operele celebre, aşa cum «mamiţele» din mahala îşi răsfaţă «puişorii», ascunzând poznele şi defectele acestora.

Pentru cine nu are logica mamiţelor, o bucată rea nu scade valoarea unei bucăţi bune din aceiaşi operă; o bucată bună nu ajută nimic celei rele; şi tot astfel nu se compensează amănuntele inegal reuşite din aceiaşi scriere. Vrem să ştim cum a fost. Şi autorii mari n'au trebuinţă de precauţiile protectoare ale fanaticilor mai mult ori mai puţin pricepuţi, mai mult ori mai puţin sinceri.

P. Z.

DIN CARNETUL UNUI VECHIU SUFLEOR

NENOROCIREA UNEI REGINE.

Seara când are să joace, îşi aduce fiecare actriţă slujnica, s'o aibă de ajutor la costumat — mai coasă ici, mai prinde-mă dincoace, ori du-te de-mi adù un ceaiu, sau cere dela cineva o ţigară, şcl.

Raluca Stavreasca luase de câteva zile o slujnicuţă aşa de nostimă încât ardeau în foc toţi actorii, toţi maşiniştii, lampiştii, dulgherii şi pompierii; căci este pe semne şi aci ca'n toate ale lumii un fel de ironie a soartei: nimeni nu s'aprinde mai grozav ca un pompier. Când îi trebuia Stavreaschii « madmazela », madmazela şedea la taifas ori se sbenguia printre culise. Intr'o seară mult regretata artistă juca pe regina într'o melodramă înfricoşată. In actul al patrulea se făcea o revoluţie la poarta palatului. Regina blocată în palat de valurile populare, intra în scenă, care reprezenta o măreaţă sală de recepţie, zicea câteva cuvinte pripite, ieşea apoi în balcon ca să vază ce e jos, unde urla mulţimea turbată, şi trebuia să se întoarcă în scenă repede, palidă şi desfigurată de groază: văzuse cum pe fiul ei iubit îl sfâşiau fiarele scăpate din lanţurile robiei. Pentru ca efectul să fie mai puternic, talentata tragediană îşi pregătise pudră fără roşu ca să-şi dea pe obraz când o ieşi pe balcon. Vine actul al patrulea; replica se apropie. Raluca dă cutia cu pudră şi oglinjoara în mâna madmazelei şi-i zice foarte severă:

« Madmazelo, să faci bunătate să vii după mine, să nu te deslipeşti de aici, ai înţeles? dacă nu vrei să te scarmăn!

Replica a sosit. Strigăte fioroase se aud sub balconul palatului regal. Regina se arată încruntată de spaimă în scenă. Cum intră ea, pocneşte în tot teatrul un râs ca de cine ştie ce comedie. Ea pune mâinile la piept, ridică ochii la cer, păşeşte spre rampă şi declamă cu toată căldura:

« Fiul meu! prinţul!... unde e prinţul? Dumnezeul meu! presimţ o mare nenorocire! »

Aş! publicul râde înainte cu un hohot colosal şi se porneşte s'aplaude cu mâinile, cu picioarele, cu bastoanele — se sguduia policandrul. Regina îşi pierde cumpătul. Intâi nu ştie ce să crează, e atât de obişnuită să captiveze şi să stăpânească publicul cu glasul ei frumos, cu ţinuta şi gesturile ei nobile. Apoi îi trece prin gând că este o cabală, pentru care trebuie să fie recunoscătoare Mariţii « Blondii » (Constandinească) cu care era certată la cuţite... Dar cheful publicului merge înainte crescând: nu e chip să mai stea în scenă. Tremurând din toate fibrele, cu sufletul în prada unei sensaţii mortale, face la dreapta împrejur ca să fugă... Când se întoarce să scape de privirile ameţitoare a sutelor de chipuri strâmbe de râs, de cine dă cu ochii?... de madmazela... Madmazela era la spate, cu oglinjoara la subţioară, cu cutia cu pudră într'o mână şi cu puful încărcat în alta, gata să i-l aplice: intrase dela început după urma nefericitei suverane. Inchipue-şi oricine ce furtună de râsete a fost în teatru când a văzut lumea că şi regina a descoperit cauza misterioasă a nenorocirii ei.

« Ce cauţi aici, mizerabilo? » răcneşte regina în culmea încordării tragice, şi cu pumnii încleştaţi vrea să se repează asupra sclavei importune. Publicul simte că-i explicaţie la mijloc şi se opreşte ca prin farmec din râs, ca şi cum o singură palmă năbuşise toate gurile într'o clipă.

« Nu mi-ai poruncit să viu după d-ta că mă scarmeni? »

Alt potop de râsete şi de aplauze. In sfârşit, Gatineau, regisorul, prinde de veste într'un târziu, ca totdeauna, şi strigă lui Petrache maşinistul să lase cortina. Peste zece minute când s'a potolit sgomotul vesel, s'a început iar actul — dar dramă mai era aceea? Trecea cât trecea, se

stăpânea lumea câteva secunde şi iar pufnea ori cineva din public, ori chiar un actor, şi să te ţii apoi! toată lumea — adică toată lumea afară de Raluca fireşte, care era în adevăr cea mai dezolată regină.

După ce a scărmănat-o pe madmazela, i-a dat a doua zi drumul, şi s'a împăcat şi cu Blonda; căci la repetiţie, de dimineaţă, neapărat s'a vorbit tot de comedia de cu seară, şi din vorbă în vorbă, Blonda — ea nu fusese seara la teatru — a zis către Dragulici:

«Biata Raluca! auzi, biata fată! să-i strice proasta tocmai monologul, calul ei de bătaie!».

Raluca a auzit-o, a uitat că sunt certate şi a luat-o gura pe dinainte:

«Inchipueşte-ţi, dragă, tocmai scena pe care contam!»

Astfel s'a rupt ghiaţa şi cele două prime subiecte s'au făcut iar prietene bune. Asta era într'o Luni dimineaţa: Vineri sau Sâmbătă s'au certat iar, fiindcă Stavreasca a pretins dela direcţie să-i dea ei într'o *repriză* un rol pe care-l «crease» Blonda... Asta nu se face: fiecare cu creaţiile lui!

QUIPROQUO

Intr'un an cădea Crăciunul sâmbătă — sâmbăta era ziua operii italiane. Se dedea «il Trovatore». De pe la cinci ceasuri galeria gemea de mitocănime foarte veselă. Cântau tenorul Patierno, primadona Bianchi şi baritonul, nu mai ţiu minte cum îl chema, — un nume italienesc strajnic — Crampampolini, cam aşa ceva, însă un excelent bariton.

Teatrul plin şi artiştii foarte bine dispuşi. Signora Bianchi era cam după masă, foarte aprinsă la faţă şi apilpisită; tenorul era în voce, iar signor Crampampolini prânzise *in compania della Bianchi, corpo di Dio*!

Terzetul final din actul întâiu a mers admirabil, un *brio* rar. Aplauze nebune, galeria fanatizată. «Bis! bis!» A doua oară bucata merge şi mai cald. Cântăreţii sunt chemaţi la rampă de două, de trei, de patru ori, câţiva amatori furioşi încearcă să cheme pe artişti a cincea oară;

de astă dată nu mai se prinde: se mai aud fără răsunet ici şi colo câteva bătăi în palme umflate şi ostenite, şi însfârşit un glas mitocănesc din galerie porneşte *risolutto fortissimo*:
« Bravo!... Pascali, Matilda! Dimitriade! »

EXCES DE ZEL

La Brăila a deschis întâi *café-chantant* un grec, într'o grădină unde ţinea şi cafenea şi birt. Grecul adusese, după recomandaţia unui samsar, o cântăreaţă excentrică de renume. La reprezentaţia de deschidere, grădina era plină de lume — tot negustori chiaburi cu nevestele, cu fete mari, cu copii...

Impresariul era în culmea fericirii, se plimba dela masă la masă, zâmbea şi saluta cu respect în dreapta şi în stânga. « Diva », care nu cunoştea moravurile caste ale publicului brăilean, apare pe scenă într'un costum abracadabrant; porneşte să cânte, s'aprinde, face gesturi prea-prea şi la refren: *Eh! allez-y, mon petit chien...* etc., îi trage un chiot apilpisit şi nişte tifle... cu piciorul. Toată lumea scandalizată; grecul se reazimă de un felinar să nu cază. Refrenul se repetă cu mai mult *brio*: lumea începe să murmure şi să se ridice. Grecul, îngrozit, dă să se repează pe scenă, dar nu-l ajută balamalele. Al treilea cuplet cu vârf şi 'ndesat! Lumea se scoală, şi în mijlocul protestărilor de indignare s'aude un ţipăt sfâşietor — leşinase impresariul...
Fiindcă pusese capital în întreprindere şi avea contract cu « Diva » s'o ţie măcar două luni cu câte douăzeci şi cinci de lei pe seară, a trebuit s'o păstreze. In toate serile însă şedea între culise: când venea refrenul, punea mâna în buzunarul jiletcii şi striga:
« Madama! dau ţinţi franţi şuplimentu: mai cu modeştia! »

REVANŞĂ

Direcţia Teatrului o ţinea Costache Caragiale în tovărăşie cu Costache Mihăileanu. Iorgu Caragiale ieşise din şcoala de muzică a cadeţilor — adică jumătate ieşise şi

trei sferturi fusese dat afară, pentrucă nu 'nvăţa nimica şi se ţinea de farse toată vremea. La şcoala de muzică era profesor un popă de regiment muscal, fugit, se zicea, din ţara lui, unde fusese osândit la pierderea darului. Era un popă rău şi ursuz. Odată scoate pe Iorgu la teorie şi-l întreabă în câte feluri se duce o notă ţinută; Iorgu se gândeşte, se scarpină 'n cap şi răspunde:

« *Crescendo, descrescendo* şi *ris*... şi *răs*... şi *ris* » şi nu mai ştie.

— Şi *răs* şi *ris* ce? întreabă popa răstit şi dă să-l apuce de ureche.

Iorgu se fereşte în lături şi răspunde:

Şi *răs*-popă!

Apoi i-a tras popa şi *crescendo* şi *descrescendo* şi *rinforzando*, şi l-a dat afară: şi astfel se găsea acuma luat pe procopseală de frate-său şi de tovarăşul acestuia, Costache Mihăileanu. In teatru avea câmp deschis pentru instinctele sale de farsă la cari n'a aşteptat mult ca să le dea de lucru.

Intr'o seară juca directorul Mihăileanu pe un nobil cavaler rătăcitor. După ce-l omoară vrăjmaşii într'o întâlnire, fraţii de arme îl aduc pe năsălii, îl întind pe catafalc, şi amanta vine să-l plângă. Catafalcul era aşezat lângă fundal tocmai unde venea gaura tabloului — toate tablourile au câte o mică spărtură pe unde se vede dinapoi în scenă şi 'n public. Ce-l împinge demonul pe Iorgu? Pune un ac în vârful unei nuiele, vâră nuiaua pân spărtura perdelii şi începe să 'mboldească pe răposatul cavaler, pe când îl jelea atâta lume adunată cu veneraţie împrejurul catafalcului.

« S'a stins sufletul cel mai generos, s'a oprit din bătăile ei inima cea mai fidelă! » se vaită amanta dezolată.

Iorgu îi trage câteva bolduri: răposatul şopteşte:

« Ce-i asta, bre? Cine-i acolo?

— S'a pierdut floarea cavalerismului! s'a frânt spada cea mai nobilă a mândrei Burgundii! » adaogă un frate de arme.

Iorgu repetă cruda jucărie; Mihăileanu, fierbând:

« Eşti nebun?... Cine-i ăla?... Vrei să mă scol acum de-aici? »

— Mort! mort el! Dumnezeul meu! mort!

Iorgu cu nueluşa iar; Mihăileanu, în culmea scrâşnirii: «Cine e? să-l ucid când m'oiu scula! Ah! m'a omorât mişelul... ticălosul!».

Aş! l-a chinuit pe răposatul până s'a lăsat perdeaua... Se scoală 'n sfârşit Mihăileanu turbat, aleargă pe scenă, află cine fusese «mişelul» şi-i arde lui Iorgu cu sete câteva perechi de palme de-i strămută căpriorii. După aceea mai vine şi celălalt director, Costache Caragiale, şi-i trage altele, ca să-i puie la loc ce-i scrântise tovarăşul. Iorgu le mănâncă şi tace.

Vine mai târziu vremea să se joace «Don Ranudo de Colibrados», o farsă de Kotzebue, foarte comică deşi prea copilărească. Don Ranudo e un «grande d'Espana» ruinat, lipit pământului, însă tot fudul, tot ţanţoş şi plin de «morgă». Odată se plimbă cu nobila «dona» de Colibrados, ligniţi amândoi de foame pân satul vasalilor lui, şi întâlneşte pe unul stând pe câmp la gustare. Il întreabă:

«Mă, ţărănoiule, ce faci tu acolo?

Ţăranul se închină până la pământ:

«Gustam şi eu ceva, stăpâne.

— Ce gustai, mă?

— Nişte brânză, Măria-Ta.

— Ce fel de brânză? ia să văz şi eu ce fel de brânză... Ştii, nobila mea consoartă, că mâncările bădăranilor ăstora au câteodată gust bun, mai ales după plimbare... Ia să-ţi văz brânza, mocofane!... ».

Ţăranul le dă atunci o bucată din desaga lui, iar nobilii trebuie să i-o smucească repede şi s'o mănânce cu mare lăcomie. Costache Mihăileanu (don Ranudo) era foarte greţos: te miri din ce i se apleca; de aceea, când avea să mănânce ceva în scenă, îşi aducea bucăţica lui de acasă. Iorgu îi zice directorului, care uitase de mult istoria cu acul:

— Nene Costache, dă-mi mie să joc pe ţăranul.

— Bine; ia-l.

La reprezentaţie, Mihăileanu îi dă o bucată frumoasă de caş să-l aibă în desagă. Iorgu însă în scenă mănâncă el caşul şi-i dă în loc un cocoloş de lumânare de seu cu fitil cu

tot tăvălit în răzătură de săpun şi acoperit cu praf de tibişir.

Cât era de flămând nobilul hidalgo, de muşcat a muşcat-o, dar n'a putut-o înghiţi brânza bădăranului.

DIN CARE SE VEDE CĂ METODA CHINOROZULUI NU-I ATÂT DE RECENTĂ PE CÂT S'AR CREDE

Iorgu se emancipase de frate-său Costache şi locuia singur în casa unde se făceau probele, în dosul teatrului; avea un salonaş şi o odaie de culcare. In casa aceea se aduna regulat un cerc de ştrengari veseli tot unu şi unu, fel de fel de tipuri. Din cercul acela a făcut parte în tinereţea lor o mulţime de oameni, cari mai târziu au jucat un rol însemnat în ţară: este destul să citez pe cel mai mare democrat al istoriei noastre — C. A. Rosetti. In această amestecătură de viitori oameni iluştri şi de nulităţi, de oameni de spirit şi de nerozi, pe cari'i aduna şi-i ţinea la un loc numai dragostea de păcăleli, de râs şi de veselie, se afla şi un oarecare Matache Piţirigă — cântăreţ în dreapta la biserica Slobozia, corist la operă şi actor la teatrul român.

Tot într'o vreme răsărea pe orizontul artei naţionale o nouă stea ursită să eclipseze toată pleiada... Peste scurt timp dela apariţia ei, ajunsese obiectul unui cult public. Tânăra stea monopolizase adoraţia eleganţilor timpului, iar pe de altă parte Iorgu monopolizase atribuţiile de preot al sectei. Unul dintre sectarii noului cult, un tânăr boier pe atât de urât şi de zevzec, pe cât era de fervent, fiind şi el membru în cercul ştrengarilor, vine odată la Iorgu şi i se mărturiseşte:

«Aman, Iorgule dragă! sânt prăpădit, nenorocit, nu mai pot trăi de atâtă chin: să nu mă laşi!»

Şi-i spune că i-a scris «persoanii» multe răvăşele cu miros de odagaciu, dar că n'a avut parte de răspuns; că este desperat şi s'a hotărît s'o isprăvească la un fel: ori să capete o întâlnire ca să-şi declare focul, ori să-şi ia adio dela lume; ş'aşa îl roagă pe Iorgu, ca prieten şi băiat de inimă, să nu-l lase şi să-i facă rost de o ocazie, pentru

care tânărul va şti să fie cu prisos recunoscător. La această propunere destul de boerească, Iorgu, care ştia toate biletele şi toate stăruinţele urâtului, îi răspunde:

« Iţi fac rost, dar mai întâi să dai un chef ştrengarilor ».

Se 'nţelege că a doua seară se şi înfiinţase cheful în salonaşul lui Iorgu. Şampanie din destul, şi toţi ştrengarii în păr.

Ghebosul, căci erà şi ghebos înamoratul, gătit, pomăduit şi parfumat, până să nu se puie la masă era şi ameţit de perspectiva fericirii, şi acum trăgea cu coada ochiului la Iorgu aşteptând semnalul — căci fericirea îi era promisă chiar pentru seara aceea... Ştrengarii erau mai nebuni ca totdeauna, iar Matache, în capul mesii, cânta pe nas popeşte:

« Adevăr, adevăr grăiesc vouă: puţin şi nu mă veţi vedeà şi iarăş puţin şi mă veţi vedea! »

Şi râsete... şi chef!... — Tocmai când se 'ncinsese bine toiul petrecerii, lui Matache îi vine rău, se scoală dela masă şi iese afară să ia aer... Era prin Ianurie. Mai trece puţin şi Iorgu ridică un toast « pentru realizarea visurilor tutulor amorezaţilor »... era semnalul. Deodată se şi aude în odaiţa de alături o tuse gingaşe năbuşită:

«Ţine-mă, Născătoare! Să nu mă laşi, sfinte Pantazi!»

Iorgu deschide uşa dela mijloc, pune mâna în cocoaşa ipochimenului, îi face vânt în odăiţă şi închide la loc... Peste câteva minute se aud ţipetele înamoratului înăuntru şi uşa din fund bufnind, apoi se deschide uşa dela mijloc şi s'arată Matache în *négligé* de jună cântând în falset ca o maică stariţă:

« ... Şi iarăşi puţin şi mă veţi vedea! »

Inamoratul intrase în odăiţă, unde bătea pe fereastră lumina îndoioasă a zăpezii de-afară şi numai decât începuse să-şi toarne declaraţia. Matache îl mângâiase pe obraz, pe gât, apoi, simţind că urâtul s'apropie să-l pupe, îl umflase de păr şi de urechi şi-i demonstrase că nu era ce-şi închipuia. Nenorocitul a dat năvală la uşa din fund, care răspundea în curte, a luat-o la fugă pân zăpadă, pe din dosul Teatrului, şi s'a oprit tocmai la cafeneaua Fialcowski numa'n gheroc şi cu capul gol.

P'atunci junimea aleasă se strângea la Fialcowski. In cafenea era lume multă împrejurul biliardului: se juca o partidă interesantă. Cum a intrat tânărul nostru, toată lumea a părăsit jocul şi a 'nceput să bată din palme şi să se strâmbe de răs. Tânărul a rămas încremenit câtva timp — nu-şi putea închipui să fi transpirat aşa de repede ştirea despre trista-i aventură — până i-a spus unul să se uite în oglindă...

Era peste tot obrazul negru strălucios ca o cizmă de paradă: Matache fusese uns pe mâini cu chinoroz.

Inamoratul nenorocit nu şi-a făcut seama singur de disperare — chinorozul pe semne are efect răcoritor — din potrivă a trăit-şi încă bine, aşa că mai târziu a ocupat multe funcţiuni şi dignităţi înalte, a trecut de mare om politic, de mare orator şi mare literat... bine înţeles că mai mare decât orice a fost şi a rămas până la moarte aceea ce fusese când cu chinorozul lui Matache.

...Când acu câţiva ani adăogam la carnetul meu şirurile de mai sus, tânărul păcălit trăia încă; astăzi el e mort. — Dumnezeu să-l ierte de toate versurile şi de toată proza cu care a înavuţit tânăra noastră literatură, de toate discursurile pe cari le-a pronunţat pe rând în cele două Camere şi în întruniri publice! — şi fiindcă « despre morţi numai bine », iată-i numele, pur şi simplu: Pantazi Ghica.

LOGICĂ STRÂNSĂ

In vremea răsboiului din urmă, pe vară, lui Iorgu Caragiale îi venise iar furia să joace — căci era retras din teatru de vreo câţiva ani şi avea funcţia de comisar comunal la hala din piaţa Amzii. Despre « această ocupaţie burgheză şi prozaică, şi despre căderea lui din gloria artistică trecută » — aşa zicea el — făcuse într'un moment de inspiraţie câteva versuri lirice cam aşa:

Dup'atâţi ani de fală,
De artă, poezie,
Mă văz vătaf la hală
Peste măcelărie;

Şi bietele bucheturi,
Ce-adese-am secerat,
In nişte zarzavaturi
Acum s'au preschimbat!

Acuma, apucat de nostalgia culiselor, întocmise o trupă de nespălăţi şi luase cu chirie locul viran de pe Podul-Mogoşoaii în faţa stradii Umbrii, unde s'a clădit mai târziu casele lui Ienciulescu. Pune dulgherii să-i facă o scenă, botează localul « Grădina Basarabiei » — era tocmai în toiul retrocedării — şi începe reprezentaţiile.

Intr'o sâmbătă seara, era şi sărbătoare, juca « Adam şi Eva ». Grădina era plină, mai ales de ovrei. Iorgu, directorul, n'avea rol; se plimba de colo până colo printre public ca să se bucure de succes. Localul cum era aşezat, nu era prea potrivit pentru teatru: cu sgomotul trăsurilor de pe Podul-Mogoşoaii, nu putea auzi publicul nimica de pe scenă.

Era tocmai monologul Satanii. Satana se vedea dând din mâini şi din picioare, se vedea mişcând buzele, dar graiu deloc. Un ovreiu dela locul din urmă, lângă zidul care da în pod, îl vede trecând pe directorul şi-l chiamă:

« Domnule Director! Domnule Iorgu! iu n'avuz nimica; dracul ala vorbeşte prea încet.

— Strigă-i să vorbească mai tare », zice directorul şi pleacă.

— Mai tare! mai tare! strigă ovreiul.

Degeaba... Iar:

« Domnule Director!

— Ce pofteşti iar, nene?

— Nu m'avude.

— Apoi dacă nu te-*avude* dracul pe dumneata cum vrei să-l *avuzi* dumneata pe el? »

A rămas ovreiul deocamdată ameţit de logica sdrobitoare a directorului, dar pe urmă s'a desmeticit şi nu s'a lăsat:

« Domnule Iorgu!...

— Iar?

— Apoi nu mi-a plătit el să m'avuză: iu am plătit să-l avuz pe el! »

Văzând Iorgu că n'o scoate la căpătâiu cu ovreiul, îi zice:

« Lasă, nene; nu vezi ce sgomot e afară? mai aibi şi dumneata răbdare până la sfântul Dumitru, pân' ne-om muta de aici! »

Era pe la Sântămărie.

MOMENT DE DISTRACŢIE

Serghe răposatul era de specialitatea lui dramatică *intrigant* în melodramă şi în comedie *moralist muşcător.* Odată juca cu trupa lui proprie în provincie o melodramă, în care fabula este cam aşa: un mizerabil persecută de moarte pe o pereche de tineri foarte cum se cade, buni nevinovaţi. Il juca Serghe pe mizerabilul. Acest intrigant face fel de fel de mişelii şi crime, şi ce e mai scandalos decât orice, e că omul acesta pervers are o virtute — conştiinţa ticăloşiei lui, şi spune curat cu cinism revoltător, că el e bun de spânzurat. Victimele, pe cari era cât p'aci să le răpună, scapă la un moment dat din mrejele lui. El spumează şi toarnă de ciudă un monolog enorm; după ce se mărturiseşte publicului de toate câte le-a făcut, închee cu o frază de mare efect:

« A! iubiţii mei! A! naivă pereche de turturele! mă credeţi învins?... N'aveţi grije! nu-mi veţi scăpa! Am să vă înfăşur în urzeala mea ca şi un păianjen infam pe două musculiţe amorezate!... Da, da! sunt infam, sunt un păianjen infam!»

Apoi râde sardonic, şi-aruncă mantaua peste umăr şi pleacă cu paşi largi şi apăsaţi.

Serghe ţinea la monologul lui, decât nu ştia boabă din rol ca de obiceiu:

« La tine mi-e nădejdea. Caimac băete! făgăduiesc să fac cinste! »

Caimac era diminutivul de mângâiere al lui Maican sufleorul.

...Iacă a sosit în fine şi marele monolog... Păianjenul infam o ia la început cu binişorul, rar şi 'ndesat. Şirurile d'intâi merg bine... Pe urmă se porneşte mai iute;

Maican îl ţine de scurt; Serghe îi dă zor înainte, se 'nfierbântă, iar Maican suflă din fundul inimii. La o frază pe care o apucă bine, Serghe se repede 'n goana mare, strigă, sforăie şi nu mai aude pe sufleor. Acesta, cum era foarte nervos şi pripit, pierde şi el şirul, şi se'nneacă amândoi de tot. Păianjenul desperat îşi frânge mâinile, bate din picior şi mârâie printre dinţi:

« M'ai omorît, frate Caimac... mersi! »

Dar acum, Maican, tot pierduse şirul, se uita din cuşca lui la Serghe şi-l aştepta să se mai potolească pentru ca să-i poată arunca un început de frază. Cum se uita el aşa, bagă de seamă că i-a plesnit tricoul lui Serghe, şi cu cât se sbuciumă intrigantul mai tare cu atâta se rânjeşte şi plesnitura... In vremea asta Serghe aiurit o ţinea într'una:

« Dar ce e de făcut? Dumnezeul meu! ce e de făcut? »

Deodată se opreşte să facă joc de scenă mut şi să-şi mai tragă răsuflarea. Maican profită de ocazie şi-i şopteşte repede:

« S'a rupt tricoul, nene Serghe, ieşi! »

Cum aude Serghe şoapta, — o aştepta de mult, — o prinde în sbor şi strigă cu putere:

« Dar ce-i de făcut, Dumnezeul meu? S'a rupt tricoul, nene Serghe, ieşi! »

Maican a căzut de pe scaunul lui din cuşcă sub scenă şi din căzătură a dat în friguri.

LUPTĂ DREAPTĂ

Maican sufleorul era slab şi nervos peste măsură. Pasiunea lui, care lua proporţiile viţiului, era tutunul şi cafelele turceşti potrivite din zahar — de unde i se trăgea numele de Caimac, numele pe care un filolog neprevenit l-ar putea lesne bănui că provine dintr'o simplă metateză: Maican... Caimac. Odată pune prinsoare cu Dragulici să bea cinsprezece cafele una după alta: a câştigat. Dragulici le-a plătit; dar ca să nu rămâie în pagubă s'a prins şi el că bea tot atâtea romuri. După ce le-a băut, zice:

— Mai plăteşti un *pour la dame*, Caimac?

— Nu se poate, răspunde Maican; acuma e rândul cafelelor ».

RUŞINE

Intr'o duminică, în ziua de Crăciun, mitocănimea era ca de regulă în păr la galerie. Se juca « Amicii Falsi » — « Nos Intimes » a lui Sardou. Se făcuse pe semne abuz la casă; se vânduseră probabil mai multe bilete decât prescrie regulamentul: erau peste cinci sute de mitocani sus, înfierbântaţi ca la orice praznic: vorbeau, râdeau, se certau; şedeau unul peste altul; ţipa unul strivit, ceilalţi făceau chef — ceva nespus. Când să se ridice perdeaua, unul din loja din dreapta a galeriei începe să strige vesel pe altul din loja opusă:

« Niţă al Zamfirii! Niţă al Zamfirii văduvii!

— Uite, mă! zice Niţă către altul de lângă el; vezi, nene, mitocanii din Tirchileşti şi de pă la Bonaparte a 'nceput şi ei să vie la teatru... Oleu! »

Apoi se 'ntoarce spre cel din faţă care-l chemase:

«Mă, pârlitule, ai luat piatră'n gură când ai intrat înăuntru? »

Niţă era umblat pe la teatru; probabil cel din Tirchileşti intra pentru întâia oară în templul Taliei Române. Lumea a 'nceput să râză; dar a trecut asta, şi s'a ridicat perdeaua. Sgomotul din galerie nu înceta însă, aşa că nu s'auzea mai nimic de pe scenă.

Tudoriţa Pătraşcu juca în « Amicii Falsi » pe băiatul lui Marécat — un debutant pe calea viţiilor cu frumoase promisiuni; un ştrengar de vreo şaisprezece ani, care sărută slujnicele şi cade leşinat ţeapăn din cauza remuşcărilor ce i le dă consumarea pripită a unui trabuco furat din tabacherea lui papà. Cu toată lipsa vreunui talent mai deosebit, Tudoriţa, tânără p'atunci, frumuşică şi sveltă, făcea un efect minunat: ştrengarul era foarte nostim în pantalonii lui de dril alb, într'un *pet-en-l'air* de catifea şi cu pălărie de paie pusă cochet la o parte *à la diable m'emporte.*

Când să se isprăvească actul întâi, Niţă al Zamfirii, aplecat cu jumătate trupul peste galerie afară, arată pe Tudoriţa şi zice tovarăşului de lângă el:

« Vezi tu, vere? băiatul ăla e fată mare... Zău! »

Astfel actul întâi s'a sfârşit, în râs şi aplauze, cu mult succes. Am mers să fumez cu actorii între acte.

« Ce zicea mitocanul de Tudoriţa? mă'ntrebă Dragulici.

— Explica altuia că e fată mare.

— Auzi dumneata ce ruşine pe biata Tudoriţa, după atâţia ani de carieră! »

Adevărul e că biata fată plângea de ruşine.

FERICITĂ IMPROVIZAŢIE

Solomonescu era şi cântăreţ la Biserica « Dintr'o zi » şi artist dramatic. Dimineaţa, după leturghie, se punea la zacuscă, se stropea bine şi se scula dela masă tocmai seara ca să meargă la teatru; după reprezentaţie mergea la Vasile Băcanul, la « Garibaldi », unde cina cu Dragulici până să toace de liturghie. Cu programa aceasta de viaţă, îşi confunda adesea dimineţele cu serile şi vice-versa: la biserică îşi dedea în petecul declamaţiei şi la teatru în al isonului. Avea pe lângă asta păcatul că nu putea pronunţa niciodată curat numele proprii şi neologismele.

Odată juca Ştefan Mihăileanu pe Olliwer Cromwell în « Muşchetarii » lui Dumas, şi Solomonescu pe un ofiţer de gardă în tabără. Ofiţerul intră grăbit în cortul Protectorului şi strigă:

« Gen'rale! gen'rale! a sosit *bastamentul!* »

Publicul pufneşte. Generalul se ridică de pe scaun indignat, ca să dea o lecţie incultului:

« Mizerabile! vorbeşte frumos! uiţi că te afli în faţa generalului *Croncovel!* »

Aplauze frenetice. Până târziu acu câţiva ani, nenea Ştefan, decâteori îmi povestea întâmplarea, pe care o ştiam destul de bine fiindcă fusesem de faţă, îmi zicea:

«Dacă nu-mi venea mie inspiraţia să improvizez vorbele alea, îmi strica dobitocul toată scena! »

EXTEMPORARE

In « Roza Magică » *(Pied de Mouton)*, Solomonescu juca pe Alguazilul. Intr'o scenă alguazilul vine, la ordinele

lui Don Nigaudinos, să aresteze pe logodnica acestuia fugară cu altul. In scenă se afla neuitatul Dragulici, Caragiale Iorgu, Solomonescu alguazilul şi perechea înamoraţilor.

Dragulici zice lui Solomonescu:

« Haha! iată şi porumbiţa! Fă-ţi datoria, om al legii! »

Solomonescu începe ca la ohtoic:

« Seniorina, te somez să te întorci la casa părintească! »

« Din inimă vorbeşte poliţaiul ăsta, seniore », zice Caragiale.

— Da, răspunde afară din text Dragulici, foarte serios, — din inimă, din inimă numai cam pe nas ca la « Biserica Dintr'o Zi »!

UN « LA » NATURAL

Se pregătise « Jianul » pe vremea direcţiei lui Millo. A doua zi era reprezentaţia, dar încă nu se hotărîse cine să cânte doina haiducească între culise. Ghiţă Alexandrescu cânta minunat, dar nu se putea să se-auză glasul lui, fiindcă el juca pe eroul piesei şi cântecul trebuia să fie al altui haiduc... Cine să cânte?...

Mincu, care pretindea că-şi *mancase* vocaţia de tenor, se oferă el. Oferta e primită. Face repetiţie, pune pe Flechtenmacher să-i transpuie muzica pentru tenor, nu bea toată ziua nimica, a doua zi înghite la ouă proaspete şi cafele reci, şi seara vine la teatru legat la gât cu o basma mare.

In sfârşit iese între culise la vreme să-şi aştepte replica şi acordul orchestrei. Emoţie n'avea deloc; de ce ar fi avut? el conta sigur pe *si-bemol* şi aria suia numai până'n *la natural.* Replica a sosit. Orchestra dă acordul şi tenorul porneşte. Rulada introductivă merge bine, intră în măsură, o bătaie, două, trei — la a patra, Dragulici, care-l pândea la spate, îl gâdilă fără veste cu degetul — Ţaţa Miţa, aşa îi ziceam toţi, se'nneacă: *cuac*!

GLUMĂ PROASTĂ

« Şamil sau Vulturul Caucazului » e o melodramă plină de sentimente patriotice şi de scene grandioase. La un moment, după o încăierare sângeroasă, Cerchejii iau la

goană pe Muscali; scena rămâne goală şi pe un vârf de stâncă se luptă în duel un georgian cu un rus: georgianul biruie, ia steagul, şi rusul, străpuns, cade în prăpastie.— Mincu se propune să facă el pe rusul cu steagul: «Fac eu pe Muscalul, să v'arăt eu o căzătură de tragedie cum nu s'a mai văzut în Bucureşti».

Seara îşi aduce o saltea d'acasă, şi o pune între culise la picioarele practicabilului dela spatele muntelui. Vine scena, Mincu, rănit, scapă din mâini stindardul, se loveşte la piept, se 'nvârteşte într'un picior şi sovăe. Dragulici şedea pe vine jos între culise cu mâinile gata pe căpătâiele saltelii: când vede că porneşte Muscalul de sus, îi trage salteaua!

Erau vreo doi stânjeni de unde pornise Ţaţa Miţa: din norocire însă, n'a suferit tare decât la părţile moi.

OFERTĂ GRAŢIOASĂ

In «Millo Director», Ţaţa Miţa juca pe Nastasache; Ţaţa era afumat rău de tot în seara aceea. Când vine cu fişicul de cofeturi ca să-i ofere directorului, pe care toţi în piesă îl cred director de minister, zice:

«Domnule Director, mă rog, nu poftiţi un *bubon*?

— Mulţumesc, amicul meu, răspunde Millo; mănâncă-l dumneata mai bine».

UN CREDITOR TURBAT

Millo rămăsese la Brăila dator unui hangiu grec 150 de galbeni, chiria şi întreţinerea trupei două săptămâni şi bani împrumutaţi din mână la plecare. Fusese vorba că imediat ce s'o întoarce la Bucureşti şi va începe teatrul să-i trimiţă înapoi banii. Aşteaptă grecul un an, doi, trei... scrie zece, cinsprezece, o sută de scrisori — nimic. In vremea asta, se ruinează negustorul, ajunge mufluz şi vine din Brăila cu vreo douăzeci de galbeni, cât îi mai rămăsese totul cu totul din naufrajul lui. Il întâlnesc într'o dimineaţa; mă ia la o parte încruntat şi mă 'ntreabă unde şade Millo:

« Sinti ruinato, domnule; am venit se me da banii domno Millo, or lu'mpusco! »

Şi 'mi arată un pistol turcesc încărcat... I-am spus fireşte că nu ştiu unde şade debitorul şi l-am lăsat. Seara, mergând spre Fialcowsky, mă gândeam de ce n'am mers să previn pe Millo să se păzească ori să dea de veste la poliţie, când, mă 'ntâlnesc iar cu grecul. Erà liniştit de tot: zice:

« Ştii, am gasito pe domno Millo!

— Ei, zic, ţi-a dat?

— As! frate, saracul, ţe se me da? dacă nu imprumutam eu cu ţinţi galbeni, n'avé ţe munca astăzi! »

INDOIT LAPSUS

Millo juca la Bârlad în *tournée* de vară, având în trupă şi pe răposatul Mincu — nici nu pleca Millo fără Ţaţa Miţa, — era în repertoriu. La Bârlad le mergeau afacerile rău de tot: datori la han, la birt, cafenea, chelneri, la toată lumea. Desperaţi, afişează pe « Jianul, Căpitan de Haiduci » pentru reprezentaţia « de adio », cu speranţa că umple sala, să plătească ceva din datorii şi să plece după noroc în altă parte... Seara, teatrul aproape gol...

Millo juca pe Cârc-Serdar şi Mincu pe Ghincu — ca de obiceiu. E o scenă unde Jianul, prins odată, scapă, şi Cârc-Serdar întreabă pe Ghincu: « Ce ne facem, măi Ghincule? » şi Ghincu răspunde: « De! ştiu şi eu, Cârc-Serdare!... » Millo se uita la lojile şi scaunele goale trist. Vine scena:

— « Ce ne facem, măi *Mincule*? » întreabă Cârc-Serdar distrat.

« De! ştiu şi eu, *musiu Millo*! » răspunde Ghincu.

CHESTIE PERSONALĂ

A fost un scandal nepomenit când trupa franceză de operete mici, dela noua grădină Stavri, a cutezat să facă pe scenă un joc de cuvinte, inocent s'ar părea, dar care era să aibă urmări regretabile.

Era într'o piesă o scenă de improvizaţie, în care actorii — neuitaţii Debeer, Roux şi M-lle Gandon, o femee aproape genială — făceau pe întrecute jocuri de cuvinte în acţiune. Debeer zice lui Roux:

« *J'ai un grand oiseau dans ma main*!

— *Cela n'est pas possible*, răspunde Roux.

— *Je t'assure.*

— ??? »

Debeer deschide mâna şi arată o nucă:

« *C'est une noix (une oie), tu vois?*

— *Ah oui*, răspunde Roux pipăind pe Debeer şi considerându-l lung din cap până'n picioare; *je conviens que « c'en est une »*.

După multe alte grozăvii de aceeaş speţă, Gandon întreabă pe Debeer:

« *Vois-tu là tout près de la coulisse des navires*?

— *Non pas.*

— *Mais il doit y en avoir.*

— *Comment*?

— *Puisqu'il y a là un port, un grand port de Roumanie* ».

Şi Gandon aduce un porc pe scenă... Atunci începe un scandal înfiorător... Toată lumea în picioare: « Francezii vor să-şi râză de Români şi de România!... Nu ne putem lăsa insultaţi de străini în ţara noastră!... Afară străinii!... Scuze numai decât ori o lecţie exemplară şcl... » Şi huidueli, înjurături, fluerături şi bastoane ridicate în sus...

Bieţii artişti vor să se explice... Nu se aude nimic... Scandalul creşte. Insfârşit, Debeer reuşeşte să se facă un moment ascultat, în care timp « îşi cere ertare dacă a supărat cumva pe onorabilul public, că gluma era inocentă, fără cea mai mică intenţie ofensătoare, — un nenorocit joc de cuvinte, pe care artiştii îl regretă din tot sufletul etc. ».

Sgomotul începe să se potolească puţin; când deodată un telegrafist înalt şi chipos, cu nişte barbete colosale, se repede turbat până lângă scenă şi făcând nişte gesturi măreţe strigă pe deasupra întregului sgomot:

« Cer cuvântul! Nu se poate! Eu vreau imediat satisfacţie personală pentru *cochon de la Roumanie*! »

A isbucnit un râs general... Dacă râzi nu mai eşti necăjit: reacţia s'a făcut ca prin farmec şi eminenţii artişti au putut urma în linişte spectacolul.

BONBON

Intr'o vară juca pe piaţa Constantin-Vodă circul lui Hüttemann. Pe-atunci nu se pomenea încă în capitala Belgiei Orientului de *café-chantant*: altă petrecere de vară nu erà decât circul, grădina Raşca şi panoramele.

Luceafărul circului era domnişoara Henriette, fiica directorului: frumoasă de basmu. Inaltă, subţire şi mlădioasă ca o nuia de richită: talia nu-i trecea printr'un inel, ce-i drept, dar o puteai cuprinde desigur într'un covrig cu susan; trăsuri fine; pieliţa trandafirie; părul negru şi creţ; ochii verzi deschis — ce raze umede aruncau acei ochi! — gura ca o cireaşă coaptă; dinţii mărunţi, cei de sus cu strungăreaţă la mijloc... Alte signalmente n'are... ba da: în bărbie o gropiţă şi când râdea alte două în obraji.

Işi închipuie oricine ce de cofeturi, ce de buchete, şi câte bătăi în fiece seară între adoratori! Dar ceva mai mult... Fata avea un armăsar adevărat arăbesc favorit al ei, tânăr de trei, patru ani, alb tot ca laptele, părul lucios ca sideful, coama şi coada ca nişte fuioare de borangic în unde, urechile străvezii şi rumene, nările roşii şi ochii aprinşi ca doi cărbuni... Alte signalmente n'are... ba da: era pintenog la trei picioare cu câte o pată neagră. Cum era fata, era şi Bonbon — aşa îl chema.

După toate jocurile, gimnastică, sărituri prin cercuri de hârtie şi focuri de artificii, paiaţării, ieşea şi domnişoara Henriette călare pe Bonbon — o apariţie feerică. Era îmbrăcată ca amazoană, un costum de catifea verde ca smarandul, încheiat, dinainte de sus până jos şi la mâneci, cu bumbi auriţi mat; în cap o tocă de aceeaş stofă cu rochia, cu o pană albă mare, cu mănuşi şi biciuşcă tot albe. Bonbon avea coama împletită în codiţe prinse de panglici; căpăstrul şi frâul de şnur de mătase cu un ciucure mare de ibrişim pe frunte, toate astea verzi, cu câte o mărgea de aur mat la fiecare înnodătură.

Mişcări de şcoală înaltă, pasuri în ritmul muzicii, salturi şi complimente... şi grindină de bucheturi... In sfârşit, domnişoara descăleca în mijlocul arenii, atârna frâul de oblânc, scotea din *aumônière* cofeturi şi le dedea lui Bonbon; apoi făcea gropiţele 'n obraji şi striga cu glasul ei de şaisprezece ani:

« *Bombon, embrasse-moi!* »

Ştrengarul sforăia şi fugea făcând o sumă de cochetării. Domnişoara se supăra:

«*Qu'est-ce que c'est que cette manière? embrasse-moi tout-de-suite!*».

El iar făceà nebunii şi nu vrea... Domnişoara scotea batista, o punea la ochi, începea să ofteze şi să plângă... Atunci Bonbon se oprea din sărituri, se uita lung la ea, se apropia încet-încet şi începea s'o mângâie cu fruntea pe umăr. Ea se întorcea binişor zâmbind şi el îi dădea numai decât o guriţă:

« *Ah! merci!* »

Şi Bonbon pierea din arenă ca praştia.

De prisos, crez, să mai spun câte inimi nenorocise domnişoara Henriette. Cum se arăta în arenă, intrau fiorii morţii în sute de suflete, parcă le-ar fi lucrat o baterie electrică — şi se 'nţelege că, dacă era vorba pe baterie electrică, cei mai susceptibili, cei mai buni conducători erau telegrafiştii: strajnic pătimeau toţi, dar dintre toţi cel mai prăpădit era T... aprins la culme. Deaceea ne şi zicea, cum era glumeţ de fel:

« Nu vă daţi cu chibrituri pe lângă mine, că ia foc! »

Telegrafistul se afla foarte încărcat de electricitate... se cam trecuse şi din băut de focul pasiunii — nu-i vorbă, şi până nu se pomenea de domnişoara Henriette se cam trecea el, dar acu era cu câteva grade mai sus. Avea un sfanţ: îl păstrase că să-şi cumpere un bilet de amfiteatru. Ce şi-a făcut el socoteala? — să intre în circ pe mofturi şi să rămâie cu sfanţul să ia tutun şi alune prăjite pentru paiaţe — erau două paiaţe mici foarte comice şi drăguţe. Aşa, pleacă de lângă noi fără veste, dă vreo două târcoale baracii şi vede în partea grajdului o spărtură în uluci, de vreun stânjin dela pământ, pe unde aruncau rândaşii

gunoiul. Se suie pe grămada de gunoi, se vâră pân spărtură şi sare înnăuntru: caii se sperie, aleargă rândaşii, pun mâna pe el şi trage-i de-i scăpăra electricitatea. Ii trag cât îi trag şi-l aruncă pân spărtură afară.

Tot într'un timp, noi îl căutam pe după circ, — când ce să-l vedem pe telegrafistul nostru? Stetea pe gunoi şi reflecta adânc. Până să-l întrebăm ce este, se scoală în picioare şi dispare iar înnăuntru. Am auzit tăvăleală strajnică în grajd şi apoi ne-am pomenit cu el mototol înapoi... Il ridicăm numai decât; el începe să-şi scuture hainele şi zice:

« Ce se socotesc adică nemţii? c'o să mă prinză ş'a treia oară? Parcă eu sunt prost! »

Şi ne-a povestit toată istoria... Am mers de şi-a cumpărat şi el bilet şi am intrat cu toţii... Om fără parte! Domnişoara Henriette nu juca: Bonbon era indispus — îi dedeseră să bea obosit apă rece — pneumonie dublă. A trecut o săptămână şi Bonbon a murit... Peste vreo câteva zile apoi a plecat şi circul.

Aveam într'o fotografie mare pe domnişoara Henriette şi pe Bonbon sărutându-se, se tot ţinea telegrafistul de mine să i-o dau şi nu vream. Intr'o seară, după multă vreme, venind vorba despre circul Hüttemann a început T... să plângă — era iar cam trecut — şi să mă roage să-i dau lui fotografia neuitatei Henriette. N'am avut ce-i face — i-am dat-o...

Când scriu aceste depărtate amintiri sunt gata să mă culc. Nu mi-ar părea rău să visez pe Bonbon şi pe domnişoara Henriette; asta m'ar întineri cu douăzeci şi cinci de ani... Dar cine poate visa şi când vrea şi ce-i place?... De una, mai bine — e rău să visezi cal alb.

PĂCAT..

I

Un băetan voinic — barba deabia-i mijeşte, şi sub căciula de oaie părul creţ şi des... şi nişte ochi blânzi — şi mintos tânăr. Când a plecat de-acasă să meargă la Bucureşti p'atâţia ani în şcoli, mama lui — de-treabă femee!— l-a sărutat de-atâtea ori, i-a potrivit părul, i-a netezit căciula şi iar l-a sărutat, şi i-a zis:

« Niţă, mamă, te duci frumos şi sănătos: să-ţi ajute Dumnezeu şi Maica Domnului să-mi vii înapoi tot aşa! »

Şi cât era de cuminte bătrânica nu s'a mai putut stăpâni... a biruit-o plânsul. De multe ori a dat el să plece; şi ea l-a ţinut să-l mai mângâie încă. Lui îi ardea să se ducă, şi măcar că-i era dragă mama, par'că avea acum necaz pe ea că'i prea întârziază plecarea. A plâns şi el, ce-i drept, de plânsul ei, dar pe când ochii-i erau trişti, închipuirea sbura cu bucurie pe drumul ce i se deschidea lung şi necunoscut înainte.

· ·

Trei ani de-o neclintită monotonie... Aceleaşi ceasuri... aceiaşi paşi... trei ani întregi! Al patrulea, deşi se anunţase dela început a urma aceeaşi neabătută cale, păstra pentru mai târziu o noutate, o ciudată surprindere.

Alături cu seminarul, o casă veche boerească... Dela ferestrele şi de pe pridvorul din spatele ei, se vedea peste zid în curtea de recreaţie a şcoalii. Odată, într'o zi de sărbătoare, Niţă se plimba singur p'în curte cu o carte în mână: rămăsese în şcoală să se prepare de examenele apropiate. Era o dogmă încâlcită: el ocolea curtea repeţind

pe de rost cu cartea'nchisă 'n mână. Anevoe se putea ţine minte aşa fraze torturate... Deschise iar cartea...

Trecând prin dreptul zidului, seminaristul tresări; un ghemotoc de hârtie îl lovi pe mână şi alunecând peste cartea deschisă sări cât colo înaintea lui. Niţă se opri pe loc... Neapărat iar o glumă a vreunui camarad... un miez de pâine muiat în cerneală... sau cine ştie ce.

Se uită'mprejur... în curtea şcoalii nimeni... Lovitura venise dinspre casele de-alături... Ridică ochii 'n sus şi văzu la cea mai apropiată fereastră vecină, care era deschisă, perdelele mişcându-se ca şi cum ar fi fost cineva ascuns îndărăt... Ce-o fi?

Să vedem... Seminaristul s'aplecă şi luă ghemotocul: era ceva înfăşurat înăuntru... Voi să-l desfacă... O înţepătură... Un ac cu gămălie. Ce păcăleală proastă! Supărat, trânti ghemotocul şi începu să şteargă degetul împuns, în vârful căruia, după fiece storsătură, creştea repede la loc o mărgea mare roşie.

Ghemotocul isbit cu necaz de pământ se desfăcu... Intre cutele lui o floare!... Cu mirare şi cu mai multă luare aminte ca'ntâia oară, el ridică binişor hârtia... In adevăr era o garoafă — ca sângele ce-i curgea din deget — ruptă de curând...

Desfăcu atunci mai bine... Ceva scris...

Trupul tânăr se simţi furnicat din creştet până 'n tălpi de un fior fierbinte... Căldura toată i se urcă la frunte... Ascunse în sân hârtia şi floarea, cercetă de jur împrejur cu ochii să nu fi văzut cineva din şcoală cele petrecute, şi fugi înăuntru fără a mai cuteza să ridice ochii la fereastra unde se mişcau perdelele.

Bolnav... Friguri şi bătae de inimă, încât nu se putea ţine pe picioare. Părintele-directorul s'a convins că e rău băiatului şi l-a trimis să se odihnească. Niţă s'a suit în dormitor, s'a aruncat în pat, a scos din sân floarea şi biletul ş'a cetit încă odată, iar, şi mereu:

« Eşti frumos... Dacă ai vrea, te-aşi iubi mult ».

...Dacă ar vrea!...

Cine să fie? El nu e copil, e flăcău de douăzeci şi trei de ani... Cine?... O femee!

Bolnavul sare din pat, iese din dormitor şi fără să mai anunţe pe cineva, după cum cere regulamentul, iese pe poartă. Pe dinaintea caselor vecine, el îşi potoleşte pasul şi trece peste drum ca să poată apuca toată faţada dintr'o singură căutătură. Ferestrele dela pod sunt toate închise şi perdelele lăsate.

El ştie că e frumos... Mama i-a spus-o adesea, poate mai adesea fetele din sat, dar de sigur mai mult decât toate sora lui Cuţiteiu, Sultana, care nu i-a spus-o nici-odată... Cu dragoste amestecată şi cu puţină mândrie zâmbeşte el când îi vine acum în minte mama lui.

S'a înserat bine şi seminaristul tot se plimbă de colo până colo pe dinaintea casei unde se află acea femee care l-ar iubi mult «dacă ar vrea el»... Clopotul pentru cină sună la şcoală. Asta-l deşteaptă; el grăbeşte şi intră.

Sunt toţi la masă; lui nu-i e foame... Merge şi se culcă aşezând sub pernă biletul şi garoafa, după ce iarăşi priveşte îndelung icoana acelor vorbe, pe care de-acu nu le mai poate uita vreodată.

Sgomotul celorlalţi băeţi venind în dormitor îl supără foarte. La intrarea lor, el vâră iute mâna sub căpătâiu, apucă bogăţia ascunsă şi stă nemişcat... Unii îl întreabă câte ceva... nu înţelege bine ce... el nu suflă, prefăcându-se adormit.

Aproape de miezul nopţii... Dorm în sfârşit toţi. Niţă se scoală încetinel şi cu cea mai mare precauţie iese; găseşte uşa sălii pe pipăite şi coboară în curte... La fereastră lumină... geamurile deschise şi perdelele lăsate. El rămâne cu ochii pironiţi acolo, rătăcind în altă lume, pe care o visase par'că adesea, dar nu spera s'o vază vreodată.

Flăcăul îşi umflă pieptul, întinzându-şi braţele amorţite de friguri, până-i trosnesc încheeturile, când perdelele se dau într'o parte şi o femee pune mâna pe geamuri să le închiză. Seminaristul îngheaţă; vrea să strige; dar nu poate, şi până să treacă efectul loviturii, fereastra e închisă, perdelele lăsate la loc şi lumina stinsă.

Se apropie de ziuă, când tânărul se hotăreşte să se'ntoarcă'n dormitor... Se trânteşte pe brânci în pat, îşi reazimă inima, în care simte o strânsoare nedefinită, pe mâna dreaptă, şi pe cea stângă fruntea caldă — adoarme şi doarme dus până la clopotul de gustare.

Trei nopţi de pândă... patru... cinci... şi tot atâtea zile mai grele ca nopţile: ceasuri de cursuri şi de meditaţii... sgomotul camarazilor, neputinţa de a sta singur cu închipuirea lui... şi frigurile... şi ferestrele tot închise... şi perdelele veşnic lăsate.

Doctorul, un om de spirit, când părintele-directorul i-a prezentat pe Niţă, l-a mângâiat pe tânăr, apucându-l în glumă de tuleele din barbă şi-a zis:

« N'are nimic, părinte;... să se plimbe mai des... şi-i trece ».

Duminica... In sfârşit!

Niţă a fost îndemnat de camarazi şi de părintele-directorul să iasă la plimbare; el a preferit să stea la şcoală ca să se poată ajunge cu lecţiile, rămase'n urmă din pricina frigurilor... Fireşte că superiorul a fost încântat de atâta sârguinţă.

Dejunul s'a isprăvit... Acum şcoala este iar deşartă. Silitorul seminarist trece către curtea din fund... Dar dacă ferestrele or fi tot închise?... Nu — şi n'apucă să ridice ochii doritori şi vede venindu-i prin aer un nou ghem, care'ntr'o clipă îi cade la picioare... Asta nu mai e prins cu un ac — e legat cu o cordeluţă roşie:

« Treci la miezul nopţii... Te aştept... O să vezi cât te iubesc ».

Şi nici o mişcare la perdele... nici o arătare!...

Ziua trece încet... e însă uneori atâta dulceaţă şi'n chinul aşteptării! Dar noaptea! niciodată n'au adormit seminariştii aşa de târziu!... Din norocire, mai pe urmă nici o piedică.

Sare peste poartă fără sgomot şi se 'ndreaptă sigur către ţinta ştiută. O femee în umbra gangului!... El se opreşte înecat. Ea îi şopteşte: « Vino, te aşteaptă!... » Atunci... nu e chiar asta!

El se lasă să-l ia de mână şi să-l ducă p'în întuneric încetişor... O scară strâmtă... încăperi întunecoase... iar câteva trepte. Voinicul merge machinal, lăsându-se târît ca un copil somnoros de mâna femeei. La fiece pas nesigur, la fiece şovăire, o oprire de un moment, o povăţuire discretă, o şoaptă de încurajare şi înainte!

Se opresc... Femeea îl lasă de mână... O clipă, părăsit în locul orb şi necunoscut, el e'n pierzare — o coloană aplecată căria i s'ar smulge propteaua de siguranţă, — aude urechile cum îi ţiuesc de tare şi simte genunchii părăsindu-l.

Acum femeea loveşte surd cu vârful unghiilor pe o uşe — sunt lângă o uşe — care îndată se deschide.

E lumină înăuntru — lumină albastră... un albastru molcom şi leneş... Femeea care l-a condus pân întunerec îl împinge binişor în lumină. Coloana cedând se apleacă, cu toată greutatea trupului puternic de douăzeci şi trei de ani, în albastru... şi uşa se'nchide pe dinafară.

Vorbe?... Incap vorbe?

Cum o femee ştie alinta — cum degetele ei delicate se înfig în muşchii încordaţi — şi gura ei rece ca ghiaţa şi ochii ei beţi — şi puful mărunt de pe obrajii aprinşi zbârlit de fiori — încovoiala lângedă a trupului — isbiturile inimii ei de pereţii sânului — şi mirosul fără nume ce-i radiază din rădăcinile părului — şi cât e de bine să te părăseşti în stăpânirea acestor atâtea simţiri ce te 'nvăluesc din toate părţile ca nişte vârteje de aburi calzi saturaţi de esenţe adormitoare...

Cu vorbe să le spun?... Astea se simt şi se gândesc, de spus nu se pot spune... A fost o smăcinare a sufletului dulce şi dureroasă, o exaltare a simţirii îngrozitoare şi delicioasă.

Multe nopţi asemenea şi fiecare neasemănate... Libaţiuni sub razele lămpii albastre; toate nebuniile închipuite şi neînchipuite; anecdote picante de care el avea un repertoriu popular aşa de bogat; scene de gelozie fără

cuvânt şi din chiar senin; şi jocuri, şi muşcături; şi lupte atât de inegale, pentru ea ca putere, pentru el ca farmec... ş'apoi, după atâta oboseală, povestirea reciprocă a celor întâmplate mai 'nainte de a se cunoaşte.

El avea puţin de povestit... Aşa era de strâmt satul unde trăise şi aşa de puţin însemnată viaţa lui până când «l-a înţepat un ac cu gămălie!...» Şiret ţăranul — ţinea mult la această cădere de frază; ştia el bine că, însoţită de sugerea degetului înţepat şi de o privire pe sub sprîncenele posomorîte cu bunătate, are să fie cu prisos răsplătită.

Ea însă avea mai multe de spus, şi povestea ei era destul de tristă .— Cinci ani de viaţă cu un om istovit, apoi nebun şi paralitic; în urmă, văduvă, cu un copil bolnav şi capiu — o fetiţă, care roade şi mănâncă lucrurile din casă şi care trebue păzită foarte de aproape să nu dea foc. Interese mari... o avere colosală... consiliu de familie... soacră şi cumnaţi — nişte creaturi aspre şi brutale, care fac împrejuru-i o poliţie desgustătoare.

Şi aci faţă cu fraza lui de predilecţie, venea aşa de potrivit:

« Inchipue-ţi ce sete mi-e de viaţă! ce dor mi-era de tine!»

Căldura strânsă atâta vreme în fiinţa aceea frumoasă se revărsa acuma 'n afară cu o pornire nebiruită: a fost pentru el scurtă, dar plină acea vreme fericită.

S'a sfârşit însă.

El a trebuit să renunţe la ea, când între ei s'a ridicat zidul consiliului de familie. Acesta fireşte nu putea îngădui o aşa rătăcire... Plângeri... revoltă — de prisos. O ultimă sforţare din partea desperatului a fost întâmpinată într'un chip deciziv.

Când seminaristul a îndrăsnit să nesocotească recomandaţiile imperioase ce-i fuseseră comunicate şi să calce pragul, pe care altădată păşea la fericirea ce-o socotea un drept câştigat, scump a trebuit să-şi plătească pasul imprudent. A fost o maltratare meritată poate, dar oricum prea sălbatecă. Sbirii însărcinaţi cu corecţiunea cutezătorului

au făcut exces de zel: nenorocitul, luat fără veste, a fost strivit de lovituri... capul spart, pieptul pisat cu călcâile. In stare de completă nesimţire, a fost aruncat în poarta şcoalii, unde l-au găsit, a doua zi dimineaţa, oamenii de serviciu mai mult mort decât viu.

Toate alergăturile şi stăruinţele părintelui-directorul ca să facă a se descoperi şi pedepsi criminalii, care atentaseră aşa de crunt la viaţa elevului favorit, au trebuit să înceteze. Bătrânul a fost chemat înaintea înaltelor feţe păstoreşti. Acelea i-au adus aspre mustrări că nu-şi vede de datorie, că nu îngrijeşte destul de serios de moralitatea şcolarilor, şi l-au făcut să înţeleagă că dacă voeşte să mai rămână director, n'are să se amestece în cele ce se 'ntâmplă afară din poarta seminarului: asta e treaba obrazelor judecătoreşti, nu a celor bisericeşti!

Niţă a stat mult între viaţă şi moarte; luni întregi au trecut până să se poată întrema. El n'a murit din asta; dar poate că nopţile pe care mama, chemată în grabă, le-a petrecut la căpătâiul nenorocitului, să-i fi scurtat cu mult zilele bietei bătrâne. De atunci el a rămas cu o boală de inimă, care i-a cauzat până la moarte multe momente neplăcute.

Dar era întremat... El porni să caute norocul pierdut... Prea târziu... Casele se dărâmau şi lucrarea începuse din aripa unde altădată era odaia albastră... Femeea murise. Copila bolnavă era într'un institut de educaţie în străinătate. Consiliul de familie nu stătea cu mâinile 'n sân.

Mai întâi o resemnare sfântă, apoi puţin câte puţin, dacă nu uitarea, cel puţin potolirea dorului sub grămădirea anilor. Zece ani!... Seminaristul este acuma preot — preotul Niţă din Dobreni — om aşezat şi foarte bine văzut de toată obştea.

De dimineaţă oraşul de reşedinţă al judeţului e foarte animat — târgul anual. Preotul Niţă umblă prin strada mare cum se umblă la târg de colo până colo, ori încotro, fără o ţintă hotărîtă...

Inaintea cafenelii din centru e strânsă lume multă, care priveşte la ceva şi râde în gura mare... Poate un

animal savant, care denunţă vârsta şi viţiile spectatorilor: ori vre-o paiaţă... ori altceva... Grămada de lume sporeşte necontenit... Popa urmează după mulţime. Pe trotuarul cafenelii pe scaune şi'n picioare stau notabilii oraşului — reprezentanţii judeţului în vacanţă parlamentară, membrii tribunalului, funcţionari dela prefectură, primărie, casierie, ofiţeri; de jur împrejur lumea pestriţă de toate treptele stă în semicerc. In mijloc se petrece comedia. Popa Niţă se vâră şi el.

Ce este? Ce face atâta sensaţie?

Un copil de vre-o opt-nouă ani, sdrenţeros şi murdar, cu picioarele goale, îmbrăcat în haine nepotrivite — un gheroc mare, a cărui talie îi vine până la glesne, în cap un cilindru turtit — face caraghioslâcuri.

Este un mititel măscărici foarte destrăbălat — jigărit, sfrejit şi galben, pulpele-i uscate care se văd prin sfâşiitura nădragilor sunt pline de jupuituri. Aşa de prăpădit, este totuşi foarte îndrăsneţ. Fumează o ţigară lungă, se strâmbă într'un chip straniu, păcăleşte şi'njură pe boeri chemându-i după porecla ştiută. Incepe să cânte un cântec ruşinos jucând ciamparalele, făcând gesturi şi mişcări neiertate... Lumea face un haz nespus... O ţărancă bătrână, care e'n rândul întâiu al spectatorilor, ruşinată de refrenul pe care copilul i-l aruncă ei cu o intenţie diabolică, îşi caută loc să scape de privirile întoarse asupră-i, se'nchină şi zice depărtându-se:

« Cine ştie ce păcate! Să ferească Dumnezeu pe orice copil! »

Mititelul, obosit, s'a oprit: merge să salute foarte comic cu cilindrul lui enorm pe boeri, şi s'aşează pe un scaun picior peste picior alături cu domnul senator... Altă ţigară... Domnul senator îl tratează cu cafea şi rom. Alt « amic » îl mai îmbie încă cu un păhărel... şi încă unul...

Copilul se scoală şi'ncepe iar jocul... Acu mişcările şi gesturile sunt şi mai deşuchiate... Cu'ncetul însă membrele pierd siguranţa şi simetria mişcărilor; cântecul e surd, articularea inegală... Incă o strofă!... Dar gâfâiala îl îneacă... Cântăreţul se opreşte un moment cletinându-se, moale de mijloc: e galben ca ceara; ochii-i

crucesc stinşi în fundul capului... O sforţare, excitat de îndemnul unanim al amatorilor!... Oftează adânc, dă să ridice piciorul, se'nvârteşte'n loc si trupşurol sdrobit atâta, se prăbuşeşte greu pe marginea trotuarului. — Beat mort!

Se grămădise lume prea multă... circulaţia din obor în oraş, era întreruptă. Poliţaiul chemă pe un vătăşel care ridică de acolo pe micul desfrânat, ca să risipească aglomeraţia.

Popa Niţă, cu pumnii încleştaţi se sui pe trotuar şi apostrofă, cu accentul celei mai mari indignări pe cei ce râdeau:

« E păcat, domnilor! gândiţi-vă! Creştini!... Frumos!... Mare păcat! »

Se'nţelege că lumea care s'amuzase aşa de bine n'a găsit nicidecum la locul ei apostrofa moralistului şi i-a plătit-o cu sarcasme groase. Popa nu-şi putea găsi linişte a: el bătea nervos cu degetele pe tabla de marmură a mesii, mormăind între dinţi fel-de-fel de exclamaţii de indignare.

Cafegiul care ştia multe, fu gata ca să-i dea toate amănuntele asupra acelui copil. De necrezut, dar adevărat... şi popa ascultă încremenit:

E un copil de familie bună. — O văduvă a unui boer nebun. — Inamorată cu un băiat dela ţară, un seminarist. — Insărcinată. — Ruşinea lumii. — Merge să nască la moşie. — Moartă din facere. — Copilul e aruncat: creşte la o ţărancă bătrână care moare ş'aceea şi el rămâne pe drumuri — Aci în oraş e pripăşit de vreo şase luni: a venit să cerşească şi, fiind drăcos de fel, din jucărie'n jucărie a ajuns în halul ăsta. — O fată bolnavă, fugită dela şcoală prin străinătăţi, ajunsă rău pe acolo; găsită pe urmă de epitropi şi'ntoarsă în Bucureşti: aci fuge cu un ofiţer, dela ofiţer pleacă cu altul. — Cu băiatul a vrut să-şi facă pomană un cismar: l-a luat ucenic: aş! pungaşului nu-i ardea de lucru — soiu rău! învăţat să ceară, să fumeze şi să bea. Meşterul l-a bătut odată părinteşte;

neprocopsitul a fugit, şi de atunci trăeşte aşa: spune obrăznicii, măscări, caraghiozlâcuri, şi capătă şi el o bucăţică de pâine; se'nţoleşte dela unul ş'altul de pomană, şi doarme Dumnezeu ştie unde-l ajunge oboseala. — Istoria asta de-altminteri tot oraşul o ştie; de-aia-l şi cheamă « Mitu Boerul ».

Popa cu coatele pe masă, strângându-şi tâmplele'n pumni, rămase, înecat de sudoare, cu ochii ţintiţi la o muscă ce umbla mărunţel pe tabla de marmură albă; el urmări insecta până la marginea mesii. Ce socoteală s'o fi făcut în capul cel mic cât un bob de mac, nu se poate spune; destul că musca stete pe loc, îşi desmorţi labele de dinapoi împleticindu-le una de alta, îşi netezi frumos mustăţile cu labele de dinainte, apoi deodată se'nălţă şi pieri. Omul, deşteptat, se ridică de pe scaun şi ieşi.

Cercetări zadarnice... Nu putea găsi copilul. Toate informaţiile vătăşeilor de noapte erau greşite: la cazarma pompierilor, nu era... în gangul poştii, nu... sub şopronul primăriei asemenea; nici aici, nici acolo. Trei, patru ceasuri de goană după o ştire exactă. In piaţă, vătăşelul ştie sigur că Mitu Boerul a intrat adineaori cu mai mulţi ofiţeri şi funcţionari la cafeneaua din colţ, unde « cântă fetele teatru ».

A făcut o nepomenită sensaţie popa intrând cu figura lui sperioasă în localul muzelor profane.

« Uite şi părintele! » a strigat procurorul cu tonul de satisfacţie cu care se 'ntâmpină de regulă un musafir întârziat. Iar una dintre cântăreţe, care şedea pe genunchii casierului la aceiaşi masă cu tânărul magistrat, a adăogat:

« Blagosloveşte, taică părinte! »

Atunci s'a pornit un hohot, aplauze, tropăituri, şuiere, răcnete: « Bravo, popa! Bis popa! » — Infernal! o menajerie care arde...

Succesul colosal şi spontaneu n'a afectat câtuşi de puţin pe omul nostru: sgomotul din fundul acestui suflet covârşea furtuna veselă de-afară. Popa a 'naintat hotărît

până în mijlocul sălii, a căutat cu ochii în toate părţile şi a plecat grăbit de sub ploaia de râsete, de glume răutăcioase şi de huidueli...

Nu e nici aici... Dar nu se poate să se întoarcă la gazdă singur... Peste putinţă... Inainte!... Incă un vătăşel; poate la sfântul Ion în curtea bisericii; doarme băiatul uneori şi acolo, când e vremea bună...

...Era în adevăr acolo...

La spatele altarului, unde un felinar din răspântie aruncă razele-i afumate, se odihnea mototolit, cu capul pe un mormânt fără nume nici îngrădeală, un om mic... Tocmai acuma luă seama preotul cât umblet făcuse şi se aşeză binişor jos să-şi potolească mişcările inimii. El întinse cu sfială mâna spre capul băiatului: atunci simţi distinct la arătătorul drept o înţepătură de ac... Da — era aci lângă el pe pământul gol rodul nopţilor petrecute în lumina albastră. Copil în răsboiu cu lumea aşa de timpuriu, el par'că 'ntr'adins poposise lângă altar, doar o putea intra pe furiş sub ochiul lui Dumnezeu, care de când îl împinsese la viaţă, nu se 'ndura să-i arunce odată măcar o căutătură.

«Doamne! şopti popa plin de obidă: uite-te la el, Doamne, uite-te şi la el!»

Şi apucând bine în braţe mototolul adormit, se sculă puternic în picioare şi porni. Băiatul, deşteptat de zguduială, mormăi somnoros o înjurătură şi adormi iarăşi în braţele care-l strângeau cu atâta patimă.

Pe stradele întunecate ale oraşului, omul care-şi ducea comoara avu norocul să nu dea de nici o piedică: era ceasul când şi felinarele pot fi stinse, când şi vătăşeii trebuesc să doarmă. Ajunse la gazdă, deşteptă vizitiul şi pe hangiu, plăti şi plecă. A doua zi, înainte de nămiez, erau în Dobreni acasă.

Preoteasa nu putea fi tocmai mulţumită de ce-i adusese bărbatul dela târg. Nu-i puţină greutate să aduci la

o stare cuviincioasă un aşa gunoiu de copil. Tot trupul îi era numa jupueli şi bube din pricina scărpinăturilor şi necurăţeniei. Câte lăuturi, câte leşii şi alifii au trebuit pentru ca să ridice treptat de pe fiinţa părăsită coaja în care o înveliseră atâţia ani de mizerie!

Copilul s'a lăsat bucuros să facă cu el ce-au vrut. Mai greu de tămăduit decât bubele erau apucăturile şi năravurile... Până la urmă însă şi acestea au fost să fie învinse; poveţele, blândeţea, o vorbă aspră la soroace, devotamentul oamenilor buni care-l luaseră la sânul lor cald, şi mai ales o boală îndelungată au gonit dacă nu cu desăvârşire, cel puţin în cea mai mare parte, şi pornirile şi deprinderile rele. Nu e peste putinţă grădinarului priceput şi răbdător să îndrepteze un copăcel fraged pornit să crească strâmb.

Când, scăpat, cu totul de vermină, l-au îmbrăcat într'o duminică în haine nouă — mintean cu şireturi de fir, iţăraşi albi cu şnur negru de mătase şi pălărie cu panglicuţă tricoloră şi i-a zis părintele: « Să le porţi sănătos, Mitule; să creşti mare, cu minte şi noroc! » copilul a pus mâinile în buzunare, s'a privit serios şi 'ndelungat în oglindă şi s'a pornit pe un râs... şi râzi! De râsul lui a 'nceput să râză şi femeia şi bărbatul. Dar când s'a întors copilul cu faţa la ei şi li s'au întâlnit privirile, părintele l-a luat în braţe, l-a sărutat de multe ori şi s'a pornit pe un plâns... şi plângi!... ş'a'nceput şi copilul şi femeia.

S'au dus pe urmă la biserică. Mitu în hainele nouă a făcut sensaţie... Mai ales femeile care mai de care l-au alintat, că era şi un copil curăţel.

Atâta numa rău de tot: Mitu era bolnav — tusă seacă, dureri la lingurea, nu mânca nimic şi câtu-i ziua-l trăgea la somn... Friguri?... Deochiu?... Lingoare?...

Era boala câinească... zăcea pe prispă la soare... d'abia se mai târa... Doftorii, descântece, degeaba: se gunoia, se istovea văzând cu ochii!... Scurtă căuta să fie bucuria, şi cu cât omul o vedea scurtându-se, cu atât îi creştea fioroasa închipuire că azi mâine o să se sfârşească fericirea găsită pe neaşteptate... Iată acum se stingea de tot lumina ce-i răsărise în cale fără veste... vopaiţa era pe isprăvite.

Preotul aţipise despre ziuă îmbrăcat... Femeia sta tot deşteaptă lângă bolnav, care dormea de o zi şi mai bine. Ea puse mâna pe obrazul copilului — rece; aplecă urechia la gura lui deschisă — nimic!

« Scoal' părinte! ţipă ea îngrozită... Nu mai suflă! »

Omul sări în picioare, luă băiatul în braţe şi fugi în curte strigând:

« Săriţi, oameni buni! săriţi! »

Se arăta peste culmea dealului soarele... O mulţime de bărbaţi şi mai ales de femei se strânse. Preotul pusese copilul ţeapăn pe prispă şi-l bocea în genunchi... O femee ţinea lumânarea.

Dar nu-i mort încă... Un descântec cu apă ne'ncepută... Copilul pare că mişcă... Il ridică de mijloc încetinel... El deschide lin ochii, răsuflă şi zice cu glas stins:

« Mi-e foame! »

Bun doftor aerul Dobrenilor! Acea fiinţă curăţită pe dinafară trebuia şi pe dinăuntru premenită: asta era treaba lui şi a luat-o foarte binevoitor asupră-şi. A fost dureroasă şi crudă operaţia; dar era neapărată şi din norocire a isbutit.

Băiatul scăpat cu desăvârşire, sânge proaspăt începu să-i rumenească obrajii, aşa de veştezi mai înainte, şi să umple ochii lui posomorîţi şi 'ntunecoşi până aci, de lumină şi veselie. Fusese o luptă extremă, înfricoşată; viaţa păşea acuma 'nainte strălucitoare şi mândră de aşa biruinţă.

.

Pe când preoteasa Sultana atârna în biserica din Dobreni o icoană frumoasă dăruită Maicii Domnului pentrucă-i dăruise ce a fost rugat-o ea, în orăşelul de reşedinţă era oarecare mişcare la cafeneaua din centru: se aflase de urma lui Mitu Boeru.

Dispariţia lui nu putuse trece neluată'n seamă: era o pagubă reală pentru atâţia amatori de giumbuşuri. Nu se ştia ce să fie: fugise?... murise? — In sfârşit se aflase adevărul. O notiţă publicată în gazeta locală arăta că, în vremea bâlciului, un popă de ţară, care umblase noaptea

beat pe la *Café-Chantant*, întrebase din vătăşel în vătăşel despre băiat... Popa de sigur îl luase.

Procurorul luă afacerea în mână şi, « cu o inteligenţă şi un zel care-i fac adevărată onoare » descoperi că « victima raptului » se află la Popa Niţă din Dobrenii-de-plaiu. Atunci tânărul magistrat, însoţit de forţa publică, a plecat la cuvenita cercetare locală.

Revoltat că vrea să-i ia băiatul, preotul a făcut o elocuentă apărare a cauzei sale.

Un copil bântuit de foame; în prada unor porniri ruşinoase şi omorâtoare chiar pentru un om copt; desfrânat prin îndemnul lumii batjocoritoare, nesăţioase de petreceri... Scăpat de aşa vitregă soartă, întors dela o atât de rătăcită cale — dela moarte la viaţă... Dormea pe pământul gol, bolnav şi îmbătat, cu trupul fript din creştet până în tălpi de pecingine murdară, cu inima smintită de ticăloşie... Ce-ar fi făcut copilul ăsta fără adăpost nici milă, când ar fi început zloata şi gerul? — Ar fi murit pe o grămadă de gunoiu, ca un câine hârbar fără stăpân. Şi să zici c'ar fi putut înfrunta atâta vijelie înverşunată! ce-ar fi ajuns?... Spitalul de nebuni... Temniţa... Ocna!

Cuvântul oratorului câştigase aproape pe toţi asistenţii... Se vedea pe chipurile tuturor o impresie binevoitoare. Procurorul a răspuns însă scurt şi răspicat:

« Popo, nu poţi secuestra minorul! minorul trebue restituit cui de drept; legea e cu el, legea protege pe minori!... « *Dura lex, sed lex* ».

Tonul magistral şi sever, cuvintele înalte şi demne ale procurorului, neapărat că trebuiau să răstoarne impresia ce preotul obţinuse cu elocuenţa-i sentimentală. Şi notarul începu să scrie, sub dictarea omului legii, procesul-verbal.

Era hotărît: îi lua copilul! El nu-l putea lăsa însă... Dar... i-l ia!

Popa clipi aiurit şi văzu înainte sânge... Chiar pentru o faptă sau numai pentru o demonstraţie, însuşi n'ar fi

putut-o spune — el se repezi'n odae şi luă puşca din cuiu, când cumnatu-său Cuţiteiu, primarul, om văzut şi umblat prin multe, intră după el şi-l apucă de mână... Şi popa înţelese că niciodată în clipe aşa de înalte, inspiraţia nu trebue căutată la un chilometru; ea ne stă sub nas — cine se uită departe fireşte n'o s'o vază... Popa puse puşca 'n cuiu — descuiă lada, scotoci în fund, şi lăsă cu multă discreţie capacul, aşezând la loc velinţa pe deasupra.

Primarul trecu iarăşi unde se scria procesul-verbal... Omul legii dicta:

« Dispunem dar... »

Cuţiteiu întrerupse, cerând foarte respectuos iertăciune magistratului să-i spuie ceva ... şi ieşiră amândoi în tindă.

« Domnule procuror, şopti primarul cu o anume privire, popa este un om foarte de treabă... Nu-l cunoaşteţi... Poftiţi, poftiţi! »

Şi deschizând uşa, introduse foarte politicos pe junele licenţiat în odaia unde-l aştepta nerăbdător părintele... Şi aşa ... se făcură toate bune... Procesul-verbal nici nu trebuia schimbat: totul sta în încheiere. Procurorul întrebă pe notar:

« Unde am ajuns? »

— « Dispunem dar... » răspunse notarul cu toată gravitatea.

« Nu aşa, zise procurorul: dispunem *însă* ».

Şi spre mulţumirea tutulor, reprezentantul ministerului public dictă:

« Dispunem însă — considerînd informaţiile cele mai amănunţite, care unanim arată pe sfinţia-sa părintele Niţă din Dobrenii-de-plaiu ca pe un om cu cele mai frumoase calităţi; considerând că pe de altă parte progresele fizice şi morale realizate, sub îngrijirea sfinţiei-sale, de către minorul Mitu, supranumit « Boerul » — dispunem a rămânea sus-menţionatul minor, în completă lipsă de ascendenţi, sub paza şi răspunderea acestui meritos şi caritabil preot ».

Seara a fost masă mare la popa Niţă, Domnul procuror a trebuit să cedeze rugăciunilor tutulor şi să-şi amâne

plecarea pe a doua zi. El «s'a crezut dator» să facă la prânz cele mai sincere şi mai călduroase laude sentimentelor umane ale părintelui «al cărui exemplu nu s'ar putea în deajuns recomanda». — Domnul procuror vorbea mult şi frumos — era foarte vesel; diplomatul Cuţiteiu zâmbea cu mult înţeles făcând preotului cu ochiul, pe când acesta ţinea între genunchi pe Mitu şi, cu gândul pe altă lume, îi trecea încet cu mâna prin părul bălan şi moale.

Unei femei ca preoteasa Sultana, aşa de bună cu un copil sărman străin, trebuia să-i dea Dumnezeu o bucurie — şi i-a dat-o: în acelaşi an a avut o fetiţă... Dar ce bucurie! Multă bătae de cap şi trudă i-a trebuit ca s'o crească — pentrucă era şi un copil ciudat! De mirare cum dintr'o mamă atât de blajină şi supusă să nască aşa fire!...

Avea odată un viţel; i-l scoseseră din necaz — se prăpădise vaca şi rămăsese bietul fără ţâţă.. Cine-l îngrijea? — Ileana — să fi fost p'atunci fetică de vre-o doisprezece ani. Cine-l hrănea? Cine se rugase cu cerul şi cu pământul de mă-sa s'o lase să culce viţelul plăpând cu ea în casă? — Ileana. Era o dragoste ne mai pomenită. Intr'o dimineaţă însă, ea se sculă bufnind: nu vrea să vorbească nici cu mama nici cu tata; ei, ca părinţi, văzând-o iar în toane rele, o ocărîră! ea fugi în grădină. Aici s'apucă să se joace ca de obiceiu cu Priian ăl mic: îl prinse să-l mângâe şi, încleştându-şi dinţii, îl strânse tare de bot. Ori n'avea nici el chef de joc în dimineaţa ceea, ori îl supărase prea tare semnul ei de dragoste, animalul se smuci şi se depărtă ţifnind. Ea îl chemă — el n'ascultă... Merse după el, el nu vru... Se răsti la el — Priian fugi... Şi tot aşa şi iar aşa... Incăpăţânarea lui creştea potrivit cu stăruinţele ei. Nu vrea şi pace ... Obosită, cu tot sângele 'n obraji, tremurând de ciudă, ea se duse, luă o bucată de mămăligă şi o bardă şi se 'ntoarse iar... Cum o văzu venind, Priian se 'nfipse în copite şi bârligă coada... Ea se apropiă binişor-binişor... cu mâna stângă întinsă, cu dreapta ascunsă la spate, spunând prietenului ei, care o necăjise,

vorbe mângâioase... El ţinti asupră-i ochii mari şi proşti, şi cu şi fără încredere, aruncându-i din afundul nărilor umede duhoarea dulce de lapte... Stete nemişcat... Fata înaintă lin mâna... Priian întinse botul fraged, dar, până s'apuce bucăţica, Ileana îi trase una cu sete în stuful creţ din frunte; tăişul se'nfipse adânc în osul încă necopt. Capul drăguţ al lui Priian se 'nnecă în sânge... Sârmanul se tăvăli şi începu să svâcnească grozav din picioare.

Mama o văzu venind întunecată şi stropită de sânge pe obraz, pe mâini şi piept.

— «Ce e?»

— Am tăiat pe Priian în fundul grădinii... Ai să-ţi arăt!»

Când ajunseră, Priian se isprăvise de tot.

«Haínă-haínă! strigă mama... De ce?

— Iac'aşa!».

— A bătut-o rău; ea a răbdat — nicio vorbă, nicio lacrimă.—Mama însă 's'a văicărat mult de mâhnire şi de grije...

Dar când s'a supărat pe tat'său şi i-a trântit candela din cui şi a umblat fugară trei zile prin pădure, de nu mai ştiau unde s'o caute?... Dar mai târziu — fată mare! când, dintr'o vorbă de nimica, a înşfăcat în braţe pe Stanca Radii, şi nici una nici alta s'o arunce de sus de pe tăpşan, unde se făcea hora, de râpă?... Au trebuit doi flăcăi să lupte s'o scape pe Stanca... Păcat de aşa frumuseţe şi mândreţe de femee să fie aşa de cruntă şi dârje!

Pe biata preoteasa Sultana a chemat-o Maica Domnului de vreme... A plâns-o mult bărbatul pe blânda femee, pe care o iubise atâta pentru sufletul ei cel bun, pentru mila ei de sărmanul cules de pe drumuri.

Văduvul nemângâiat şi-a măritat fata curând după moartea nevestii: nu mai era de traiu — trebuia odată căpătuită.

E un om de treabă ginerele; dar e slab de înger... urît şi moale de genuchi... vorbeşte peltic... pricepe greu... Bun om, cum se cade... dar nu e ce-ar fi să fie — mai ales pentru astfel de femee, alt bărbat trebuia.

Mitu a crescut mare şi voinic... Astăzi el este învăţător în Dobreni. Părintele Niţă a dorit mult să-l aibă aproape şi a isbutit să-l permute aici de acum şase luni, ca să-l poată însura şi aşeza.

II

Toate acestea trec acum prin mintea părintelui Niţă, şi de aceea bătrânul e foatre mâhnit. Zadarnic luptă să gonească gândurile care-l frământă, — cântecul de afară i le încurcă şi mai tare: Ileana fata lui ,nevasta lui Matache, şade în curte cu bărbia rezemată în mână şi cântă.

Ileana cântă frumos, e ştiută; dar acuma căldura cântecului este deosebită; glasul ei arde. Omul, care învăţase atâtea, asculta muşcându-şi buzele: el bănuia... nu, înţelegea bine ce putere a ridicat aşa de înalt coardele cântăreţii.

O melodie simplă şi monotonă, — dar câte înţelesuri, câtă pierzare de suflet, câte făgădueli fără margini şi poftă oarbă! Fata cânta tinereţele lui. Cântecul acela îl lua în sus, ca pe nişte aripi largi şi puternice, şi-l ducea îndărăt cu treizeci de ani... Intorcându-se de-acolo 'ncoace către clipa de faţă, număra el unul după altul exact toate belciugele ce-i făcuseră lanţul vieţii.

Cântecul Ileanii durea prea mult; nu mai era de suferit: trebuia năbuşit. Tatăl ieşi pe prispă şi-o chemă brusc. Ea tăcu şi s'apropiă.

« Ileano-Ileano! zise popa mustrător şi fulgerând-o cu privirea. E păcat!

— Taică!

— E păcat, adăugă popa şi mai apăsat. Ruşine şi păcat! » şi ieşi pripit din ogradă, fără să se uite înapoi.

El merse drept la învăţător... Omul acesta scotea pe Ileana din minţi... da, el!

Aci s'a urmat o scenă foarte neplăcută: amare imputări de nerecunoştinţă deoparte, de alta protestări călduroase de nevinovăţie. Tânărul jura că n'au fost decât poate glume umflate de gura răuvoitoare a oamenilor

sau mai bine a femeilor din sat, care dacă nu bârfesc, nu trăesc. Bătrânul ţinea într'una, fără s'asculte, că un bărbat în toată firea nu se cuvine să se rătăcească după o minte slabă de femee. Şi la urmă scurt: o voinţă hotărîtă până la sânge a împiedica ruşinea şi păcatul... Numai decât învăţătorul trebuia să ceară permutarea în alt judeţ; preotul avea mijloace să capete aprobarea imediată. Ii dedea o sumă însemnată; îi găsea o fată bună să-l însoare... il iubea ca pe un scump copil al lui... cu mult mai mult decât pe Ileana... Ş'asupra cuvintelor din urmă bătrânul simţind că-i scade energia, se grăbi să plece făr'a mai răspunde la observaţiile tânărului, care nu se ştia să merite această izgonire.

Preotul porni spre casă; dar deodată se opri... un moment nehotărît... apoi îşi întoarse paşii — nu vrea să vază pe Ileana... să meargă la Cuţiteiu... Nu că doar avea să-i spue ceva, dar simţea nevoia să nu fie singur.

Primarul era acasă. Bătrânii prieteni se aşezară pe pălimar... De mâncare n'avea părintele poftă; dar un pahar de vin bun e bun oricând. ...Cuţiteiu scoase din beciu o cană cu spumă... Primarul era foarte vesel şi fiindcă nu-i era somn, ca de obiceiu, avea poftă de lafuri.

Intre un om şi altul este adesea ca dela o stea la alta. Arde colo un soare uriaş şi dincolo altul. Printre învârtitoarea pulbere de lumi, un colos de flăcări d'abia zăreşte pe celălalt ca o scântee ce clipeşte pierdută în negura fără fund... Ba câţi încă nu se mai zăresc deloc şi unul de altul nici măcar nu bănuesc. Adesea tot aşa se pricep oamenii între ei şi pot înţelege unul altuia sufletul.

Steteau aci faţă 'n faţă cei doi bătrâni şi buni prieteni, dar era atât de nemăsurată depărtarea dintre ei! şi aceasta reducea pentru Cuţiteiu la proporţii ce nici nu mai merită socotite, spaimele părintelui. La urma urmelor, ce lucru mare şi grozav?... E ceva să se 'ntâmple mai des şi mai lesne?... Ce?... Se iubesc doi oameni tineri... Ei! ş'apoi?... Lume nu e?

« Eu ştiam dela 'nceput că o să fie 'ncurcătură, zise Cuţiteiu cu zâmbetul lui obişnuit... Nici că se putea altfel... Intâiu numai bănuiam — acu mi-aş pune capul... Stăi să vezi... Duminecă vre-o două săptămâni, nu ştiu ce roboteam pân grădină... Numa ce să-i vezi: veneau amândoi dinspre gârlă, trecea pe lângă gard încet şi vorbea şoptit... N'am putut auzi mai nimic... Atâta doară mi s'a părut că zicea ea: « Nu te crez! » da el zicè: « O să vezi! » Am sărit repede din grădină şi până s'ajungă ei pe linie, cum umblau domol şi se tot opreau pe loc, le-am ieşit înainte la poartă ... Se legăna alături par'că mergea pe o apă ... Era să treacă pe lângă mine făr' să mă vază.

« Bună dimineaţa, fină », zic; zice: « Sărut mâna, naşule. — Da 'ncotro? — Mergeam şi noi la biserică... Ne am întâlnit mai colea cu neica Mitu... » — I-am tras cu ochiul, şi zic: « Cale bună, fină ». — El a tăcut şi s'a făcut roşu ca ardeiul; da ea, diavoloaica, a 'nceput să râză; zice: « Sărut mâna, năşicule! » şi-a plecat amândoi înainte.

« M'am uitat lung după ei până a intrat în curtea bisericii... aşa mândri!... Ei! ce să mai vorbim de geaba, taică? Dacă aşa a făcut Dumnezeu lumea noastră... Am zis şi eu: aşa da, aşa-mi place şi mie!...

...Ş'apoi, adică ce-ar fi — adăogă Cuţiteiu după o scurtă tăcere — ce-ar fi să-l lase pe pârlitul de Matache şi să ia pe Mitu?

— Cât oiu trăi eu, asta nu se poate, zise Popa.

— Ce se potriveşte!... De ce?

— Că nu voiu eu! »... Şi popa înghiţi în sec şi, simţindu-şi gâtul uscat, bău două pahare unul după altul... ş'apoi încă unul.

— « Ei! asta-i... Or să te 'ntrebe ei pe tine!... Şi dacă-i vorba, tot mai bine să-i fie nevastă decât ţiitoare... Uite popa cum se miră! par'că întâia oară a văzut d'alde astea... Ce, mă, tu n'ai fost tânăr nici odată? Nu ţi s'a 'ntâmplat... Iacă mie, cum mă vezi, mi s'a întâmplat... şi încă la mine... a fost ca nelumea... Acuma pociu să-ţi spuiu ca la un duhovnic, c'a trecut de mult... Eu mă 'ndrăgisem de cumnată-mea... »

Popa făcu o mişcare.

«Da, da, de nevasta lui frate-meu răposatul... Să murim şi eu şi ea şi mai multe nu... Satul tot ştia şi frate-meu nimic... Bietul răposatul!... bun om, da prost! Parcă-l împingea dracul să m'ajute el. Ţiu minte odată zor-nevoe să mă duc eu la târg cu ea, că el avea treabă la deal... Bucuria noastră! Mă şi suisem în căruţă cu Smaranda, când iacătă maică-ta... Venise s'o luăm şi pe ea cu noi. Ce să faci? Am luat-o... O zi întreagă n'a fost chip s'o rătăcim p'în târg...

«Taica mă dăscălea pe-o parte, maică-ta pe alta... Şi unul ş'altul o păzea pe Smaranda... Unde să te apropii? — Ce mi-a dat păcatu 'n gând? Să fug cu ea 'n lume... Cine să le fi spus... cum o fi aflat-o şi p'asta... nu ştiu... ştiu numai atâta că m'a vândut alde taica — să scape de mine şi pe mine de păcat.

— Cum?

— Iaca lesne... M'am pomenit într'o dimineaţă cu larmă mare 'n sat, chiote, ţipete de muieri şi copii... Ce e? Ce e? Alergau aleşii cu ceauşii să prinză flăcăii la miliţie... N'apucasem să-mi puiu minteanul, şi numa iacă Smaranda într'un suflet: «Fugi Costandine! după tine umblă... fugi că te ia!» Odată mi-a scăpărat p'în cap: «Tii! asta hoţul de taica mi-a făcut-o!» că-mi spusese cu vre-o câteva zile mai 'nainte: «Mă, Costandine, tu ai fi bun de dorobanţ... ce nu vrei tu să te bagi la miliţie?» «Acu, zic, tot mă ia ei, încai...» Am apucat-o pe Smaranda ş'am smucit-o înăuntru 'n odae... Ţi-ai găsit!... Nici n'am atins bine clanţa, şi iacă şi taica turbat cu toporul ridicat: «Ticăloşilor, vă trăsneşte Dumnezeu! vă crăp capul ca la nişte câini!...»

«Aia intraseră în curte... îi dau brânci bătrânului, — Dumnezeu să-l odihnească! — cât colo, ies pe prispă şi puiu mâna la brâu pe prăsele: «Mă! zic: ăl d'întâiu de-o pune mâna pe mine... îi vărs maţele!» ş'o iau la fugă spre pârleaz... Ei după mine. Un ceauş de dorobanţi venea înainte mâncând pământul şi invârtea peste cap ştreangul... parcă-l văz ş'acu nalt şi spătos cât o namilă... Dă-te!... nu te da!... ţine-aci!» Când să puiu piciorul

peste gard, mi-a şi aruncat laţul de gât şi m'a întors înapoi lat pe spate. M'am sbătut cât am putut... da'mi luase apa. Ce să mai lupţi cu beregata strânsă 'n ştreang! M'a legat cot la cot... şi m'a dus...

— Ei, şi?

— Ei! şi m'a dus. Cine era să mă plătească? taica?... M'a dus la tact şi de acolo la oraş... Am fugit odată cu gândul să viu să iau pe Smaranda şi să m'apuc de hoţie. A pus mâna pe mine, m'a bătut şi m'a închis... Am sărit într'o noapte peste zid... A prins de veste straja, s'a luat după mine şi m'a'mpuşcat în picior — ş'acu am semnul... Mi-a tras o bătae straşnică... Am stat închis multă vreme până a venit să mă scape — şi cu ce cheltuială! — cine te gândeşti?... Bietul neica, frăţine-meu!...

M'am întors acasă... Smaranda avea doi copii... fusese bolnavă... se făcuse urîtă... Când ne-am văzut, ne-a apucat şi pe mine şi pe ea o ruşine...

— Pe urmă?

— Pe urmă m'am căsătorit ş'am trăit cum mă ştii... Bodaproste lui bietu taica: el m'a mântuit de păcat... că după cum eram nebun, îl făceam — îl făceam şi era făcut...»

Venise popa să caute chipurile linişte la cumnatul Cuţiteiu! Nu cu vin, cu otravă-l cinstise. Şi de aceea se întorcea părintele într'un târziu cam pe două cărări, căutând o inspiraţie luminoasă şi neputând apuca în mintea-i turburată calea spre o hotărîre. O oboseală nespusă, un fel de desgust mai sdrobitor decât chiar desnădejdea apăsa greu pe amândoi umerii bătrâni.

Care va să zică el cerea o jertfă — ştia deaminteri şi el asta tot aşa de bine ca şi Cuţiteiu — o jertfă care nu se dă de bunăvoie, care trebue luată cu de-asila... «Cu de-asila!...» Şi omul grăbi pasul... Ajunse acasă, luă din fundul lăzii şi vârî în sân un pachet învelit într'o basma, încălecă şi porni... Când răsărea soarele era departe.

Drumul a fost şi scurt şi lung, lung de neastâmpăr, scurt de gânduri... O să se'nvoiască prefectul?... Un învăţător nu poate fi luat în armată... Cum să propue? ce să zică? cum să înceapă?... Dar dacă n'o isbuti?... Dacă nu s'o putea?... Ei! numai să vrea prefectul şi se poate....

Prefectul era o veche cunoştinţă — procuroraşul de odinioară. Fost deputat, om bogat acuma, cu putere şi influenţă nemăsurată. S'ar putea dacă ar vrea el... In mâna omului aceluia stetea liniştea călătorului. Acesta şi-aducea aminte cât de bun fusese acela cu el... Da, dar acu nu mai era tânărul vesel de p'atunci, trebuia să fie un om matur... Lucrul poate că n'o să meargă aşa de uşor ca aldată.

Şi astfel, bătându-se cu socotelile, călăreţul se trezi înainte-i cu sclipeala turnurilor de tinichea din oraş. Incă o fugă de cal... In sfârşit!

Intră pe aceeaşi barieră pe unde acu mai bine de douăzeci de ani ieşise ducând în căruţă comoara găsită lângă altarul lui Sfântul Ion... Călăreţul ocoli cu dinadinsul stradele principale şi piaţa, nevoind să mai vază locurile ce fusese odinioară teatrul talentelor micului bufon.

Prefectul locuia la marginea oraşului într'o casă de jur împrejur cu o grădină mare... La prefect era lume multă... Preotul aşteptă în sală. D'abia se aşezase cu sfială pe un colţ de scaun şi auzi deodată în o odaie de-alături un sgomot grozav: ceartă, palme, buşeli, ţipete; uşa odăii se deschise smucit, o slujnică urîtă şi lalîie, răgind ca o bestie, cu nasul şi gura pline de sânge, ieşi zăpăcită; după ea numai decât, o damă mititică şi uscată, cu capul plin de funde de hârtie, fierbând şi spumegând, cu un cleşte de sobă în mână, şi strigând: « S'o puie la coteţ! la coteţ! » Una după alta pieriră într'o clipă pe altă uşe.

Popa se ridică 'n picioare mai mult de frică decât de respect. Până să-şi dea bine seama de ce văzuse, auzi un hohot de râs straşnic ş'apoi alte ţipete, de astădată jalnice şi sfâşietoare — o femee se chinuia par'că să-şi dea sufletul. Uşa se deschise înapoi, şi un ungurean intră purtând în braţe pe dama cu capul înfăşurat în hârtii...

Membrele-i erau înţepenite, gâtul şi mijlocul strâmbe, faţa ca varul, şi din ochii ei mari deschişi peste măsură, se vedeau numai gogoşile albe... Gemea şi scrâşnea din dinţi. Slugoiul, ajutat de două femei, o duse în odaia ei. Peste un moment, el ieşi ştergându-se pe mâini — îl muşcase.

— Ce e? îndrăsni popa aiurit.

— Iacă nişte păcate!»

Şi fără multă stăruinţă, popa află cât e de rea şi de bolnavă stăpâna casei, nevasta prefectului... O scorpie!... bate slugile până la sânge, le 'nţeapă cu ace, le frige cu fierul de frizat roşit în spirt... şi când osteneşte, o apucă: râde, plânge, ţipă şi rămâne ceasuri întregi ţeapănă... Trebue frecată cu perii aspre, bătută cu nuele subţiri şi afumată cu nişte doftorii tari până să-şi vie iar în fire.

Popa îşi făcu cruce şi se aşeză la loc s'aştepte. Tocmai târziu, prefectul ieşi să conducă până la scară pe un boer bătrân. Isprăvind, dete cu ochii de preot care sta umilit în picioare. Din două vorbe cei doi vechi cunoscuţi se recunoscură. Preotul zise încet:

« Aş vrea, să trăiţi, domnule prefect, să vă spui un foc al meu... între patru ochi... dar între patru ochi ».

Fiindcă mai avea doi musafiri, prefectul pofti foarte politicos pe popa, cu toate protestările de rigoare ale acestuia, în salonul de-alături, şi intră în birou să expedieze pe cei doi.

Popa trecu în salon şi se opri un moment la uşe... De mult nu mai intrase în aşa apartament! de mult nu-i mai lovise vederile aşa combinaţie de forme şi colori! Era în adevăr minunat. Salonul da în grădină, şi reflexul copacilor, trecând prin perdeluţele de răţea, dădea şi mai mult farmec acestui interior şi bogat şi de gust.

Omul făcu un pas, înaintând ca un călător într'o vale plină de încântătoare amintiri, pe care o revede deodată după o îndelungată pribegire... Uimit, privi de jur împrejur; dar când ajunse cu privirea în colţul unde bătea 'n plin lumina verzuie dela trei ferestre mari, călătorul rămase trăsnit... Un strigăt i se 'nnecă în piept: ochii lui întâlniseră căutăturile unui portret mare...

Era o arătare din altă lume — mai dulce, mai bună... fericită! Zimbea cu acelaş zimbet neuitat, în care se amesteca multă blândeţe cu multă patimă, atâta inteligenţă limpede cu atâta oarbă pornire... Bătrânul stete mult... mult înaintea ei, şi, voind parcă s'aprinză cu privirea lui ochii nemişcaţi de sus şi să-i facă să clipească odată măcar, măcar odată, cletină din cap şi şopti:

« Ei!... să ştii tu ce e acuma pe sufletul meu!

— Poftim, părinte », zise prefectul.

Bătrânul tresări:

« Cine e? întrebă el, întinzând mâna spre chipul din perete şi fără să se uite la omul ce-l trezea aşa de brusc din vis.

— Soacră-mea... mama nevesti-mii... O femee nenorocită: a murit tânără, sărmana! »

Bătrânul se întoarse machinal.

« Ei! ce e? spune-ţi păsul, adăugă prefectul; poftim de şezi ».

Popa şezu şi tăcu.

« Ai vreo pricină?... vreo daraveră... spune ».

Popa nu zise nimic.

« Suntem singuri, n'ai nici o sfială... Nu ne-aude nimeni... Spune, zise foarte binevoitor, deşi cu oarecare nerăbdare prefectul. Dacă e posibil, te cunosc ce om eşti, fac tot pentru sfinţia-ta ».

Bătrânul alunecă de pe scaun şi căzu mototol pe covorul moale... Poliţaiul, care aştepta afară ordine, era din norocire aci, gata la chemarea superiorului, să ajute pe omul bolnav; l-a descheiat la gât, la sân, la brâu... l-a frecat cu oţet la tâmple şi la inimă... Când îşi veni în fire, preotul era întins în birou pe canapea... Se încheiă degrabă, îşi ceru iertăciune — era bolnav, bătăi de inimă şi ameţeli — simţise cum îl ia ca p'o apă, cum i se 'ntunecă tot împrejur şi cum adoarme... Se ridică, salută şi porni să plece.

« Bine, nu mi-ai spus nimic », zise prefectul, făcând semn poliţaiului să iasă.

Poliţaiul ieşi foarte mulţumit de serviciul umanitar ce realizase... Popa se căuta mereu în sân, la brâu, prin

buzunare, fără să spuie o vorbă... Prefectul, obosit, zise:

« Ei! spune-mi odată...

— « Am pierdut-o! » răspunse popa naiv, salută şi ieşi grăbit.

Prefectul dete din umeri... Chemă pe poliţaiu... Poliţaiul lipsea, dar trebuia să se întoarcă la moment; plecase în fuga mare — « uitase raportul de noapte la cancelerie! »

Oricât era de tânără Ileana, înţelesese că taică-său citea în sufletul ei tot aşa de bine ca'n cărţile lui dela biserică...

Dacă-i aşa, care va să zică ştie şi el... Ş'apoi?... să ştie! Cine ce treabă are?... Frică?... de cine? de ce?... De Matache?... tontul?... cârpa?... O să-l lase şi pace bună: traiu cu de-asila nu se poate. — Cinste?... Vorbe. — Ruşine?... N'are. — Da, să ştie tot satul!... I-ar părea rău să nu ştie lumea toată!... Are să spuie chiar dânsa... Da, pentrucă nu mai poate ascunde focul ce-o arde; trebue odată să-l dea afară... şi cântecul şi plânsul pe'nfundate nu-i mai ajung pentru asta. Are să iasă pe drum... nu; are să meargă la biserică, când o fi tot vileagul strâns, o să strige'n gura mare că-i plesneşte inima de atâta chin mut, că fără omul ăsta înebuneşte, omoară pe cine i-o ieşi înainte şi se strânge singură de gât cu ghiarele ca o fiară nebună!

Şi cu mâinile înfipte în păr, femeea îşi legăna ca de durere capul frumos într'o parte şi'n alta... De din dosul caselor porni — aşa de târziu! — semnalul cunoscut: fiara nebună dintr'o săritură fu de gâtul prăzii.

« Ci vino odată! gemu ea. De ce mă chinueşti? Ce vrei? — să mor? Zi tu că vrei să mor... Pe sufletul mamii din groapă, — s'ajung să mă gunoesc la garduri până or fugi şi câinii de mine! să-mi pice carnea putredă de pe oase! să mi se macine oasele până la măduvă! jigăniile pământului să mi se'ncuibe în coşul pieptului şi 'n ţeasta capului: zi tu că vrei să mor... acuşica, acilea, mor! »

Ochii i se 'nchiseră, obrajii şi gura îi îngheţară, şi căzu moale în braţele lui. Când de suflarea bărbatului femeea

îşi căpătă iar glasul, se puse să-i spuie cât de nedrept se supărase el pe ea, cât de copilărească şi fără temei fusese cearta lor şi cât suferise ea de lipsa lui.

...Se sbăteau de mult unul în braţele altuia, când se auzi portiţa trântită: sosea părintele călare. Amândoi rămaseră nemişcaţi. Călătorul descălică, luă şaua şi dete drumul calului să pască... De departe, din fundul grădinii unde erau ei, se văzu fereastra dela odaia bătrânului luminându-se .

« Să ştie el că sunt aici, zise Ileana râzând înfundat şi strângându-se ca de teamă lângă Mitu, m'ar omorî! »

Preotul stinsese lumina şi se trântise pe pat să-şi adune gândurile şi să facă un plan nou, altă socoteală.

Deşi obosit de atâta drum călare, de-atâtea ş'atâtea, nu putea adormi... încet-încet însă p'aci să aţipească. Era tocmai să păşească hotarul fericit dincolo de care gândurile scapă din ştirea noastră ca să alerge şi să-şi ţopăie libere danţurile bizare....

...El sări în sus.

...Umblă cineva p'în curte... O uşe se deschide şi se 'nchide în casele din faţă ale fie-sii... Vorbă tainică!... Bătrânul ieşi repede... Nimic... S'auzea numai prin răcoarea nopţii ronţăiala calului... Fusese o părere bolnavă... Ocoli împrejurul caselor... Iar nimic... Besnă... Nici-o mişcare...

Bătu la fereastra Ileanii... încă odată... mai tare ... tare de tot... Nici un răspuns...

...Să spargă uşa!... Se duse, luă toporul şi se 'ntoarse, dar când pipăi să găsească clanţa, dete cu mâna de verigă: era pusă şi 'ncuiată cu lacătul... Nimeni!... Cu capul gol, cu pletele-i cenuşii desfăcute şi lăsate 'n voia vântului, bătrânul ieşi pe poartă în goana mare... La şcoală încuiat cu lacătul... Indărăt!... Era lumină la Ileana: se desbrăca să se culce... Inapoi!... La şcoală lumină! El sui dintr'un pas cele trei trepte ale prispei şi se uită pe fereastră: Mitu sta la masă cu capul rezemat pe mână...

Frumuseţea tânărului, privirile lui pierdute cine ştie unde, aerul extatic care-i lumina capul încremeniră pe omul de afară: acesta şi-acoperi ochii să nu mai vază spăimântătoarea icoană. O clipă stete aşa, apoi bătu hotărît în uşe, intră desfigurat, se înfipse în prag şi isbucni:

« Ce ai tu cu mine? ce? om fără suflet, fără lege şi fără Dumnezeu!... Nu răspunzi... ai?... Te-am strâns de pe drumuri, te-am încălzit la sânul meu, şi tu vrei necinstea casei mele! tu vrei să mă omori pe mine? ce rău ţi-am făcut eu ţie? Cu ce ţi-am greşit? Spune: să mă căesc şi să mă ierţi!... Iartă-mă!... Fie-ţi milă de un biet păcătos de bătrân... Mitule, copilul meu!... »

Şi bătrânul cu părul despletit se târa în genuchi şi lupta să-i apuce şi să-i sărute mâinile cu zorul...

« Părinte! zise tânărul tremurând şi căutând să-şi scape mâinile. Tu să mă ierţi pe mine... Iartă-mă!... Eu nu uit ce-ai fost pentru mine: nu voiu să-ţi fac nici un rău, nici o ruşine. Ea nu mai poate trăi cu bărbatu-său... ea dacă se desparte, eu... o iau ».

— S'o iei tu?

— Da, eu; nu mai pociu trăi fără ea...

— Omule, ţi-e soră!

— Pentru că m'ai crescut.

— Nu!... ţi-e soră bună!

— Cum?

— Tu eşti copilul meu adevărat... Carnea mea!

— Părinte... vrei să mă amăgeşti...

— Nu, nu te amăgesc... Am greşit... am păcătuit, şi Dumnezeu a vrut să mă bată, şi te-a trimis pe tine să mă baţi... Trebuia de mult să-ţi spuiu taina asta: erai tânăr şi eu eram duhovnic... mă puteam eu spovedi unui copil?... Dar atâta dragoste câtă ţi-am purtat eu ţie... niciodată n'ai înţeles, n'ai bănuit măcar că eu îţi sunt tată cu adevărat?... Pentrucă n'ai înţeles, iacă-tă viu eu, duhovnicul, la tine şi mă spovedesc ţie şi te rog: nu-mi lăsa sufletul în frică de moarte!... Dacă simţi că nu poţi birui păcatul care te târaşte, pleacă, fugi departe: aici e iad şi pentru tine şi pentru ea şi pentru mine!... Să ştiu eu numai unde eşti... Lasă... ţie o să-ţi treacă... o să

te 'nsori cu o fată frumoasă... o să ai copii... Lasă tot aici... şi vine taică-tău bun să trăiască lângă tine şi să moară fericit, fără buba asta grozavă care-mi roade inima!

Bătrânul se opri pentru că nu mai putea. Mitu ascultase galben. Fără să răspunză, sărută mâna preotului, care-l strânse ca şi odinioară la piept stropindu-i capul cu lacrimi bogate şi calde.

« Acu mă duc, taică, zise el; mă duc! »

Şi se duse.

De două zile... Acu e a treia noapte de când părăsita anină la fereastră semnul ştiut, ştergarul înodat, de geaba... Nu vine. Ea geme în chinurile aşteptării, nesiguranţii, desnădejdii...

Bolnav pântre străini?... Răpus?... Cu altă femee?... Să-l caute? unde... Să aştepte? cât?... Să moară? cum?

Unde e?... Unde?

E aici foarte aproape... Se 'ntoarce din depărtări la locul lui... El a cugetat, atâta vreme pe drumuri, şi-a ajuns să vază că nu poate lăsa pe nenorocita în necăinţă fără să-i zică o vorbă, fără să plângă amândoi împreună păcatul săvârşit din neştiinţă... Dar dacă preotul pentru cuvinte de bigotism ori de eresuri sociale, o fi inventat o poveste de fantazie?... Caldă speranţă! dragostea lui atunci n'ar fi neiertată! Dar dacă ar fi adevărat?... Ei, şi? La urma urmei, el strică? Ea? Soarta!... Şi de aci o întreagă filosofie păgână, în faţa căreia orice convenţie e eres, superstiţie orice credinţă.

Aşa filosofând a sărit pârleazul şi trage cu urechia... Nu poate păşi înainte... i-e frică... Un moment voieşte să se întoarcă şi să plece... acu pentru totdeauna... Pune piciorul pe pârleaz... Dar se socoteşte mai bine... Coboară iar îndărăt şi stă ţintuit pe loc... Stă pe loc de mult între două căi, fără să poată intra nici pe una: trebue târît ca să se urnească... şi are să fie târît.

Lumina dela fereastra părintelui s'a stins. Tânărul lasă să mai treacă timp, apoi face un pas într'o parte ca să vază dacă la Ileana e aprins... Nu e... Se apropie

binişor. Câinele începe să latre... Omul îl chiamă şoptit pe nume; animalul se gudură şi se potoleşte... Acum s'aprinde iar lumina la bătrânul. Tânărul se retrage lângă pârleaz. Preotul iese... merge la poartă... se 'ntoarce, şi Mitu îl vede cum trece prin bătaia luminii dela fereastră şi se 'ndreaptă după câine, ca după o călăuză, cercetând fundul grădinii. Uşor, învăţătorul trece afară peste gard şi se pitulă în dosul crucii mari de sub deal, la răspântie... Câinele sare şi el şi vine să dea din coadă pe lângă cruce... Preotul se 'ntoarce în casă şi stinge iar. A început acu o luptă aşa de 'ncordată, încât între svâcnelile repezi ale inimii nu mai încape nici un moment pentru căinţă... Câinele, gonit, ia drumul de ocol; omul sare înapoi în grădină... Ce face femeea? Să fie bărbatul acasă?... Nu e probabil... căruţa nu e 'n şopron şi'n grajd nici un sgomot... Lumină deodată la fereastra Ileanii... ştergarul înodat... Il aşteaptă... Inima 'n dinţi!... şi freacă cu mâna pe uşe foarte discret.

Un ţipet năbuşit înăuntru... Ileana suflă'n lumânare şi iese. Tremură scuturată din rărunchi de friguri... Ea îl tărăşte în grădină la locul ştiut, unde de-atâta vreme aşteaptă velinţa întinsă. Femeea se acaţă de gâtul lui... El o strânge 'n braţe cu putere şi dă să-şi apropie buzele de ale ei... dar îl cuprinde un fior de groază ş'o împinge departe.

Acum porneşte potopul ei de vorbe — jurăminte, blesteme fără şir, dar pline de înţeles; bănueli de necredinţă... teama de saţiu... ameninţări de crimă şi sinucidere... plânsete şi rugăciuni de milostivire. El rătează grav cuvântarea ei monstruoasă... şi-i spune tot, tot... Ea rămâne 'ntâi înlemnită... apoi începe să râză înnecat şi din ce în ce mai nervos şi mai nervos, până când isbucneşte cu hohot şi, lovindu-l brutal peste braţul vânjos, pe care i-l apucă şi-l striveşte sub degete:

« Prostule! A râs de tine!... Ai crezut? Nu-i adevărat! Minte!»

Şi se năpusteşte asupra lui şi-l îngenunche jos la pământ...

O sprînceană alburie se iveşte pe coama dealului de către răsărit... Pe lângă crucea din răspântie scârţie roatele căruţelor ce pleacă din vreme să nu le ajungă zăduful pe drum... Mitu tresare din somn.

« Se face ziuă, Ileano! scoală degrab! »

Sprînceana albă creşte şi alte roate venind din deal la vale se aud apropiindu-se... o doină din frunză, cântec de drumeţ fără griji... şi vorbă... Tânărul ridică femeea de jos ş'o ajută, cum era ameţită, să ajungă până la uşa casei... E grea despărţirea... O să fie chiar peste putinţă!

...Bătrânul a dormit rău: bătăile inimii l-au deşteptat prea de multe ori... Se ridică năbuşit din pat; îi trebue aier: merge să deschiză fereastra, dă perdeluţa într'o parte, şi i se năzăreşte că vede în pragul din faţă două umbre albe ce vor par'că să se topească una 'ntr'alta... Se şterge la ochi şi se uită mai bine... Da!... Ia puşca din cuiu şi iese 'n prag:

« Cine-i? »

O flacără roşcată, un trosnet, la care răspunde împrelung deal după deal — Mitu a picat fulgerat.

« Ce-ai făcut, nebunule?! » răcneşte femeea şi porneşte un pas.

A doua ţeavă! Ileana cade în genuchi... se sbuciumă în zadar să se scoale... Vrea să strige... o gâlgâitură de sânge o podideşte pe gură... Se moaie dela junghietură şi târîndu-se cât colo, se aşează de-a binele.

Popa aruncă jos puşca, a cărei guri tot fumegă mirosul necăcios de silitră... Trece gardul, sue în clopotniţă, se atârnă cu amândouă mâinile de funiile de tei şi 'ncepe să le smucească cu o înaltă energie: cele trei clopote mici şi sărace se pornesc deodată să ţipe şi să se vaiete cu o jale nebunească...

Se strânge multă lume.

Popa ia de mână pe Cuţiteiu şi porneşte urmat de obştea satului. El merge cu toţi la locul unde zac cei doi copii nenorociţi... Sprînceana mică alburie câtă vreme s'au jelit clopotele s'a făcut trandafirie şi mare.

« Eu i-am împuşcat, zice bătrânul liniştit... întâiu pe el şi pe urmă pe ea... Da, eu! »

Şi se 'ntoarce să-i privească... Ileana a adormit, strângând în braţe genunchii lui frate-său... Popa se apleacă la ea:

« Nu aşa, căţea! zice el zâmbind crud... Nu aşa, că-i păcat! »

Şi descleştându-i mâinile calde încă o dă greoiu mai la o parte. A sburat în sfârşit surâsul înţelept de pe chipul prietenului Cuţiteiu... Omul îşi acopere prosteşte buzele învineţite cu o mână, cu alta ochii uzi... Toţi stau cu capul gol..... Nici o suflare...

Popa se ridică, se 'ntoarce spre mulţime cu privirea ţintă şi 'nfricoşat de 'ngrijată.

« Inima!... zice el. I...! » şi se culcă să doarmă somnu-ăl bun lângă copiii săi.

O FĂCLIE DE PAŞTE

Leiba Zibal, hangiul dela Podeni, stă pe gânduri la o masă sub umbrarul de dinaintea dughenii, aşteptând diligenţa, care trebuia să fi sosit de mult; e o întârziere de aproape un ceas.

Este lungă şi nu prea veselă istoria vieţii lui Zibal; dar aşa cum e prins de friguri, tot e o petrecere pentru el să ia pe rând una câte una fazele ei mai însemnate...

Precupeţ, vânzător de mărunţişuri, samsar, câteodată şi mai rău poate, telal de straie vechi, apoi croitor şi ştergător de pete într'o ulicioară tristă din Ieşi — toate le încercase după accidentul care-l făcuse să-şi piarză locul de băiat într'o mare dugheană de vinaţuri. Doi hamali coborîseră în beciu un boloboc sub privigherea băiatului Zibal. O neînţelegere se ivi între dânşii la împărţeala câştigului. Unul din ei luă un crâmpeiu de lemn ce-l găsi la îndemână şi lovi în frunte pe tovarăşul său, care căzu ameţit şi plin de sânge la pământ.

Băiatul, văzând sălbăticia, dete un ţipăt de alarmă, dar mizerabilul se repezi să iasă din ogradă şi, trecând pe lângă băiat, ridică mâna asupră-i... Zibal pică leşinat de spaimă. După o zăcere de câteva luni, când se întoarse la stăpân, locul lui era ocupat.

Atunci începu lupta grea pentru viaţă, care se îngreună şi mai tare prin căsătoria lui cu Sura... Răbdarea însă osteneşte soarta rea. Fratele Surei, hangiu la Podeni, muri, şi hanul rămase lui Zibal, care urmă negoţul pe seama lui.

Aci se află el acuma de cinci ani.

Are strânsă o avere bunicică în bani şi vinaţuri bine îngrijite, o marfă care totdeauna face parale. De sărăcie a scăpat Leiba, dar sunt toţi bolnavi, şi el şi femeia şi copilul — frigurile de baltă.

...Şi oamenii sunt răi şi pricinaşi în Podeni!... Ocări... batjocuri... suduituri... acuzări de otrăvire prin vitriol... Dar ameninţările!

Ameninţarea este mai grea pentru un suflet ce se clatină uşor decât chiar lovitura. Ceeace munceşte acum pe Leiba mai mult decât tremurătura frigurilor este o ameninţare.

« A! *goi* ticălos! » gândeşte el oftând.

Ticălosul este badea Gheorghe — pe unde o fi! — un om cu care Zibal a avut o daraveră foarte neplăcută.

Gheorghe venise într'o dimineaţă de toamnă la han, obosit de drum; ieşia din spital — zicea — şi căuta de lucru. Hangiul l-a luat în slujbă. Dar Gheorghe s'a arătat a fi un om prea brutal şi prea ursuz... suduia mereu şi mormăia singur prin ogradă. Era o slugă rea, leneş şi obraznic... şi fura.

Intr'o zi a ameninţat pe balabusta îngreunată, care-l ocărîse cu drept cuvânt, s'o lovească în pântece... altădată a asmuţit un câine asupra lui Strul cel mic.

Leiba i-a făcut numaidecât socoteala şi l-a trimis. Dar Gheorghe nu voia să se ducă; el pretindea cu violenţă că s'a fost tocmit pe un an. Atunci hangiul a spus că merge în deal la primărie să ceară vătăşei ca să-l alunge.

Gheorghe a vârît repede mâna în sân strigând: « Iudă! » şi a voit să se năpustească asupra stăpânului.

Din norocire, sosia atunci o haraba încărcată cu muşterii. Gheorghe a început să rânjească zicând:

« Ce te-ai spăriet, coane Leiba?... Iaca mă duc ».

Şi apropiindu-se crunt peste tarabă de Leiba, care se dete cât putu înapoi, îi şopti:

« Să mă aştepţi în noaptea Paştelui, să ciocnim ouă roşi, jupâne... Să ştii că ţi-am făcut şi eu socoteala! »

Atunci intrară muşterii în dugheană.

« Să ne vedem sănătoşi la înviere, coane Leiba! » adăugă Gheorghe depărtându-se.

Leiba a mers la primărie, apoi la subprefectură, să denunţe pe ameninţător, cerând să fie păzit. Subprefectul, un tânăr foarte vesel, a primit întâiu peşcheşul « modest » adus de Leiba, pe urmă a început să râză de jidanul fricos şi să-l batjocorească. Leiba a stăruit călduros să-l facă a înţelege gravitatea lucrului, cum era hanul izolat departe de sat şi chiar de şosea. Dar subprefectul, cu un aer mai serios, l-a povăţuit să fie cuminte; nici să nu mai pomenească de aşa ceva, ca să nu deştepte în adevăr, într'un sat unde oamenii sunt răi şi săraci, pofte de călcare.

Mai târziu, peste câteva zile, îl căutară pe badea Gheorghe un pomojnic şi doi călăraşi: era bănuit pentru o pricină.

Ce bine era să-l fi mai răbdat Leiba măcar până la sosirea acestor oameni!... Dar Gheorghe era acu cine ştie unde...

Deşi asta se petrecuse de mult, totuşi, în mintea omului prins de friguri, se repeta bine impresia figurii lui Gheorghe, a mişcării lui vrând să scoată ceva din sân şi a cuvintelor lui ameninţătoare. Cum se deştepta aşa de limpede acea amintire?

Era Sâmbăta Paştelui.

Sus pe deal, în satul depărtat ca la doi chilometri printre bălţi, se auzeau clopotele bisericii... Şi se aude aşa de ciudat când ai friguri: aci foarte tare, aci aproape deloc... Noaptea care venea, era noaptea Paştelui: scadenţa făgăduelii lui Gheorghe...

« Dar poate că l-au prins până acuma! »

...Oricum, Zibal mai stă la Podeni doar pân'la câştiul viitor. Cu capitalul lui se poate deschide un negoţ frumos în Ieşi... In târg, Leiba o să fie sănătos, o să şază aproape de comisie... O să cinstească pe comisar, pe ipistat, pe sergent... Cine plăteşte bine, este bine păzit.

Intr'un târg aşa mare, noaptea e sgomot şi lumină, nu întuneric şi tăcere ca în valea singuratică a Podenilor. E un han în Ieşi, — acolo în colţ, ce loc bun pentru o dugheană! — un han unde toată noaptea cântă fetele la *Café Chantant.* Ce viaţă sgomotoasă şi veselă! Acolo

găseşti la orice ceas, zi şi noapte, pe domnul comisar cu fetele şi cu alţi *poreţi*.

Ce mai trebuie multă bătae de cap aici, unde, mai ales de când cu drumul de fier, care ocoleşte foarte de departe mlaştinele, *gheşeftul* scade mereu?...

« Leibă, strigă Sura din năuntru, soseşte dilijenţa, s'aud zurgălăii ».

Valea Podenilor este o văgăună închisă din patru părţi de dealuri păduroase. In partea despre miazăzi, mai cufundată, se adună, din şipotele ce izvorăsc de sub dealuri, nişte băltae adânci, deasupra cărora se ridică ca nişte perii stufişuri dese de rogoz. Intre partea băltoasă şi partea mai ridicată despre miazănoapte, în mijlocul văii, stă hanul lui Leiba: e o clădire veche de piatră, sănătoasă ca o mică cetăţue; deşi terenul e mlăştinos, hanul are zidurile şi beciurile bine uscate.

La glasul Surei, Leiba se ridică greoiu de pe scaun, întinzându-şi membrele obosite; el cată lung în zare către răsărit; nici pomeneală de dilijenţă.

« Nu vine; ţi s'o părut...» răspunde el balabustei, şi se lasă iarăşi jos.

Foarte trudit, omul îşi încolăceşte braţele pe masă şi-şi aşează pe dânsele capul, care-i arde tare.

La căldura soarelui de primăvară, care începuse să încingă faţa mlaştinelor, o moliciune plăcută cuprinse nervii omului, şi gândul începu să depene pe fusul conştiinţei bolnave mai rar şi tot mai rar, înmuind treptat formele şi colorile închipuirilor...

Gheorghe... Noaptea Paştelui... Tâlhari... Ieşii... O crâşmă în miezul târgului... O dugheană veselă, care merge bine... Sănătatea.

Şi aţipi...

...Sura lipseşte cu copilul de mult d'acasă.

Leiba iese în uşa dughenii să se uite în calea ei.

Pe uliţa mare e o circulaţie vie, o ne'ntreruptă fâşiitură de roate pe răzoare, acompaniată de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.

Deodată însă circulaţia se opreşte, şi dinspre Copou se văd venind o grămadă de oameni, gesticulând şi strigând foarte mişcaţi. Mulţimea pare că escortează pe cineva: militari, o streajă şi fel de fel de public. La toate ferestrele caselor, la toate uşile dughenelor se înghesuesc privitorii curioşi.

« Aha! gândeşte Leiba, o pus iar mâna pe un tâlhar! »

Cortejul se apropie. Sura se deslipeşte din mulţime şi urcă lângă Leiba pe treptele crâşmii.

« Ce e, Sură? » întrebă el.

— « E un nebun scăpat dela Golia.

— Să închidem dugheana, să nu deie peste noi...

— E legat acuma bine; dar adineaori scăpase. S'a bătut cu toţi soldaţii... Pe un jidan, pe care un *goi* răutăcios din mulţime l-a îmbrâncit peste nebun, nebunul l-a muşcat de obraz ».

Leiba de pe trepte vede bine; cu o treaptă mai jos priveşte Sura cu copilul în braţe.

Este în adevăr un nebun furios pe care-l ţin câte doi oameni de fiecare parte; pumnii îi sunt strâns legaţi unul peste altul cu o curea tare. E un om cu o cherestea uriaşă: un cap ca de taur, părul negru, des, barba şi mustăţile aspre şi împâslite. Prin cămaşa-i, sfâşiată de luptă, se vede pieptul lat, acoperit ca şi capul de un stuf de păr. E cu picioarele goale; gura i-e plină de sânge şi stupeşte mereu firele pe care le-a smuls cu dinţii din barba jidanului.

Toată lumea s'a oprit... De ce?

Jandarmii desleagă mâinile nebunului. Mulţimea se dă într'o parte făcând un loc larg împrejurul lui. Nebunul dă un ocol cu ochii şi-şi opreşte privirile care ard spre uşa lui Zibal; scrâşneşte din dinţi, se repede ţintă pe cele trei trepte, şi într'o clipă, apucând în palma dreaptă capul copilului, în cea stângă pe al Surei, le izbeşte pe unul de altul cu atâta putere că le confundă ca pe nişte ouă moi...

Un zgomot s'auzi, o trosnitură care cu nimic nu se poate compara, la întâlnirea celor două titve smăcinate una de alta.

Leiba, cu inima înodată, ca un om ce cade dintr'o nemăsurată înălţime, dete să ţipe:

« O lume întreagă mă lasă cu dinadinsul pradă unui nebun! »

Dar glasul mut nu se supuse voinţii.

« Scoală, jidane! » strigă cineva trosnind tare cu o nuia pe masă.

— « Proastă glumă! zice Sura din pragul crâşmei; să sparii aşa omul din somn, ţăranoiu mojic! »

Leiba sări drept în picioare.

« Te-ai spăriet, jidane? » întrebă râzând glumeţul. Dormi la nămiez, ai?... Scoală că-ţi vin muşterii... soseşte harabaoa poştei ».

Şi, după prostul său obiceiu, care irita rău pe jidan, voi să apuce pe Zibal în braţe să-l gâdile.

« Lasă-mă 'n pace! strigă hangiul, smucindu-se şi îmbrâncindu-l cu toată puterea. Nu vezi că sunt bolnav? Lasă-mă 'n pace! »

Dilijenţa soseşte în sfârşit cu aproape trei ceasuri de întârziere. Sunt doi călători, care se aşează împreună cu conductorul, poftit de ei, la aceeaşi masă.

Din convorbirea călătorilor se lămurea bine împrejurarea. La tactul de mai sus al poştii, se întâmplase peste noapte o călcare cu omor în hanul unui jidov. Hangiul omorît ţinea şi schimbul cailor. Tâlharii îi furaseră, şi până să se găsească alţii în sat, călătorii curioşi putuseră cerceta în voie teatrul crimei.

Cinci victime. Dar amănuntele! Dacă nu s'ar fi găsit casa prădată, s'ar fi crezut că a fost o cruntă răsbunare, sau fapta nebuniei religioase. In anecdotele despre sectarii iluminaţi, se povestesc câteodată executări de aşa absurdă sălbăticie.

Leiba tremura scuturat de un puternic acces de friguri şi asculta aiurit.

Apoi urmă ceva, care trebuia neapărat să umple de respect pe conductor. Tinerii pasageri erau doi studenţi, unul în filosofie, altul în medicină; mergeau să petreacă sărbătorile în orăşelul lor natal. Intre ei se încinse o înaltă desbatere academică despre crimă şi cauzele ei, şi dacă trebue să fim drepţi, medicinistul era mai bine preparat decât filosoful.

Atavismul... Alcoolismul cu urmările-i patologice... Viţiul de concepţie... Deformarea... Paludismul.... Apoi nevroza! — Atâtea şi atâtea cuceriri ale ştiinţei moderne... Dar cazul de reversie!

Darwin... Haeckel... Lombroso...

La cazul de reversie conductorul face nişte ochi mari, în cari străluceşte o profundă admiraţie pentru cuceririle ştiinţei moderne.

« Este evident, adăugă medicinistul. De aceea, criminalul propriu zis, luat ca tip, are braţele peste măsură lungi şi picioarele prea scurte, fruntea îngustă şi turtită, occiputul tare desvoltat; chipul lui de o caracteristică asprime şi bestialitate, bătătoare la ochii deprinşi: e un rudiment de om: e, cum am zice, fiara, care deabia de curând a reuşit să stea numai pe labele dinapoi şi să-şi ridice capul în sus, spre cer către lumină! »

La vârsta de douăzeci de ani, după atâta emoţie, după o bună ospătare cu un vin aşa de bine născut şi aşa de bine crescut ca vinul lui Zibal, o frază de o nuanţă lirică, fie chiar din partea unui medicinist, şade bine.

Entusiastul tânăr, între Darwin şi Lombroso, găsise vreme să miroasă şi puţin Schopenhauer — « spre cer, cătră lumină! »

Zibal era departe de a fi priceput « luminoasa » teorie. Pentru întâia oară poate, în aerul umed al Podenilor, se rostogoleau aşa de înalte vorbe, aşa de nobile subtilităţi de gândire.

Ceea ce pricepuse însă Leiba mai bine decât oricine, mai bine decât chiar conferenţiarul, era ilustraţia izbitoare a teoriei; cazul de reversie el îl cunoştea în carne şi în oase: era portretul lui Gheorghe. Acest portret, din care până mai adineaori păstra numai trăsăturile fundamentale, i se redeştepta acum în spirit cu o perfectă palpabilitate până în cele mai ne'nsemnate amănunte.

Dilijenţa era departe. Leiba o urmărise cu privirile până ce, cotind la stânga, ea se pierduse pe după deal. Soarele scăpătase şi el după coasta dela apus, şi seara

începea să 'mpăenjinească dulce formele din valea Podenilor.

Hangiul, posomorît, se puse să rumege în minte tot ce auzise...

...In tăcerea nopţii, pierduţi în întuneric, un bărbat, două femei şi doi copii fragezi, smulşi fără veste din braţele binefăcătorului somn de mâna fiarei cu chipul omenesc şi jertfiţi unul câte unul... Ţipetele nebune ale copilului retezate de junghiul care-i despică pântecele... Gâtul spart de secure, prin deschizătura căruia iese, după fiece gâlgâitură de sânge, o horcăială surdă... Şi cea din urmă jertfă, care, năucită într'un colţ asistă la toate astea aşteptându-şi rândul... Procesul mai grozav decât execuţia, jidanul fără apărare în mâna *goilor*... ţestele prea slabe pentru mâinile năprasnice ale nebunului de adineaori.

Buzele lui Leiba, fripte de friguri, urmau machinal gândul tremurând repede. O scutură tură puternică îl apucă dintre spete; el intră cu pasul împleticit în gangul hanului.

Fără îndoială — gândeşte Sura — Leiba nu e bine de loc, e tare bolnav; Leiba are « idei la cap »... Căci ce înţeles poate avea tot ce face el de câteva zile şi mai ales ce a făcut astăzi?

Crâşma a închis-o înainte de aprinsul lumânărilor, tocmai când se isprăvea *şabăsul.* De trei ori au bătut muşterii în uşa dughenii, strigând cu glasuri cunoscute să le deschiză. La fiece bătae, el a tresărit şi a oprit-o încet şi cu ochii sperioşi:

« Nu te mişca... nu voiu să intre *goi* aici ».

El a trecut apoi sub gang şi s'a pus s'ascută pe treapta de piatră a pragului securea de tăiat lemne. Tremură de nu se poate ţine pe picioare, şi nu vrea să se odihnească. Ce e mai îngrijitor decât toate, el, Leiba, la întrebările ei stăruitoare, a răspuns aspru şi a trimis-o să se culce, poruncindu-i să stingă numaidecât lumina. Deocamdată, ea s'a împotrivit; dar aşa de scurt i-a repetat omul porunca, încât dânsa, cu toată obida, a trebuit să se supună, resemnându-se să amâne pentru mai târziu lămurirea acestor împrejurări.

Sura a stins lampa, s'a culcat şi acuma doarme alături de Strul.

Femeea avea dreptate... Leiba e în adevăr bolnav.

*

E noapte deplină. Zibal şade de mult pe pragul ce dă în gang şi ascultă...

Ce?

Sgomote nehotărîte vin din depărtare... Par'că sunt tropote de cai, bubuituri de maiu înfundate, convorbiri misterioase şi agitate. O încordare înaltă a atenţiei ascute simţirea auzului în singurătatea nopţii; când ochiul e dezarmat şi neputincios, auzul pare că luptă să şi vază.

Dar nu e o părere... Pe drumul care abate din şosea se aud venind paşi de cai. Zibal se scoală şi vrea să se apropie de poarta mare a gangului. Poarta este bine închisă cu o bârnă grea d'a-curmezişul, ale cărei căpătâie stau în câte-o bortă în ziduri. La întâiul pas, nisipul strivit sub papucul lui face o scârţâitură prea indiscretă. Zibal scoate picioarele din papuci şi rămâne în colţuni. Aşa, fără vreun sgomot apreţiabil de o ureche neprevenită, el merge la poarta gangului tocmai când călăreţii trec prin dreptul ei în pasul cailor. Dânşii vorbesc încet de tot, însă nu atâta încât Leiba să n'apuce foarte bine aceste câteva vorbe:

— « S'a culcat devreme...

— « Dar dacă o fi plecat?

— « I-o veni rândul altădată... Da eu aş fi vrut »...

Nu se mai poate înţelege nimica; oamenii aceia s'au prea depărtat.

De cine era vorba?... Cine să se fi culcat sau să fi plecat?... Cui o să-i vie rândul aldată?... Cine e acela care ar fi vrut altceva?... Şi ce altceva vrea acela?... Şi ce căutau pe drumul de lături, un drum pe care nu intră cineva decât anume ca să se abată la han?...

O osteneală sdrobitoare se lăsă pe cerbicea lui Zibal...

« Să fie Gheorghe? »

Leiba simţì că i se sting puterile şi se aşeză la loc pe prag. Intre frânturile de gânduri ce se rostogoleau în

capul său, el nu putu prinde un gând întreg, o hotărîre... Aiurit, intră în dugheană, trase un chibrit, şi aprinse o lampă mică cu petrol.

E o idee de lumină; fitilul e aşa de jos lăsat încât flacăra stă ascunsă în interiorul capsulei de alamă; numai prin gratia maşinii apar de jurîmprejur nişte bendiţe verticale foarte subţiri de-o lumină aproape cu totul moartă... Dar este destul pentru ca să vază bine în ungherele cunoscute ale dughenii... A! e cu mult mai mică deosebirea între soare şi cea mai de nimic scânteie, decât între aceasta şi întunericul orb!

Ceasornicul ţăcănea în perete. Sgomotul acesta monoton supăra pe Zibal. Omul nostru puse mâna pe limba ce se legăna şi-i stinse mişcarea.

Gura lui era uscată. Ii era sete. Spălă un păhăruţ în cada cu trei picioare de lângă tarabă şi voi să-şi toarne rachiu bun dintr'un şip; dar gâtul şipului începu să clănţănească tare pe buzele paharului. Aceste sunete erau şi mai supărătoare. A doua încercare, cu toată voinţa lui de a-şi birui slăbiciunea, nu avu mai mult succes.

Atunci, renunţă la pahar, lăsându-l să cază domol în apă, şi înghiţi de câteva ori din şip. Puse după aceasta la loc şipul, care atingând scândura produse o ciocnitură de speriat. Un moment, se opri înecat de această impresie. Apoi luă lampa şi o puse pe firida ferestrii, care da în gang; pe poartă, pe paveaoa şi pe zidul dinpotrivă al gangului se zugrăviră nişte bande late de-o lumină cu prea puţin mai deasă decât o închipuire.

Zibal se aşeză iar pe prag întinzându-şi urechea la pândă...

Clopote în deal... Toacă pentru Inviere... Care va să zică a trecut de miezul nopţii; ne apropiăm de ziuă... A! dacă ar trece şi restul acestei lungi nopţi ca jumătatea întâia!

...O trosnitură de nisip strivit sub talpă! Dar el e în colţuni şi nici n'a mişcat măcar piciorul... A doua trosnitură... Mai multe... E de sigur cineva afară, aci, foarte aproape. Leiba se scoală apăsându-şi pieptul cu mâna şi căutând să întoarcă înapoi un nod rebel ce i se ridică în gât.

...Sunt mai mulţi oameni afară... Şi Gheorghe!...

Da, el e; da, a bătut în deal ceasul Invierii.

Vorbesc încet:

— « Dacă-ţi spun eu că doarme. Am văzut când a stins lumina.

— « Mai bine; prindem cuibul întreg.

— « Poarta o deschiz eu; îi ştiu meşteşugul. Să-i croim ferestruica... Bârna trece pe aici...»

Şi se simţiră pipăiturile cu care omul de afară măsura distanţa pe lemn....

Un sfredel mare se aude rozând ţesăturile uscate ale blănii bătrâne de stejar... Zibal are nevoie să se rezeme: el se sprijineşte în palma stângă pe poartă şi cu dreapta îşi acopere ochii.

Atunci, printr'un capriţiu neexplicabil al intimelor jocuri, se produse în urechea omului din năuntru foarte tare şi lămurit:

« Leiba! soseşte dilijenţa! »

Era neîndoios glasul Surei... O caldă rază de speranţă... un moment de fericire... este iar un vis!... Dar Leiba îşi trage repede mâna stângă: vârful instrumentului, pătrunzând de partea asta, l-a înţepat în palmă.

A mai gândi la scăpare?... Absurd!

In creerul care ardea, imaginea sfredelului lua nişte dimensii ne-mai-închipuite. Unealta, învârtindu-se mereu, creştea la infinit, şi borta devenea tot mai mare şi mai mare, aşa de mare însfârşit, încât în cadrul ei rotund, monstrul puteà s'apară în picioare fără să se aplece. Ceeace se petrecea în acel creer ieşea din sfera gândirii umane: viaţa se ridicase la o treaptă de exaltare din care toate se vedeau, se auziau, se pipăiau enorme, de proporţii haotice.

...Lucrarea din afară urmează cu metodă şi stăruinţă. Leiba a văzut acuma de patru ori pe rând dintele răsucit de oţel pătrunzând în partea lui şi trăgându-se înapoi afară.

« Amu, adu heresteul...» zise Gheorghe.

O limbă îngustă de herăstrău trece prin borta întâia şi începe să ronţăie în mişcări dese şi regulate... Planul era

uşor de înţeles: patru borte în patru unghiuri ale unui pătrat; între ele herestrăul trage liniile; în centrul pătratului s'a înfipt sfredelul mai dinainte; când bucata va fi cu totul deslipită de trupul întreg al lemnului, se trage afară; prin golul rămas, o mână puternică se întroduce, apucă bârna, o dă 'ntr'o parte şi... *goii* sunt la Leiba în casă.

Şi acelaş sfredel, peste câteva minute, are să fie instrumentul casnei lui Zibal şi a tutulor ai lui... Doi gâzi or să ţină victima răstignită jos, şi Gheorghe, cu călcâiul pe pântecele ei, o să vâre încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al pieptului, adânc, mai adânc, până să atingă inima, pe care s'o oprească din svâcniturile-i nebune şi s'o ţintuiască pe loc!

O sudoare de moarte scăldă tot trupul lui Zibal; omul se 'nmuiă din încheeturi şi încet se lăsă să cază în genunchi, ca o vită ce-şi pleacă sub lovitura din urmă grumazul, pătrunsă că de acuma ea însăşi trebue să se părăsească pe ea însăşi.

« Da! s'o ţintuiască pe loc!... gândi el pierdut... da! s'o ţintuiască pe loc! »

Şi rămase tîmp cu ochii holbaţi pe lumina dela fereastră... Câteva momente el stete astfel încremenit pe altă lume, dar deodată:

« Da, repetă el surâzând cu o clipire fieroasă; da! s'o ţintuiască pe loc! »

Se petrecù atunci în această fiinţă un fenomen ciudat, o completă răsturnare; tremurătura lui se opri, abaterea dispăru şi figura-i, descompusă de-o atât de îndelungată criză, luă o bizară seninătate. El se ridică drept, cu siguranţa unui om sănătos şi puternic, care merge la o ţintă lesne de ajuns.

O linie între cele două puncte superioare ale pătratului, era pe sfârşite. Leiba se apropiă curios să vază jocul uneltei. Surâsul său se caracteriza acum şi mai tare. Mişcă din cap, ca şi cum ar fi zis:

« Mai am încă vreme ».

Herăstrăul roase cele din urmă fibre de lângă borta către care tinsese, şi începu între bortele inferioare.

«Mai sunt trei», gândi Leiba, şi cu precauţia celui mai încercat vânător intră binişor în dugheană. Căută sub tarabă, luă ceva, ieşi înapoi cu acelaş tact, ascunzând obiectul ce-l ţinea în mână, ca şi cum se temea de indiscreţia zidurilor, şi se duse în vârful deştelor la poartă.

Dar ceva grozav! lucrarea de afară s'o oprit cu desăvârşire... nu se mai simte nimic.

«Ce-i asta?... Să fi plecat?... S'a dus?» fulgeră prin mintea omului din năuntru. Şi la această închipuire, el îşi muşcă buza de jos, cuprins de-o nepomenită dezolare...

«Haha!» fusese o urîtă amăgire: lucrarea începe din nou, şi el se pune a o urmări cu bătăile de inimă a celui mai cald interes. Hotărît, omul nostru era muncit de-o neînţeleasă dorinţă de a vedea lucrul cât mai de grabă sfârşit.

«Mai iute! gândi Leiba cu nerăbdare... mai iute!»

Acum se auzeau iar clopotele în deal.

«Mai iute, bre, ne-apucă ziua!» zise un glas de afară, îmboldit par'că de voinţa omului din năuntru.

Lucrătorul porni cu multă activitate. Incă puţine mişcări, şi toate punctele pătratului sunt unite.

Insfârşit!

Sfredelul trage încetinel în afară bucata în patru colţuri... O mână mare şi vânjoasă intră... Până să n'atingă însă bârna pe care o căuta, se aud două răcnete, pe când Zibal înfăşură cu putere capătul liber al laţului de butucul fix dela uşa gârliciului...

Laţul era ingenios combinat: o frânghie lungă legată cu un căpătâiu de un butuc: la o lungime potrivită, pe locul unde era să dispară pătratul scobit, un ochiu pe care Leiba îl ţinea deschis cu mâna stângă, în timp ce cu mâna dreaptă ţinea strâns celălalt căpătâiu. La momentul cerut, Zibal dete drumul ochiului şi apucând repede cu amândouă mâinile căpătâiul liber cu o smucitură supremă trase înăuntru braţul întreg.

...Intr'o clipă operaţia fusese gata... Două răcnete o însoţiseră, unul de pierzare, altul de triumf: mâna era «ţintuită pe loc».

Se auziră apoi paşi depărtându-se grabnic. Tovarăşii lui Gheorghe părăseau lui Zibal prada prinsă cu atâta isteţie.

Jidanul se repezi în dugheană, luă lampa şi cu o învârtitură sigură ridică fitilul sus de tot: lumina, captivă între gratii, ieşi d'asupra veselă şi victorioasă, redând viaţă hotărîtă formelor nebuloase din preajmă-i.

Zibal trecu cu lampa în gang. Tâlharul gemea greu; după încordarea braţului se vedea că renunţase la o inutilă sbuciumare. Mâna era umflată şi degetele încovoiate... părea că vrea s'apuce. Jidanul apropiă de ea lampa... — Un fior: frigurile se întorceau iar. — Aplecă lumina prea aproape, încât, tremurând, atinse mâna tâlharului cu sticla fierbinte: o crispaţie violentă a degetelor se produse urmată de un vaiet surd...

La vederea acestui fenomen, Zibal tresări... prin ochii lui scăpărase o inspiraţie excentrică. Incepu să râză cu un hohot care sgudui bolta gangului, şi intră repede în dugheană.

Mijea de ziuă.

Sura se deşteptă deodată... par'că auzise prin somn nişte ragete îngrozitoare... Leiba nu era în odaie. Toate cele din ajun îi reveniră în minte. Se petrecea ceva rău. Sări jos din pat şi făcu lumină. Patul lui Leiba era nedesfăcut. El nu se culcase deloc.

Unde era?... Femeia îşi aruncă ochii pe fereastră: pe dealul din faţă se plimba un stol de lumini mici şi vioaie, care se mişcau, săltau, aci ascunzându-se, aci ivindu-se iarăşi... Ieşiau dela Inviere. Sura deschise o leacă fereastra; atunci auzi gemete înfundate la poartă. Infiorată, coborî iute pe scăricică. Gangul era luminat. Ieşind pe prag, femeia fu izbită de o grozavă privelişte.

Pe un scaun de lemn, cu coatele pe genuchi şi cu barba rezemată în mâini, sta Zibal. Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar căuta să prinză un secret subtil al naturii, ce de mult îi scapă şi-l necăjeşte. Zibal ţine ochii aţintiţi asupra unui lucru spânzurat, negru şi inform, sub care, pe un alt scaun, la o potrivită înălţime, arde o făclie mare.

Zibal priveşte fără să clipească procesul de descompunere a mânii ce de sigur nu l-ar fi cruţat pe dânsul. — El n'auzise urletele de afară ale nenorocitului: era acum prea interesant ce vedea ca să mai şi auză. Zibal urmărise cu nesaţiu toate contorsiunile, toate crispaţiile stranii ale degetelor, apoi amorţeala cuprinzându-le încet unul câte unul — erau par'că labele unui gândac, care se sgârcesc şi se întind, se agită în mişcări extravagante, tare, mai încet, încet de tot şi apoi înţelenesc sub jocul unui copil crud.

Era sfârşit. Mâna cocea şi se umfla încetinel fără mişcare.

Sura dete un ţipăt.

« Leiba! »

Zibal îi făcu semn să nu-l deranjeze... Un miros gras de carne arsă se răspândea în gang; o fâşiitură se auzi şi mici plesnituri.

« Leiba! ce e? » repetă femeia.

Se făcea ziuă bine... Sura se aruncă şi trase bârna. Poarta se deschise de perete târînd trupul lui Gheorghe spânzurat de braţul drept. Mulţimea sătenilor, toţi cu făcliuţele de Paşte aprinse, năvăli înăuntru.

« Ce e? ce e? »

Indată înţeleseră ce fusese.

Zibal, care stătuse până aci nemişcat, se ridică grav în picioare. El îşi făcu loc să treacă, dând cu linişte lumea la o parte.

« Cum a fost pricina, jidane? întrebă unul.

— Leiba Zibal, zise hangiul cu tonul înalt şi cu un gest larg, merge la Ieşi să spună rabinului că Leiba Zibal nu-i jidan... Leiba Zibal este *goi*... pentrucă Leiba Zibal a aprins o făclie lui Christos! »

Şi omul plecă încetinel spre răsărit la deal, ca un călător cuminte, care ştie că la un drum lung nu se porneşte cu pasul pripit.

OM CU NOROC!

Amicul meu, domnul Manolache Guvidi, este o persoană cunoscută în societatea noastră; e un om cu o avere însemnată, câştigată printr'o muncă onorabilă; e un om inteligent şi serios, un bun soţ şi un bun tată de familie. Cu atâtea calităţi trebuia să reuşească în lupta pentru viaţă: invidioşii, cu toate clevetirile lor, n'au putut nimic în contră-i.

Odată, în vremea primei sale căsnicii, el avea o mare întreprindere publică, — aceea a fost începutul prosperităţii lui, deoarece din câştigul acelei afaceri a ieşit chiagul averei frumoase de care se bucură astăzi. Invidioşii intriganţi căutară să-l sape şi, după o campanie înverşunată prin graiu şi prin presă, reuşiră să producă în cercurile înalte un curent defavorabil amicului Manolache.

Alergături, protestări, plângeri fură zadarnice din parte-i. Atunci ca să nu se dea bătut şi totuşi să nu mai meargă fără folos la locurile oficiale, unde fusese bruscat şi ameninţat cu reziliarea contractului şi cu un proces ruinător, el trimise pe nevastă-sa să parlamenteze cu un personaj de mare influenţă, care oarecând îl ajutase la nevoe, arătându-i multă bunăvoinţă.

Domnul Guvidi se cunoştea pe sine; el ştia că, cu caracterul său « neîncovoiat şi mândru », n'ar fi putut conduce aşa de bine ca soţia sa această daraveră delicată. Doamna Guvidi, deşi foarte tânără, sub înfăţişarea şi manierile ei copilăroase, ascundea mai mult tact diplomatic. In adevăr, bărbatul socotise cuminte: ceeace omul « tare şi aspru », cum se ştia el, ar fi putut compromite, femeea a scos-o cu blândeţe la un fericit capăt.

Gurile răuvoitoare au trebuit în sfârşit să tacă ostenite; iar amicul nostru, luat în deaproape de tot sub puternica protecţie a înaltului personaj de care am vorbit, şi-a putut urma înainte treburile şi realiza câştigul însemnat pe care-l merita munca lui inteligentă şi neobosită.

Şi nu numai atâta: dela aceasta împrejurare s'a stabilit între familia Guvidi şi protectorul său o prietenie din cele mai călduroase, care a plutit într'un senin neîntrerupt atâţia ani — până când moartea crudă a răpit în floarea vârstei pe doamna Guvidi.

Sărmana femee! aşa de tânără, aşa de frumoasă şi atât de iubită! Cine-şi putea închipui! Şi ce gol a lăsat ea în urmă!

«IREPARABILĂ PIERDERE PENTRU CEI CE RĂMÂN NECONSOLAŢI!»

Acestea sunt cuvintele negre şi pline de durere ce le-am cetit cu toţii pe panglica lată a celei mai frumoase cunune de violete de Parma, când am urmat tristul convoi. Iar pe cununa depusă de jalnicul soţ era o vorbă şi mai scurtă, şi mai sfâşietoare:

«MEMORIE ETERNĂ: GUVIDI DEZOLAT»

Mult a trecut de atunci şi timpul, ca mai totdeauna, a alinat «eterna» durere, umplând încet-încet cu uitare golul ce-l lăsase în urmă-i încântătoarea pierdută.

Când golul a fost cu desăvârşire umplut, amicul nostru Manolache s'a însurat a doua oară.

Om cu noroc!

Aceasta, soţia a doua, este tot aşa de tânără şi de frumoasă cum era odinioară răposata; iar despre tactul diplomatic, atât de necesar când are cineva daraveri mari şi multiple, putem spune că o întrece.

Şi deaceea afacerile casei Guvidi & Co. sporesc mereu şi merg din ce în ce mai bine: succesul este robul amicului nostru; norocul umblă după omul acesta ca un câine ascultător şi credincios.

Mă gândeam tocmai ce roman bogat şi senin s'ar putea face din studiul vieţei acestui tip de om fericit, pe care-l cunoaştem toţi aşa de bine în societatea noastră, când iată că primesc prin poştă următoarele:

« Domnul şi Doamna M. Guvidi au onoarea a vă ruga să petreceţi ziua de Duminecă la moşia lor Moara-de-Piatră.

« Adunare restrânsă de intimi.

« Ţinută absolut fără pretenţie: *où il y a de la gêne, il n'y a pas de plaisir.*

« *Nota.* La gară v'aşteaptă trăsura ».

Stilul e femeea. Graţioasa doamnă Guvidi! Ii cunosc scriptura şi dictonul favorit, pe care-l spune aşa de des şi cu atât de fermecătoare clipire de ochi!

*

Moara-de-Piatră ca moşie e o moşie mică, da, dar ce raiu mic!

E aşezată la distanţă de douăzeci de minute dela gara *** Un parc măreţ şi un *cottage* englezesc cum se găsesc rar la noi.

Cu cât socotiţi că a cumpărat moşia asta? — N'o să credeţi, căci în adevăr eu însumi n'aş crede, dacă n'aş şti pozitiv. Cu cât?... Cu o pereche de cai roibi... atât! Frumoşi cai, ce e drept: dar, oricum, să capeţi o moşie, care face două sute cincizeci de mii de lei ca o pară, pe o pereche de cai, care mult-mult să facă cinci mii, cinci mii cinci sute! Aci însă a lucrat alt factor mult mai puternic decât interesul — patima.

Fostul proprietar al Morii-de-Piatră era mult cunoscutul N... distinsul *sportman*, un flăcău destul de copt, putred de bogat, şi care, cum îl ştim toţi, are o pasiune neînfrânată pentru cai. A văzut odată la şosea pe doamna Guvidi cu roibii, — îi mâna singură, — în cine ştie ce dispoziţie de spirit se aflà omul — se zice că jucase toată noaptea trecută la «Jockey» şi pierduse mult — şi de atunci n'a mai avut pace nici somn.

Astea le povesteşte însuşi amicul nostru comun, Guvidi.

Caii aceia au devenit pentru N... o marotă, o idee fixă, o boală, cum vreţi s'o numiţi. Ce n'a făcut ca să-i capete? I-a urmărit pretutindeni; a legat cea mai strânsă prietenie cu Guvidi, a stăruit, s'a rugat, s'a umilit... în zadar toate. Deşi bărbatul stăruise să-i facă hatârul noului prieten, nevasta nu voia cu nici un preţ.

«Nu fac târgul pe bani! a zis ea odată cu hotărîre.

— Atunci, pe ce? a întrebat N... cu tonul omului gata la toate.

— Pe... N'o să vrei...

— Orice!

— Pe Moara-de-Piatră! a răspuns scurt femeea, care era acuma par'că mai frumoasă ca totdeauna.

— Ei! prea exagerat! a întrerupt Manolache, amestecându-se şi el în vorbă din fundul salonului, unde-şi ceteà gazeta.

— Ce te-amesteci dumneata în tocmeala noastră?... nu te priveşte!» i-a obiectat doamna încruntându-se ca un copil răsfăţat.

Domnul Guvidi dete din umeri şi-şi urmă înainte cetirea.

«Iţi place mult?... mult? a întrebat N...

— Mai mult de sigur, decât îţi plac dumitale... caii mei, a zis ea zâmbind cu un fel de răutate sceptică.

— Asta este peste putinţă! a răspuns N... încet şi înnecat, şi ochii lui, care văzuseră multe, aţintiţi în ochii femeei tinere, sclipiră într'un chip foarte ciudat.

— Nu crez până nu mi-ei dovedit-o!» zise ea şi mai încet, accentuându-şi bine zâmbetul răutăcios.

Târgul s'a făcut... Nici nu se putea altfel — altfel nu căpăta N... ceeace dorea cu o atât de adâncă pornire... Roibii au fost ai lui.

Şi astfel, de vreo şase ani acuma Moara-de-Piatră este proprietatea Guvizilor.

*

Am ascultat de gentila invitaţie şi nu mi-a părut rău. E în adevăr un loc încântător, şi am petrecut în sânul acestei familii model cum nu se poate mai bine.

Dar nu era o petrecere ordinară: se rupea turta Nicuţii — copila unică împlinea cinci ani.

Câte şi ce daruri — o avere!... între altele o fotografie recentă, — încadrată în patru vergele de aur masiv, prinse la încheeturi cu ţinte de diamant ca boabele de năut, — naşul ţinând în braţe cu dragoste pe mica fină, care-i râde cu nevinovăţie.

Naşul a făcut o frumoasă surpriză oaspeţilor: a adus din Bucureşti muzica roşiorilor.

Ospăţul a fost strălucit şi balul pe iarbă verde foarte animat şi vesel.

A doua zi, luni, având fiecare dintre invitaţi afaceri de dimineaţă, am trebuit toţi să luăm trenul care trecea la unu noaptea.

O noapte de Septemvrie limpede ca sticla curată... vreme dulce şi lună plină... zece trăsuri mergând la pas şi banda roşiorilor cântând un marş triumfal în frunte — de neuitat.

Familia Guvidi cu naşul ne-a condus până la gară. Ne-am suit în vagon cu toţii, după ce am mulţumit gazdelor şi îndeosebi doamnei, care făcuse onorurile cu graţia ei obişnuită, etc.

N... care n'avea ca noi treabă, a rămas pentru o noapte la Moara-de-Piatră. Guvidi, aşteptat a doua zi negreşit în oraşul P... unde-l chemau nişte afaceri urgente, a rămas în gară să apuce trenul ce venea din Bucureşti şi cu care noi ne încrucişam la întâia staţie.

Se'nţelege că în tren am vorbit toată vremea numai despre petrecerea minunată de cu ziuă, şi am fost unanimi în a ferici, cu mai multă sau mai puţină invidie pe amicul Manolache de cât noroc a avut şi are.

Doamna Z... una dintre invitate, o văduvă respectabilă, care ştie toate câte se petrec în societatea noastră şi chiar mai multe, ne-a afirmat pe drum — « contând, se 'nţelege, pe discreţia noastră », — că N..., cum e cam bolnăvicios, şi-a făcut testamentul şi lasă aproape toată averea sa copilei lui Manolache, pe care o iubeşte la nebunie.

Şi toţi, fireşte, am trebuit să zicem iarăşi:

« Mare noroc pe Guvidi! »

GRAND HÔTEL „VICTORIA ROMÂNĂ“

Eram ş'aşa indispus de neodihnă. Toată noaptea trecută moţăisem ghemuit în unghiul unui vagon de clasa a doua, înghesuit de o companie veselă de bucureşteni cari se 'ntorceau dela expoziţie — un potop de impresii şi amintiri... Mă despărţisem de ei de dimineaţă, ş'acu pe'nserate intram în orăşelul meu natal, unde nu mai fusesem de copil... Trebue să mărturisesc că n'am simţit «acele palpitări», cari se simt la orice revedere de acest fel; ce-i drept, nici pomii şi altele n'au manifestat faţă cu «vechiul lor prietin» vre-o deosebită emoţie. Dela gară trec prin nişte uliţi triste: miroase a scăpătare şi părăginire. Asta mă indispune şi mai mult. Să plec cu trăsura 'nainte, pe'ntuneric şi pe un drum necunoscut? Nu! mai bine să rămân aici o noapte; am nevoe de repaos; să dorm fără cletinătură, fluere, clopote şi mai ales fără impresii mirifice dela Paris. Tocmesc trăsura pe a doua zi la patru şi trag la «Grand Hôtel *Victoria Română*», în centrul oraşului.

Otelul meu are două caturi. Jos e la mijloc gangul, de o parte «*Restaurant et Berărie*», de alta «*Cafenea et Confiserie*». Dinaintea «confiseriei» sunt aşezate mese şi scaune până în mijlocul stradei: aci se strânge seara societatea aleasă. Acum e plin de lume. Sosirea mea produce sensaţie. Toţi ochii se pironesc asupră-mi. Opresc o cameră şi stau la o masă în partea restaurantului să beau o bere... Privirile mă săgetează; pe lângă cei dela mese, ies acuma să se uite la mine şi cei din cafenea... Un băeţel ca de vre-o cinci ani se scoală dela locul lui, vine binişor la masa mea şi se pune, mâncând dintr'o prăjitură,

să mă studieze de aproape. « Nicule! vin la mama! » strigă o damă. In zadar; copilul, numai ochi, n'aude. Am rezistat până aci, înfruntând ploaia de săgeţi; privirile copilului mă biruesc. Mă gândesc la bestiile din menajerii; ele, afară de chinul dureros al captivităţii, mai sufăr unul, care acuma văd eu cât e de neplăcut — să rabzi, fără să le fi solicitat, privirile persistente ale unei mulţimi curioase. Dar dacă ar fi numai privirile! Exemplarele din menajerie, publicul este rugat să nu le atingă; pe mine, băiatul, cu mâna plină de spumă de zahăr, mă şi pipăe!

Imposibil de răbdat... O sforţare... Mă scol în sfârşit, evitând privirile copilului, plătesc şi intru pe gang... Băeţelul se ţine după mine până la scară şi stă locului să se uite cum mă suiu, până când, făcând cotul scării, îi ies din bătaia ochilor. Am scăpat, dar m'a apucat capul...

...Numărul 9 — Odaea mea... E o căldură năbuşitoare înăuntru şi miroase a vopsea cu terpentin proaspătă... Să deschiz... Ferestrele dau în uliţă. In faţă e o răspântie. In fund se vede foişorul de foc d'asupra casei oraşului. Pe sub ferestre trece strada « Independenţii », care la dreapta dă în strada « Regală », — strada principală din faţa otelului. Aceste lămuriri topografice le datoresc chelneriţii, care, manifest indispusă c'am deranjat-o, mi le dă scurt, îmi aprinde lumănarea şi pleacă bufnind uşa. Deabia acuma încep să recunosc locul. « Grand-Hôtel » stă pe maidanul unde ne jucam în copilărie. Par'că văz încă maidanul plin de popor înghesuindu-se la o masă, pe care o săptămână a stat zi şi noapte o condică enormă deschisă. Era după 11 Fevruarie. De câte ori ieşeam dela şcoală, iscăleam toţi *da*, şi fiecare de mai multe ori.... De mici aveam sentimente civice în oraşul meu natal!

Uliţele din dosul « *Victoriei Române* » au rămas cum le ştiam odinioară. In cele două colţuri ale răspântiei din faţă, este de-o parte un birt şi de alta o cafenea mică. Dela fereastra mea văd bine ce se petrece peste drum. In cafenea, un individ, aplecat cu pieptul pe biliard, ceteşte o gazetă deschisă mare pe postavul verde; într'un colţ, doarme altul cu capul pe masă. Dincolo, în birt,

sunt două femei şi doi tineri; beau şi râd; lângă ei pe o laviţă cântă doi lăutari. După gesturile şi grimasele cobzarului, după mişcările ce le face cu pântecele, pare a fi un cântec obscen. Dacă n'ar fi trăsurile, cari se'nvârtesc mereu pe dinaintea otelului, aş auzi tot...

Zece ceasuri... Să mă culc... Las ferestrele deschise şi lumănarea aprinsă şi mă aşez în pat... Mă doare capul... Băiatul cu prăjitura... Ce ochi!... Oare să fi existând deochiul?... Un neastâmpăr nesuferit îmi furnică din talpă până 'n creştet... Insecte!... Iute jos din pat!... Iau lumânarea să văd de aproape... E grozav!... Un popor întreg, ca la un plebiscit... şi umblă şi aleargă pe cearşaful alb încoace şi încolo uimite de lumină! Ce să fac?... Trebue să dorm!... In pat, imposibil... Trag cearşaful, îl scutur bine pe fereastră şi-l întind pe covor în mijlocul odăii; desfac un pachet de tutun, presăr pe cearşaf şi mă culc pe jos... Imi arde toată pielea; nu pot adormi; sunt ameţit, nervii iritaţi — simt enorm şi văz monstruos. Lumânarea îmi dă drept în ochi... Mă scol s'o mut şi apoi m'aşez la loc.

...Deodată sar în picioare... Sgomot mare în uliţă! Merg degrab la fereastră... O suflare răcoroasă de afară mă înviorează... Cadranul transparent de pe foişorul de foc arată unu ş'un sfert. — Când au trecut trei ceasuri?... Am aţipit, prin urmare?... Ce e în stradă?... Măturătorii oraşului... Au prins un câine la mijloc.

Ştiu... Asta e o petrecere populară la noi; am văzut-o de atâtea ori... Câţiva inşi se pun la pândă de-o parte şi de alta a uliţei. Un câine flămând rătăceşte căutând dosurile bucătăriilor şi unghiurile unde se aruncă gunoaiele. La un semnal, toţi se ridică şi-l împresoară din toate părţile. O clipă, animalul se opreşte îngheţat; sângele-i dă năvală la inimă, care începe să svâcnească de coaste... E pierdut!... Părul i se sbârleşte pe coamă. Un fior îi fulgeră d'alungul prin şira spinării şi-i încovrigă coada d'a'ndăratele până-i înfige vârful în pântece. Ochii turburi caută încotro-va un punct de scăpare; dar abia se pune problema în mintea aiurită, şi o piatră l-a isbit peste bot, alta la o încheietură, un lemn peste şale... şi altele plouă... El

își iese acum din sine: mașina cea vie dă drumul rezervei de energie — pentru așa moment o păstra, — nici un gând de economie... trebue cheltuită toată! Opintindu-se din fundul rărunchilor, animalul s'avântă orbește în fața loviturilor... Un răcnet suprem! sparge rândurile vrăjmașilor, le scapă printre picioare și fuge uitându-se drept și numa'nnainte, fuge mereu până dă de un loc singuratic. Aci s'așează, stins de oboseală, să-și liniștească cutremurul membrelor, să-și lingă rănile și să se vaiete discret de durere. Somnul se capătă mai eftin decât hrana și deocamdată i-e mai trebuincios: truditul trup se încolăcește binișor, închide ochii triști și adoarme oftând greu din afund.

Toată intervenirea mea acum în favoarea animalului este zadarnică. Degeaba raționez eu de sus de la fereastră că nu le e permis unor oameni ai autorității să turbure liniștea nopții și somnul contribuabililor. Pot eu striga mult și bine: cine m'aude? Huiduiturile și râsetele acoper chiar glasul celui mai interesat, chelălăiturile animalului. Il mai văd doar cum se sbate sub loviturile măturoaielor, ridicând cu contorsiunile lui un nor gros de praf... Sunt nervos; nu mai pot privi; dar tot ascult... De mirare... câinele nu mai țipă de loc. A fugit!... Urmează râsete... Mă uit iar. Măturătorii stau tolăniți pe trotuar; iar la lumina felinarelor din colțuri se vede în mijlocul stradei victima lungită — e un cățel mic, alb și lățos... Mă culc supărat la loc. Mai am două ceasuri și scap... Bietul dobitoc!... Acu încep vâjiiturile măturoaelor... Dacă ar fi cățelul favorit al vre-unei dame, — par'c'am văzut una adineaori la «confiserie» cu un cățel în brațe, — și ea ar fi amica vre-unui om influent din localitate, atunci măturătorii...

Ceartă jos în cafenea.. S'a spart ceva... par'că o ușă cu geamuri trântită cu violență... Țipete de femei, strigăte de bărbați, fluerături febrile de gardiști... Aha! a venit stăpâna cățelului. Alerg la fereastră. Nu se mai văd ceasurile la foișorul de foc; lumina de'ndărătul cadranului s'a stins; dar mai sus de foișor, arde clipind în cadență steaua dimineții — se face ziuă... E o grămădire dina-

intea birtului din colţ .... precupeţi, cari merg cu coşurile încărcate la piaţă... Ce să fie?... O femee numa 'n cămaşă, cu picioarele goale, cu părul desprins, ţine strâns de piept pe un om îmbrăcat în uniformă de poliţie. El luptă să scape — ea nu-l lasă. Femeea începe să sbiere răguşit făcând gesturi extravagante:

— Ce, domnule! care va să zică, dacă sunt o nenorocită, să-şi bată joc de mine dumnealui, pentrucă e dela poliţie?... Şi mai întâiu, cine ce treabă are? dumnealui a fost amantul meu?

Comisarul, îndreptându-şi mondirul boţit la piept:

— Sergent! e beată... la arest!

Doi inşi o înhaţă; ea se smuceşte şi dă să se repează iar; dar un sergent voinic o apucă de braţ şi o'nvârteşte'n loc:

— Nu sbiera şi mergi! strigă el scrâşnind şi lovind-o greu cu palma peste gură.

Aud atunci o horcăială 'nnecată şi, în cadrul luminat al birtului, văd silueta albă a femeii ridicând în sus braţele goale cu pumnii încleştaţi şi dând capul cu părul despletit pe spate ca şi cum i s'ar fi frânt gâtul. Un moment se răsuceşte de mijloc, apoi cade ţeapănă pe spate în prag... Pun mâinile la ochi şi mă dau înapoi...

Lumânarea arde 'n fundul sfeşnicului cu flacăra din urmă. Cobor iute, scol pe portar şi plătesc. Patru ceasuri... Luceafărul se stinge şi el încet-încet: vine soarele... Trăsura m'aşteaptă. In câteva minute sunt afară la câmp. Ce dimineaţă! ce răcoare! şi ce singurătate!

Uf!... Niciodată n'am să uit ce bine m'am odihnit o noapte în oraşul meu natal, la No. 9, «Grand Hôtel *Victoria Română*!»

---

25 DE MINUTE...

« . . . Fiţi toţi Joi în gară la'nnălţimea patriotismului vostru, care nu s'a desminţit niciodată, mai ales în aşa plăcute, putem zice chiar fericite ocaziuni!

« Cetăţeni!!

« Săptămâna viitoare este o zi solemnă pentru oraşul nostru!!! »

Astfel se 'ncheia proclamaţia adresată de câteva zile de părintele orăşelului Z., către administraţii săi, afişată pe cale publică şi reprodusă în capul ziarului oficios « Sentinela Ordinei » cu acest frumos *motto*:

« *Evenimentele mari fac totdeauna să tacă micile pasiuni!* »

Toată lumea era în adevăr plină de entuziasm, deşi « Drapelul Libertăţii », dirijat de decanul avocaţilor, îşi termina articolul său de fond cu cuvintele:

« . . . Vom căuta să fim cât se poate mai parlamentari. In zadar mişeii dela Primărie convoacă lumea la gară! Declarăm sus şi tare că Joi nu va fi entuziasm, ci numai o meschină şi desgustătoare paradă oficială. Să înceteze dar cu infamele lor mistificaţiuni!... Săptămâna viitoare nu poate fi o zi solemnă; ea nu va fi decât un moment trist pentru concetăţenii noştri! »

Directorul, care era însărcinat a gera afacerile prefecturii, — districtul neavând deocamdată titular, — la cetirea acestor şiruri răutăcioase, a şoptit cu zâmbetul său diplomatic:

— Om vedea!

Joia mult aşteptată a sosit. Vodă şi Doamna, plecând în străinătate, trebue să se oprească douăzeci şi cinci de minute în gara din marginea orăşelului Z... De dimineaţă, peronul gării, decorat cu împletitură de brad, cu marca judeţului, steguleţe tricolore şi covorul cel roşu al Primăriei, este înţesat de lume — garnizoana, garda civică, şcoalele, autorităţile, notabilii şi cât public a mai putut încăpea.

Directorul a plecat dela şapte de-acasă spre a lua, împreună cu primarul, cele din urmă dispoziţiuni la faţa locului. Nevasta lui a rămas să se gătească şi să vie mai târziu la gară cu copiii şi cu amicul. Amicul este un profesor foarte tânăr, care locueşte la directorul de un an de zile; el dă şi lecţii la copii şi redijează «Sentinela Ordinei»; e băiat bun şi scrie minunat: se dă ca aproape pozitiv că tot el a scris şi proclamaţia.

Acum tot e gata... Directorul se duce la o extremitate a peronului şi-şi aruncă privirile la mulţimea adunată până în cealaltă extremitate... Atunci îi clipesc departe în minte cuvintele «Drapelului» şi-şi mângâie favoritele cu mulţumire.

Dar sunt zece fără zece... şi cocoana nu mai vine... Ce să fie? Trenul domnesc s'a anunţat dela staţia apropiată... In patru minute trebue să fie aici... Toţi ochii joacă între ceasornic şi capătul liniei... Incă trei minute... Două... Un minut... S'aude şuerul cald...

— La o parte, domnilor! zice grav şeful gării potrivindu-şi bine şapca roşie.

Iată-l! Pieptul lat al locomotivei s'arată la cotitura liniei. Arătarea creşte, creşte mereu, sforăind semeaţă şi alunecând cu eleganţă maestoasă către peron. Cazanul fierbe, fanfara ţipă, şcolarii intonează imnul — un concert monstru... Vagonul domnesc intră la peron. Un freamăt furnică de colo până colo prin mulţime. Deodată, şi glasurile copiilor şi ţipetele trâmbiţilor şi clocotitura norului fierbinte care se smacină captiv în pântecele maşinii sunt acoperite de urale sguduitoare... Trenul se opreşte, conform programei oficiale, la zece ore precise; suveranii cobor din vagon cu suita, iar consoarta directorului n'a sosit încă!

Se face prezentarea autorităţilor şi notabililor, după care Vodă trece între bărbaţi, iar Doamna între dame.

Intâiul clopot! Directorul, foarte nervos, mână un vătăşel călare s'aducă numai-decât pe cocoana, pe copii şi pe domnul profesor.

Măria-Sa Doamna e foarte veselă de conversaţia damelor; dar dumnealor o iau repede şi se 'ntind la vorbă... Una o povăţueşte pe Doamna să se păzească pe drum de răceală:

— Nu te juca, soro! boala n'alege.

Doamna mulţumeşte de binevoitoarea povaţă şi asigură că s'a îngrijit bine, a luat haine d'acasă... In acest timp, directorul tremură de neastâmpăr.

Al doilea clopot! Măriile-Lor fac un pas înapoi pregătindu-se să se suie... Directorul asudat şi înecat de emoţie, s'apropie să ţie un discurs. Lui Vodă:

— Măria Ta!... nu plecaţi... nu trebue să plecaţi!... D'abia al doilea clopot a sunat; n'a sunat nici măcar al treilea!... A! dacă ar fi sunat al treilea, atunci aş înţelege să vă grăbiţi... Dar nu! Şi chiar să fi sunat al treilea... să zicem!... n'aveţi grije: nu pleacă trenul fără Măriile-Voastre... s'a dat ordin în consecinţă!... Aşa dar, având aceasta în vedere, cu onoare sunteţi invitaţi să binevoiţi a lua în consideraţiune... că acest district, acest oraş, în fine toţi concetăţenii noştri v'au iubit atât şi au făcut sacrificii!

Apoi, cu mai multă căldură, Doamnei:

— Să nu plecaţi măcar Măria Voastră!... N'a venit încă toată lumea!... mai sunt dame, mai sunt copii, mai sunt amici, care ar dori să vă vadă ca pe o mamă!

Vodă, zâmbind foarte bucuros, zice:

— Mai stăm, mai stăm, domnule Director.

— Mersi! răspunde acesta în culmea emoţiei.

Şi lăsând pe suverani, aleargă la capătul peronului, se sue în picioare pe o bancă şi se 'nalţă în vârful deştelor, făcând către şoseaua dinspre oraş semne violente cu batista. In adevăr, pe şosea vine o trăsură în goană, urmată de un vătăşel călare.

— Aide, soro! aide, nene, pentru numele lui Dumnezeu! că m'aţi omorît!

— Vezi! nu-ţi spuneam eu că-i târziu! zice palpitând cocoana către profesor.

Directorul îşi introduce pe peron familia şi strigă sever către macagiul care stă drept, cu mâna gata pe cureaua clopotului:

— Să nu tragi!... Nu e voe să suni! Măriile-Lor n'au isprăvit încă: mai au treabă aici!

Apoi către Suveranul:

— Măriile-Voastre, am onoare pentru ca să vă recomand familia mea: consoarta mea, copiii mei, amicul meu!

Şi pe urmă către copii:

— Sărutaţi mâna!

Copiii se aruncă şi execută ordinul. Măriile-Lor sunt din ce în ce mai veseli.

— Am auzit, dragă, zice Doamnei nevasta directorului, că aţi fostără cam bolnăvioară! Mi-a părut grozav de rău... Incă-i ziceam lui dom' profesor, amicul nostru, zic: vezi dumneata, dacă o prinţesă şi tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu; dar noi ăştia!... Dar acu te-ai făcut bine... Se vede... Fie că frumoasă eşti! să nu-ţi fie de deochi! să trăieşti!...

Totdeodată unul dintre copiii domnului director, cari privesc foarte curioşi pe suverani, îşi scobeşte o nară cu degetul. Mama îi dă o palmă peste mână.

— Nu ţi-e ruşine să bagi mâna 'n nas!... şezi frumos! te vede Madam' Carol!

Copilul plânge. Domnul profesor îl smuceşte de mână şi-l bagă la arest în sala de aşteptare clasa a doua. Măria-Sa Doamna intervine pe lângă domnul director în favoarea micului vinovat, care urlă tare în arest. Tatăl cedează înaltei influenţe şi dă drumul băiatului:

— Taci din gură, măgarule! şi sărută mâna Măriei Sale; dumneaei s'a rugat să te iert!

Suveranii s'au urcat şi se arată plini de veselie la fereastra vagonului. Directorul se hotărăşte în sfârşit, după stăruinţa şefului gării, să permită a se suna al treilea. Trenul se pune în mişcare. Urale şi muzică. Bărbaţii fac semne de adio cu pălăriile, damele bezéle călduroase; di-

rectorul se şterge de sudoare obosit, iar nevasta lui strigă cât poate către Doamna:

— La revedere! *bon amusement*! Nu ne uitaţi p'acolo! la revedere!

Când trenul a pornit bine, o altă trăsură soseşte în goană mai turbată. Decanul avocaţilor coboară trăgându-şi după dânsul cocoana, care trage după dânsa o interminabilă rochie de catifea verde cu funde bogate de *satin rose*. Amândoĭ îşi fac loc cu furie prin mulţime, care acum a rupt rândurile şi iese în dezordine.

— A plecat? zice dezolată cocoana.

— Da, a plecat, i se răspunde.

— Cum se poate? trenul stă totdeauna treizeci şi cinci de minute!

— Ăsta era tren domnesc, *ma chère*, zice nevasta directorului.

— Ce? era să v'aştepte Vodă şi Doamna pe d-voastră? adaugă profesorul cu un zâmbet răutăcios de superioritate.

— Aşa? vociferează decanul. Am înţeles!... Astea sunt iar intrigile lui dom' director: care va să zică numai dumnealui şi familia şi... amicul dumnealui să vază pe Măriile-Lor!

Pe urmă, întorcându-se la lumea care se duce:

— Iată, fraţilor, o probă mai mult că astăzi opoziţiunea este considerată ca afară din naţiune... Foarte bine... Vom lua act şi de aceasta şi vom protesta!

Decanul şi familia sa au fost multă vreme la cuţite cu directorul şi cu familia acestuia, deşi damele erau surori. Chiar o polemică, «cât s'a putut mai parlamentară», s'a urmat cu privire la aceasta, între cele două hebdomadare locale, «Drapelul» decanului şi «Sentinela» amicului.

Tocmai la nişte alegeri, o persoană de 'naltă influenţă, aflând despre vrajba celor doi cumnaţi, a stăruit de i-a împăcat, promiţând serios că şi anul viitor va fi o zi solemnă pentru oraşelul Z... şi atunci trenul domnesc o să se oprească acolo un ceas... şi douăzeci şi cinci de minute.

JUSTIŢIE

Judele de ocol. — Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase...

Leanca. — La Hanu-Dracului...

Jud. — Ştiu... Lasă-mă să 'ntreb.

Leanca. — Plătim licenţa, dom' judecător...

Prevenitul. — Oleo!

Jud. — Tăcere!

Leanca. — ...E păcat pentru mine, dom' judecător...

Jud. — Lasă-mă să te 'ntreb...

Leanca. — Te las...

Jud. — Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase, ce reclami dela prevenitul Iancu Zugravu?

Leanca. — (cu emoţiune treptată). — Eu să trăiţi săru' mâna, dom' judecător, eu sunt o fomee sârmană, Dumnezeu mă ştie cum mă chinuesc pentru o pâine... De aia şi pusesem de gând dela sfântu Gheorghe să las prăvălia, care nu mai poate omul de atâtea angarale pentru ca să mai mănânce o bucăţică de pâine, şi nu ne mai dă mâna să plătim licenţa.

Prevenitul. — Licenţa o plăteşte dom' Mitică.

Leanca. — Dom' Mitică?.. să fie al dracului care minte?

Jud. — Tăcere! Nimeni n'are voe să vorbească până nu-l întreb eu.

Leanca. — Dacă zice dumnealui că dom' Mitică!.. Eu, dom' judecător, săru'mâna, poci să jur că sunt curată la sufletul meu!

Jud. — Nu e vorba de asta!.. Spune cum s'au petrecut lucrurile şi ce reclami de la prevenit?

Leanca. — Eu, dom' judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m'a 'njurat, şi clondirul cu trei chile mastică prima, care venisem tomn' atunci cu birja dela dom' Marinescu Bragadiru din Piaţă, încă chiar dom' Tomiţa zicea să-l iau în birje...

Jud. — Pe cine să iei în birje?

Leanca. — Clondiru... că zicea...

Jud. — Cine zicea?

Leanca. — Dom' Toma... se sparge...

Jud. — Cine se sparge?

Leanca. — Clondirul, dom' judecător!

Jud. (impacientat). — Femee, ce tot bârâi!.. Răspunde odată lămurit la ce te 'ntreb eu! Ce pretinzi d-ta acum dela prevenit?

Leanca (cu volubilitate). — Onoarea mea dom' judecător, care m'a 'njurat dumnealui, pardon facu-ţi şi dregu-ţi, şi mi-a spart clondirul, că nu vrea să-mi plătească... (cu obidă) Că eu sunt o femee sârmană, şi e păcat! Vine dumnealui gol puşcă şi bea până se face tun, şi pe urmă, dacă am vrut să chem vardistul, dumnealui zice că mă sulemeneşte cu chinoroz şi vrea s'o tulească, ş'a căzut peste tarabă şi s'a făcut praf?

Jud. — Ce s'a făcut praf?

Leanca. — Clondirul cu mastică; şi pe urmă vrea să fugă.

Jud. — Cine?

Leanca. — Dumnealui.

Jud. — Ei, ce pretinzi?

Leanca. — Onoarea mea şi trei chile de mastică prima...

Jud. — Bine; şezi şi taci.

Leanca. — Care vine dumnealui...

Jud. — Taci!

Leanca. — Tac, da'...

Jud. — Taci odată!

Leanca. — Am tăcut.

Jud. — Iancu Zugravu! Ce ai d-ta să răspunzi la pretenţiile reclamantei?

Prevenitul. — (e afumat şi pronunţă foarte îngălat). Eu, domnule judecător, dumneaei zice, pardon, iar ai venit, mă porcule? că dumneaei n'are nici odată o politică vizavi de muşterei. Eu zic... dacă dom' Mitică...

Jud. — Cine-i dom' Mitică?

Leanca. — Dom' judecător? uite, săru' mâna, ş'acuma e beat...

Jud. — Taci! nu te 'ntreb pe d-ta (către prevenit) Cine-i dom' Mitică?

Prev. — Dom' Mitică?.. nu-l cunoşti pe dom' Mitică? (râzând ironic) al dracului dom' Mitică!

Jud. — Vorbeşte serios! Cine-i dom' Mitică?

Prev. — Care va să zică dom' Mitică dela pricepţie, (cu un zâmbet de fină intenţie) pricepi dumneatale acuşica cum vine vorba noastră (face cu ochiul).

Jud. — Ce are aface dom' Mitică?

Prev. — Dacă i-a plătit licenţa.

Leanca. — Să fie-al drac...

Jud. — Taci! (prevenitului) Nu e vorba de licenţă; e vorba de clondirul cu mastică.

Prev. — A căzut depe tejghea, dom' judecător; era pe margine.

Jud. — Cine l-a 'mpins?

Prev. — Piaza rea, fiindcă zicea că chiamă vardistul... Eu nu vream, că sunt comersant...

Leanca. — (dându-i cu tifla). Comersant de piei de cloşcă.

Jud. — Te invit să fii cuviincioasă aici! aici nu-i permis să dai cu tifla!

Prev. (vesel). — Bravos, dom' judecător! Ai văzut şi dumneatale acuşica ce pramatie e dumneaei?

Jud. — Nu-ţi permit să fii necuviincios aici!.. (aspru) m'ai înţeles?

Leanca (veselă). — Hahaha! bravos, dom' judecător!.. să spue ce comerţ învârteşte...

Jud. (mai aspru). — Taci, că te dau afară!

Prev. — Hahahaha! Brav...

Jud. (foarte aspru). — Răspunde! ce comerţ faci d-ta?

Prev. — Am fost zugrav de case român, dom' judecător... Dac'am văzut că mă omoară concurenţa străinilor, am deschis tombolă cu obiecte la Moşi.

Jud. — Da, de chinoroz cum a venit vorba?

Prev. — Am vrut numai s'o speriu c'o stric (face cu ochiu) pardon, la ficsonomia obrazului...

Leanca. — Să mă sperii? N'ai venit odată cu căciula umplută cu chinoroz...?

Prev. — Las'o p'aia! Aia-i altă căciulă! (judelui) aia a fost la politică..., nu 'nţelege dumneei... fomee...

Jud. — Bine, toate bune, dar de ce vii beat la judecătorie?

Prev. (obidit). — Dacă n'am aminteri coraj, dom' judecător!..

Jud. — Destul!

(Condamnă pe prevenitul Iancu Zugravu la şapte lei despăgubire civilă şi doi lei cheltueli de judecată).

Leanca. — Da, dom' judecător, onoarea mea, săru' mâna nereperată cum rămâne?

Prev. (maliţios). — Las'că ţi-o reperează dom' Mitică!

UN PEDAGOG DE ŞCOALĂ NOUĂ

D-l Mariu Chicoş Rostogan, distinsul nostru pedagog absolut, şi-a început cariera printr'o memorabilă conferinţă didactică.

Vom da aci mai la vale conferinţa în rezumat, apoi câteva note, luate după natură, despre activitatea în *praxă* a eminentului pedagog.

Trebue prealabil să spunem că d-sa, totdeauna înainte de *e* şi *i*, pronunţă pe:

n ca *gn* franţuzesc,
t ca *k*,
d ca *gh*,
g ca *j*,
c ca *ş*.

Aceasta pentru uşurarea cetirii citatelor din vorbirea d-sale, pe cari voim să le transcriem pe cât se poate cu pronunţarea lor originală. Cetitorul va suplini părţile din cale afară originale, pe cari ne-a fost prea greu să le transcriem exact, ca de ex.: *gn* şi *ş*.

1. CONFERINŢĂ

« Onorat aughitoriu,

« Vom căuta să ne roskim astăzi ghespre metoda ghe a prăda grămakica în jenere şi apoi numai doară ghespre metoda intuikivă şi ghespre răspunsurile neapărake, neţesitake ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinţii şcolerului! »

Aşa începe d-l conferenţiar. Cui nu a asistat la conferinţa aceasta trebue să-i spunem că pedagogul pune întrebările şi presupune şi răspunsurile. Aşa că urmarea, deşi s'ar părea o conversaţie între pedagog şi şcolar, este însuşi corpul conferinţii. Iată rezumatul acestei superioare opere didactice.

Urmează conferenţiarul:

Pedagogul. — No! ce-i grămakica?

Şcolerul. — Grămakica iaşte...

Pedagogul. — No că-z ce iaşte? că-z doar nu iaşte vun lucru mare.

Şcolerul numai apoi se răculeje şi răspunghe: grămakica iaşte o ştiinţă ghespre cum lucră limba şi lejile mai apoi la cari se supune aceea lucrare, ghin toake punturile ghe veghere.

Pedagogul. — Bravo, mă! prostovane! (îi zic aşe doară nu spre admoniţiune, ci spre înghemn şi încurăjare). No, acuma, spune-ne tu numai cum se împart substankivele? Şcolerul la întrebarea aceasta a mea doară, musai să răspunză, neţăsare, amăsurat priceperii şi răţiunii sale:

Şcolerul. — In substankive care se văd şi substankive cari nu se văd, — reşpeckive concreke şi abstracke!

Pedagogul. — Apoi merem mai gheparte pe ogorul pedagojic şi punem chestiunea doar:

Aţi auzit voi, copii, ghespre jăn? Ce iaşte jănul?

Şcolerul răspunghe: Jănul e cumu-i lucru: masculin, femenin şi ekerojen au neutru, reşpeckive ghe bărbat, ghe femee şi ghe ce nu-i nici bărbat nici femee.

Pedagogul. — Exemple doară...

Şcolerul apoi musai se exprime ast-fel:

Calul îi substankiv masculin; iel se schimbă în iapă, ş'apoi ghevine femenin.

Pedagogul. — No! dar neutru?

Şcolerul (inoţent cumu-i, el nu poake da exemplul aghecvat; eu, pedagogul, atuncea-s gata să-i dau ilustraţiunea keoriei)...

Pedagogul. — Neutru! Neutru mai apoi, dacă-i calul masculin şi iapa femenină, neutru-i catârul, carele nu-i nici cal, nici iapă, nici măgar nici cal: e catâr, aghică corşitură, ghe îmbele jenuri, şi mai gheparke pentru aceea se conzultă zoologhia care-i o altă ştiinţă naturale, şi doară *naturalia non sunt turpia*!..

După aceea doară, şcolerul musai să fie, în răţiunea sa puerilă, eghificat pe gheplin ghe jănurile tuturor substankivelor.

Vine numai dup' aceea cheskiunea makemakică... Spune-ne tu doară, Bârsăscule! (zic eu şcolerului) ce înţăleji tu prin curbă, o linie curbă?

Şcolerul. — Care nu-i ghireaptă...

Pedagogul. — (zâmbind cu bunătate). No! care nu-i ghireaptă, bine! da cumu-i, dacă nu-i ghireaptă?

Şcolerul — mai apoi vine la aceea înduplecare a răţiunii că musai va să răspundă minken:

E o linie oablă, oablă, care mere şi mere şi mere şi iarăşi se 'ntoarnă ghe unghe o purces.

Pedagogul (jucându-şi serios rolul). Bine! răspuns limpeghe! chiar! reşpeckive esact... No acuma, spune-ne cine au invăntat numerele?

Şcolerul acuma, după memorare numai, căci memoria e, cum zice Tubinghen, pur animală, răspunghe ca animalul: numerele pare, reşpeckive cele cu soţiu, le-au invăntat Pitagora, iar mai apoi cele impare, reşpeckive cele fără soţiu, le-au invăntat Eratoskenes!

Bravo!

Cum veghe onoratul aughitoriu, toake răspunsurile şcolerului după metoada intuikivă moghearnă sunt neţesitake prin lojika lui, proprie vorbind născândă, dar completaminke formată printr'o educăţiune aghecvată cercustanţelor, probăluike ca gherivând ghin natura noastră, carea lucră pe cum e mânată mai gheparke.

Intr'o viitoare conferenţă, vom cuvînta apoi ghespre această natură iarăşi în aplicăţiunile sale în raport cu pedagojia, cu beserica şi cu işcoala!

(Aplauze. A doua zi, pedagogul nostru este numit în slujbă, profesor « *ghe pedagojie în jenăre şi ghe limba makernă în şpeţial* ». Să-l vedem la lucru).

2. O INSPECŢIUNE

Profesorul. — Că-z onorat domnul Inşpectore va bine-voi doară un momînt să asculke aplicăţiunea metoaghii intuikive.

Inspectorul (se aşează, scoate carnetul şi condeiul şi ascultă).

Profesorul. — Mă! prostovane! tu ala ghe colo... Spune-ne tu doară: ce iaşte fiinţă şi ce iaşte lucru, mă?

Elevul. — Lucrul, dom'le, este care nu mişcă, şi fiinţă pentru că mişcă!

Profesorul. — No! dar ornicul meu... prostule! fiinţă-i ori lucru?

Elevul. — E lucru, dom'le!

Profesorul. — Că-z doar mişcă, mă! auzi-l (bagă ceasul în urechea elevului).

Elevul (ferindu-se). — Da, dacă nu-l întoarcem, nu mişcă.

Profesorul (satisfăcut). — Bravo! (către domnul inspector). Ş'apoi doar ăsta-i ghintre cei meghiocri... Bine! (Elevul trece la loc). Tu, mă! ălălant ghe lângă el... Câke picioare are boul, mă?

Elevul. — Patru, dom'le!

Profesorul (vesel). — Ei, pe dracu! că-z doar n'o să aibă şăpke!.. Şi ce e boul cu patru picioare? lucru ori fiinţă? Hà?

Elevul. — Fiinţă, dom'le!

Profesorul. — Dar masa fiinţă-i?

Elevul — E lucru dom'le!

Profesorul. — No! că-z n'are şi ea patru?

Elevul. — Da, dar nu se mişcă, dom'le!

Profesorul (şi mai vesel). — Ei! pe dracu! să se mişte... poake doar că cu şpirikismus!

Inspectorul (tuşeşte tare şi caută să schimbe vorba). — Mă rog, cum îl chiamă pe elevul acesta?

Profesorul. — Anibal Ioanescu.

Inspectorul. — Răspunde bine.

Profesorul (cu siguranţă). — Că-z ăsta-i ghintre cei bunişori!.. No! la Gheografie acuma... Mă! tu ghe colo... Spune-ne tu doară toake Ştakele Europei.

Elevul. — Franţa, dom'le.

Profesorul. — Franţia, bine!

Elevul. — Anglia, dom'le.

Profesorul. — Iaşte!

Elevul. — Germania, dom'le.

Profesorul. — Ghermania.

Elevul (se porneşte repede). — (Profesorul dă din cap afirmativ la fiece nume de Stat cu satisfacţie şi cu mândrie). — Elveţia, Rusia, Suedia, Italia, Belgia, Olanda, Turcia, Bulgaria, România, Serbia, Muntenegru şi Grecia... dom'le!

Profesorul (încruntându-se). — Şi apoi mai care, mă?

Elevul. — Atâtea, dom'le!

Profesorul (începând să scrâşnească). — Dar Şpania, mă?

Elevul (intimidat). — Şi... Spania, dom'le!

Profesorul. (mai aspru). — Dar Şpania, unghe-i Şpania?

Elevul. — ...!?

Profesorul (magistral). — Şpania-i lângă Portocalia, mă boule, şi viţă-versa!

Elevul (aiurit). — Şi... Spania şi Portocalia, dom'le!

Profesorul (din ce în ce mai sus). — Şi mai care?

Elevul (pierdut). — Virţăvercea dom'le!

Profesorul (indignat). — Nu Viţăvercea mă! Danimarca, mă! Dania mă! (şoptind amenințător printre dinţi) Dania tătâ-nă-tău! (energic). Merji la loc, boule!

Elevul (pleacă obidit la loc).

Inspectorul (conciliant). — Ei! ori cum, tot a ştiut destul de bine.

Profesorul (încă fierbând de ciudă). — Pe dracu! ştiut! Traiane Ghiorghiescule! Vină tu... Spune-ne tu doară, s'audă şi onorat domnul inşpector: dacă sunt în lume apoi câke le veghem doară, cine le-au făcut pe toake?

Elevul (sigur). — Natura, dom'le!

Profesorul (zâmbind cu bunătate filosofică). — Ei, pe dracu, Natura!.. Dar pe Natura aia cine au făcut-o, mă prostovane?

Elevul. — Dumnezeu, dom'le!

Profesorul. — Dar vezi bine că Dumnezeu, că-z doar nu tată-tău şi mumă-ta!.. No! acuma... noi, Românii, musai doară să şkim pe cum că: ghe unghe ne trajem noi?.. ghe unghe?.. spune!

Elevul (energic). — Dela Traian dom'le:

Profesorul (făcând cu ochiul Inspectorului, care stă în admiraţie). — Şi cine era Trăian?

Elevul. — El era un om bun!

Profesorul (emoţionat). — Bun, drăguţul ghe el, zic zău lui Dumnezeu, bun:.. Şi cu cine s'au bătut el?

Elevul (brav) — Cu Turcii!

Profesorul (râzând cu mult chef). — Pe dracu! Că-z unghe erau Turcii până atunci în Europa... Mai târziu doară apoi s'or ghescoperit Turcii... (puternic). Cu Dacii, mă!

Elevul (mai brav). — Cu draci!

Profesorul — Că zău lui Dumnezeu că cu draci s'o bătut!.. Dar mai apoi, Ştefan cel Mare şi Michaiu-Bravul, cine au fost?

Elevul (mândru). — Ei erau oameni buni.

Profesorul (aprobând cu tărie). — Buni mă!.. şi s'au bătut...

Eelevul (cu multă mândrie naţională). — Cu draci!

Profesorul (entuziast). — Cu draci! zic zău lui Dumnezeu!.. Merji la loc!.. Bravo, prostovane! (către inspector care e transportat). Că-z ăsta doară iaşte un şcoler emininke!

Inspectorul. — Are şi mult talent!

Profesorul (cu siguranţă). — Ei! pe dracu, talent!... că-z talent nu-i doar ghe vreo samă! asta-i lucru anticvat... Cu metoaghele mogherne doară, totul zace numai în aplicăţiune!.. No! la muzică acuma... Spune-ne, Popăscule: ce-i muzica?

Elevul. — Muzica este care cântă dom'le.

Profesorul (nemulţumit). — Nu aşa, loază! Nu cuvânta doară ca rîtanii... vorbeşte ca şcolerii. Dă-ne tu numaighecât ghefiniţia chiară şi aghecvata!

Elevul. — Muzica este...

Profesorul. — Ce?

Elevul. — Este când...

Profesorul (foarte nemulţumit şi repetând definiţia). — Muzica iaşte aceea care ne gâghilă urechile într'un mod plăcut... (pîntre dinţi aparte şcolarului). — Ia sama doară să nu ţi le gâghil eu ţie într'un mod neplăcut! (Se aude clopotul de ieşire).

Inspectorul (se ridică; copii fac şi ei ca Inspectorul). — Domnule profesore, sunt foarte mulţumit. Metoda dumitale e admirabilă...

Profesorul (tăindu-i vorba cu mândrie). — Că-z asta doară e metoda lui Peştaloţiu!

Inspectorul (urmând). — ...şi zelul dumitale vrednic de laudă... (către elevi). Voi, băieţi, căutaţi a profita de ştiinţa bunului vostru profesore şi nu uitaţi că dela voi aşteaptă mult patria, România, pentru viitor!

Profesorul (conducând cu multe reverenţe pe inspector şi încântat de rezultat). — Că-z eu ce le tot spun boilor, onorat domnule Inspectore?.. Apoi dacă-s porci şi n'au ghestulă aplicăţiune!

3. AJUNUL EXAMENELOR

Profesorul. — No! mâne apoi începem doară! Câţi ghintre voi au ştuduit, or mere mai gheparte; câţi au fost putori şi n'au ştuduit, trebue că rămân repekinţi. Acuma doară numai să vă muştruluesc că cum să fiţi la aceea înălţime la care caută a fi şcolerul întru cât priveşke educăţiunea prinţipială, respekive la o conduită exämplară faţă ghe azistenţii cari vor fi ghe faţă. (Către un şcolar din fund). Inchighe gura, boule, că'ţi intră musca... (Băeţii râd). Silenţium!.. Şcolerul caută să fie curat îmbrăcat...

Şcolarul Ionescu. — Mie mi-a făcut mama haine nouă, dom'le.

Profesorul. — Ei! mă-ta! că-z doară nu era să ţi le fac eu! (Râsete). Silenţium, măgarilor! Educăţiunea prinţipială mai apoi ne obligă la reşpect cătră cei mari, şi la înfăţişare moghestă, carea iaşte ca un *ghecorum* al juneţii... (răspicat şi sever). Că pe carele îl voi veghè că rânjaşte, ori se sbenguiaşte, apoi minken acelui măgar i-oiu lunji eu urechile... măcar de-ar fi ficior ghe Erzherzog!..

Şcolarul Popescu. — Dom'le, tata a zis că să-i spui de câte ori ne tragi de ureche, ca să vorbească la Cameră.

Profesorul (cu ton de mângâiere). — Că-z astea nu le-am spus pentru kine. Pe kine doară ke cunosc ca un şcoler emininke... Le-am spus numai pentru porcii eilanţi!.. No! acuma să probăluim câke o ţâră ghin makerie... Popăscule! (O plesnitoare şi-apoi alta şi 'ncă una pocnesc în zidul din spatele profesorului; acesta sare în sus speriat). *Hoghi o fène èghemek*! Cine a fost porcul şi măgarul? (toată clasa râde). Cine?.. Minken musai să aflăm cine nu a ştiut reşpectul? (fierbe de ciudă).

Mai mulţi şcolari. — Popescu, dom'le!

Profesorul. — Popescu? Nu se poake... Popescu doară-i un şcoler emininke.

Şcolarii. — Popescu, dom'le!

Profesorul. — Acela care mai face asta, lasă-l apoi doară... Popăscule... dacă cineva ke'ntreabă să-i spui numai câke operaţiuni avem în Aritmekică, cum vei răspunghe?

Popescu. — Trei, dom'le.

Profesorul. — Nu-s mai mulke?

Popescu. — Cinci.

Profesorul. — Nu-s mai puţine?

Popescu. — Două.

Profesorul. — La ghereptu vorbind, sunt numai două în prinţipiu, sporire şi scăghere ghe unitake; numai doară după diferănţiarea lor în praxă, ghevin că-s patru; aghiţiunea, substracţiunea, multiplicăţiunea şi ghiviziunea. No! bine! meri la loc... Spune numa lui tată-tău să vină mâne să ne onoreză. (Altă plesnitoare)... *O fèkete kukio*! Cine-i porcul şi măgarul?

Toţi. — Popescu, dom'le!

Profesorul. — (necăjit). Silenţium! Ioanescule! Dacă cine-va ke întreabă că-s câke-s emisferele pământului, tu ce vei răspunghe?

Ionescu. — Două, dom'le!

Profesorul. — Nu-s mai mulke?

Ionescu. — Nu, dom'le!

Profesorul (iritat). — Ba da loază!

Ionescu. — Care, dom'le?

Profesorul. — Acele care sunt, boule! emisferul austral, emisferul boreal, mai gheparte apoi emisferul oriental şi emisferul occidental, măgarule! Meri la loc, vită! Vine mâni-ta mâne?

Ionescu. — Nu, dom'le, că spală la mama lui Popescu.

Profesorul. — No bine, că-z tot n'avea ce procopseală să vază. (Un pumn de plesnitori; profesorul sare cât colo). *O fène ş'o fèkete kukio*! (turbat)... Care e iar măgarul şi porcul care n'are reşpect?

Toţi. — Popescu, dom'le... (râd).

Profesorul (potolindu-se). — No! Silenţium! Luaţi aminke doară la muştruluiala care v'am făcut... Mâne este ziua când pukem zice, pedagoji şi şcoleri, faţă cu onorata azistenţă care va fi ghe faţă: *finis coronat opus*!.. *In educatione et virtuke*... (Copiii fac sgomot... Popescu se caută să mai găsească o plesnitoare. Profesorul iese repede, înjurând teribil ungureşte).

4. EXAMENUL ANUAL

Două mahalagioaice asistă la examenul copiilor lor.

Profesorul, pedagogul nostru absolut, ascultă pe copiii mahalagioaicelor.

E foarte aspru şi fără chef.

Mamele stau înţepate pe scaune, unde s'au aşezat fără să fie poftite.

Profesorul (către elevul Popescu, care n'a răspuns la trei întrebări). — No! prostule, dacă nu ştii pe estea, care-s ghe tot simple şi jenărale, apoi spune-ne răţiunea pîntru carea Românii au kins să urmeză o polikikă jermână pe timpul lui Mihaele Bravul?

Popescu. — ..?

Profesorul. — No! spune odată!

Popescu. — ..?!

Profesorul (energic). — Meri la loc, boule! (către mama lui Popescu care este foarte mâhnită). Că-z prost l-ai făcut, cucoană! Apoi ăstuia doară numai paie să-i dai să mânce. (Mama lui Popescu plânge). Că-z geaba te mai boceşti acuma! nu-l mai dreji. Are să mai stee încă şăpke ani repekinke... Ionescule! (Mama lui Ionescu tuşeşte foarte mişcată). Cumu-i pământul, mă?

Ionescu. — Mare dom'le!

Profesorul. — Pe dracu mare! L-a măsurat mâni-ta să vază mare-i. Pe lângă alke astre, bunăoară Saturnus, au Neptunus, au Iupităr, pământul nostru doară-i o scârbă! nici cât să chiorăşti un şoarece... Nu-i vorbă ghe mare, mă prostovane! e vorba cumu-i?

Ionescu. — Se'nvârteşte, dom'le..

Profesorul (răstindu-se puternic, mama lui Ionescu se sperie). — No! apoi? dacă se învârke, cumu-i? în trei colţuri, animale?

Ionescu. — Nu, dom'le!

Profesorul. — No, dar?

Ionescu. — Rotund.

Profesorul. — Vezi aşa, loază!

(Se face un zgomot la uşe. O doamnă din înalta societate, doamna Ftiriadi, intră împreună cu un mops gras, care vine să se gudure pe lângă pedagog).

Profesorul (întâmpinând-o foarte emoţionat). — Onorată doamnă, eu încă mă recomând! (ia căţelul în braţe).

Doamna Ftiriadi (foarte volubil şi pe un diapason mult mai nalt). — Am venit pentru băiat... Să-ţi spun drept că nu vream să-l aduc să dea examen la şcoala publică, nu vream să se amestece cu fel-de-fel de băeţi rău crescuţi... Dar a stăruit tată-său... zice că e ordin dela minister... Şi de-aia l-am trimis la d-ta, care-i cunoşti caracterul lui ambiţios, de când îi eşti meditator.

Profesorul. — Binevoiască numai onorata doamnă să iee loc. (către Ionescu, care aşteaptă în picioare). Tu meri la locu-ţi... De hatârul mâni-tii, pe kine nu ke las repekinke! No! meri! (Ionescu merge la loc).

Ioneasca (ridicându-se). — Sărut mâna!

Profesorul (demn). — No bine! poţi mere, (ia scaunul Ioneaschii şi-l pune lângă doamna nou sosită, şi aşază căţelul pe el; mopsul, mulţumit, îl linge pe nas. Mahalagioaicele ies foarte umilite). No, acuma tânărul Ftiriadi! Spune-ne, s'audă şi ilustra matronă, onorata ta mamă: nu'i aşa că pământul se 'nvârke în jurul soarelui trei ani câte 365 ghe zile şi mai apoi în al patrulea în 366 ghe zile.

Micul Ftiriadi. — Da, dom'le.

Profesorul (face semne de aprobare doamnei Ftiriadi care, foarte satisfăcută, se scoală dela locul ei, drege cravata băiatului, îl sărută şi se aşează iar la loc). — No, nu-i aşa că presiunea se ghemonstră sufiţiente prin ele două emisfere (Doamna Ftiriadi tuşeşte tare) ghe Magghebur g?

Micul Ftiriadi. — Da, dom'le.

Profesorul (către clasa întreagă). — No, boilor, vegheţi numai exămplu ghe aplicăţiune! (către micul Ftiriadi). No, încă una ş'apoi basta! Spune-ne: nu-i aşa că Ioane Corvin ghe Huniaghe, şi Makiaş Corvin, şi-apoi dup'aceia doară toţi magnaţii maghiari fost-au Români ghe-ai noşti?

Micul Ftiriadi. — Da, dom'le.

Profesorul. — Bine! Bravo! Emininke!!

Doamna Ftiriadi. — Mersi, domnule profesor... Sunt foarte mulţumită... O să-i spuiu şi lui Ftiriadi câtă osteneală-ţi dai cu copiii...

Profesorul. — Ilustră doamnă, că-z asta ni-i misiunea. Datoria ni-i să luminăm jenăraţiunile june; că-z fără instrucţiune şi educăţiune, un popor doară e învins astăzi în lupta pentru existenţă, şi cine-i învins, apoi acela dă-l dracului! vorba lăkinească: *una salus vickis, nullam şperare salukem*!

DESPRE COMETĂ

PRELEGERE POPULARĂ

D. Mariu Chicoş Rostogan, distinsul nostru pedagog şi director al şcoalei model « Ulpiu Traian », este destul de cunoscut tuturor acelora care se interesează de mişcarea noastră culturală, aşa ca să ne scutim de a-i mai face vreo reclamă. Ne mărginim dar să dăm aci, cu sfinţenie, prelegerea pe care d-sa a ţinut-o, în faţa şcolarilor săi, asupra cometei de luni 1, marţi la 2 Noembrie.

Iată prelegerea d-lui Mariu Chicoş Rostogan:

Profesorul. — Am primit ghela onoratul Ministeriu următorul ţircular:

Domnule Director,

« In apropierea zilei de prima Novembre, lumea toată şi mai cu seamă masele populare sunt adânc mişcate de profeţia savantului Falb asupra sfârşitului lumii prin întâlnirea pământului cu cometa lui Biela.

« Ministerul vă invită dar cu onoare a face copiilor din şcoala dv. o prelegere populară despre comete în genere şi despre falşitatea prevederilor sinistre, adică despre imposibilitatea unei ciocniri a planetei noastre cu un alt corp ceresc.

« Ştim cu toţii că influenţa generaţiunilor cari trăesc simultaneu este reciprocă. Astfel, copiii, mergând pe la căminurile lor, ar aduce părinţilor îmbărbătarea de care au astăzi atâta nevoe masele poporale ignorante, a căror imaginaţie este totdeauna pornită la superstiţiuni şi la credinţă în supranatural.

« Primiţi, domnule director, distinsa noastră consideraţiune ».

No! auzit-aţi numa cum se esprime onoratul Ministeriu cătră migne, mă?.. «cu onoare!» şi... «ghischinsa noastră considerăţiune!.. » Numa voi, nişte râtagni, nu cunoaşteţi răşpectul şi doar ghestul vă muştruluesc...

Ne vom îngheplini aşedar misiugnea şi vă vom face o prelejere ghespre comeată.

Şcolarul Ionescu. — Apăi, a trecut...

Profesorul (aspru). — Nu fă larmă, spurcăciune!.. Silenţium şi atenţiune, că-z intrăm în makerie!

Numele « comeată » iaşte ghe jănul femenin: o comeată, două comeake, şi gherivă ghela coma, coamă, capelură, pleate lunji, reşpective: comată, comeată, astru pletos, *vulgo* stea cu coadă.

Apăriţiunea comeakelor au esărţitat togheauna înrâurire asupra maselor populare, asupra prostimii, cu atâta mai mult că aceea apăriţiune au fost preţesă ghe bolizi, mecheori, aşteroizi, cari se arată ca o ploaie ghe steale şi cari...

Şcolarul Olopeanu (ridicând mână 'n sus). Domle!..

Profesorul. — No! ai vreo observăţiune ghe făcut?..

Şcolarul Olopeanu (în picioare). Domle, mama 'ntr'o seară, iarna trecută, a văzut ploaie de stele afară...

Profesorul (impacient). — He!.. că-z doară nu era să le vază 'n bordeiu...

Şcolarul. — Şi eu şi cu taica eram culcaţi, şi când a intrat mama în casă şi ne-a spus să ieşim afară să vedem, taica n'a vrut.

Profesorul (mai impacientat) — Ha!

Şcolarul. — Zice taica: nu ies din plapumă pe gerul ăsta, să ştiu de bine că plouă şi cârnaţi... (Şcolarii râd).

Profesorul (foarte impacientat).— Tată-tău este un azin, carele nu ştie să-ţi ghea o educăţiune zolidă. (Copiii râd mai tare; profesorul foarte aspru).:

— No! basta!..

Merem mai gheparte şi intrăm în ghemonstrăţiune. (coboară la tablă, ia tibişirul şi desinează, nu tocmai exact, o elipsă cu focarele foarte depărtate). No, acuma, Bârsăscule, tu carele ai mai

multă aplicăţiune la machemachică, spune-ne doară ce am vrut eu să prezent aici?

Şcolarul Bârsescu. — Un... castravete, dómnule.

Profesorul (stăpânindu-şi un zâmbet simpatic). — Mâncă-l cu mumă-ta! (schimbând repede tonul). Tot la foale ţi-i gândul, să le 'ndopi!.. Nu-i castraveche, mâncăule!.. e o elipsă, o curbă lunguiaţă, care are duplu ţentrum; unul aici în punctul omicron, şi alt ţentrum togma dincoace, la ceilantă estremitake, în punctul omega. Aceasta'i calea comeatei.

No, acuma pornim, mă rog, cu comeata de dincolo de punctul omicron pe calea ei, şi merem, merem, mereu merem către soare, carele iaşte în primul ţentrum, omega. (Urmând, după metoda intuitivă, cu creta pe linia elipsei, profesorul simulează creşterea şi descreşterea mersului cometei).

Cu cât se apropie ghe soare, astrul pletos îşi acţelărează amăsurat mersul său neţăsare cresţendo, simţind acea atracţiune puchearnică, ca un şcoler diliginke când se apropie de focarul luminii intelectuale şi morale, de şcoala şi de profesorele său. Apoi, cu cât se depărkează dela primul ţentrum şi mere cătră al doilea ţentrum, se leneveaşte amăsurat şi îmblă 'ncet şi tot mai încet, descreşţendo ca un şcoler puturos şi fără aplicăţiune, (cu desgust) carele preajetă la dătorinţă.

Exempla doţent: bunăoară, întâiu ca Bărsescu Sţipiogne, şi a doilea ca Ioanescu Agnibal *alias* agnimal! (Râsete). Silenţium!..

Pentru aceea doară, cu toate calculăţiunile şi operăţiunile alghebraice asupra proţesului mehanic, că *a* plus *b* musai că este, mă rog, ecval cu ţ, comeata nici ghecât nu vine preţize.

Şcolarul Ionescu. — Zicea că vine ieri seara, domle.

Profesorul. — Au zis tată-tău...

Şcolarul. — Nu, domle; Falb...

Profesorul. — Ai văzt tu pe Falb...

Şcolarul. — Nu, domle, era în « Universul » şi'n toate gazetele...

Profesorul (grav). — « Ugniverzul » doară şi toate gazetele cvotighiene nu sunt compekenke în cauză; pântru aşa

un lucru trubue să conzultăm publicăţiunile şpeţiale, cum e bună-oară *Mundus* oder *Todiacon*, « Univerza transţendental - cosmologhişe - astronomişe - meteorologhişe Flighende Bleter », acea publicăţiiune de falā care apare odată la lună şi în care se arată ţălebritatea erughiţiunii germâne, pântru carea, ca s'o poată cineva pricepe, musai să aibă ştiinţă ghespre răţiunea pură, musai să ştie jugheca ca Kant. (Şcolarii râd tare).

Faveke lingvis! vitelor şi grobianilor, când caut să vă scot din acele credinţe rătăcite, a căror consecvenţie este ignoranţia şi imbeţilitachea!.. Căci au fost proşti şi neghiobi, *ştultorum numerus infignitus!* cari au crezut cumcă orice comeată iaşte un sămn, o ameninţare, o piază rea...

Şcolarul Olopeanu. — La noi, la Otopeni, spune, domle, tata, că s'a stârpit toate vacile când a venit cometa ailaltă.

Profesorul. — Dar mumă-ta de ce nu s'au stârpit, boule?..

No, merem mai gheparke... fără *collocvium!* Să veghem numa care este posibilitakea ghe o întâlnire a globului terestru cu comeata lui Biela... (hotărît) Apoi asta nu'i slobod, asta nu se poake, ghe oarece toţi erughiţii au proboluit negativa! (cu siguranţa). *Natura non faţit zaltus,* mă prostovanilor! Ea au pus doară ghestul spaţ, ca să aibă loc corpurile cereşti să îmble care 'ncătrău în univerz, fără coliziune, fără craval: să aibă fiecarele pântru trubuinţele reşpeckive comoghitakea lui!

(Şcolarii râd foarte tare şi fac sgomot).

Profesorul. — Nu larmă, rătanilor inconştii! nu râdeţi ca ruralii, cari n'aveţi decât inştincturi chelurice şi nu simţiţi penetrăţiune la contâmplâţiunea naturii carea, (cu multă elevaţiune) după cum lucră iaşte, mă rog, pântru şpectatorul cu perşpicaţitache, un şpectacl plin de admirăţiune şi venerăţiune!..

No! acuma văzt-aţi că ieri nu s'au întâmplat nimica... De ce n'aţi vint la şcoală ieri, să azistaţi împreună cu profesorele vost?..

Şcolarul Bârsescu. — Ni-era frică de cometă...

Profesorul. — Frică, ha?.. No du-che!

Şcolarul Ionescu. — Eu am venit, domle, cu Popescu Ion şi cu Otopeanu Marin şi am stat dela două până la patru, şi d-ta n'ai venit.

Profesorul. — Ha!

Şcolarul. — Şi când i-am spus mamii, a zis că n'ai venit de frica cometii.

Profesorul (supărat, cu humor amestecat cu dispreţ). — Pe mine să mă 'nvăţaţi corajul, tu şi cu mumă-ta, nişte loaze! pe mine? care, în cătane, la Zolfărino, unde au fost şi cu franţozul şi cu talianul, am avut un frache mai mare undrofiţir în gavaliri şi un unchiu de pe mama fetfeb la granatiri!.. şi cari or mâncat acolo, mă'roc, ghimpreună cu drăguţul ghe'mpărat o paparadă ghe aşele, mă rog. Voi! pe migne... Corajul?

Vezi numa! (transportat, cântă cu mult avânt eroic):

La Zollfărino ghe vale,
Mere-un gheneral călare
Şi tot strigă 'n gura mare:
Împărache înălţache!
Cu răcuke gnenvăţake
Pugne paşe, nu che bache,
Că'ţi perzi cătagnele toake!
. . . . und zo vaiter...

(Copiii aplaudă şi râd).

Profesorul. — Nu larmă, vitelor cari n'aveţi reşpect ghe istoria neamului!..

Merem acu mai departe, să vorbim de temp'ratura comeatii şi apoi de conzistenţia ei, pentru ca mai apoi, la urmă, s'ajungem, mă rog, la concluziunea aceea, cumcă nici când n'avem să ne temem de sfârşitul lumii, carele nu se poate.

No! temp'ratura! (cu multă volubilitate).

Vremea, mă rog, se 'mparte, după cum au proboluit Ţelzius, în două părţi, cari se despart una de alta la acel fixum, carele se cheamă zero-graduri sau *nul*... De-acolo, aceea care mere 'n sus — Bârsescule, fii atent! — este partea călduroasă, şi aceea care mere 'n jos — Ioanescu, nu căsca gura, că intră musca! — este partea friguroasă, iar la nul, mă rog, apa — Popăscule, vrei să mânci bătae! — apa prinde pojghiţă.

De aceea, iaşte iarnă şi vară, dupe cum arată la termometerul lui Ţelzius, reşpeçtive ţentigrad, iar acei cari ştiu carte, iar nu ca poporul de rând, numesc căldura plus şi frigul minus. Prin urmare, e proboluit cu metoaghele moghearne cumcă comeata este totdeauna în minus: despre o înflămăţiune dară nu poate fi vorba.

No! acum conzistenţia (şi mai volubil).

Conzistenţia comeatii conzistă din materia cea mai faină din toate punturile de vedere a senzurilor noastre; *mutachis mutanghis*, mai faină decât o beşică de săpun, mă rog!

Materia în jenăre e doar ceva, mă rog, carele nu există, ci e mai apoi numa o însuşire a lucrului în sine, carele iaşte o enerjie, carea nu se ştie şi pe carea *semper ignorabimus!*.. Aceea apoi nu-i ghe nasul vost, nişte mucoşi! că e prea înalt; aceea o veţi ştudui când veţi îmbla la Universitache, cum am îmblat şi eu. De nasul vost este doar aceea care vă spun eu, cumcă destulu-ţi-i vorba măiastră a marelui jeniu Neftone, că o comeată cât de mare, măcar ca de-aici pân'la Budopeşta, prin condensăţiune, o poate vîrî într'un... într'un... fingherhut... pălăria ghejetului... ghejătar... *vulgo* năpărstoc.

No, acuma concluziunea.

Mereţi acasă şi spuneţi tată-tău şi mumi-ti reşpective părinţilor voştri ignoranţi, să nu mai fie neghiobi să aibă frica ghe *fignis munghi*, că cine crede în superstiţiuni devine ridiculos faţă cu ştiinţa şi merită ghespreţăluit.

(Şcolarii râd, Ionescu mai tare ca toţi).

Profesorul (dând din cap cu dispreţ către Ionescu) Las pe alţii să râdă; nu râghe tu, urechiatule, că eu che urechesc înc'o toană; che fac numa apoi să vezi steale şi comeache ziua miaza mare! înţălesu-m'ai?

(Copiii devin din ce în ce mai impacienţi şi mai sgomotoşi).

Profesorul. — De aceea trubue ca să avem pântru ştiinţă cel mai nalt reşpect, dar totdeodată cu cea mai profundă moderăţiune, mă rog. Că-z ştiinţa nu trubue tratată în mod excluzivist, nici ca pe o zeiţă ce stă în ceriu, cum spune Schiller, nici ca pe un dobitoc ghe muls!

(Copiii devin şi mai impacienţi şi mai sgomotoşi).

Profesorul (ridicând emfatic tonul pe măsură ce crește sgomotul școlarilor). — *Aignem ist ghi visenşaft, ghi hohe, ghi himlişe Ghiotin*... măgarilor! *ghem anghern, ghi tiuhtighe Kuh*... boilor! *ghi in mit Buter fersorct*... porcilor!

(Profesorul iese cântând) «La Zolfărino ghe vale»; copiii ies foarte veseli după el, făcând un sgomot straşnic, mă rog.

EMULAŢIUNE

Două zile întregi, 10 şi 11 Maiu, vechea noastră cunoştinţă, d. Marius Chicoş Rostogan, pedagogul absolut, a urmărit cu cel mai viu interes, pas cu pas pe elevii liceului Traian dela Severin cari au fost aceea ce se numeşte *le clou* (cuiul) cu ocazia festivităţilor naţionale în anul acesta.

Prin multe emoţiuni a trecut ziua eminentului pedagog, şi ceeace vedea ziua nu-l lăsa să doarmă noaptea. Acel cuiu al sărbătorilor regale i-a rămas la inimă.

După două zile de emoţiuni adânci şi de gânduri înalte, după două nopţi de insomnie, d. M. Ch. Rostogan intră Vineri, 12 Maiu, dimineaţa, în clasă foarte posomorît.

Se vede bine, după fisionomia şi după mişcările eminentului profesor, că sufletul i-e încărcat.

De ce, oare?

Vom vedea îndată ce-l vom asculta.

Cetitorul ştie, fără să mai alterăm modul normal de a scrie româneasca, micile particularităţi de pronunţare ale eroului nostru naţional-cultural.

Profesorul intră, cum am zis, posomorît, se uită lung la şcolari, clatină din cap considerându-i, apoi începe solemn.

Să-l ascultăm cu atenţia cuvenită.

Profesorul. — No!.. care dintă voi au fost ieri şi alantăieri la paradie?

Şcolarul Ionescu. — Am fost toţi, domnule...

Profesorul. — Toţi?.. bine! Văzt-aţi numa la paradie pe colejii voştri din ghimnazium Traian dela Turnu-Severin, cari au vint...

Şcolarul Georgescu. — Numa după ei ne-am ţinut toată ziua, domnule; d'aia n'am venit eri la şcoală.

Profesorul. — N'aţi vint eri la şcoală, ha?..

Şcolarul Otopeanu. — Nu, domnule, că te-am văzut şi pe dumneata că umblai după ei, şi...

Profesorul. — No!.. văzt-aţi numa?..

Şcolarul Ionescu. — Dumitale ţi-era cald, domnule...

Profesorul. — Ha!

Şcolarul Otopeanu. — Te ştergeai mereu cu basmaua...

Profesorul (impacientat). — Tu închide-ţi râtul!.. No!.. văzt-aţi numai eri ş'alantăeri la paradie cum au fost cununate cu lauri şi înaltă aprobăţiune disţiplina aceea şi aplicăţiunea aceea, m'rog, pe carea au arătat-o şcolerii aceia?

Otopeanu. — Păi?

Profesorul. — No!.. văzt-aţi numa ce iaşte lucrul acela, m'rog, carele se chiamă reşpectul dătorinţii (cu elevaţiune), carele este fundământul acelui lucru, m' rog, carele se chiamă adevăratul romăgnism?.. Că-z eu ce vă spun în toate zilele, măgarilor! şi vă muştruluesc (foarte sentimental) cu aceea dragoste, cu acel devotământ ca un adevărat părinte pîntru copiii lui, m'rog! ca să scot şi din voi, oameni... şi voi (foarte mâhnit) n'ascultaţi!

Şcolarul Otopeanu (afectat de mâhnirea profesorului). — Ba, ascultăm domnule!

Profesorul (schimbând tonul, foarte aspru). — Ba n'ascultaţi râtanilor! că dacă aţi fi ascultat, în atâta vreme de patru ani, de când fac cu voi rotăţiune, mi-ar fi sucţes şi mie să vă scot odată la un defilir în paradie; să capăt şi eu acea înaltă aprobăţiune, carea este ca o recompenză, m'rog.

Şcolarul Anibal Ionescu (făcând sgomot în bancă, cu tonul înfundat către camaradul său Otopeanu). — Astâmpăr'te, dom'le!

Profesorul (tunător). — Ce-i acolo, animale? (ia rigla dela tablă şi o joacă în aer).

Ionescu. — Domnule! Otopeanu nu mă lasă 'n pace.

Profesorul. — Otopene! socoteşti că nu ţi-s urechile destul de lunji?

Otopeanu. — Nu... domnule! nu i-am făcut nimica... el nu mă lasă pe mine.

Ionescu. — Nu, domnule!

Profesorul (cu toată asprimea). — Silenţium! No!.. uitaţi-vă numa vitele, cum nu ştie asculta cu atenţiune când le vorbesc de un aşa lucru, m'rog, care ar trebui să provoace o emulăţiune... Pîntru aceea, toate ostenelile mele cu cele mai din urmă metoade nu mi-au sucţes! (se emoţionează treptat). Pîntru aceea doară ieri ş'alantăieri am simţit acel simţimânt carele se numeşte, m'rog, penetrăţiune, când am văzut aceea mândreţă de şcoleri ca o lejiune din acelea cari au vint cu divul Traian şi au trecut întâiu pe la Viminacium — Ionescule! — şi a doilea pe la Egreta-Drubetis — Ghiorhiescule! — pe podul lui Apolodor — Otopene!!!.. — acea mândreţe de şcoleri, cu peptu 'nainte, cu capu 'ndărăpt, cu pas amăsurat pe muzică! (ridică linia ca o sabie, scoate pieptul, înalţă fruntea). Aşa şcoleri să fi avut ca să fac cu ei, m'rog, un defilir! (porneşte) Links! rechts! links! rechts! links rechts! (defilează pe dinaintea băncilor cu mult soldatesc).

Şcolarii aplaudă foarte veseli.

Profesorul (oprindu-se ostenit). — Aşa şcoleri romani îmi trebuia mie! da nu nişte loaze levantine ca voi, cari nu ştiţi decât numa doară să vă rânjiţi şi nu aveţi reşpect pentru dătorinţă!

Şcolarul Ionescu. — Domnule, tata spunea aseară c'a cetit la gazetă, că zice că e acolo la Severin un profesor mare, l-a decorat Regele, că zice că el...

Profesorul (cu humor). — Ce e tată-tău?

Ionescu. — E de aici domnule!

Profesorul. — Nu te 'ntreb de unde-i, prostule! te 'ntreb, ce-i.

Ionescu. — Ce să fie, domnule!

Profesorul. — Ce meşteşug are, boule? Ce-i? popă? negustor? hengher?

Ionescu. — Nu, domnule... pantofar... zice că-l cheamă d. Costescu.

Profesorul. — Pe cine-l cheamă d. Costescu? pe tată-tău?

Ionescu. — Nu, domnule; pe profesorul dela Severin; zicea tata: aşa profesor, halal să-i fie!

Profesorul. — Spune-i tată-tău, şuşterului, aşa dela mine: *ne, sutor, ultra crepidam*, că-z doar nu toţi şuştării or să aibă compekenţa să se pronunţe obiectiv asupra metoaghelor de pedagojie care iaşte cea mai înaltă ştiinţă. Inţelesu-m'ai?

Ionescu. — Nu, domnule!

Profesorul. — Vina tată-tău şi mumii-ti, că te-or făcut prostovan!

Şcolarul Georgescu. — Domnule, pe mine a zis tata că mă trimete la Severin în gimnaziu... la d. Costescu.

Profesorul. — Da tată-tău ce-i?

Georgescu. — Avocat şi deputat...

Profesorul. — Te poate trimite şi la Kecikemet! tot de jaba! daca n'ai aplicăţiune, n'are ce-ţi face, să fie nu d. Costescu, să fie, m'rog, şi cel mai emininke pedagog, m'rog, să fie măcar şi Peştaloţiu! că-z doară te-am proboluit de atâta vreme, de patru ani, de când fac cu tine rotăţiune!

Otopeanu. — Şi eu o să rog pe taica să mă trimeată tot la d. Costescu...

Profesorul. — Da trimeată-te şi la furci!.. (schimbând tonul). No! basta cu colocvia! Nu vreau să vă las să mereţi mai departe în gimnazium fără să aveţi şi voi o disţiplină. Curând acuma va veni finele anului, când vom arăta cu toţii onoratului ministeriu cum am ştiut să ne împlinim dătorinţa, ca să căpătăm şi noi o înaltă aprobăţiune.

Pântru aceea dar, m'am hotărît ca de astăzi o oară pe zi să aibă o destinăţiune hotărîtă pîntru muştruluială, ca să proboluim m'rog, spiritul nostru de emulăţiune. De astăzi, vom începe să facem până la împărţirea premiilor ecserţir. Aceia dintă voi, cari vor avea mai multă aplicăţiune, vor fi amăsurat, corporali şi undrofiţeri, iar acele loaze, cari vor fi proşti, vor rămâne cătane proaste. Trubue ca să arătăm şi noi, m'rog, onoratei azistenţe, care va fi de faţă ca să ne onoreză la un defilir, că ne-am dat osteneala, aşa că toţi musai să strije cu patriotism: *virtus romana rediviva!*

No!.. acum să vă văz! toţi după mine la exerţir, ca o lejiune traiană!

(Merge la uşă, o deschide de perete; apoi se 'ntoarce, ia rigla ca o sabie, aşază pe copii în linie de companie, şi porneşte urmat de micii legionari, comandând):

Peptu 'naintre! capu 'ndărăpt! forverţ! marş! Links! rechts! links! rechts!

(Iese pe uşă. Copiii urmează foarte mândri pe comandantul lor. Ajung în curte).

Profesorul se opreşte şi comandă. — Halt!

Şcolarii se opresc în repaos pe loc.

Profesorul asudat, se şterge cu basmaua. — No!.. văzt-aţi că nu e v'un lucru mare, daca aveţi o ţâr de atenţiune şi de aplicăţiune?.. Gândiţi-vă numa la reuşita aceea măreaţă — când onoratele matroane romane ale soţietăţii (cu mândrie prospectivă crescândă) vor arunca cununi de flori asupra voastă, şi feld-marşalii şi gheneralii, şi onoratul ministeriu, şi toţi şpectaţii inşpectori, şi Rejele şi Rejina, şi cronprinţii, cari sunt, m'rog, mai mari ca un erţerţoc, vă vor da înaltă aprobăţiune, şi mie, profesorelui vost, pîntru împlinirea dătorinţii după metoada mea, o distinţiune, m'rog, o decorăţiune până să mă pună în penziune, cum i-or dat şi Costescului, m'rog! — gândiţi-vă numa la reuşita aceea măreaţă, care, neam de neamul vost, nişte râtani! nu s'au învrednicit, mă rog!

Ionescu. — Da!.. da' noi n'avem ca băcţii lu Costescu, muzică.

Profesorul. — Muzica nu-i de lipsă!.. Destulu-ţi-i un trombetaş şi un dobaş la o mică lejiune romană!

Otopeanu. — Eu bat toba, domnule!

Profesorul (obosit). — S'o baţi pe pielea tată-tău, măgariule! No!.. destulu-i pîntru astăzi. Mereţi acas cu mândrie la mamele voastre, şi mâne cu toţii iar la ecserţir!

Copiii vor să iasă în neregulă. Profesorul sbiară: halt! Ei se pun în rând şi es pe poarta şcoalei, milităreşte, pe când profesorul le comandă cadenţa pasului: links! rechts!

PREMIUL ÎNTÂIU

O REMINISCENŢĂ DIN TINEREŢELE PEDAGOGULUI

Era la şcoala No. 1 de băeţi «Decebal» din Urbea G... Trei ani dearândul, din clasa întâia primară şi până'n a treia, doi şcolari eminenţi şi-au disputat cununa de merişor, smulgând admiraţia profesorilor, revizorilor, inspectorilor şi tuturor autorităţilor.

Aceşti doi şcolari sunt Artur Ionescu şi Ioniţă Păunescu.

Cel dintâiu este fiul unic al d-lui Mandache Ionescu, mare proprietar, omul cel mai influent şi mai cu greutate din tot judeţul şi stâlpul oricărui guvern. Asta e bine; căci fără d-l Mandache cu greu s'ar putea guverna în accl judeţ.

Cel d'al doilea este copilul natural al Păunii văduvei, menajeră care trăeşte cu lucrul pe la case boereşti.

In clasa întâia au obţinut:

Artur Ionescu media 9 şi fracţia 97 şi trei sferturi;

Ioniţă Păunescu media 9 şi fracţia 98 şi un sfert.

Premiul întâiu cu cunună: Ioniţă.

In clasa a doua:

Artur Ionescu, media 9 şi fracţia 98 şi jumătate;

Ioniţă Păunescu, media 9 şi fracţia 99 şi un sfert.

Premiul întâiu cu cunună: iar Ioniţă.

In clasa a treia:

Artur Ionescu, media 9 şi fracţia 99 şi jumătate.

Ioniţă Păunescu, media 9 şi fracţia 99 şi ¾

In sfârşit, acuma termină aceşti doi eminenţi şcolari clasa a patra.

D-l Mandache Ionescu a zis scurt lui Artur:

— Daca iei premiul întâiu cu cunună, te duc la expoziţie, dacă nu, mergem la ţară.

Şi când d-l Mandache zice ceva scurt, apoi e lucru zis.

Toată urbea aşteaptă cu încordată nerăbdare să vină rezultatul examenului anual şi împărţirea premiilor.

Cetăţenii de marcă încep să facă prinsori: reacţionarii pariază pentru Ioniţă, progresiştii pentru Artur.

La cafeneaua centrală, sunt în prinsoare peste treizeci de dulceţi şi cam tot atâtea cafele, plăcinte, brânzoaice şi mişmaşuri.

Numai d-ta iubite cetitor, numai d-ta care încă n'ai fost mamă nu vei putea înţelege emoţia şi neastâmpărul din ce în ce crescânde ale mamei lui Artur, graţioasa madam' Aglae Ionescu.

Madam' Ionescu stă, umblă, mănâncă, doarme, face ori-şi-ce, fără să poată părăsi un moment gândul că şi'n anul acesta fracţiunea lui Artur are să fie covârşită de a lui Ioniţă; căci se 'nţelege nu poate fi vorba decât de o mică diferenţă de fracţie a fracţiei, amândoi concurenţii fiind eminenţi.

Chinuită de gândul ei, mama lui Artur întâlnind în stradă pe d-l Tiberiu Bumbeş, institutorul, care o salută până la pământ, se hotărăşte să-şi calce pe inimă, opreşte caleaşca şi strigă:

— Pardon, domnule Bumbeş! un cuvânt...

— Cu tot respectul! zice foarte unsuros tânărul Tiberiu şi se apropie cu capul gol de scara trăsurii.

— Aş dori să vă vorbesc ceva... Puteţi dacă nu vă aduce prea mult deranj, să poftiţi chiar astăzi pe la mine...

— Doamna mea... zice d-l Tiberiu încântat.

— ...Pe la ceasurile unu şi jumătate după amiaz...

— Cu plăcere, doamna mea.... cu mare plăcere...

— Atunci la unu şi jumătate negreşit... Să vă aştept? Veniţi..?

— Nesmintit, doamna mea!..

O salutare graţioasă!.. Trăsura porneşte... D. Tiberiu se acopere şi merge la bărbier, să-şi potrivească ciocul, mustăţile şi părul, pe care-l peaptănă drept în sus.

— De ce adică, se 'ntreabă cetitorul, madam Ionescu trebue *să-şi calce pe inimă,* când opreşte trăsura spre a vorbi d-lui Bumbeş.

— O! răspunz eu; este un lucru intim pe care am uitat să-l spun mai dinainte. Iată:

D-l Tiberiu este tânăr, şi este un secret public în tot oraşul că acest tânăr adoră 'n tăcere pe graţioasa Aglaia, care nu poate să sufere pe tânărul Tiberiu, fiindcă acesta se uită foarte cruciş.

De câte ori în treacăt îl vede aruncându-i ochiade galeşe pe sub ochelarii lui albaştri, fiindcă poartă ochelari albaştri, o apucă un fel de leşin la inimă cu dureri de cap; începe să caşte, şi cască, şi cască şi trebue să meargă numaidecât acasă, să puie să-i descânte de deochiu.

La un bal de binefacere, iarna trecută, d-l Bumbeş, sta într'un colţ al salonului şi privea pe graţioasa Ionescu danţând. A privit-o mult; ea a început să caşte, a căscat mult, până când, în mijlocul unei figuri de cadril, a dat un ţipăt năbuşit, i-a venit rău, a vrut să cază, şi au trebuit s'o scoaţă pe braţe afară la aer şi să-i descânte.

Dacă'n treacăt şi de departe, ochii şaşii ai d-lui Tiberiu exercită aşa influenţă asupra nervilor acestei dame, fireşte că pasul ce s'a hotărît ea să-l facă, trebue să-l fi făcut călcându-şi pe inimă. Trebue să aibă mult curaj această persoană ca să se supună de bună voe maleficiului, aşa de aproape, piept în piept.

E unu şi douăzeci şi cinci de minute...

Iată că sună cineva... Doamna Ionescu simte că'ncepe să-i svâcnească în partea stângă a corsetului.

E omul cu ochelari albaştri.

Jupâneasa-l introduce în salon.

Tânărul institutor poartă o redingotă neagră foarte lungă 'n poale; în schimb pantalonii tot negri sunt destul de scurţi; jiletca albă deschisă; o fundă mare *rose-pâle* la gât, ale cărei capete fâlfâe la fiecare mişcare pe manişca egretie ca porţolanul; în picioare pantofi galbeni şi ciorapi *crême*, în mâini mănuşi *gris-perle*; o pălăriuţă canotieră de paie de deosebite feţe, cu panglica *ecoseză* asortată şi umbrelă cenuşie de soare. Fiindcă-i vânt afară,

pălăria este garantată cu şiretul petrecut printr'un nasture al redingotei.

In salon nu este nimeni.

D-l Bumbeş îşi scoate pălăria pe care o ţine în mâna stângă, pune umbrela lângă un scaun, apoi trece drept la oglinda din faţă, îşi potriveşte cravata şi manişca egretie, care tot iese afară din jiletcă, îşi scoate bine manşetele şi aşteaptă 'n picioare.

O uşă se deschide... E stăpâna casii, mai strălucitoare ca totdeauna, sorbind pe nări dintr'o batistă înmuiată în triplu extract de vervenă. Femeea se opreşte palidă 'n uşă, ca sub puterea unei fascinaţiuni.

D-l Bumbeş încă se recomandă.

După salutările obligatorie în aşa circumstanţă, doamna face, cu o sforţare eroică, doi paşi, şi pofteşte pe tânărul să ia loc, apoi şade şi ea, ştergându-se cu batista udată.

Tânărul ia cu precauţiune dela spate poalele redingotei, le aduce bine în faţă şi se aşează.

— De mult nu am avut plăcerea a vă vedea, domnule Bumbeş...

— Ei! doamna nu m'a văzt; dar eu am văzt pe doamna de multe ori, când umblă, mă rog, în promonadă şi prin bolţi...

— Eu, drept să spun, nu v'am văzut dela balul de astă iarnă...

— Iè! (răspunde tânărul, privind galeş subt ochelari şi zâmbind foarte ciudat) Iè! când tonţolea doamna aşa delicat şi eşpanzibil... şi i-au vint un acţes... cu doi ofiţeri, mă rog...

— Ştiţi pentru ce v'am chemat, domnule Bumbeş?

— Ba!

— ...Să vă rog de un lucru.

— De un lucru? să-l ştiu numai cum că... carele-i acela, mă rog frumos la doamna.

Şi zicând acestea, se uită grozav de adânc pe sub ochelari.

Doamna tace un moment, apoi cască şi se şterge pe frunte.

— No! numai doamna să spună, mă rog, apoi eu sunt gata la comando, mă rog. No! ce porunceşte doamna, mă rog?

Şi iar se uită...

Doamna cască grozav, apoi, mirosind batista şi aplecând ochii în jos:

— Aşi dori ca Artur al meu să ia şi el odată premiul întâiu; destul l-a tot luat feciorul Păunii. Până când atâta persecuţie pentru copilul meu?

— No! că'z asta, mă rog frumos la doamna, nu-i perzecuţiune; asta, mai apoi se conzidărează după coefiţenturi, mă rog.

Doamna ridică ochii şi, întâlnind privirile de sub ochelarii albaştri, înghite în sec şi iar şi-i pleacă.

— Eu tocmai de asta am ţinut să vă vorbesc, ca să vă rog... ca să vă rog să fiţi mai indulgenţi cu Artur... Ce D-zeu, pentru un punct la sută!

— Ei! ei! un punct... Apoi aia trubue ca să fie conziderat, mă rog frumos la doamna.

— Ei!.. dacă ai vrea d-ta!

Se aud trosnind fălcile doamnei.

— No! că-z aia alt-cum nu depândă de la voinţa mea, mă rog; aia s'a hotărît în conziliul inştitutorilor.

— Cum, s'a hotărât deja?

— Iè! s'a hotărît, mă rog, de aseară după călculaţiunea coefiţientelor.

— Şi... cât a avut feciorul Păunii?

— Apoi, mă rog frumos, putem să spunem la doamna preţize.

D-l Bumbeş scoate o hârtie din buzunar şi ceteşte:

— Păunescu Ioaniţiu, media 9 şi fracţiunea 99 şi jumutate, mă rog.

— Şi... Artur?..

— Apoi, mă rog frumos, putem să spunem şi aia la d-na preţize... Ioanescu Artur, media 9 şi fracţiunea 99 şi un sfert, mă rog.

Doamna se scoală, şi hotărîtă:

— Şi pentru atâta diferenţă, nici în anul ăsta, Artur să nu ia premiul întâiu?... Atunci pentru ce ai venit aici?

D-l Tiberiu, foarte afectat, ridicându-se şi potrivindu-şi poalele:

— Apoi pentrucă m'au chemat d-na, mă rog. Că-z eu dacă nu mi-ar fi făcut onoare doamna să mă cheme, eu apoi n'aş fi cutezat altcum să mă prezentez la doamna, mă rog frumos... Zic zeu lui Dumnezeu!

Doamna sună. Jupâneasa intră.

— Să-l daţi afară pe domnul.

— Să am iertare, mă rog...

— Afară!

Doamna iese pe unde a venit, foarte nervoasă.

— No! că-z nu trubue să fie grobiană doamna! mă duc, mă rog... Cu tot reşpectul şi conziderăţiunea... am onoare...

Jupâneasa îl împinge... D-l Tiberiu pleacă înjurând ungureşte.

De prisos a mai spune că seara, la d-l prefect al judeţului, unde era de faţă şi d-l Mandache Ionescu, s'a petrecut o scenă foarte penibilă, când d-l prefect, în vreme ce d-l Mandache cetea o gazetă, i-a zis d-lui Bumbeş cu toată asprimea:

— Şi, în sfârşit, alege! vrei să rămâi aci la noi, ori vrei să pleci mâine? Ai înţeles?

La acestea, d-l Bumbeş a avut curajul să răspunză:

— Iè... Că-z asta nu-i greu lucru de ales!.. Să am iertare, nu trubue să se supere d-l prefect şi să fie grob, mă rog frumos... Facem apoi la fracţiune o micuţă rectificăţiune...

Şi, scoţând catalogul:

— ...Păunescu Ioaniţiu, media 9 şi fracţiunea 99 şi jumutate; apoi, Artur Ioanescu, mă rog frumos media 9 şi fracţiunea 99 şi trei firtale... No! vezi numa!

POVESTE

IMITAŢIE

A fost odată un împărat ş'o împărătească, care aveau trei feciori: ăl mai mare să fi avut şapte anişori, ăl mijlociu vreo şase şi Prâslea vreo patru. Şi erau frumuşei şi cuminţi de-ţi era mai mare dragul să-i vezi.

Odată, pleacă împăratul la vânat după fiare, cu o sumedenie de curteni; şi merg ei cât merg călări p'în păduri, p'în munţi, şi numa 'ntr'o livede răcoroasă, când se opresc să mai răsufle caii de atâta urcuş, aud nişte miorlăituri, să fi zis că e vreun cotoiu sălbatic, ori cine ştie ce lighioană.

Au început să sforăie caii şi să-şi ciulească urechile în spre partea de unde venea sgomotul. Impăratul zice: « Ce să fie ?» că nu se vedea nici o mişcare în iarba înaltă a pajiştii şi miorlăiturile îi dedeau zor înainte.

Un curtean tânăr, mai îndrăzneţ, zice: « Nu daţi drumul câinilor! » sare jos de pe cal şi, pâşpâş p'în iarbă, merge binişor cu arcul gata către locul bănuit. Aproape de tot, se opreşte şi 'ntinde arcul. Altă miorlăitură... Trage, săgeata vâjâie şi se pierde în desişul ierbei care se clatină încet din vârf... Altă miorlăitură tot pe loc. In sfârşit, vânătorul mai face un pas, doi, se uită bine şi rămâne încremenit.

In iarbă, la un loc bătătorit într'adins, o copăiţă şi în copăiţă un copilaş — el miorlăia aşa. Cine-l lăpădase tocmai aici? Norocul lui... A vrut el împăratul să meargă 'nainte la vânat, că la asta plecase, da unde a fost chip de ţipetele broscoiului, că făcea o gălăgie, un tărăboiu de nu-l încăpea pădurea.

Aşa, zice întâiul sfetnic, ăla era un prieten vechiu şi bun al împăratului:

« Măria Ta şi boieri dumneavoastră, eu zic să ne mulţumim cu atâta pe ziua de astăzi. Hai să ne întoarcem acasă, să dăm poşândicul ăsta pe mâna unei femei, că cu aşa trâmbiţă nu mai întâlnim noi vânat cât am umbla ».

S'au întors cu copilul încet la pas, şi, ori de oboseală cât ţipase, ori de zăngănitul armelor, ori de legănătura mersului domol călare, copilul a adormit în braţele sfetnicului, care i-a cântat tot drumul.

Insfârşit, ce s'o mai lungim degeaba! pune-te biata împărăteasa, biată să nu fie! cu cocoanele din casă, ia-l pe copil, desfaşă-l, spală-o — că era fetiţă — premeneşte-o, aleargă de-i caută sân... mă rog, toate celea multe câte trebuesc la un puiu de om. Şi feciorii împăratului, bucuria lor, că aveau acuma o păpuşe vie să se joace cu ea!

Hrănită, îngrijită, alintată ca o fată de 'mpărat, cum nu era să crească bine? Creştea mare şi frumoasă, dar frumoasă, nu aşa — frumoasă! Au crescut feciorii şi fata până a ajuns ea de vreo optsprezece ani şi ei care de câţi era.

O iubeau împărăteasa şi împăratul pe fată de-o pierdeau din ochi, cât era de mlădioasă când umbla de colo până colo pe covoarele moi, de nu s'auzea păşind, şi cu trandafiri în păr şi râdea de toate celea, par'că era, când s'arăta în faţa bătrâneţilor lor, ca un luceafăr strălucitor şi vesel în faţa unui drumeţ ostenit.

Şi erau toţi fericiţi. Da' numa, ce să se pomenească odată împăratul şi 'mpărăteasa, tocmai când şedeau amândoi de vorbă şi puneau la cale că ce rost să-i facă fetei ăsteia, să-i găsească un voinic, un om de neam pe potriva ei, ca fată de suflet a unei case împărăteşti — ce să se pomenească? Vine feciorul ăl mai mare şi zice cu glasul tremurat:

« Măriile Voastre, taică şi maică, vă sărut mâinile, vreau să vă spui o vorbă şi să vă fac o rugăciune mare! »

Zice împăratul: « Ce e, fătul meu? Spune ».

Băiatul zice: « Sărut mâinile Măriilor Voastre, am venit... să îndrăznesc... dacă nu vă e cu supărare...

să-mi... să-mi daţi mie pe Ileana de nevastă... că... mi-e dragă şi fără ea nu pot trăi ».

Impăratul răspunde: « Fătul meu, asta nu se poate. Eşti fecior de împărat şi ai să fii împărat. Nici inima ta n'are voe să bată cum îi place şi nici tu n'ai voe s'o asculţi cum bate. Dacă vrei s'o iei pe Ileana, lapădă-te de tronu 'mpărătesc, pe care ar fi să mi-l moşteneşti tu când o vrea Dumnezeu să mă cheme de aici; lapădă-te de tron, şi atunci, rămâneţi: tu bărbatul Ileanei şi frate-tău ăl mijlociu împărat pe bun drept în locul tău la vremea sa... Gândeşte-te bine toată noaptea şi mâine să-mi dai răspuns! »

Dar când a zis vorbele astea, împăratul s'a posomorît rău de tot — adică: să nu te socoteşti că-i glumă ce-ţi spuiu eu. A plecat tânărul pe gânduri. N'apucă împăratul să se întoarcă spre împărăteasă, s'o întrebe ce zice de asta, şi iacă-tă feciorul ăl mijlociu intră, se'nchină până' la pământ, sărută mâna tatii şi mamii şi zice:

« Taică şi maică, Măriile Voastre, am venit să vă fac o rugăminte: eu vreau să mă'nsor şi vă rog să-mi daţi pe Ileana, că fără Ileana eu mor ».

— «Fătul meu, zice împăratul supărat, asta nu se poate.

— De ce, Măria Ta?

— De ce, de ne-ce... Uite pentrucă nu vreau eu! zise împăratul răstit! Ieşi afară! ieşi, că se 'ntâmplă nu ştiu ce!

— Ai văzut, Măria Ta? zise împărăteasa, după ce a plecat flăcăul mâhnit.

— Am văzut, răspunde împăratul încruntat.

— E un lucru mare, Măria Ta, zice împărăteasa, şi încă mie mi-e frică şi de altceva ».

Şi cum zice vorba asta, hop şi Prâslea, de douăzeci şi doi de ani, deabia cu câteva tuleie în bărbie, iar: « Ileana şi Ileana, că de unde nu, îmi fac seamă singur » şi'ncepe să plângă şi să cază în genunchi la părinţi, că-i era mai mare milă mă-sii de el.

Se scoală împăratul necăjit foc şi şart! o palmă lui Prâslea de a răsunat tot palatul:

« Ieşi afară, mucosule! »

Plângi Prâslea şi fugi! Impărăteasa plânge, şi împăratul turbat trimite să cheme numaidecât pe întâiul sfetnic. Cum soseşte bătrânul, împăratu-i spune tot.

« Măria Ta, zice sfetnicul, nu trebue să te superi aşa de tare. Cine n'a trecut prin asta? La tinereţe e boală cu leac. Să-i trimetem pe copii să se plimbe p'în lume un an; un an să n'aibă voie nici unul să puie piciorul pe pământul împărăţiei noastre, şi peste un an să mai vorbim: boală trecătoare. Ochii cari nu se văd se uită ».

Impăratul chemă pe unul câte unul dintre feciori, şi fiecăruia le spuse porunca hotărîtă, scurt şi apăsat, aşa că nu mai era chip să mai zică băiatul nici cârc.

— « Ai înţeles?

— Am înţeles, Măria Ta! »

Şi au sărutat fiecare mâna taichii şi maichii şi şi-au luat rămas bun dela Ileana, şi-au plecat tustrei călări tot uitându-se 'napoi, cât au putut să mai vază, cum fluturau în vârful turnului, de departe, două năframe albe. S'au despărţit la o răspântie şi au apucat care pe unde.

Au umblat ei cât au umblat, aşa hoinari, multă vreme p'în lumea largă de colo până colo, şi ce să vezi? Când mai erau vreo trei luni până să li se înplinească termenul, ajung ei, fără să se caute, într'un târg mare, unde se ţinea iarmaroc vestit odată la zece ani. Şi ţinea iarmarocul ăsta o sută de zile în cap. Se strângeau acolo la vreme toate bogăţiile de mărfuri din patru părţi ale lumii, bunătăţile şi leacurile pământului, şi minunile iscodeniilor toate, şi comedii şi solomonii, ghicitori, cântăreţi şi panglicari şi paiaţele, ăi mai d'întâi: veneau toţi să-şi arate care mai de care meşteşugul... şi lume... lume de toate neamurile şi limbile din depărtări.

Umblând aşa p'în iarmaroc, feciorul nostru ăl mai mare dă peste un negustor care vindea un plocat frumos cu părul creţ şi dulce ca mătasea porumbului fraged. Plocatul cela era vrăjit, că cine şedea pe el, până să stingă o scântee, ajungea unde gândea. Ce mai încape tocmeală multă? — l-a cumpărat.

Tot în vremea asta, al doilea frate găseşte pe un pustnic dela Sfântul Munte, ori de unde o fi fost, care vindea

o iconiţă făcătoare de minuni a Maichii Precistei, şi iconiţa aceea avea puterea că cine ar fi fost pe moarte dacă o atingea cu credinţă de buze, îi trecea boala şi se ridica 'n picioare bun zdravăn, par'că nu l-ar fi fost durut nici în călcâe măcar.

— «Câte parale?»

— Atâtea.

— Poftim.

A luat iconiţa ş'a plecat.

La o înghesuială nerăsbită, cum e la orice iarmaroc, iacă se întâlnesc cei doi fraţi şi nu le vine să crează ochilor, şi se iau în braţe — că pasă-mi-te îşi tăinuise unul altuia şiretenia de-acasă. Când să-şi spue câte toate le văzuseră şi cât li-e dor de maica şi de taica de-acasă, iacătă un zgomot grozav: un tânăr alerga p'în iarmaroc plângând şi căutând cai să sboare ca vântul şi ca gândul, că el trebue numaidecât să plece acasă. Fuga şi ei, să vază ce e. Când colo, era chiar Prâslea. Cum îl vede, dă un ţipăt:

— O, fraţii mei iubiţi, ia uitaţi-vă în oglinda asta, gândiţi-vă la părinţii noştri acasă şi să vedeţi grozăvie! Doamne! Doamne! ce să facem?

Şi cum se uită ei în oglindă şi se gândesc acasă, ce să le vază ochii? Văd aevea pe Ileana culcată 'n pat cu părul despletit, albă cum îi varul, cu ochii ca sticla duşi în fundul capului fără o rază de viaţă — broboane mari de sudoare pe frunte — stârlici la 'ncheetura mâinilor încrucişate pe piept — şi sughite rar — sfetnicul bătrân îi ţine lumânarea, şi mitropolitul în sfită de aur s'apleacă şi apropie de buzele ei fripte linguriţa cu grijanie; şi la o parte şi alta a patului, în genunchi, plâng înfundat împăratul şi împărăteasa cu capetele lor bătrâne pe picioarele răcite ale bietei fete.

Repede, flăcăi! toţi pe plocat!...

Au ajuns...

Iconiţa la buzele moartei...

Se mişcă fata... clipeşte din ochi... îşi ridică mâna la frunte... îşi dă frumos părul într'o parte... zâmbeşte... se scoală...

E sănătoasă... sărută pe părinţii şi pe fraţii ei, şi 'ncepe iar să râză ca mai 'nainte şi să umble de colo până colo; fuge 'n grădină, taie trandafiri, şi-i pune 'n păr şi spune la copilării şi râde de par'că s'a sculat o ciocârlie din somn şi-şi cântă cântecul de dimineaţă.

A pus împăratul să clădească o biserică mândră cum nu mai fusese pân' atunci în toată împărăţia, spre lauda Fecioarei, care făcuse o aşa minune. Şi a mâncat şi băut la sărbători mari trei săptămâni lume după lume, pe socoteala curţii împărăteşti.

Acu, toate bune: fata a scăpat; să fie sănătoasă, să trăiască, şi Maica Domnului Buna, care a păzit-o, să-i dea noroc!.. Da... fata ca fata; ce te faci cu flăcăii? că de a doua zi au început iar să vie unul câte unul la împăratul să-şi spue păsul.

Cui s'o dea?

Care are mai mult drept s'o ia?

Fără oglindă n'ar fi văzut-o în ce hal era şi n'ar fi îndrăsnit să calce porunca împăratului, să vie înainte de termen.

Fără plocat, n'ar fi sosit la vreme.

Fără iconiţă ar fi dus-o toţi la groapă.

Au stat seara la sfat împăratul, împărăteasa şi sfetnicul cel bătrân, şi până 'ntr'un târziu n'au putut să se înţeleagă cei doi bătrâni cuminţi, cui trebue dată fata: ba unuia, ba altuia, ba lui Prâslea; ba să se tragă sorţi, norocul s'aleagă!

Impărăteasa, dacă văzu şi văzu că nu se mai isprăveşte vorba şi ea cam picotea de somn, zice:

« Doamne! Măria Ta, cum sunteţi dumneavoastră bărbaţii! vă pricepeţi la împrejurări mari, şi la ale mici vă pierdeţi cumpătul şi rostul... Răsboiu mare să fi fost de făcut şi până acu îl puneaţi la cale. Stau şi v'ascult de-atât amar de vreme... am căscat de mi-a trosnit fălcile. Ce mai tura-vura... vorbă lungă de geaba? Iacă, o s'o ia ăl de l-o iubi fata, că dreptul lui e! »

— Ei? întreabă cine a ascultat povestea; care dintre flăcăi a luat-o pe Ileana?

— Nu ştii dumneta, răspunde povestitorul, cum se isprăvesc toate poveştile cu Trei-feţi-logofeţi? Pe cine are să iubească fata?... pe Prâslea.

— Dar ceilalţi cum au rămas?

— Au rămas destul de bine. Ăl mare a rămas cu topuzu 'mpărătesc; ăl mijlociu cu iconiţa... Puţin lucru e să împărăţeşti? Nu-i destul să nu mori niciodată? Dar era şi drept să fie a lui Prâslea, pentrucă el dacă nu o lua pe Ileana, rămânea cu oglinda, şi s'ar fi tot uitat în ea, ar fi văzut-o pe fată mereu cu altu 'n braţe şi s'ar fi prăpădit băiatul... Şi dacă se prăpădea el, se prăpădea şi fata, se prăpădea şi mă-sa, împărăteasa, care tot pe el îl iubea mai mult, că era Prâslea, şi ar fi fost mai mare păcatul să se 'ntâmple atâtea nenorociri pentru o biată dragoste de tinereţe.

INTRE DOUĂ POVEŢE...

SCHIŢĂ

Cu tot uetul balului, am auzit şoptindu-mi clar la urechea dreaptă: «Trebuie să fii prea sec de spirit, ca să te laşi ameţit de un drăcuşor aşa de tânăr!» Era o povaţă foarte cuminte, pe care desigur aş fi urmat-o, dacă aveam numai o ureche; însă de-abia îşi termină consilierul înţelept propoziţia, şi, la urechea stângă, altul îmi şopti şi mai clar: «Trebuie să fii prea sec de spirit, ca să nu te laşi purtat de atâta farmec...» Nu m'am uitat împrejur, să văz cine sunt cei ce-mi şopteau. Ii ştiam. Erau cei doi consilieri intimi ai mei, care nu mă părăsesc nici un pas, nici-o clipă; nici ziua nici noaptea, nici deştept, nici în somn. Ii cunosc bine pe amândoi, mai bine de cum mă cunosc ei pe mine. Eu sunt sigur de caracterul lor; ei nu se pot niciodată bizui pe al meu. De câte ori nu i-am amăgit, urmând, cu toată povaţa stăruitoare a unuia, — pe care mă făceam că o ascult cu tot interesul, — îndemnul celuilalt. Dar e şi vina lor: unul mă trage la dreapta, altul la stânga; când unul îmi zice da, altul îmi zice ba, aşa că eu, sau trebue să stau pe loc, aşteptând în zadar o împăcare a lor imposibilă, sau trebue numai decât să urmez pe unul, şi astfel să contrariez pe celălalt. Insă, ce e regretabil pentru mine, e că totdeauna, după ce am urmat pe unul departe pe o cărare, când mă uit înapoi, mă căesc, că n'am urmat povaţa celuilalt.

Acum, stam singur după perdelele unei ferestre, pitit într'adins în întunerec, pentru a scăpa un moment de persecuţia unui drăcuşor de cincisprezece ani şi a-mi cu-

lege minţele. Inţelege bine cititorul că, nu în ironie, numesc pe domnişoara Nina «un drăcuşor»: la grandiosul bal, ea venise costumată aşa ca s'adeverească zicătoarea că puiul, şi de drac, e frumos... In costumul de mătasă neagră, cu clinuri şi bendiţe stacojii; cu manteluţă de catifea, care-i împlinea talia micuţă încă neformată bine, mititelul Mefisto avea nişte mişcări de o mlădiere diabolică: asta îmi amintea vorba că un drăcuşor se poate strecura prin cea mai îngustă crăpătură. Ceeace mai ales se potrivea de minune cu atributele personajului erau cei doi ochi negri, cari aruncau de sub tichia de catifea nişte priviri câte odată insuportabile. In totul era, simţeam bine, o arătare primejdioasă, un prilej de pierzare, de care trebuia să fug, făcându-mi cruce.

Din ascunzătoarea mea de după perdele, unde mă refugiasem scăpându-i pe înşelate, o urmăream cu privirile cum aluneca de colo până colo, ca argintul viu, prin mulţimea pestriţă, cu un neastâmpăr febril după ce, dela categoric până la brusc, refuzase orice invitaţie la danţ. O clipă, o perdui din ochi; şi clipa aceea, în care se stinse, între atâtea colori strigătoare, delicioasa siluetă neagră, mi-a fost, trebue să mărturisesc, foarte penibilă. Atunci, la urechia stânga auzii călduros: «Pe tine te caută!»; iar la urechea dreaptă batjocoritor: «Ei aş!» Această replică răutăcioasă m'a ofensat... Aşa? am zis; şi, dând cu amândouă mâinile perdelele într'o parte, am intrat în lumina balului.

O frumoasă Domniţă din veacul XVI-lea îmi ieşi drept în faţă. Era o veche cunoştinţă a mea, care-mi ceru braţul s'o conduc la bufet. Domniţa era una din cele mai mândre frumuseţi ale societăţii noastre — şi văduvă. Deşi favoarea ce-mi făcea era destul de preţioasă, o favoare de care nu se bucurau decât foarte puţini intimi, am fost grozav de contrariat de întâlnirea aceasta prinţiară. Dar nu era chip să scap... A trebuit să mă execut. Am pornit cu ilustra mea tovarăşe pe latura vastului salon, căutând calea mai liberă, şi, pe când îmi spunea că a doua zi e hotărîtă să plece pentru câteva luni în Italia, şi că i-ar face mare plăcere să fie însoţită de un om de spirit,

amuzant şi iubitor de artă, eu căutam, distrat, în toate colţurile, nu cumva voiu mai găsi cu ochii norocul ce mi se părea pierdut pentru totdeauna...

Să fi plecat?... Aş fi fost dezolat!

Am ieşit din salon pe uşa cea mare şi am pornit să coborîm pe scara de marmură către splenditul bufet din catul de jos. Dar, când păşeam a doua treaptă, îmi apăru jos, pe spalierul de mijloc al scării de onoare, între ghirlandele de flori luminoase, domnişoara Nâna, care suia în fugă din bufet. Cum ne-a văzut, s'a oprit pe loc, în timp ce eu am făcut o mişcare, pe care Domniţa, cu gândul la călătoria proiectată, probabil, a trecut-o neluată în seamă. Am coborît încet-încet! Nina sta înfiptă în călcâie dinaintea noastră, aşteptându-ne să sosim. Mândra domniţă, trecând liniştită în faţa fetiţei, a mângâiat-o zicându-i cu multă bunăvoinţă: « Unui aşa drăcuşor frumuşel i-ar şedea bine şi în rai », la care drăcuşorul, aruncându-mi o privire aproape infernală, răspunse înţepat: « *Merci, Madame*... » şi într'o clipă sbură pe scară 'n sus şi dispăru pe uşa cea mare în salon.

Am intrat cu Domniţa în bufet, unde era multă lume... Când voiam să aduc la gură o cupă de şampanie, am simţit la spate un fior călduros, ca şi cum mi s'ar fi apropiat repede de corp o flacără, aşa că m'am întors brusc în loc... Drăcuşorul!... Era în ochii ei o privire atât de hotărîtă şi de impunătoare, cu un înţeles aşa de categoric şi de precis, încât, dacă Domniţa n'ar fi avut buna inspiraţie a-mi cere singură s'o duc înapoi la fotoliul ei rezervat în salon, aş fi fost în stare să fac o nepoliteţă rugând-o, sub orice pretext, cât de stângaciu aş fi putut imagina în pripă, să mă scutească de atâta onoare.

Urmăriţi la o cuminte distanţă de drăcuşorul meu, a cărui emanaţiune o simţeam de departe devenind din ce în ce mai pătrunzătoare, am pornit înapoi spre salon. După ce am lăsat la locul ei pe Domniţa,m'am întors. Rezemată de o coloană de lângă uşa cea mare, Nina mă aştepta. M'am oprit în loc şi mi-am cufundat privirile din tot adâncul sufletului asupra siluetei aceleia, care lua proporţii miraculoase. M'am dus cu dragă inimă, îm-

pins de o putere irezistibilă, drept la ea, fără nici o sfială de cine știe ce ochi bănuitori. Iși scosese mănușile roșii, și mâna-i mică, cu care-și apăsa partea stângă a pieptului, strălucea într'un mod uimitor pe pieptarul ei de atlas negru. Figura ei avea un aer straniu, — un amestec de răutate inspirată și de profundă imputare. Sprincenele-i fine erau încruntate, buzele strânse, și fruntea, atât de tânără încă, întunecată. Mi-a luat brațul fără să-mi zică o vorbă, și, fără să-i zic o vorbă, am urmat-o machinal. Brațul îi tremura așa, încât al meu, contagiat, începu să tremure asemenea. Ea mi-l strânse cu putere, și simții distinct cum, sub corsajul de mătasă, svâcnea precipitat de pereții coastelor mici resortul neastâmpărat al vieții.

Ocolind cu multă prudență punctele salonului, unde, în grupuri, puteam întâlni cunoștințe indiscrete, trecuram într'un salonaș turcesc, apoi într'o altă încăpere mai mică, fără să fim împiedicați de cineva, și ajunserăm la o ușă ascunsă în perete. Nina ciocăni de trei ori, într'un mod caracteristic; ușa se deschise; fusei împins înăuntru; drăcușorul intră după mine și trase ușa care se încuiă de sine. Eram în odăița de studiu a d-șoarei Ana, fiica stăpânei casei și prietină intimă a d-șoarei Nina, cam de aceeaș vârstă.

Balul era departe. Nu se mai auzia câtuși de puțin sgomotul lui.

Rămăsei încremenit în picioare, pe când drăcușorul, fierbând și bătând nervos din vârful botinei de lac, își aruncă departe mantaua de catifea și mănușile roșii. După ce mă privi apoi îndelung cu ochii pierduți, se trânti pe o canapea, ascunzându-și capul în amândouă mâinile. Stam pe loc, cuprins de un vag sentiment de frică; însă încet-încet, în fața acestei minuni, frica începu să se schimbe într'o delicioasă sensație.

După mișcarea umerilor înțelesei că drăcușorul plângea înfundat cu hohot. Nu mai puteam sta locului; mă repezii fără să știu ce fac și, luând în brațe cu putere drăguțul corp, ușurel ca o pană, îl ridicai drept în sus... plângea cu adevărat, sbătându-se în brațele mele ca o pasăre sălbatică rănită, pe care o culege brutal vânătorul.

«Nino: i-am strigat: nu-i frumos ce faci! un drăcuşor nu plânge niciodată... Te rog!... Nino!...»

Pe sub perdeaua de lacrimi, atât de bogate şi de ieftine la aşa vârstă, ea-mi aruncă drept în ochi o privire nespusă; încet-încet apoi, pleoapele cu genele mari închiseră ferestrele atât de luminoase ale acelui suflet ciudat; faţa se făcu cum e varul, nasul se subţiă, buzele se albiră şi se întredeschiseră, şi fermecătorul cap al micului Mefisto se aplecă pe spate, lăsat în gol în afară de braţul meu.

«A leşinat! trebue deşteptată!» auzii la urechea stângă, care se ridicase la o stare exaltată de sensibilitate, pe când urechea dreaptă era, poate tocmai pentru asta, cu desăvârşire surdă. Atunci, simţind că mi se opresc bătăile inimii, îmi aplecai binişor capul şi-mi apropiai buzele mele de ale ei. ..Erau reci ca ghiaţa... Iar când voiră să se deschidă spre a zice o vorbă, — ce vorbă, nu ştiu — simţii că mă ciupeşte cineva de urechea surdă. Era domnişoara Ana, care sosise pe la spate, fără s'o auz, râzând foarte veselă; sdrobită de oboseala dansului, ne spuse gâfâind:

«Destul!... Nino, te caută toţi în bal; trebue să pleci!»

Am îmbrăcat amândoi repede cu manteluţa lui pe bietul drăcuşor, care era cu totul aiurit; i-am şters frumuşel lacrimile, i-am aranjat frizura deranjată sub tichiuţa de catifea şi i-am deschis uşa secretă. Drăcuşorul a stat o clipă în prag, apoi cu o volubilitate felină, s'a repezit înapoi la mine, să-mi dovedească iute că aceleaşi buze pot fi reci ca ghiaţa şi fierbinţi ca flacăra cea mai vie.

Când, după o plimbare de trei ceasuri în sanie, mă întorceam de dimineaţă dela şosea, unde mersesem să caut somnul prea greu de găsit acasă, am auzit venindu-mi de departe, pe aripile unui vânt subţire şi îngheţat, ţipătul unei locomotive, mi s'a ridicat de deasupra ochilor vraja minunatei nopţi trecute. La urechea dreaptă, care, nu ştiu de ce, îşi recăpătase sensibilitatea, mi-a sunat:

— Ar fi o nerozie să nu profiţi de ocazia fericită a unei călătorii împreună cu o femee aşa de distinsă.

— Dar drăcuşorul cum rămâne? mi-a şoptit la urechea stângă.

— Ei aş! am răspuns.

Am mers în grabă acasă, mi-am făcut repede valiza şi am pornit la gară. Trecând pe o stradă deadreptul mi-a venit ideea să cârmesc la stânga, să fac un ocol mic, spre a trece pe dinaintea caselor unde locuia Nina. Dar m'am gândit pe dată c'aş putea pierde trenul şi am aplecat în jos mâna cu care vream să ating umărul birjarului. Am ajuns la gară cu cinci minute înainte de plecarea trenului. L-aş fi scăpat!... M'am suit vesel. Tovarăşa mea de călătorie era de mult la locul ei. A fost foarte mulţumită văzându-mă hotărît în sfârşit s'o însoţesc, şi mi-a dovedit aceasta îndestul pe urmă.

Am petrecut în Italia câteva luni, pe care nu le pot uita niciodată; şi asta o datoresc înţeleptului meu consilier din dreapta... Dar, precum am zis mai sus, ce e regretabil pentru mine e că, de câte ori urmez pe unul din consilieri departe pe o cărare, când mă uit înapoi, totdeauna mă căesc că n'am urmat îndemnul celuilalt. Şi de aceea mi-aduc de atâtea ori aminte de mititelul Mefisto şi tot de atâtea ori regret că odinioară consilierul dela stânga n'a insistat mai mult şi n'a ştiut să profite îndestul de surditatea urechei drepte... Scăpam o încântătoare călătorie în Italia... Ei! şi? De unde ştii pe ce alte ţărmuri şi mai fericite...

Şi acum, când e atât de mult de atunci, iată-i pe bunii mei consilieri că tot nu s'au împăcat; unul îmi zice: «Ai făcut foarte cuminte!» iar celălalt: «Mare neghiob ai fost!»

CĂNUŢĂ OM SUCIT

A fost odată un om care toată viaţa lui nu s'a putut potrivi cu lumea — un om sucit.

Măsii i-a abătut să-l nască tocmai despre ziuă la lăsata secului de postul mare, când se pornise o sloată grozavă. Paştele în anul acela cădea în iarnă de tot. Tată-său a alergat cu brişca la moaşa satului tocmai în margine. Moaşa dormea; d'abia se 'ntorsese acasă dela arendaşul moşiei, unde fusese chef. A trebuit vreme până s'o deştepte, până se se 'mbrace femeia, până să se urce 'n brişcă. Copilul a aşteptat cât a aşteptat, şi, până să-şi piarză răbdarea măsa, care se văita cumplit, şi-a pierdut-o el p'a lui şi s'a repezit aşa fără socoteală în lume, tocmai când s'auzeau clopoţeii dela brişca lui tată-său la scară.

Peste vreo patru săptămâni, a venit vremea să-l boteze: Radu, Răducanu, Cănuţă — fără praznic la călindar. După ce s'a lăpădat de trei ori de Satana naşu-său pentru el, Popa satului a luat copilul în mâni şi l-a vârît odată 'n cristelniţă: «In numele Tatălui!...» copilul a răbdat; pe urmă înc'odată: «...ş'al Fiului!...» copilul a 'nceput să urle de apă rece parcă-l băga în foc; iar când l-a vârît a treia oară: «ş'al sfântului Duh!...» copilul s'a smucit dintre degetele Popii ca o vârlugă, şi a scăpat în fundul cristelniţii. Popa a scos mâinile goale din apă, iar naşa a început să ţipe:

— Se 'nneacă, părinte, copilul!... Ce faci?

Popa şi-a sumes iute mânicile şi l-a scos cât a putut mai degrab la aer. Mititelul era vânăt ca un ficat de bivol bătrân; nici miau nu mai zicea; clipea numai din ochişorii lui cârpiţi ca un broscoiu în pierzare.

L-au luat de picioare, l-au învârtit, l-au scuturat, l-au frecat, până i-a venit iar sufletul la loc.

— Măă! zice popa; mulţi copii am botezat de când sunt preot... să vă trăească! dar aşa copil sucit n'am mai văzut!

Cănuţă a rămas sărman de părinţi tocmai când se făcuse copil de 'nvăţătură... De una, mai bine pentru ei: mare bucurie n'aveau să capete după urmările lui.

Bunică-sa despre tată l-a luat pe copil la oraş şi l-a dat la şcoală. A 'nvăţat Cănuţă cât a 'nvăţat, până a ajuns cu chiu cu vai în clasa a patra. Intr'o zi, dascălul, un om foarte serios, a venit supărat. Cum a intrat în clasă, s'a aşezat pe catedră încruntat, a strigat catalogul şi pe urmă:

— Cănuţă!

— Prezent!

— Câţi domni a avut ţara românească?

— Mulţi, domnule.

— Mulţi, mulţi! da câţi? neghiobule!

— ...Câţi, domnule?

— Dar tu mă 'ntrebi pe mine? or eu pe tine, prostule?

— Să-i numărăm, domnule...

— Dar pân'acu ce-ai făcut, neghiobule?

— Am învăţat la ar'metică, domnule.

— Mergi la loc, nătărăule! Aldată să-i numeri.

S'a dus Cănuţă la loc şi s'a apucat să numere şi iar să numere.

A doua zi a venit dascălul şi mai supărat:

— Cănuţă!

— Aici.

— Câte feluri de numere complexe avem?

— Multe, domnule.

— Câte, dobitocule?

— Câte, domnule?

— Răspunde tu, boule!

— Să le numărăm, domnule!

— Acu să le numeri? până acum ce-ai numărat, măgarule?

— Am numărat Domnii, domnule!

— Mergi la loc, vită! Altdată să le numeri.

Iar s'a dus la loc şi s'a apucat să numere câte feluri de numere complexe avem.

A treia zi, dascălul intră turbat:

— Cănuţă!

— Prezent!... Numerele complexe...

— Nu te 'ntreb de numerele complexe...

— ...Domnii ţării româneşti...

— Stăi, întâiu să te 'ntreb, loază. Câte râuri are Europa?

— Mă duc să le număr, domnule...

Şi a plecat Cănuţă. S'a dus la bunică-sa acasă şi i-a spus că nu mai merge la şcoală măcar să-l tae. Bunică-sa a alergat la dascăl, şi dascălul i-a spus:

— Babo, dă-l la meşteşug. Poate meşteşugul să-i dea de căpătâiu, că nu-i de şcoală, e copil sucit, una-l întrebi şi alta răspunde.

S'a mâhnit bătrâna, dar s'a gândit: de unde ştii? nu e toată lumea făcută să se procopsească 'n şcoală... să-l dau la stăpân; poate acolo să-i fie norocul lui.

L-a dat pe Cănuţă la un băcan. A slujit băiatul cât a slujit, când mai bine, când mai rău. Intr'o seară, băcanul a încărcat un coş mare cu fel-de-fel de mezeluri şi cu vreo douăzeci de sticle de vin, să le trimeaţă la un muşteriu. Afară era poleiu grozav. Cănuţă s'a aplecat şi d'abia a putut ridica greutatea pe loc limpede în prăvălie.

— N'o să aluneci cu el, mă? a 'ntrebat stăpânul.

— De! jupâne; stiu eu?

— O să-l poţi duce?

— E greu...

— Haide! s'a răstit jupânul. Dar să dormi şi să mănânci, ştii? leneşule!

Cănuţă a dat să ridice coşul şi n'a putut. Jupânul ca să-l îmbărbăteze i-a dat un pumn în ceafă; pe urmă, jupânul şi încă un băiat au ridicat greutatea şi i-au pus-o lui Cănuţă în cârcă. Copăcel-copăcel, băiatul a mers câţiva paşi până la colţul stradei pe unde presăraseră negustorii

cenuşe pe dinaintea prăvăliilor; dar când s'apuce pe o ulicioară mai neumblată, ca să mai scurteze din drum, tocmai venea o birjă cu caii răscăcăraţi de teama alunecuşului. Băiatul s'a ferit repede 'n lături şi odată, băldâbâc! şi sdrong! Cănuţă într'o parte cât colo şi sarcina din spinare într'alta. Băiatul s'a lovit la cot de i-a secat sufletul; dar s'a ridicat degrab să vază ce s'a făcut coşul. L-a apucat vârtos de toartă şi l-a smucit cu putere. Ciudat lucru! Coşul era acum mai uşor. Când l-a ridicat dela pământ, a 'nceput să curgă din fundul coşului ca dintr'o stropitoare ciuruită: se spărseseră sticlele şi acum se scurgea rămăşiţa vinului. Ce să facă? La muşteriu, cu cioburi de sticlă nu putea merge. Să fugă? Unde să se ducă? Să se 'ntoarcă la prăvălie!... N'are să-l omoare doar.

De omorît nu l-a omorît jupânul, că jupânul nu era om aşa de rău... Dar...

— Unde ai căzut, ticălosule?

— In colţ la ulicioară.

— Pentru ce ai apucat pân ulicioară, afurisitule? Nu puteai merge pe podul Mogoşoaii, pe unde e măturat şi cu cenuşe pe jos? Ai?

— Ca să nu mai ocolesc, jupâne!

— Să nu mai ocoleşti?... Ţi-e lene să umbli, mişelule!... Patruzeci de franci!... Face pielea ta câtă pagubă mi-ai făcut tu mie?

Şi trage-i, şi trage-i... I-a tras atâta, încât bietul Cănuţă, după ce s'a închis prăvălia, nici n'a mai mâncat. S'a culcat îmbrăcat pe mindir şi a dormit tun până la ziuă, par'că făcuse un ziafet.

A treia seară îl trimite iar cu marfă la alt muşteriu. Acuma era coşul foarte uşurel.

— Măă! să vii degrabă.

— Viu, jupâne.

— Bagă de seamă să mai spargi ceva iar!...

Peste câteva minute vine 'n prăvălie o damă şi târgueşte fel-de-fel de trebuincioase pentru casă.

— Să-mi dai un băiat să mi le ducă numaidecât cu mine şi cu contul, să-l plătesc acasă.

— Care dintre băieţii ăi mici e aicea? întreabă jupânul.

— Nici unul! răspunde tejghetarul. Sunt toţi duşi.

— Dar Cănuţă?

— N'a venit încă.

— Veni-i-ar numele...

Dama-şi pierde răbdarea; se uită la ceas:

— Atunci, zice, iau o birjă, că m'aşteaptă la masă; am musafiri; şi trimite dumneata pe băiat mâine, ori poimâine cu contul.

Jupânu, negustor vechiu, care cunoştea cât se 'ntinde poimâinele cocoanei, zice dulceag:

— Dar ... ştiţi că ... mai este un contişor ...

— Ce contişor? zice dama. Orice-o fi, plăteşte bărbatu-meu când o trece pe aici.

— E cam de mult, zice jupânul zaharisind şi mai tare tonul. De! cu vremea asta, şi la noi, negustorii, nu prea merge... Eu zic, coniţă, mai bine să aşteptăm băiatul... zău! mai bine să aşteptăm băiatul.

— Care va să zică nu am atâta credit la dumneata?

— Mă iertaţi, sărut mâna, răspunde cu glasul ca miambalul jupânul, frecându-şi mâinile.

Apoi schimbând deodată tonul, aspru către tejghetar, pe când intră mai mulţi muşterii:

— Băiete! vezi ce-a poftităra domnii.

— Mersi, zice dama foarte înţepată, şi iese, trântind uşa.

Ori-şi-cât, să laşi să plece aşa un muşteriu supărat, o damă, nu face pentru un negustor... Tocmai când se gândea jupânul la asta cu părere de rău că s'a 'ntâmplat, iacă-tă şi Cănuţă, alb de măzăriche.

— Unde ai stat până acuma, nemernicule? sbiară jupânul.

— Am fost la d. Popescu.

— La d. Popescu?... Un ceas pentru o palmă de loc?...

— Am dat pe podul Mogoşoaii, jupâne; pân ulicioară alunecă.

— Pe podul Mogoşoaiei?... ca să caşti gura la prăvălii!...

Şi şart! part! o pereche de palme fierbinţi peste urechile degerate.

De sigur numai din pricina firii lui pe dos, i s'a părut lui Cănuţă două palme mult mai dureroase decât bătaia de deunăzi. Deunăzi, după atâta pisăgeală, se culcase fără să se plângă de şale şi dormise ca o buturugă; acuma n'a putut s'adoarmă de usturimea urechilor. A plâns înfundat toată noaptea pe mindirul lui până despre ziuă.

Se împlinea acu, peste o minută, a treisprezecea învârteală a pământului împrejurul soarelui de când tânărul Cănuţă se grăbise a ieşi să se bucure de razele acestuia. Un neastâmpăr nesuferit ridică pe băiat de pe mindir. Cănuţă oftă adânc ca şi cum ar fi răsuflat întâia dată, îşi şterse repede ochii ca şi cum ar fi văzut întâia oară lumina. In perete ardea o lămpşoară afumată. Toţi băieţii ceilalţi dormeau adânc. Işi luă într'o basma lucruşoarele lui, mai nimic, şi ieşi.

Mijea de ziuă când, rupt de oboseala trupului şi mai ales de a sufletului, îngheţat de atâta umblet pe frig, bătea în geam la cocioaba bunică-sii, în fundul unei mahalale dela marginea oraşului. Baba se deşteptase, îşi aprinsese candela la icoane şi se 'nchina.

— Cine e?

— Eu, bunico.

I-a deschis.

— Ei! ce cauţi tu până 'n ziuă?

— Am fugit dela jupânul.

— De ce? a 'ntrebat bunica încruntată de cine ştie ce urît gând i-o fi fulgerat prin mintea ei veche.

— ...Pentrucă... nu mai vreau să stau.

— Nu-ţi dă de mâncare?

— Ba da.

— Munceşti prea mult?

— Mult... dar... nu mult.

— Te bate?

Băiatul dete din cap şi 'ncepu să plângă. A vrut bunica să-l mustre, să-l îndemne la supunere — ba, că aşa bate

stăpânul, să 'nveţe băieţii minte; ba, că trebuie să aibă copilul răbdare dacă e la stăpân: că dacă n'a vrut să 'nveţe carte şi nici la stăpân nu vrea să stea, atunci ce-o să se facă el? s'ajungă vagabond, ori pungaş, ori să se prăpădească pe drumuri; că de! e băiat mare acuma, de treisprezece ani... de treisprezece ani!.. Şi şi-a adus aminte baba că adineaori, acu, a împlinit copilul copilului ei d'abia atâta, şi că e destul de mâhnit el şi de bătut la ziua lui, când alţi copii cine ştie ce bunătăţi şi ce mângâieri au la ziua lor: ce să-l mai mustre şi ea?... şi tot uitându-se la el cum plângea ca un prost, şezând pe marginea lăzii, cu legătura într'o mână, şi se ştergea cu căciula la ochi, a început şi baba să plângă ca o proastă...

Când răsărea soarele mare pe un ger limpede ca sticla, Cănuţă dormea la căldură în patul bunică-sii. Tot fire sucită! omul când doarme fără grije, doarme pe-o ureche, nu pe brânci: nici pe una nici pe cealaltă nu voise să doarmă, fiindcă-i erau prea simţitoare de cu seara.

Tot aşa şi iar aşa, pentru nimicuri, a schimbat Cănuţă mulţi stăpâni. Istoria lui se poate asemăna cu istoria unui pahar care rabdă să-l umpli cu litra şi pentru o picătură se supără şi dă pe-afară. Şi lumea vede măcar ce se petrece cu paharul; dar putea lumea înţelege ce se petrecea în sufletul lui Cănuţă? Paharul stă de faţă; sufletul lui Cănuţă sta ascuns şi pe semne era prea mic, prea strâmt — dedea repede pe din afară.

Multe şi de toate a 'ncercat el în viaţa lui, ca să şi-o poată cârpi de azi pe mâine. A făcut, fiindcă şi el era român, a făcut şi politică: a părăsit totdeauna opoziţia, din cauza nemărginitei şi injustei ei violenţe, în ajunul venirii ei la putere, şi s'a alipit totdeauna de guvern, care în definitiv nu era aşa de vinovat, cu câteva zile înainte de trecerea acestuia în opoziţie. Şi pe urmă iar aşa şi tot aşa.

Ducând viaţă destul de grea, i-a venit şi lui ceasul, şi s'a însurat ca toată lumea. L-a înşelat la început soacră-sa, nu i-a dat zestrea făgăduită — el a zis şi n'a prea zis ceva. L-a înşelat nevasta întâia oară — el a zis prea puţine. A doua oară — n'a zis nimic. Dar odată, la

Blagoviştenii, a făcut ce-a făcut şi din toată sărăcia a cumpărat un crap mare şi borţos, ceva rar: patru chile şi plin cu icre. L-a dus acasă şi a rugat pe nevastă şi pe soacră să i-l facă umplut la cuptor cu stafide şi coconari. Femeile, din una într'alta, mai cu treabă, mai cu vorba, au uitat să scoată peştele la vreme. Când l-a dat la masă — sfarog. Cănuţă şi-a ieşit din pepene. Fără nici o vorbă şi-a lăsat nevasta şi a pornit divorţ a doua zi cu probe de altădată; ar fi pornit numaidecât, dar nu se putea, era sărbătoare, mâncare de peşte, nu se ţinea tribunal.

Femeia era însărcinată... A 'nceput să plângă că ce-o să se facă ea fără Cănuţă. El n'a vrut s'asculte. De necaz, de mâhnire, femeea a lepădat la mă-sa şi cât pe-aci să piară de boală şi de mizerie. A alergat soacră-sa la el:

— Cănuţă maică, fie-ţi milă! e nevastă-ta, iart-o! se prăpădeşte fata, moare! ce Dumnezeu! Cănuţă maică, pentru un crap!

Aş! Cănuţă, bărbat straşnic, o ţinea într'una:

— Crap necrap, nu se poate, cocoană! am pornit hârtie, s'a isprăvit.

In sfârşit a scăpat femeea după o îndelungată suferinţă.

Intr'o dimineaţă, când plecase după daraveri, Cănuţă se întâlneşte cu nevastă-sa, slabă, legată pe sub fălci: se plimba în piaţa Teatrului de colo până colo ca o desperată. O durea îngrozitor o măsea de sus. Fusese la dentist, dânsul dormea. Il aştepta să se deştepte; dar nu putuse sta locului; ieşise să se plimbe; stând în salonul de aşteptare, i-era frică să nu 'nebunească de durere.

Pe când vorbeau amândoi — c'aminteri nu erau supăraţi — iată că vine în fuga mare feciorul dela dentist şi-i spune să poftească. Femeea porneşte hotărîtă; dar după un pas se opreşte şi, întorcându-se către bărbatu-său:

— Ai şi tu cu mine, Cănuţă; mi-e frică.

Omul merge după ea. Ajung în salonul de aşteptare. Femeea cade sdrobită pe un jeţ, legănându-şi capul strâmbat şi aiurit de suferinţă.

— Poftiţi, zice doctorul, deschizând o uşă.

Femeea se scoală şi ia de mână, dârdâind ca de friguri, pe Cănuţă; amândoi intră după doctor. Ea albă ca hârtia,

se aşează pe scaunul de operaţie. El se face că flueră ca pentru el singur, ţinând mâinile la spate şi uitându-se la o cadră din perete. Dar n'are răbdare, vrea să se 'ntoarcă. Atunci un ţipăt... Gata!

— Hahà! zice doctorul. Bine-ai făcut c'ai venit! aveai un abces care se putea sui la ochiu, şi pe urmă...

— Ei, domnule doctor! zice femeea cu tonul blând al celei mai hotărîte scârbe de viaţă, după ce se clăti bine în gură... Câte supărări am eu, mă mir cum nu mi-a copt până acu şi inima!

Cănuţă nu mai fluera. A plătit vizita doctorului. A plecat cu nevastă-sa. A tratat-o cu cafea cu lapte la Fialcowski, că nu pusese femeea nimic în gură de trei zile. Pe urmă s'au suit amândoi într'o birje; au mers acasă, s'au împăcat şi au trăit încă destulă vreme împreună.

Ar mai fi trăit încă bine, dacă nu i se întâmpla lui Cănuţă să moară. Intr'o zi, dintr'un nimic, iarăş pentru un moft, — ceruse împrumut o mică sumă unui prieten pe care l-a fost îndatorat pe vremuri cu mai mult, şi acesta îl refuzase — s'a iritat aşa de grozav din ceartă încât i-a venit un fel de necăciune... Rău... rău... până seara a murit. L-au îngropat a doua zi ca pe toţi morţii.

La şapte ani, i-au făcut după obiceiu parastas, ca să-i scoată oasele şi să i le spele. Era de faţă la slujbă nevasta şi câteva rude. Când au dat groparii de cosciugul lui şi i-au ridicat binişor capacul putred, ce să vezi! In loc să stea oasele lui Cănuţă de-alungul şi cu faţa 'n sus, hârca sta 'n sus cu ceafa, şi ţurloaiele erau pornite către grătarul coastelor.

— Ăsta n'a fost mort bine când l-au îngropat, a zis popa.

— Aş! a răspuns femeia. M'aş fi mirat, Dumnezeu să-l ierte, să-l găsesc la loc... Sfinţia ta nu l-ai cunoscut pe răposatul Cănuţă... om sucit!

LA HANUL LUI MÂNJOALĂ

Un sfert de ceas până la hanul lui Mânjoală... de-acolea, până 'n Popeştii-de-sus, o poştie: în buestru potrivit, un ceas şi jumătate... Buestraşu-i bun... dacă-i dau grăunţe la han şi-l odihnesc trei sferturi de ceas... merge. Care va să zică, un sfert şi cu trei, un ceas, şi până 'n Popeşti unul şi jumătate, fac două şi jumătate... Acu sunt şapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la Pocovnicu Iordache... Am cam întârziat... trebuia să plec mai de vreme... dar în sfârşit!... de aşteptat, mă aşteaptă...

Aşa socotind în gând, am şi văzut de departe, ca la o bătaie bună de puşcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală, adică aşa-i rămăsese numele; acum era hanul Mânjoloaii — omul murise de vreo cinci ani... Sdravănă femee! ce a făcut, ce a dres, de unde era cât p'aci să le vânză hanul când trăia bărbatu-său, acum s'a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, şi încă spun toţi că trebue să aibă şi parale bune. Unii o bănuesc că o fi găsit vreo comoară... alţii, că umblă cu fermece. Odată au vrut s'o calce tâlharii... S'au apucat să-i spargă uşa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cât un taur, a ridicat toporul şi când a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! era mort... Frate-său a dat să vorbească, dar n'a putut — amuţise. Erau patru inşi. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, şi ceilalţi doi l-au apucat de picioare, să-l îngroape undeva departe. Când să iasă din curtea hanului, Mânjoloaia începe să strige pe fereastră: hoţii! şi 'n faţă-le, iacă zapciul cu mai mulţi inşi şi cu patru dorobanţi călări.

Strigă pomojnicul: «Cine-i?» Hoţii cei doi, fugi care 'ncotro! rămâne mutul cu frate-său mort în cârcă. Acu, ce te faci la cercetare? Toată lumea ştia că mutul vorbeşte; cui putea să-i treacă prin cap că mutul nu se preface? L-au bătut până l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc — degeaba. De atunci li s'a tăiat pofta flăcăilor să mai calce hanul. ...

Până să-mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de cară poposesc în curtea hanului; unele duc la vale cherestea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se 'ncălzesc pe lângă focuri... de aceea se vedea atâta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunţe la grajd. Intru în cârciumă, unde fac refenea oameni mulţi, pe când doi ţigani somnoroşi, unul cu lăuta şi altul cu cobza, ţârlâie într'un colţ olteneşte. Mi-e foame şi frig — m'a răsbit umezeala.

— Unde-i cocoana? întreb pe băiatul dela tarabă.

— La cuptor.

— Trebue să-i fie mai cald acolo, zic eu şi trec, printr'o săliţă, din cârciumă în bucătărie...

Foarte curat în bucătărie... şi abur, nu ca în cârciumă, de cojoace, de cisme şi de opinci jilave — abur de pâne caldă. Mânjăloaia priveghea cuptorul...

— Bine v'am găsit, cocoană Marghioalo.

— Bine-aţi venit, cocoane Fănică.

— Mai s'o fi găsind ceva de mâncare?

— Pentru oameni de omenie ca dumneata, şi la miezul nopţii.

Şi repede coana Marghioala dă poruncă unei cotoroanţe să puie de masă 'n odaie, şi pe urmă s'apropie de cotlon la vatră, şi zice:

— Uite, alege-ţi.

Cocoana Marghioala era frumoasă, voinică şi ochioasă, ştiam. Niciodată însă de când o cunoşteam — ş'o cunoşteam de mult: trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori, încă de copil, pe când trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n'era drumul la târg — niciodată nu mi se păruse mai plăcută... Eram tânăr, curăţel şi obraznic, mai mult obraznic decât curăţel. M'am apropiat pe la

custânga ei, cum era aplecată spre vatră, şi am apucat-o peste mijloc; ajungând cu mâna de braţul ei drept, tare ca piatra, m'a 'mpins dracul s'o ciupesc.

— N'ai de lucru? zice femeea şi s'a uitat la mine chiorâş...

Dar eu, ca s'o dreg, zic:

— Straşnici ochi ai, coană Marghioalo!

— Ia nu mă 'ncânta; mai bine spune ce să-ţi dau.

— Să-mi dai... să-mi dai... Dă-mi ce ai dumneata...

— Zău...

Şi eu, oftând:

— Fie, că straşnici ochi ai, coană Marghioalo!

— Da dacă te-aude socru-tău?

— Care socru?... de unde ştii?

— Dumneata gândeşti că, dacă te ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimeni ce faci... Nu te duci la Pocovnicu Iordache să te logodeşti cu fata a mai mare?... Aide, nu te mai uita aşa la mine; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate şi odihnite am văzut în viaţa mea, dar ca odaia aceea... Ce pat! ce perdeluţe! ce pereţi! ce tavan! toate albe ca laptele. Şi abajurul şi toate cele lucrate cu igliţa în fel de fel de feţe... şi cald ca sub o aripă de cloşcă... şi un miros de mere şi de gutui.

Am vrut să mă aşez la masă şi, după obiceiul apucat din copilărie, m'am întors să văz încotro e răsăritul să mă 'nchin. M'am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur pe toţi pereţii — nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

— Ce te uiţi?

Zic:

— Icoanele... Unde le ţii?

Zice:

— Dă-le focului de icoane! d'abia prăsesc cari şi păduchi de lemn...

Femee curată!... M'am aşezat la masă făcându-mi cruce după datină, când deodată, un răcnet: călcasem, se vede cu potcoava cismei, pe un cotoi bătrân, care era sub masă. Cocoana Marghioala sare repede şi deschide uşa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe când aerul rece năpădeşte 'nnăuntru şi stinge lampa. Caută

chibriturile pe bâjbâite; caut eu încolo, caută cocoana 'ncoace — ne-am întâlnit piept în piept pe 'ntunerec... Eu, obraznic, o iau bine 'n braţe şi 'ncep s'o pup... Cocoana mai nu prea vrea, mai se lăsa; îi ardea obrajii, gura-i era rece şi i se sbârlise pe lângă urechi puful persicii... In sfârşit iacă jupâneasa aduce tava cu demâncare şi cu o lumânare. Pe semne om fi căutat mult chibriturile, că ţilindrul lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar...

Bună mâncare! pâine caldă, raţă friptă pe varză, cârnaţi de purcel prăjiţi, şi nişte vin! şi cafea turcească! şi râs şi vorbă... halal să-i fie cocoanei Marghioalii! După cafea, zice cotoranţii:

— Spune să scoată o jumătate de tămâioasă...

Grozavă tămâioasă!... Mă apucase un fel de amorţeală pe la încheieturi; m'am dat aşa într'o parte pe pat, să trag o ţigară cu ale din urmă picături chihlibarii din pahar, şi mă uitam prin fumul tutunului la cocoana Marghioala, care îmi sta pe scaun în faţă şi-mi făcea ţigări. Zic:

— Fie, cocoană Marghioalo, straşnic ochi ai!... Ştii ce?

— Ce?

— Dacă nu te superi, să-mi mai faci o cafea; da'... nu aşa dulce...

Şi râzi!... Când vine jupâneasa cu cafeaua, zice:

— Cocoană, dumneavoastră staţi de vorbă aici... nu ştiţi ce-i afară...

— Ce e?

— S'a pornit un vânt de sus... vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare şi m'am uitat la ceas: zece şi aproape trei sferturi. In loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri şi jumătate? Vezi ce e când te 'ncurci la vorbă!

— Să-mi scoaţă calul!

— Cine?... Argaţii s'au culcat.

— Mă duc eu la grajd...

— Ţi-a pus ulcica la Pocovnicu! zice cocoana pufnind de râs şi ţinându-mi calea la uşă.

Am dat-o binişor la o parte şi am ieşit pe prispă. In adevăr, era o vreme vajnică... Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni şi vite dormeau pe coceni, vârându-se

minţi unii 'ntr'alţii jos la pământ, pe când pe sus prin văzduh urla vântul nebun.

— E vifor mare, zice cocoana Marghioala, înfiorată şi apucându-mă strâns de mână: eşti prost? să pleci pe vremea asta! Mâi de noapte aici; pleci mâine pe lumină.

— Nu se poate...

Mi-am tras mâna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deşteptat un argat şi mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară şi m'am suit în odae să-mi iau noapte bună dela gazdă. Femeea, dusă pe gânduri, şedea pe pat cu căciula mea în mână, o tot învârtea ş'o răsucea.

— Cât am de plată? am întrebat.

— Imi plăteşti când treci înapoi, răspunse gazda, uitându-se adânc în fundul căciulii.

Şi pe urmă se ridică în picioare şi mi-o întinse. Mi-am luat căciula ş'am pus-o 'n cap, aşa cam la o parte. Zic, privind pe femee drept în lumini, care-i sticleau grozav de ciudat:

— Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

— Umblă sănătos!

M'am aruncat pe şea; jupâneasa bătrână mi-a deschis poarta, şi am eşit. Rezemat cu palma stângă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul; peste zaplazul înalt se vedea uşa odăii deschisă, şi în deschizătură, umbra albă a femeii adumbrindu-şi cu mâna arcurile sprâncenelor. Am ţinut la pas încetinel, fluerând un cântec de lume ca pentru mine singur, până când, cotind după zaplaz să-mi apuc drumul, mi s'a ascuns vederea cadrii. Am zis: hi! la drum! şi mi-am făcut cruce: atunci am auzit bine uşa bufnind şi un vaet de cotoiu. Gazda mea ştia că nu o mai văz, intrase degrab în căldură şi apucase pe cotoiu cu uşa, de sigur. Afurisit cotoiu! se tot vâră pântre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creştea scuturându-mă de pe şea. In înalt, nori după nori sburau opăciţi ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alţii pe deasupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subţire, lumina ostenită

a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea; simţeam că-mi îngheaţă pulpele şi braţele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă 'nnece vântul, începui să simţ durere la cerbice, la frunte şi la tâmple ferbinţeală şi bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m'am gândit eu, dându-mi căciula mai pe ceafă şi ridicându-mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă ameţea; mă ardea sub coastele din stânga. Am sorbit în adânc vântul rece, dar un junghiu m'a fulgerat pân tot coşul pieptului de colo până colo. Am aplecat bărbia. Căciula par'că mă strângea de cap ca o menghinea; am scos-o şi am pus-o pe oblânc... Mi-era rău... N'am făcut bine să plec! La Pocovnicu Iordache trebue să doarmă toată lumea; m'or fi aşteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, fireşte, că n'am fost prost să plec... Am îndemnat calul care se 'mpletecea par'că băuse şi el...

Dar vântul s'a mai potolit; s'a luminat a ploaie; lumină ceţoasă; începe să cearnă mărunt şi 'nţepos... Imi pun iar căciula... Deodată sângele începe iar să-mi arză pereţii capului. Calul a obosit de tot; gâfâie de 'nnecul vântului. Il strâng în călcâie, îi dau o lovitură de biciuşcă; dobitocul face câţiva paşi pripiţi, pe urmă sforăe şi se opreşte pe loc ca şi cum ar vedea în faţă o piedecă neaşteptată. Mă uit... In adevăr, la câţiva paşi înaintea calului zăresc o mogândeaţă mică sărind şi ţopăind... Un dobitoc!... Ce să fie?... Fiară?... E prea mică... Pun mâna pe revolver; atunci auz tare un glas de căpriţă... Indemn calul cât pot; el se 'ntoarce 'n loc şi porneşte 'napoi. Câţiva paşi... şi iar stă sforăind... Iar căpriţa... Il opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându-l din zăbală. Porneşte... Câţiva paşi... Iar căpriţa... Norii s'au subţiat de tot; acuma văz cât se poate de bine. E o căpriţă mică neagră; aci merge, aci se 'ntoarce; aruncă din copite; pe urmă se ridică 'n două picioare, se repede cu bărbiţa în piept şi cu fruntea înainte să 'mpungă, şi face sărituri de necrezut şi mehăe şi fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, şi-l apuc scurt de căpăstru; mă aplec pe vine 'n jos: «Ţa-ţá!» şi chem căpriţa cu mâna parcă aş vrea să-i

dau tărâţe. Căpriţa se apropie sburdând mereu. Calul sforăe nebun, dă să se smucească; mă pune în genunchi, dar îl ţiu bine. Căpriţa s'a apropiat de mâna mea: e un ied negru foarte drăguţ, care se lasă blând să-l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste nişte haine. In vremea asta, calul se cutremură şi dârdâe din toate încheieturile ca de frigurile morţii.

Am încălecat... Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergea ca praştia sărind peste gropi, peste moşoroae, peste buşteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile şi fără să ştiu unde mă ducea. In goana asta, când la fiece clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul îngheţat şi capul ca 'n foc, mă gândeam la culcuşul bun pe care-l părăsisem prosteşte... De ce?... Cocoana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftea... Iedul se mişca în desagă să se aşeze mai bine: mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deştept scos afară din desagă, se uita şi el la mine. Mi-am adus aminte de alţi ochi... Ce prost am fost!... Calul se poticneşte; îl opresc în silă; vrea să se pornească iar, dar cade sdrobit în genunchi. Deodată, printr'o spărtură de nori se arată felia din urmă aplecată pe o rână. Arătarea ei m'a ameţit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-era în faţă... Atunci sunt două luni pe cer! eu merg la deal: luna trebue să-mi fie în spate! Şi mi-am întors repede capul, s'o văz pe cea adevărată... Am greşit drumul! merg la vale... Unde sunt? Mă uit înainte; porumbişte cu cocenii netăiaţi; la spate, câmp larg. Imi fac cruce, strângând de necaz calul cu pulpele amorţite ca să se ridice — atunci simţ o zvâcneală puternică lângă piciorul drept... Un ţipăt!... Am strivit iedul! Pun mâna iute la desagă: desaga goală — am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturându-şi capul ca de buimăceală; se ridică în două picioare, se smuceşte 'ntr'o parte şi mă trânteşte în partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe câmp ca de streche şi piere 'n întunerec. Pe când mă ridic sdruncinat, auz foşneală pântre coceni şi un glas de om din apropiere, tare:

— Tiù! Ţa-ţa! Ptfiù! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

— Care-i acolo? strig eu.

— Om bun!

— Care?

— Gheorghe!

— Care Gheorghe?

— Nătruţ... Gheorghe Nătruţ, care păzeşte la coceni.

— Da' nu vii încoace?

— Ba iaca viu.

Şi dintre coceni, se arată umbra omului.

— Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea? am rătăcit cu viforul ăsta drumul.

— Da unde vreai dumneata să mergi?

— La Popeştii-de-sus.

— Ehei! La Pocovnicu Iordache.

— Ei da.

— Apoi, n'ai rătăcit drumul... da mai ai de furcă până 'n Popeşti... Aicea eşti d'abia în Hăculeşti.

— In Hăculeşti? am zis eu cu bucurie. Atunci sunt aproape de hanul lui Mânjoală...

— Uite-l colea; suntem la spatele grajdului.

— Hai de-mi arată drumul, să nu-mi rup gâtul toc-m'acuma.

Rătăcisem vreo patru ceasuri. ...

In câţiva paşi am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, şi umbre mişcă pe perdea... A avut parte cine ştie ce alt drumeţ mai înţelept de patul cel curat! Eu oiu fi rămas să capăt vreo laviţă lângă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m'a şi auzit. Jupâneasa bătrână a alergat să-mi deschiză... Când să intru, mă împiedec pe prag de ceva moale — iedul... tot ăla! era iedul gazdei mele! A intrat şi el în odaie şi a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spui? Ştia femeea că mă 'ntorc?... ori se sculase de dimineaţă?... Patul era nedesfăcut.

— Cocoană Marghioalo! atât am putut să zic şi vrând să mulţumesc lui Dumnezeu că m'a scăpat cu viaţă, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mâna şi, dându-mi-o în jos, m'a luat cu toată puterea în braţe.

Par'că văz încă odaia ceea...

Ce pat!... ce perdeluţe!... ce pereţi!... ce tavan!... toate albe ca laptele. Şi abajurul şi toate cele lucrate cu igliţa în fel de fel de feţe... şi cald ca sub o aripă de cloşcă... şi un miros de mere şi de gutui.

Aş fi stat mult la hanul Mânjoloaii, dacă nu venea socru-meu, Pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărăboiu de acolo. De trei ori am fugit dela el înainte de logodnă şi m'am întors la han, până când, bătrânul, care vrea zor nevoe să mă ginerească, a pus oameni de m'au prins şi m'au dus legat cobză la un schit în munte: patruzeci de zile, post, mătănii şi molitve. Am ieşit deacolo pocăit: m'am logodit şi m'am însurat.

Tocma 'ntr'un târziu, într'o noapte limpede de iarnă, pe când şedeam cu socru-meu la lafturi, după obiceiul dela ţară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm dela un isprăvnicel, care sosea cu cumpărături din oraş, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculeşti; arsese până 'n pământ hanul lui Mânjoală, îngropând pe biata cocoana Marghioala, acu hârbuită, subt un morman uriaş de jăratic.

— A băgat-o în sfârşit la jăratic pe matracuca! a zis socru-meu râzând.

Şi m'a pus să-i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu ştiu câtea oară. Pocovnicu o ţinea într'una că în fundul căciulii îmi pusese cocoana fermece şi că iedul şi cotoiul erau tot una...

— Ei aş! am zis eu.

— Era dracul, ascultă-mă pe mine.

— O fi fost, am răspuns eu, dar dacă e aşa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, şi la bune...

— Intâiu te dă pe la bune, ca să te spurce, şi pe urmă ştie el unde te duce...

— Da dumneata de unde ştii?

— Asta nu-i treaba ta, a răspuns bătrânul; asta-i altă căciulă.

DOUĂ LOTURI

Asta e culmea!... culmea!... strigă d. Lefter, ştergându-şi fruntea de sudoare, pe când madam' Popescu, consoarta sa, caută fără preget în toate părţile... Nu e şi nu e!...

— Femee, trebue să fie 'n casă... Dracu n'a venit să le ia!...

Dar ce au pierdut? ce caută?

Caută două bilete de lotărie, cu care d. Lefter Popescu a câştigat.

Insă oricine mă poate întreba:

— Bine, dacă a pierdut biletele, de unde ştie d. Lefter de câştig?

— E lucru simplu. Biletele le-a fost cumpărat cu bani împrumutaţi, ca de càbulă, dela d. căpitan Pandele, fiindcă îi spuseseră mulţi, când se tot plângea că n'are noroc la joc, să 'ncerce a juca cu bani de 'mprumut... Şi a făcut învoială, pe onoare, faţă cu martori, să dea din câştig, dacă s'o întâmpla, zece la sută căpitanului.

Când a cumpărat biletele, d. Lefter a râs pesimist:

— Ţi-ai găsit! eu şi noroc!

Dar d. căpitan Pandele, mai optimist:

— De unde ştii dumneata norocul meu?

Ş'a pus pe d. Lefter să-i însemneze în carnet numerele biletelor.

A trecut mult dela aceasta. Lotăriile, amânate de atâtea ori, s'au tras în sfârşit amândouă în aceeaşi zi. La prima (Lotăria « Societăţii pentru fundarea unei Universităţi Române în Dobrogea, la Constanţa »), lotul cel mare de 50.000 lei l-a câştigat numărul 076.384; iar la a doua

(Lotăria « Asociaţiunii pentru fundarea şi înzestrarea unui Observatoriu Astronomic la Bucureşti »), lotul cel mare tot de 50.000 lei l-a câştigat numărul 109.520.

D. Lefter, până adineaori, habar n'avea că se trăseseră ieri amândouă lotăriile. Era seară; omul şedea la masă cu consoarta sa în săliţa de intrare, vorbind în ticnă despre cum se scumpeşte viaţa din zi în zi, când aude o birje oprindu-se 'n poartă, apoi paşi apăsaţi în curticică şi pe urmă bătând cineva tare grăbit la giamlâcul d'afară. D. Lefter sare să deschidă, bănuind în gând: « Hait! iar ne chiamă deseară la serviciu extraordinar turbatul (turbatul e şeful), să ne canonească până la miezul nopţii, ca să se recomande ministrului că e grozav! » — iar madam Popescu se repede în odae, fiindcă era în *négligé*. D. căpitan Pandele intră ca o furtună şi vorbind din ce în ce mai tare, ca şi cum d. Lefter ar fi surd.

— Bine, nene, păcatele mele! de ce n'ai venit la berărie?... se poate să fii aşa de indiferent? te caut ca un nebun de atâtea ceasuri!

— Ne-a ţinut până adineaori turbatul la canţilerie... De ce?

— Leftere!... nu ştii nimica?

— Ce?

— Ieri s'a tras lotăriile noastre!

— Ei?

— Am câştigat!

— Nu mă 'nnebuni!... Cât?

— La amândouă am câştigat loturile mari! ale mari de tot!

Şi căpitanul pune pe masă listele oficiale şi alături carnetul său. In adevăr, carnetul sunà tocmai ca 'n liste: 076.384 *Universitate-Constanţa*, 109.520 *Bucureşti-Astronomie*.

Cetitorul a înţeles acuma ce căuta de trei zile pe brânci soţii Popescu.

D. Lefter a trimis turbatului o scrisoare, cerând, cu tot respectul, un concediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte de loc bine. Aşa şi e; e bolnav.

După o muncă zadarnică de atâta vreme, după ce toată casa a fost răsturnată de zece ori, când aşa, când aminterea, d. Lefter a căzut pe o canapea sfărâmat de oboseală; a simţit că i se taie încheieturile şi aşa, un fel de slăbiciune la lingurea, parcă-l lua o apă; a moţăit de câteva ori ş'a adormit. Femeea a şezut şi ea pe un scaun, că nu mai putea de picioare şi de mijloc — se 'nţelege, de atâta alergătură şi de-atâtea ridicături. Să fi aţipit d. Lefter ca vreun sfert de ceas şi, deodată, se scoală drept, cu faţa luminată de raza adevărului...

— Ştiu unde sunt! acum ştiu!... uf!... le-am găsit!

— Unde?

— In jacheta mea a cenuşie de vară... Cu ea eram la berărie când le-am cumpărat. Ţiu minte bine; le-am pus în buzunarul dela piept înăuntru... Acolo, sunt!... sigur!... Adu-mi jacheta!

Pe cât îşi aducea mai limpede aminte domnul Lefter, pe atât madam' Popescu se turbura, se roşea, se 'ngălbenea...

— Care jachetă? întreabă ea aiurită, ca de pe altă lume.

— A cenuşie.

— Leftere! zice femeea punând mâna la sânul stâng, ca şi cum ar fi simţit un junghiu grozav.

— Ce?

— Am... dat-o.

— Ce ai dat?

— Jacheta!

— Care jachetă?

— A cenuşie!

— Cui?

— N'ai spus tu că n'o mai porţi?

— Cui? cui ai dat-o, nenorocito!

— La o chivuţă.

— Pentru ce?

— Pe farfurii.

— Când?

— Alaltăieri...

— Alaltăieri!... fără s'o cauţi p'în buzunare!

— Am căutat-o, răspunde femeea îngrozită de vina ei; nu era nimic.

— Taci! strigă crunt d-l Lefter... Pe câte farfurii ai dat-o?

— Pe zece... Destul m'am tocmit: n'a vrut să-mi dea o duzină întreagă, răspunde ea fără să mai ştie ce spune.

— Unde sunt farfuriile?... Voiu să văz farfuriile! Adu farfuriile! porunceşte straşnic d-l Lefter.

Consoarta sa, fără să mai zică o vorbă, se supune; i le aduce şi le pune pe masă. Frumoase farfurii! cu chenar dublu, unul conabiu lat pe muche, şi altul pembé îngust pe buză. D. Lefter ia una ş'o sună — porţălan.

— Bravo! bun gust ai! zice rânjind sardonic.

Şi, pac! trânteşte una jos... ţăndări! şi pe urmă, paf! alta asemenea.

— Leftere!

— Aşa sunt eu, galant, cocoană! când am chef, sparg: sparg, cocoană, când am chef, farfurii de câte zece mii de franci una! sparg, mă 'nţelegi, sparg al dracului!

Şi iar pac! paf! până la a din urmă, pe când cocoana se scutură la fiecare, parcă ar arde-o cu un biciu de foc. După ce le isprăveşte pe toate, d. Popescu îşi scoate batista, îşi şterge sudoarea frunţii şi se aşează grav pe scaun, apoi, cu tonul sever, dar calm, al judecătorului ne'nduplecat către criminalul care-i stă de faţă 'n picioare:

— La care chivuţă? o ştii?

— La Ţâca, aia tânără frumoasă, care vine totdeauna pe aici, răspunde vinovata, plângând cu inima frântă de târzie căinţă.

— Ştii unde se află această chivuţă?

— Zice că stă tocmai la margine, în mahalaua Farfurigiilor.

— Destul, nenorocito!

Peste un ceas, pe 'nserate, o birje trece în goana mare prin strada Emancipării din Farfurigii: pe capră, alături cu birjarul, un sergent; în fund, d. Lefter şi d. căpitan Pandele; iar, dinainte, încă un sergent şi d. comisar al secţiei respective, Turtureanu, deja cointeresat cu cinci

la sută asupra câştigului — se 'nţelege, câştig, dacă se vor găsi cele două bilete. Comisarul ştie unde stă chivuţa Ţâca.

Birja, trecând din greu prin noroiu, se opreşte în sfârşit în apropierea unei cocioabe de pământ, care şade singuratică într'un peş, pe un maidan. Comisarul postează pe sergenţi, pitulaţi, în dosul cocioabei, după regula strategică consacrată la călcări de vizuini; le face semnul clasic al lui Harpocrates, ş'apoi trece, urmat de d-l căpitan şi de d-l Popescu, să bată la uşă... O fetică sdrenţuită vine să deschiză. In săliţa luminată de pălpăiala a câţiva tăciuni de pe vatră, miroase straşnic a carne cu prune: o ţigancă bătrână pregăteşte de cină. Toţi trei vizitatorii se dau înapoi pe prispă punându-şi mâna la nas.

— Unde-i mă-ta, fa? întreabă d-l comisar.

— Trebue să vie acuma, zice copila uitându-se sperios cu ochii ei mari la cei trei domni.

— Aprinde-un muc de lumânare şi hai de ne du în odaie, s'o aşteptăm.

Fata stă la 'ndoială.

— Haide! se răsteşte d. Turtureanu... şi toţi trei intră, împingând pe fată 'nainte.

— Da' ce e? întreabă bătrâna, ridicându-se dela vatră, unde sta stârcită.

— Avem treabă cu fie-ta, cu Ţâca...

— Lipseşte ceva dintr'o casă... ştie ea ce lipseşte, adaogă d. Lefter.

— Vai de mine! boiarule, zice bătrâna... N'are Ţâca obiceiul... La toate casele boereşti o cunoaşte pe Ţâca... la toate cocoanele mari o ştie pe Ţâca...

— Haide! nu mai lungi vorba, comandă d-l căpitan Pandele, ş'aprinde! cât vrei să mă ţii în picioare?

— Iac'aprinz... Da nu se poate, Ţâca, boiarule! să ferească Dumnezeu! eu, pântru Ţâca, pociu să-mi pui mâna 'n foc pântru Ţâca... Poate, altă chivuţă...

Şi zicând acestea, baba a aprins o lumânare de seu ş'a trecut în odaie, urmată de boeri. Odaea are două paturi, o masă, o laviţă, un scaun şi o sobiţă de tuciu. Pe amândouă paturile, stau grămezi de haine, încălţăminte, pălării,

şaluri purtate, pe sub paturi şi pe laviţă fel de fel de mărfuri de farfurărie şi sticlărie...

La vederea mormanelor de vechituri, d. Lefter tresare; se repede şi 'ncepe să scotocească luând şi examinând pe rând bucăţică cu bucăţică, fir cu fir. Câte reflexiuni ironice, picante, sentimentale, se pot face asupra unei aşa grămezi pestriţe de vechituri, cu privire la zădărnicia lumii trecătoare prin care au trecut şi ele o clipă, nouă, neveştejite! Dar d-l Lefter n'are vreme să filosofeze... el caută... caută mereu... Fatalitate! jacheta cenuşie nu se află. Când gânduri peste gânduri îi clocotesc în cap, iacă-tă şi Ţâca, d'abia ducându-şi coşul plin de vechituri nouă, foarte obosită de alergătura zilei 'ntregi şi flămândă: de departe i s'au umflat nările ca răspuns la chemarea generosului miros de pe vatră.

Cum intră, o înconjură toţi trei musafirii; d. Lefter o ia de pept:

— Unde mi-e jacheta?

— Care jaghetă?

— Jacheta a cenuşie...

— Care jaghetă cenuşie?

— Jacheta cu biletele...

— Care belete, boiarule?

— Te faci că nu ştii, gaşperiţă!

— Sa ma trasnească Dumnezeu! sa hie al dracului!

— Mai bine, spune drept, zice d-l Turtureanu.

— Dacă spui, ai bacşiş bun, adaugă d-l căpitan Pandele.

— Ce sa spuie boiarule! zice bătrâna apilpisită: ce sa spuie? vai de pacatele noastre, daca nu ştie... auzi colo! ce sa spuie?

— Taci tu! sbiară d. Turtureanu şi-i dă brânci babei cât colo în săliţă.

Baba îşi face cruce, iar copila tremură ca varga lângă vatră, unde prunele sfârâe tare 'n cratiţă.

— Sa n'aibă parte!... dă să zică Ţâca.

— N'ai fost tu, o 'ntrerupe d. Lefter, în strada Pacienţii numărul 13, la madam' Popescu, madam' Lefter Popescu, o damă 'naltă, subţirică, frumoasă, oacheşă, casele ale verzi cu giamlâc, care are o aluniţă cu păr

d'asupra sprâncenii din stânga şi se poartă legată la cap cu roşu?

— Ba, am fost.

— Atunci, de ce minţi?

— Ba, nu minţ, boiarule; am fost. Ei?

— Nu ţi-a dat pe zece farfurii, că n'ai vrut să dai o duzină 'ntreagă, cu chenar conabiu lat pe muche şi altul pembé îngust pe buză, o jachetă cenuşie?

— Ba, mi-a dat.

— Atunci, de ce minţi?

— Nu minte, boiarule! zice bătrâna din săliţă.

— Taci tu!... Unde e jacheta?

— E pa mine... o port pa dedesubt.

— Ca să nu te prinz!

— Ba, sa hie al dracului care n'o poartă de frig... Sunt borţoasă, boiarule... alerg toată zâulica pân zloată — bogdaproste, îmi ţâne cald la pântece şi la şale.

— Desbracă-te, porunceşte d-l Lefter.

— Iaca...

Şi Ţâca începe a-şi lăpăda ţoalele de pe ea. Tocmai dedesubt de tot, peste cămaşe, se vede jacheta cenuşie. D-l Lefter repede o caută 'n buzunarul dela piept; chivuţa se strâmbă, că se gâdilă la sân. In buzunar, nimic; dar în fund are o descusătură... de sigur o fi căzut în căptuşeală. Ţâca scoate jacheta şi o dă d-lui Lefter, care o descoase cu briceagul din toate tighelurile... In căptuşeală, nimic şi iar nimic.

— Ce mi-ai făcut biletele? răcneşte îngrozitor cu pumnii 'ncleştaţi d-l Lefter, pe când ceilalţi doi o strâng de aproape într'un colţ.

— Care belete? sbiară şi chivuţa ca o nebună; ş'apoi, schimbând tonul, strigă tare către baba din săliţă în ţigăneşte: « Săi, că se sfarojesc prunele de tot! »

— Ce ai spus pe ţigăneşte? urlă d-l Lefter.

— Haoleu! încep să se bocească baba şi copila, ce năpaste a fost să cază pe noi!

— Să-mi scoţi biletele! scrâşneşte d-l Lefter; să-mi scoţi biletele, hoaţo! că te omor, mă 'nţelegi? te omor!

Şi-i trage Ţâchii o palmă, s'o năucească. Atunci, toate

trei femeile se pornesc pe ragete, să crezi că s'a aprins o cuşcă cu pantere. D. Turtureanu dă 'ntr'o parte pe d. Lefter şi cu gravitate:

— Las'o, mă rog... Las' că spun dumnealor la secţie. Apoi iese 'n uşă, dă un ţignal; sergenţii răsar ca din pământ, şi haide! le-au pornit pe nemâncate...

Toată arta d-lui Turtureanu a rămas infructuoasă... Femeile nu ştiau nimic despre bilete... Cu tot zelul său, nu putuse depăşi limitele prudenţii; de aceea, el spunea seara la berărie d-lui Lefter şi căpitanului:

— Cu baba şi cu fata, dé! merge să le mursici mai sdravăn; dar cu Ţâca, nu prea, fiindcă, e, pardon, în poziţie; dacă se întâmplă la secret vreun avort... Nu ştii dumneata? Astăzi nu mai poţi conta pe inferiori... şi nici pe superiori! S'aude... Gazetele atât aşteaptă ca să ne persecute... Dar îţi spun eu că nu e! Biletele n'au fost în jachetă; pot face prinsoare pe ce pofteşti... Să vezi când ţi-o mai trece niţel asta... cum să zic? amorul-propriu, — aşa e tot omul la 'nceput când îi vine o surpriză de aşa un câştig,— să vezi, ai să dai peste ele acasă.

D-l Lefter susţine că Ţâca i-a furat biletele — chivuţele şi jidanii nu sunt proşti: când cumpără haine vechi, le purică pân toate 'ndoiturile.

— Ia, dă-mi-le, mă 'nţelegi, la discreţie, să stau eu cu dumnealor în *tête-à-tête* la secret... Să vezi cum scot biletele...

Şi zicând aceasta, se uită cruciş fioros şi scrâşneşte din dinţi.

D-l Turtureanu răspunde făcând teorii asupra instrucţiunii criminale pe temeiul îndelungatei d-sale experienţe în serviciul siguranţei publice. Aşa, femeile rabdă mai mult, sunt mai piloase decât bărbaţii. Dintre bărbaţi, bulgarii întrec pe toţi la răbdare; mai puţin ca toţi rabdă ţiganii, şi ţigancele mai puţin decât toate: cum le strângi puţin în corset, «stai ca spui, mânca-te-aş!»

De aceea le slăbise pe chivuţe, lăsându-le însă tot la secret nemâncate, să se mai gândească — poate!... dar nu-i vine să crează.

Pe când vorbeşte d. Turtureanu, d. căpitan Pandele ceteşte gazeta de seară, iar d-l Lefter ascultă dus pe gânduri. La un moment, d. Popescu se face palid: un domn a intrat în berărie şi trece pe lângă masa lor către fund. Este şeful său dela minister, un tip foarte posomorît şi din cale afară aspru. D. Lefter se scoală şi salută; şeful d'abia moţăe din cap şi se aşează la o masă puţin mai departe.

— Uite, zice d. căpitan şi arată şi celorlalţi gazeta care scrie:

« Precum se ştie, cele două mari lotării s'au tras zilele trecute. Numerele care au câştigat loturile cele mari, de câte 50.000 lei sunt: la Constanţa-Universitate, 076.384; — la Bucureşti-Astronomie, 109.520.

Un lucru curios însă; până acuma, fericiţii posesori ai numerelor câştigătoare nu s'au prezentat să-şi reclame dreptul. Pentru numeroşii noştri cetitori şi gentilele noastre cetitoare, în rândurile cărora am dori din suflet să se afle câştigătorii, amintim că, după şase luni dela trageri, nu se mai poate sub nici un cuvânt reclama vreun câştig. Sumele nereclamate până la termenul fatal trec de drept la fondurile societăţilor respective ».

Cu tot respectul ce i-l insufla d-lui Lefter şeful său, care-l ochia pe sub sprâncene din când în când cu privirea plină de mustrare — adică: « Dumneata ne tragi pe sfoară; scrii că eşti bolnav, ca să-mi lipseşti dela datorie, şi pe urmă-mi baţi berăriile... Bravo! » — cu tot respectul acela foarte legitim, d-l Popescu nu se putu stăpâni la propoziţia finală din notiţa gazetei, şi isbucni într'un hohot de râs, un râs vânăt:

— Hahaha! să ştii, nene Turturene, că le găsim tocma a doua zi după termen... Imi cunosc eu norocul... Hahaha!

Râsul şi vorbele acestea au făcut pe d. căpitan Pandele să sară din loc. El, care până aci păstrase o atitudine calmă, mai presus de orice laudă, a trebuit în sfârşit şi el să izbucnească... Imputări amare de neglijenţă, de indiferenţă, de imprudenţă! Când are cineva hârtii de valoare aşa de mare, nu le lasă să se târâie astfel de colo

până colo... Trebue să fie cineva prea sec! Aşa trebue să paţi când faci afaceri de o sută de mii de franci cu un zevzec! şcl.... Şi asupra acestora d-l căpitan pleacă, spumând şi înjurând ca un grad inferior. D. Lefter parcă n'a auzit nimic; bate toba încetinel cu deştele pe marmura mesii.

Peste câteva momente, domnul şef, care a plătit paharul său de bere, se scoală şi, trecând spre uşă pe lângă masă, zice:

— Domnule Popescu, dacă dumneata nu mai vrei să vii la serviciu, atunci, te rog, cel puţin trimite mâine cheia sertarului, unde ai acte publice în întârziere.

— Am fost bolnav, domnule şef.

— Mofturi!...

— Parol, domnule şef; mâine viu negreşit.

— Te rog! zise scurt şi apăsat şeful şi pleacă fără să salute.

D. Turtureanu se uită la ceas... Târziu! Trebue să meargă la serviciul de noapte: peste un ceas trece inspectorul pe la secţie. Pleacă; d. Lefter pleacă după el. Se aruncă într'o birjă; d. Lefter se aruncă după el.

— Merg şi eu la secţie, nene Turturene, s'o mai văz pe hoaţa!

D. Turtureanu se 'nvoeşte numai după ce amicul îşi dă cuvântul solemn de onoare că n'are să mai fie violent, n'are să mai facă nimic femeilor arestate. Pe drum, d. Popescu promite amicului său să-i ridice partea din câştig dela cinci la zece la sută, dacă se găsesc biletele.

— Pe viitorul şi pe onoarea mea! nene Turturene!

Au sosit... Nenorocire!... Inspectorul trecuse pe la secţie adineaori; cercetase la secret, notase ceva, foarte supărat, în portofel, şi liberase pe cele trei femei, îmbunându-le cu vorbe blânde.

— De mare belea mi se pare că m'ai dat, nene Popescule, cu ipohondriile dumitale! a zis d-l comisar.

D. Lefter atunci a 'nceput să se vaite.

— Prin urmare, care va să zică, dacă nici dv., poliţia, nu ne protejaţi contra bandiţilor, atunci, mă rog, ce mai rămâne? Am înţeles, care va să zică, cum merge chestia!

Nu vă săturaţi nici cu zece la sută? Cât vreţi, cât poftiţi, domnule? şaptezeci? nouăzeci? sută la sută?

Şi apoi o cascadă, un torent de invective la adresa autorităţii, care e compusă din pungaşi, din zbiri complici cu briganzii! exemplu: d-l inspector care s'a'nvoit cu ţigancele...

— Frumos! sublim! adaogă, după o pauză de resuflu, d-l Popescu, cu un ton de acră ironie.

Ş'apoi, schimbând tonul, cu glasul tunător:

— Ruşine pentru acest început de secol! de trei ori ruşine!

Prudenţa şi amiciţia au oprit pe d. Turtureanu să nu-i dreseze cuvenitul proces-verbal pentru insultă adusă autorităţii în exerciţiul funcţiunii, şi poate că tot i l-ar fi dresat dacă, asupra ultimelor cuvinte d. Lefter n'ar fi ieşit în fuga mare ca un nebun, strigând că se duce să reclame la parchet!

Era cam pe la rândul al treilea al salipgiilor; mijea bine de ziuă, când d-l Lefter, după ce rătăcise atâta vreme prin mahalale, ajunse în sfârşit în maidanul din strada Emancipării, în faţa cocioabei, de unde ridicaseră aseară pe cele trei chivuţe...

Poate... poate că rugămintea să birue ce n'a putut birui violenţa... şi d-l Popescu bate cu sfială la uşa sărmanei locuinţe... Nici un răspuns... Mai bate odată, tot aşa de discret... Acelaşi rezultat... Să bată mai cu inimă!... Dar mai multă inimă n'are... Se apropie în vârful galoşilor de ferestruică şi ascultă ce să fie înăuntru... In tăcerea dimineţii umede şi neguroase, se aud bine horcăeli... Femeile, sdrobite de împrejurările prin care trecuseră, dormeau duse.

D. Lefter şezu pe marginea de lemn a prispei şi aprinse o ţigaretă... Şezu cât şezu aşa, meditând un discurs bine simţit pentru a convinge pe chivuţe că nişte femei muncitoare pot câştiga o avere într'un chip onorabil, fără să caute a ruina pe un om, dela casa căruia au câştigat totdeauna o bucăţică de pâne... Ar fi păcat! şi mai la urmă, el a dat de ştire: biletele sunt anulate; dar zece, cincisprezece la sută, da! o avere necalculabilă,

care le pică din cer: bogate, independente şi... oneste, şcl....

Deodată, se aude sgomot uşor în casă... In sfârşit, s'au deşteptat... Musafirul se scoală 'n picioare, tuşeşte şi pune mâna pe bordul pălăriei. In acelaşi moment uşa se deschide şi se arată 'n prag chipul neţesălat al fetei:

— Haoleu, mamă! săriţi! c'a venit hăla iar!

Femeile sar degrab:

— Iar ai venit, nebunele? ţipă Ţâca.

— Ai venit iar la belete, ai? urlă bătrâna.

Şi, până să n'apuce d-l Popescu să salute măcar, se pomeneşte fleaşc! drept în ochi, o strachină cu prune sleite:

— Na belete!

— Sa pui sa ne omoare, nevinovate, la poliţie, ai? oţule!

Şi după ce i-au luat văzul, trage-i, pumni, palme, şi pe urmă care cu ce apucă, baba cu o cratiţă, fata cu o scurtătură de lemn şi femeea cu un târn, şi dă-l tava pân noroiu:

— Na belete! na belete!! na belete!!!

Când au ostenit bine chivuţele, a plecat şi d-l Lefter destul de ostenit şi dumnealui dar repede, şi cu capul gol, de degrab ce-i era, — şi chivuţele după el:

— Hò! Hò! nu mai vrei belete? sa mai vii la belete! hò! oarrba!

Pe la şeapte şi jumătate d. Popescu era acasă. Consoarta sa nu dormise toată noaptea de grije. Cocoana, văzând halul omului, s'a pornit pe plâns... De cu seara venise un prieten dela minister şi lăsase o scrisoare...

O ceteşte:

« Dragă Leftere,

« Astăzi, când am plecat dela canţilerie, d. Georgescu, şeful, mi-a zis să te anunţ că, dacă mâne nu vii la serviciu, poţi să nu mai vii deloc, căci face raport de destituire şi pune să spargă broasca sertarului tău, unde ai încuiat dosarul cu afacerea Goldstein. Au venit astăzi trei deputaţi şi au făcut gură că se trăgănează lucrările.

De mâne, începem pe cât o ţine Camera, canţileria la 8 dim. Te rog, în interesul tău, vino negreşit. Şeful e turbat rău.

Al tău fidel amic,
Mitică. »

La opt şi cinci, d-l Lefter, spălat şi premenit, sue treptele ministerului. Intreabă pe aprod:

— Şeful a venit?

— Acuşica, răspunde aprodul. A ordonat să mergeţi imediat la dumnealui.

D-l Popescu grăbeşte şi intră foarte umilit. Şeful, care se plimbă de colo până colo, cu mâinile în buzunar, cum îl vede, se opreşte:

— Ai venit, domnule?

— Da, domnule Georgescu...

— Aici nu sunt domnul Georgescu, domnule! aici sunt domnul şef... Să-mi aduci la moment dosarul afacerei Goldstein... şi aldată, să ştii că te dau afară! Statul nu plăteşte impiegaţii, ca să facă beţii noaptea şi ziua să zacă — uite ce prăpădit eşti! — în loc să vie la datorie... M'ai auzit?... Mergi de-mi adu dosarul!

Impiegatul iese împleticindu-se. Se duce la masa lui de lucru, descue sertarul şi apucă nervos un vraf de hârtii. Când dă să pună vraful pe masă, scapă pântre deşte jos o hârtiuţă mică îndoită. S'apleacă — o ridică — o priveşte lung — dă un ţipăt...

Toţi zeii! toţi au murit! toţi mor! numai Norocul trăeşte şi va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca şi el!... Sunt aci!... aci biletele!... aci era soarele strălucitor căutat atâta timp orbeşte pe 'ntunerec!

D. Lefter e liniştit — acea linişte a mării, care înţelenită în fine, vrea să se odihnească după sbuciumul unui năprasnic uragan: faţa ei este senină, fără creţ, pe când în fundu-i zac atâtea sfărâmături de corăbii înghiţite pe deapururi înainte de a fi putut ajunge la liman!

El ascunde 'n sân, între flanelă şi piele, într'un plic de pânză, cele două bucăţele de hârtie tipărite conabiu, ca muchea unor farfurii pierdute pe veci. Surâzând de această reminiscenţă vizuală, se încheie la jiletcă fără pripă, se

aşează bine în jeţul său de muşama şi aşterne cu mână sigură, pe o coală de hârtie ministerială, următoarea compoziţie, care, sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie:

« Domnule Ministru,

« Sănătatea mea prea delicată nu-mi permite să mai suport asprimile de tot felul ale serviciului.

« Vă rog dar respectuos să binevoiţi a-mi primi demisia din postul ce ocup la acest onor. minister.

« Binevoiţi etc.

Eleutheriu Poppescu ».

Ia apoi dosarul şi demisia şi intră hotărît la şeful, care lucrează cu nasul vârît în hârtii:

— Domnule şef, iată dosarul Goldstein.

— Bine, răspunde superiorul fără să ridice capul. Lasă-l aici.

— Şi mai iată, « domnule Georgescu », vă rog foarte mult, şi demisia mea.

— Bine... Las'o aici.

— Vă salut.

— Bine... Du-te.

După zece minute, omul care a scuturat în fine jugul nesuferitei robii, intră la bancherul unde au fost depuse biletele *en gros*.

— Mă rog, unde se'ncasează câştigurile dela lotăriile care s'au tras alaltăeri?

— Fondul e depus la casa de depuneri, dar poate cineva să le 'ncaseze şi prin noi. Aveţi vreun bilet câştigător?

— Am... două câştigătoare, răspunde fără afectare d. Popescu, şi arată de departe biletele, ţinându-le graţios între două degete.

— Sunt câştiguri mari?

— Măricele... Am amândouă câştigurile mari!

Bancherul deschide nişte ochi plini de admiraţie şi zice, dând să ia biletele:

— Daţi-mi voe, mă rog.

Dar d. Lefter retrage încetinel mâna, desdoeşte biletele şi întreabă:

— N'aveţi listele oficiale?

— Ba da. Iată-le.

— Mă rog, zice d. Lefter cu vorbă răspicată, avem odată: zero-şapte-zeci-şi-şase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-şi patru la Universitate-Constanţa.

— Nu, răspunde bancherul: una-sută-şi-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci.

— Dă-mi voe, nu mă 'ncurca: una-sută-şi-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci Bucureşti-Astronomie.

— Ba, pardon, zice bancherul... Bucureşti-Astronomie zero-şàpte-zeci-şi-şase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-şi-patru.

D. Lefter nu-şi dă seama bine de ce, dar simte o sfârşeală, şi cade, alb ca porţălanul, pe un scaun lângă cantor, întinzând machinal mâna cu biletele. Bancherul le ia; se uită bine la liste, la bilete, la posesorul lor, şi, zâmbind şi el fără afectare, zice d-lui Lefter, care ascultă stupid:

— Uite ce e, stimabile: v'aţi înşelat... şi iacă de unde provine... Dumneata ai... Ciudat lucru, ce-i drept... Cum s'a întâmplat!.. Al dracului!.. Dumneata ai la una tocmai numărul care a câştigat la cealaltă şi...

— Şi... ce?

— ...şi vice-versa.

Cum aude cuvântul vice-versa, d. Lefter se face vânăt ca ficatul şi se ridică isbucnind cu o volubilitate supremă:

— Vice-versa! Nu se poate, domnule! peste poate! Vice-versa! Asta-i şarlatanie, mă 'nţelegi! Vă 'nvăţ eu minte pe d-voastră să umblaţi d'acu 'ncolo cu infamii, şi să vă bateţi joc de oameni, fiindcă este o exploatare şi nu vă mai săturaţi ca vampirii, pierzând toată sudoarea fiecare om onest, deoarece se 'ncrede orbeşte 'n mofturile d-voastră şi cu tripotajuri ovreieşti de bursă, care suntem noi proşti şi nu ne 'nvăţăm odată minte ca să venim, mă 'nţelegi, şi să ne revoltăm... da! să ne revoltăm! Aşa să ştiţi: proşti! proşti! proşti!

Ş'a 'nceput să se jelească, să se bată cu palmele peste ochi şi cu pumnii în cap şi să tropăe din picioare, făcând aşa un tărăboiu, încât a trebuit bancherul să ceară ajutorul forţei publice ca să scape de d. Lefter...

Dacă aş fi unul din acei autori cari se respectă şi sunt foarte respectaţi, aş încheia povestirea mea astfel...

... Au trecut mulţi ani la mijloc.

Intr'un târziu, cine vizita mănăstirea Ţigăneşti, putea vedea acolo o maică bătrână, oacheşe, înaltă şi uscată ca o sfântă, cu o aluniţă mare păroasă d'asupra sprâncenei din stânga şi cu privirea extatică. Ea nu scotea un cuvânt, nu voia să răspunză la nici o întrebare; nu făcea nici un rău, era dimpotrivă foarte blândă. O singură apucătură denunţa oarecum că, sub fruntea ei senină, clipea o minte cu reazimul desrădăcinat: toată ziulica, maica Elefteria culegea, te miri pe unde le mai găsea, cioburi de străchini, pe care le ascundea cu scumpătate în scunda ei chiliuţă.

Tot într'un timp, colo departe, în haosul sgomotos al Bucureştilor, trecătorii puteau vedea un moşneag micuţ, intrat la apă şi scofâlcit, plimbându-se liniştit, cu acea linişte a mării, care, potolită în sfârşit, vrea să se odihnească după sbuciumul unui năprasnic uragan. Bătrânul se plimba regulat, — dimineaţa, de colo până colo pe dinaintea Universităţii — seara, cum răsăreau astrii, de jur împrejurul Observatorului pompierilor dela bifurcarea bulevardului Pake, — şoptind mereu, cu un glas blajin, acelaşi cuvânt: «Vice-versa!... da, vice-versa!...» — cuvânt vag ca şi vagul vastei mări, care sub faţa-i fără creţ, ascunde 'n tainicele-i adâncuri stâncoase cine ştie câte corăbii, sdrobite înainte de a fi ajuns la liman, deapururi pierdute!

Dar... findcă nu sunt dintre acei autori, prefer să vă spun drept: după scandalul dela bancher, nu ştiu ce s'a mai întâmplat cu eroul meu şi cu madam Popescu.

ÎN VREME DE RĂSBOIU

I

In sfârşit ceata de tâlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vreo câţi-va voinici, spoiţi cu cărbuni pe ochi, foarte 'ndrăsneţi şi foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare. Intâi începuseră cu hoţia de cai; apoi o călcare, două cu casne; pe urmă omoruri. Intre altele făcuseră acum în urmă o vizită despre ziuă lui Popa Iancu din Podeni.

Popa era un om cu dare de mână, rămas văduv, deşi foarte tânăr, trăia cu maică-sa. Ii mergeau treburile cât se poate de bine. In timp de un an şi jumătate, cumpărase două sfori de moşie, ridicase un han şi o pereche de case de piatră; vite multe, oi, cinci cai, şi mai avea, se zice, şi bănet. Astea băteau la ochi, toată lumea credea că popa găsise vreo comoară. La aşa stare, trebuia se'nţelege, să se oprească ochii tâlharilor.

Intr'o seară părintele Iancu, a făcut prostia să rămână acasă singur de tot: pe bătrână a trimis-o cu trăsura la târg, cu un băiat; pe un argat l-a mânat la câmp, pe alţi doi, cu carele, după lemne la pădure. După miezul nopţii, iacă-te oaspeţii negri: l-au legat, l-au schingiuit şi i-au luat o groază de bani. Norocul bătrânei că lipsea; făcea poate greşala să ţipe, şi tâlharii o omorau, cum s'a şi întâmplat în altă parte cu o babă, peste câteva zile.

De mirare însă un lucru — popa avea un buestraş minunat şi două iepe de prăsilă: nu i le-au luat. Dar ceva şi mai curios — câinii din curte, nişte dulăi ca nişte fiare, nu dedeseră măcar semn de viaţă! Hoţii au fel de fel de

meşteşuguri ca să adoarmă câinii cei mai sălbatici; le dă, pesemne, un fel de mâncare descântată, ori cine ştie ce.

Pe preot l-au găsit a doua zi într'un târziu legat butuc, cu muşchii curmaţi de strânsura frânghiilor, cu căluşu 'n gură, d'abia mai putând geme. L-au deslegat degrabă, şi bietul om a povestit, gâfâind şi cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.

Nu trecură două săptămâni şi se auzi de altă călcare — aceea, în adevăr, spăimântătoare.

Arendaşul dela Dărmăneşti a fost călcat de cu seara. Omul trăia acolo cu o rudă bătrână, o babă, care-i îngrijia de casă. Baba a făcut neghiobia să ţipe, şi arendaşul şi mai neghiob a tras cu revolverul. Atâta le-a trebuit! I-au chinuit, i-au ferăstrăit până i-au dat gata. Nu se putea şti cât jefuiseră, de sigur fusese o sumă însemnată — arendaşul vânduse de curând o cătăţime mare de bucate.

Dar însfârşit fărădelegea asta fusese cea din urmă. Oamenii spoiţi cu negru căzură în lanţurile justiţiei az-noapte, tocmai când se porneau la o nouă ispravă. Vestea aceasta se împrăştiase într'o clipă ca o lumină liniştitoare peste câte trele hotarele bântuite.

Către seară se întorcea acasă, călare pe buestraşul lui, popa Iancu. Şi calul şi omul erau sdrobiţi de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie, — vin-dea vite şi cumpăra porci. Pe unde umblase n'aflase nimica de prinderea tâlharilor. Maică-sa îl aştepta cu masa; fiul n'avea poftă de mâncare; îi era de grabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, frate-său mai mare.

Hangiul era foarte mulţumit: om cu dare de mână, cu han în drum — mare greutate i se luase de pe suflet. Câte nopţi nu dormise el o clipă măcar cum se cade, trăgând cu urechea şi aşteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! negreşit trebuia să-i vie şi lui rândul odată şi-odată.

Preotul intră în cărciumă, tocmai când d-l Stavrache se pregătea să'nchiză.

— Neică, zise el privind ciudat şi sperios în toate părţile, aş vrea să-ţi spui ceva numaidecât.

— Ce?

— Ai să vezi. Inchide şi aide'n odaie amândoi... am venit la d-ta ca la un duhovnic...

După aerul şi tonul tânărului, fratele mai mare nu ştia ce să crează; totuşi înţelese că preotul avea lucruri serioase de spus. Trimise pe slugi şi pe femee să se culce, închise obloanele prăvăliei şi poarta hanului, şi, după ce toată lumea se linişti, intră în odăiţă unde-l aştepta popa trăgând tutun şi oftând greu.

— Ce e, mă?

— Am venit la d-ta ca la un duhovnic... N'aude nimeni?

— Aş! cine s'auză?

— Neică Stavrache, zise popa înecat, m'am nenorocit!

— De ce?

Popa a 'nceput să plângă cu hohot şi să se bată cu pumnii în cap. Neica Stavrache nu înţelegea deloc.

— Ce să mă fac?... ce să mă fac, neică?... spune d-ta, că mi-eşti frate mai mare...

Ce avea preotul pe suflet? Ce să aibă? Lucru greu de 'nţeles, fireşte; aşa de greu că d-l Stavrache, mai întâi, nici n'a voit să crează.

Cum s'a putut? Omul cu greutate, proprietarul cu atâtea acareturi şi cuprins, mai bogat decât multă lume dinprejur! — frate-său! preotul — să fi fost capul bandei de tâlhari! Şi cu toate astea era adevărat. Dracu-l împinsese! Şi nenorocitul îşi povesti din fir în păr toate isprăvile. Călcarea dela el fusese un marafet ca să adoarmă bănuelile. Cu câteva zile înainte, un notar de sat — era cam beat — duşman vechi al popii, întâlnindu-l la un han pe drum, i-a zis: « Bun buestraş ai, părinte! ăsta nu mai e cal de popă, e cal haiducesc, să lase toate poterile 'n urmă! » şi pe urmă: « Bine'ţi merge, părinţele! mai cumpăraşi o sfoară de moşie! Cum de nu ţi-e teamă să te calce tâlharii! pe semne că eşti dres! ».

Neica Stavrache ascultă în sfârşit şi povestirea isprăvii din urmă dela arendaşul Dărmăneştilor... Dar nu popa îl omorâse; el luptase cât putuse să-i oprească dela aşa crudă faptă; ce era să le faci însă? erau îndârjiţi: baba

ţipa şi arendaşul a tras cu arma — numai era chip să stăpâneşti pe băeţi.

Popa scăpase din cursa întinsă la capătul pădurii numai prin întâmplare: aminteri puneau mâna poteraşii şi pe el... Dar toţi cetaşii sunt prinşi... Or să-i pună la casne... ei au să spună tot... tot... Or să pună mâna şi pe el. Şi popa, apucat de cutremur, îşi smulgea părul din cap.

— Ce-i de făcut, neică Stavrache? scapă-mă!

— Cum?... Nenorocitule! să fugi! să piei! să te 'neci mai bine decât să pue mâna pe tine! în fundul ocnei îţi putrezesc oasele.

Pe când vorbea d-l Stavrache, deodată s'aud afară sgomot, strigăte şi bătăi puternice în obloanele prăvăliei. Amândoi rămân încremeniţi.

— Nu deschide! zice popa scoţând un revolver de sub anteriu.

Dar bubuiturile se 'ndesesc, — sunt oameni mulţi afară. D-l Stavrache, fără să mai asculte de stăruinţele popii, care tremură ca varga, îl împinge cât colo şi trece 'n prăvălie. Trăgând bine cu urechia, hangiul înţelege că are face cu o lume veselă: o ceată de rău făcători e mult mai serioasă şi mai tăcută; nu râde şi nu chiueşte aşa cu chef pe la miezul nopţii. Şi d-l Stavrache a ghicit bine. Strigând: « Numaidecât! » aprinde lampa şi merge să deschiză.

In adevăr, sunt vreo douăzeci de voluntari tineri, clae peste grămadă, în câteva trăsuri, conduşi de un ofiţer şi doi sergenţi rezervişti către Dunăre — la răsboi. Poposesc două-trei ceasuri aci, să odihnească şi caii; despre ziuă or să se pornească; trebue s'apuce trenul militar care trece dimineaţa la staţia cea mai apropiată — cale de vreo patruzeci de chilometri. Sunt muşterii buni, băeţi cu dare de mână, şi cântă, şi râd, şi fac fel de fel de nebunii.

D-l Stavrache face tot ce poate ca să 'ndatoreze pe bravii tineri. După ce au băut binişor, se aştern unul lângă altul, ticsiţi în cele două odăi mai mari ale hanului. Foarte obosiţi, tinerii fără grije dorm buştean. Hangiul, posomorât, stă câteva minute la gânduri adânci; dar deodată faţa i se luminează: înăuntrul frunţii a scânteiat

o mare inspiraţie. Omul trece repede în odaia unde îl aşteaptă cu atâta nerăbdare cainicul.

Ce şi-au vorbit cei doi fraţi nu se poate spune, atât de încet şi de discret şi-au şoptit. E destul a arăta numai ce au făcut. Preotul Iancu s'a aşezat pe scaun în mijlocul odăiţii. D-l Stavrache a luat o pereche de foarfece şi a început să-i reteze pletele; apoi tot mai scurt şi mai scurt, unde mai bine, unde mai cu scări, l-a tuns la piele, muscăleşte. Apoi i-a tuns scurt barba, i-a săpunit-o bine şi la urmă i-a ras-o cu perdaf. Toate astea foarte degrabă.

La patru despre ziuă, voluntarii s'au deşteptat, s'au pus la rând şi s'au numărat. D-l Stavrache le-a făcut socoteala a încasat suma de douăzeci şi cinci de lei şi, mulţumindu-le, le-a zis:

— Uite ce e... e aci un tânăr care ar vrea să meargă şi el volintir cu d-voastră... Il primiţi?

— E vârstnic?...

— Da.

— Are părinţi? ori copii?

— N'are nimic.

— Are formele gata? a întrebat ofiţerul.

— Forme n'are; dar... să le faceţi d-voastră.

— Asta nu se poate; trebue să se prezinte la divizie.

— Da' nu s'ar putea să-l luaţi cu d-voastră şi să-şi facă formele acolo unde vă duceţi?

— Ba... s'ar putea.

— Atunci...

Şi d-l Stavrache aduse în faţa camarazilor pe *domnul* Iancu Georgescu — un tânăr foarte voinic, frumos şi curat, ras proaspăt — o înfăţişare demnă şi severă. Camarazii l-au salutat cu un «ura» puternic de s'a cutremurat hanul, şi d-l Iancu Georgescu, după ce s'a sărutat de multe ori cu neica Stavrache a pornit cu vesela bandă, fără să se mai uite înapoi.

* * *

De mult nu se mai pomenea acum în sat de preotul Iancu... Se 'necase? îl răpusese cineva? Nici urmă nu

lăsase, par'că intrase'n pământ. In locul lui se orânduise alt preot; nu-l putuseră aştepta oamenii cât lumea; nu putea rămânea sat de creştini fără liturghie.

Când d-l Stavrache se întorcea dela parastasul de nouă zile al maică-sii, pe la începutul lui Dechemvrie — (bătrâna, după ce zăcuse de inimă-rea vreo câteva săptămâni, murise, dimineaţa, la 28 Noemvrie) — se 'ntâlni cu factorul rural... O scrisoare cu timbrul dela Turnu-Măgurele şi cu data din ajunul morţii bătrânii. Neica Stavrache a cunoscut slova. Repede omul, deprins a nu mai aştepta zadarnic veşti dela acela pe care-l credea pierdut deabinele, se închise în odăiţă şi desfăcu nervos plicul:

« Iubite neică, mai întâi nu lipsesc a cerceta despre scumpa d-voastră sănătate, a dumitale şi a maichii »...

D-l Stavrache îşi şterse ochii cu colţul şorţului şi, foarte înduioşat, urmă semnele pe petecul de hârtie, sosit de aşa de departe ca să aducă în liniştitul sat un fel de răsunet al sbuciumului din locurile răsboiului. Fugarul era dinaintea Plevnei. Se bătuse cu mare curaj şi cu mult noroc în trei rânduri; luase un steag dela inamic, într'o încăerare unde ai noştri erau aproape sdrobiţi; fusese numit sergent pe câmpul de onoare, căpătând « Virtutea militară » şi o decoraţie rusească. In curând Plevna era să fie atacată cu toată puterea armatelor aliate.

Curios lucru! Cine ar fi văzut figura lui neica Stavrache, presupunând că acela ar fi fost un om deprins să descifreze înţelesuri din chipurile omeneşti, ar fi rămas în mirare pricepând bine că în sufletul fratelui mai mare nu se petrecea nimic analog cu bucuria la cetirea veştilor despre succesul de bravură al răspopitului.

Hangiul mototoli hârtia după ce mai privi bine data: în adevăr, scrisoarea era expeduită cu trei zile mai'nainte de luarea Plevnei. Dar acuma... Plevna era luată — asta se svonise oficial în toate unghiurile ţării.

Primarul mai ştia, tot din isvor oficial, că voluntarii au să fie liberaţi zilele acestea spre a se întoarce pe la căminuri, fiindcă răsboiul s'a sfârşit.

— Dar... întrebă distrat d-l Stavrache, ce s'o mai fi făcut cu tâlharii prinşi astă primăvară?

Tâlharii fuseseră osândiţi la diferite pedepse şi de sigur erau şi aşezaţi la locurile de muncă.

— Care va să zică, clipi gândul hangiului, nici vorbă n'a fost la judecată despre popa, despre capul şi gazda tâlharilor. Aoleu! Ce mai judecători!

...Dar o să îndrăsnească să se mai întoarcă?

...Dar dacă îndrăsneşte şi se 'ntoarce?... Atunci, ce-i de făcut?

...Da! dar sergentul se poate întoarce; popa, ba!

...Dar dacă 'i vine aşa o nebuneală sergentului să spuie că el e stăpânul averii, întâmple-se orice s'o întâmpla! că odată a purtat barbă şi plete.

...Da, dar atunci procurorul îl rade şi-l tunde deabinele.

...O veni?... n'o veni?...

Pe când d-l Stavrache îşi ridica aşa de sus interesanta-i clădire de ipoteze, iaca-tă altă scrisoare: e tot dela Turnu-Măgurele — de astădată însă e slovă străină... Slovă străină!... Ei! lucru Dracului!...

«Salutare, domnule Stavrache, n'avem onoare să vă cunoaştem, dar venim să îndeplinim rugămintea unui brav camarad, sublocotenentul Iancu Georgescu, voluntar înaintat din grad în grad în timp de campanie, mort pe câmpul de onoare de trei gloanţe inamice primite în pântece. Am stat la căpătâiul lui plângând până când a închis ochii. Mare păcat că s'a prăpădit aşa viteaz soldat! Un moment nu a arătat laşitate; deşi foarte slăbit de atâta durere şi pierdere de sânge, tot glumea; zâmbind şi-a cântat singur popeşte foarte frumos: vecinica pomenire! apoi ne-a dat adresa dumitale şi ne-a rugat să-ţi scriem negreşit să-l ierţi, fiindcă acuma s'a spălat în sânge, şi să-i spui maică-sii, bătrânii, pe care o cunoşti, să-i poarte regulat de grija sufletului. Pe urmă a 'nceput să aiurească şi s'a sfârşit.

Salutare: sub.-loc. Marin Dobrescu; sergent-major, George Popescu».

D-l Stavrache a plâns mult, mult, sdrobit de trista veste. Dar un bărbat trebue să-şi facă inimă! Nu trebue să se lase copleşit aşa de durere. A strâns bine scrisoarea;

s'a spălat frumos pe ochi; a pus caii la brişcă şi a plecat repede la târg să întrebe pe avocat, cu ce forme intră cineva regulat în stăpânirea averii unui frate bun pierdut, care n'are alt moştenitor.

II

De mult acuma, d-l Stavrache stăpâneşte mirazul rămas dela frate-său, părintele Iancu, de a cărui urmă nu s'a mai putut da şi despre care nici nu se mai pomeneşte.

Avocatul povăţuise destul de limpede pe hangiu... Un om stăpâneşte o avere; cu drept ori fără drept, o stăpâneşte. Câtă vreme nu-l supără nimeni, câtă vreme nu se ridică nici o pretenţie asupră-i, el n'are nevoie să ia nici o măsură legală. Şi mai la urmă situaţia d-lui Stavrache este mai limpede decât a oricărui proprietar.

— Averea a fost a Popii?

— Da, a Popii.

— Făcută de el, din munca lui?...

— Cea mai mare parte.

— Popa are copii?

— N'are.

— Are femeie?

— Nu.

— Are părinţi?

— Nu.

— Mai are alt frate?

— Nici unul, decât pe mine.

— Atunci... stăpâneşte sănătos, a adăogat avocatul, şi dacă te-o supăra cineva, atunci vino la mine... Numai unul singur te-ar putea călca...

— Cine? întrebă d-l Stavrache.

— Popa.

Moştenitorul zâmbi şi cu siguranţă răspunse:

— Aş! nu mai poate călca, săracul!

Apoi, văzând că răspunsul său prea sigur face o impresie ciudată avocatului, se grăbi s'adaoge cu tonul cel mai duios:

— Cine ştie unde s'o fi prăpădit bietul frate-meu; dacă n'a mai venit el la avutul lui de atâta amar de vreme!

Au trecut cinci ani dela răsboi şi nimeni, în adevăr, n'a supărat pe d-l Stavrache, afară decât popa Iancu volintirul, care venea din când în când, de pe altă lume, să tulbure somnul fratelui său. Avocatul avusese dreptate. Singur popa avea dreptul să neliniştească pacinica stăpânire a hangiului.

Dar orice se întâmplă des nu ne mai mişcă; orice minune a treia oară trebue să ni se pară lucru foarte firesc. Pentru aceea, hangiul primi fără multă emoţie vizita înstrăinatului, care venea cine ştie de unde, de departe.

D-l Stavrache sta în odăiţă, căutând să desfacă nişte socoteli încurcate, când intră nenorocitul fugar.

Stins de oboseală, bolnav, cu faţa hiravă, şi cu ochii în fundul capului ca în clipa morţii, ocnaşul era îmbrăcat în haina vărgată dela ocnă, de unde scăpase, ca prin minune, pilindu-şi lanţurile

Umblase prin codri nemâncat; trecuse prăpăstii; haina şi nădragii îi erau numai sdrenţe; opincile sfâşiate; palmele şi tălpile picioarelor şi glesnele pline de sânge. Dar însfârşit, ajunsese la frate-său.

— Ticălosule! strigă d-l Stavrache, ne-ai făcut neamul de râs! Să piei să nu te mai văd! Pleacă! Du-te înapoi de-ţi ispăşeşte păcatele!

Fugarul a plecat oftând şi când a ajuns în prag:

— Nene, zice, fă-ţi pomană, dă'mi o bărdacă de apă.

Atâta a putut să zică şi a picat jos moale ca o cârpă.

Lui d-l Stavrache i s'a făcut milă; s'a repezit să-l ridice ca să-l pue pe pat: nu-l putea lăsa să moară ca un câine. Ocnaşul în lupă cu moartea, s'a agăţat de frate-său cu o mână de gât şi cu alta de braţul stâng. Hangiul a dat atunci să-l salte de jos; a încercat odată, de două, de mai multe ori din răsputeri — degeaba: toate opintelile şi sudorile fuseseră de prisos; trupul greu ca plumbul era peste putinţă de deslipit dela pământ.

Hangiul simţind că se frânge dela mijloc, voi să dea drumul murindului şi să se ridice în picioare ca să răsufle şi să-şi recapete puterile. Dar încercarea aceasta

fu şi mai grea decât cea dintâi: ocnaşul în ceasul morţii, se încleştase cu o putere covârşitoare de gâtul şi de braţul hangiului.

Se opinti încă odată cu supremă energie, ridică dela pământ pe nenorocit; dar acesta fu apucat de un cutremur grozav, se sbătu din toate încheeturile şi, biruind cu greutatea-i de mortăciune, cea din urmă putere de împotrivire a lui Stavrache, îl îngenunchiă, îl trânti jos şi-i puse, ca un luptător teafăr, genunchiul pe piept. Apoi, începu să râză ca un nebun scrâşnind din dinţi şi-i zise:

— Gândeai c'am murit, neică?

A stat mult astfel d-l Stavrache supus sub călcâiul ocnaşului; mult a suferit în ochi rânjeala acelei fiare. Dar când nebunul a voit să-l sugrume, atunci hangiul, smintit şi el de frica morţii, a făcut o săritură desnădăjduită... Ocnaşul a sărit cât colo ca un mototol, a bufnit în uşă, uşa s'a deschis de perete, şi mototolul a pierit în întunerecul nopţii.

D-l Stavrache era'n picioare, în mijlocul odăii, tremurând din toate încheeturile şi făcându-şi cruci peste cruci... Dor de frate — bine; dar urâtă vizită.

Până la ziuă, d-l Stavrache s'a plimbat p'în odae de colo până colo; s'a'nchinat într'una rugându-se fierbinte pentru odihna sufletului răposaţilor, şi a băut mereu rachiu bun, ca să-şi îndepărteze gândurile rele.

A doua zi s'a dus la biserică şi a aprins lumânări pentru sufletele morţilor. Apoi, deşi sdruncinat, şi-a văzut omul de daraveri, mai pe ici, mai pe colea... mai cu seamă şi-a petrecut vremea cu nişte vin care pornise să se turbure şi să se oţetească... acu era limpede ca untdelemnul franţuzesc şi dulce ca mustul năsprit. Toată ziua nu i-a cerut inima nimica; a băut doar două-trei năstrape de zeamă de varză; tocmai în spre seară de tot a gustat niţel peşte sărat cu usturoi şi a băut câteva pahare de vin nou. Pe urmă s'a 'nchinat frumos şi s'a culcat cu gândul la cine ştie ce.

. . . .

Afară plouă măruntel, ploae rece de toamnă, şi boabele de apă prelingându-se de pe streşini şi picând în clipe

ritmate pe fundul unui butoi dogit, lăsat gol într'adins la umezeală, făceau un fel de cântare cu nenumărate şi ciudate înţelesuri. Legănate de mişcarea sunetelor, gândurile omului începură să sfârâe iute în cercuri strâmte, apoi încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol, în cercuri din ce în ce mai largi, şi tot mai domol, şi tot mai larg. Când cercul unui gând ajunse 'n fine aşa de larg încât conştiinţii îi era peste putinţă din centru să-l mai urmărească din ce se tot depărta — omului i se pare c'aude afară un cântec de trâmbiţe... militari, de sigur.

Hangiul ascultă mai bine: cântecul străluceşte din ce în ce mai tare. Se apropie.

D-l Stavrache ese afară pe prispa cârciumii.

E o zi luminoasă de primăvară.

In adevăr sunt nişte militari, o companie care urcă la deal în marş de paradă. Tot satul: oameni, copii, câini fac alai după militari.

Au ajuns în faţa hanului. Căpitanul comandă oprirea pe loc.

Hangiul rămâne trăsnit: Căpitanul!

Căpitanul bagă sabia în teacă şi înaintează către d-l Stavrache; acesta se dă pas cu pas mereu înapoi până în cârciumă, închide repede uşa şi'ncearcă s'o încue; dar până să clipească, uşa sare din ţâţâni, şi căpitanul s'arată 'n prag şi, râzând cu hohot, strigă:

— Gândeai c'am murit, neică?

Stavrache trece'n tindă — căpitanul după el; fuge în odăiţă — degeaba: nesuferita arătare îl urmăreşte de aproape.

Ne mai putând răbda prigonirea, hangiul se repede sălbatec şi apucă de gât pe căpitan; acesta se lasă fără a face o mişcare.

Hangiul se 'ndârjeşte şi-l strânge de gât, îl strânge din ce în ce mai tare: simte cum degetele-i pătrund în muşchii grumazului strivindu-i, afundând beregata, sfărâmând încheetura cerbicii. Dar cu cât strânge mai tare cu atât chipul căpitanului se luminează; cu cât el scrâşneşte, cu atât militarul râde mai sgomotos şi mai vesel. Şi când d-l Stavrache îşi deşcleştează degetele amorţite şi cade pe o laviţă, căpitanul îl întreabă:

— Gândeai c'am murit, neică?

Şi rămase multă vreme în picioare, cu mâinile încrucişate şi cu privirea ţintă asupra lui Stavrache. Apoi făcu un semn poruncitor, la care hangiul se supuse. Eşiră amândoi pe prispa din drum. Căpitanul dete comanda plecării, trâmbiţele sunară, soldaţii îşi ridicară armele şi urmată de obştea satului compania plecă, în frunte cu căpitanul al cărui râs acoperea cântecul trâmbiţelor şi sgomotul mulţimii.

. . . .

Dis de dimineaţă, d-l Stavrache, tremurând de friguri, iera la popa satului rugându-l să vie negreşit până seara să-i facă sfeştanie acasă.

III

Era o sloată nepomenită: ploae, zăpadă, măzărică şi vânt vrăjmaş, de nu mai ştia vita cum să se'ntoarcă să poată răsufla. Deşi aproape de nămiez, în tot satul era astâmpăr desăvârşit ca'n puterea nopţii; ba nici glas de câine nu se mai auzea — cine ştie în ce adăposturi se odihneau paznicii curţilor! Drumul par'că era pustiu: care om cuminte să'nfrunte aşa tărie de vreme? Pe la toacă, s'a hotărât vântul să bată numai dintr'o parte; ploaia a contenit; a'nceput ninsoarea mărunţică şi deasă, şi s'a pornit crivăţul s'o vârtejească. Aşa vreme ţine trei zile şi trei nopţi: halal de cine n'are nici pentru vatră, nici pentru căldare!

D-l Stavrache n'a mai ridicat oblonul prăvăliei. Singur la tarabă ce să facă omul? Mai bea un rachiu, mai morfoleşte un covrig uscat şi se gândeşte mai la una, mai la alta. Dar e frig în prăvălie. Mai înţeleg să se canonească negustorul când ştie pentru ce; dar aşa, degeaba! Pe aşa vreme e de prisos să mai aştepţi muşterii. D-l Stavrache încue cicmigeaua, pe urmă prăvălia şi trece'n odae, la căldură: călători n'or să mai treacă, şi toată lumea din sat ştie să intre pe portiţă'n curte şi să bată la uşa din dos.

In adevăr, după ce se desmorţeşte bine d-l Stavrache la gura sobei, iacă-te, pe 'nseratele că bate cineva la uşă.

— Care-i acolo? întreabă hangiul.

— Eu, domn Stavrache, răspunde un glas slab de copilă... Deschide...

Hangiul trage veriga. Vântul de-afară duhneşte pe uşă aruncând înăuntru o fetiţă foarte rebegită. Copila d'abia poate vorbi; fălcile îi sunt înţepenite de frig, deşi, pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată: are peste cămăşuţă minteanul lui tată-său; pe picioarele goale nişte cismuliţe vechi ale măsii, şi pe cap un testemel.

— Ce vrei?

— M'a trimes maica, sa-i dai de un ban gaz, şi taica de doi bani ţuică.

Şi fata scoase de sub mintean cu băgare de seamă două clondire.

— Da'... zice să nu mai pui gaz în a de ţuică şi ţuică'n a de gaz, ca alaltăeri, că iar mă bate... şi... să măsori bine...

— Da' bani ai adus?

— Ba!... zice că să scrii.

— Iar să scriu?

Şi d-l Stavrache, urmat de fetiţă, trece 'n prăvălie bolborosind:

— Scrie-v'ar popa să vă scrie, de pârliţi!

In prăvălie d'abia se mai vede. Fetiţa, apropiindu-se de d-l Stavrache, care-i toarnă ţuică, rămâne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s'apleacă subt tarabă să ridice tinicheaua cu gaz; în clipa aceea, fetiţa întinde mâna, ia covrigul şi dă să-l vâre iute sub mintean; dar d-l Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori ştia că fusese un covrig pe tarabă şi acu pierise? că, fără vorbă, lip! o palmă peste obrazul îngheţat.

— Lasă covrigul jos, hoaţo!... De mici vă'nvăţaţi la furat, fire-aţi ai dracului!

Fata a lăsat covrigul şi a pus mâna la obrazul încălzit. Apoi a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean şi a pornit afundându-se în negura nopţii viscoloase.

Hangiul a încuiat uşa, a mai aruncat o răgălie în sobă, a mai băut un păhăruţ, a mai cotrobăit prin odae... Să fi trecut aşa ca la vreun ceas, când prin urletul viforului, i se pare c'aude glasuri de oameni afară... Ascultă cu dinadinsul — urechea nu l-a amăgit. De astă dată se aud şi bătăi în uşa dela drum a prăvăliei. Muşterii... călători... Cine dracu mai umblă pe vremea asta! Hangiul aprinde o lumânare şi trece'n prăvălie la uşe, unde cei de-afară bat mereu.

— Care-i acolo?

— Oameni buni!

E o sanie cu clopoţei afară. D-l Stavrache deschide.

— Bună vremea! zice o momâe de om, înalt şi spătos, cu o glugă mare, şi intră, pe când altul, tot aşa de îmbrobodit, stă în faţa cailor, cari nu se pot astâmpăra locului de bătaia vremii.

— Bună să-ţi fie inima! răspunde gazda.

— Ne rugăm dumitale, negustorule, de adăpost pentru la noapte. Nu mai e chip să mergem înainte, caii prăpădiţi; noi, degeraţi. Să punem caii la grajd şi nouă să ne dai un colţişor până la ziuă.

— Bucuros, zice hangiul... Dar dacă o fi poarta nemeţită, e greu de deschis.

Din norocire, poarta era nemeţită numai pe din afară; pe dinăuntru, fiind adăpostit dinspre partea hanului, locul era limpede. Doi argaţi eşiră din grajd, poarta trosni spărgându-şi lipiturile de ghiaţă, sania fu trasă în curte şi caii puşi la iesle.

Cei doi musafiri suiră pe prispă, îşi scoaseră glugile, se scuturară bine de zăpadă şi intrară'n căldură. Se vedeau pe cât se poate vedea pe'ntunerec, oameni cu dare de mână, cirezari, orzari, ori cine ştie ce...

Când d-l Stavrache se'ntoarse peste câteva minute în odae, aducând pe tavă vin şi pahare, găsi pe unul din musafiri în picioare încălzindu-se lângă sobă, acela care intrase întâi; celălalt era culcat pe pat cu faţa la perete: drumeţ obosit, se'ntinsese să-şi desmorţească oasele.

— N'ai ceva mezelic?

Se afla... Măsline, costiţe de râmător afumate, pastramă şi telemea... Pe când gazda căuta în prăvălie, cu uşa dela mijloc deschisă, auzi pe musafiri vorbind aşa de încet că nu putu înţelege un cuvânt. Dar întorcându-se cu mezelicul, văzu că fusese o părere. Amândoi musafirii erau la locurile de mai nainte, ba cel culcat începuse să sforăe.

— Lasă-l să se odihnească: e foarte trudit! zise cel din picioare, şi aşezându-se singur la masă, începu să guste cu mare poftă.

Mâncând, fireşte, începu vorba.

— Straşnic viscol, domnule!

— Da' de unde sunteţi d-voastră?

— De departe...

— Şi încotro vă duceţi?

— Nu ştiu.. Să mă crezi că nu ştiu. M'a luat prietenul cu el aşa, tovarăş de drum, şi uite ce sfântă de vreme ne-a apucat.

— Ciudată vorba dumitale! zise hangiul, ridicând sprîncenile; să umble omul aşa pe drumuri fără să ştie unde merge...

— Ei de! răspunse simplu musafirul; vezi?

Şi-şi urmă gustarea liniştit. După ce se gândi niţel, gazda:

— Dumneavoastră sunteţi... negustori?

— Nu.

— Foncţionari...

— ...Ştii, nici tocma funcţionari; dar... cam aşa.

— Am înţeles: vorba vine, umblaţi la inspecţii.

— Ba nu!

După o pauză, în timp ce musafirul bău unul după altul două pahare de vin:

— Bravo! bun vin ai, domnule Stavrache.

— De unde ştii că mă chiamă Stavrache?

— Mi-a spus prietenul.

— Da'... dumnealui... de unde ştie?

— Ştiu eu? Mi-a spus pe drum, că mi-era frică să înoptăm pe aşa vreme; zice: n'ai grije; mânem aici aproape, la han la neica Stavrache.

— Pe semne că m'o fi cunoscând dumnealui! zise hangiul şi dete să se apropie de pat, să vază mai bine pe omul care dormea cu faţa la perete. Când, deodată:

— Cum să nu te cunosc, neică Stavrache, dacă suntem fraţi buni? zise omul de pe pat, râzând şi ridicându-se drept în picioare în faţa hangiului.

Tot viforul care urla în noaptea grozavă să fi năpădit dintr'o dată în ţeasta lui Stavrache nu l-ar fi clătinat mai cu putere decât înfăţişarea şi vorbele acestea!

Hangiul deschise gura mare să spună ceva, dar gura fără să scoată un sunet nu se mai putu închide; ochii clipiră de câteva ori foarte iute şi apoi rămaseră mari, privind ţintă, peste înfăţişarea aceea, în depărtări neînchipuite; mâinile voiră să se ridice, dar căzură ţepene de-alungul trupului, care se'ntinse'n sus, nălţându-şi gâtul afară din umeri, ca şi cum o putere nevăzută l-ar fi tras de păr vrând să-l desprindă dela pământ, unde par'că era înşurupat... Dar după acest moment dintâi, trupul se înfundă repede mai jos chiar decât fusese, apăsându-şi gâtul în umeri, ca şi cum puterea nevăzută îl scăpase de păr, mâinile se ridicară şi'ncepură să frământe 'n sec din degete; ochii-şi întoarseră privirile din adânci depărtări de-afară afundându-le treptat înăuntrul bolţii capului, în alte depărtări mai adânci poate; gura se'nchise şi fălcile se'ncleştară.

— Şezi, neică, zise fratele mai mic, aşezându-se la masă.

Hangiul ascultă.

— Te miri fireşte că mă vezi...

Hangiul zâmbi.

— Mă credeai mort nu-i aşa?... Aş! scrisoarea din urmă a fost o glumă...

Hangiul începu să râză.

— Uite, neică Stavrache, la ce-am venit noi... E vorba pe dreptate frăţească... Dumneata ai la mână chezăşie averea mea. Eu... de! până acuma m'am învârtit în lume cum am putut; de-atâta vreme nu te-am supărat... Acu... ce să-ţi mai spui? Am umblat cu banii reghimentului... şi de-aia am venit... să nu mă laşi!

nu mai e vorba de dreptate: de pomană îmi dai... Nu bei şi d-ta cu noi?

Zicând acestea îi întinse un pahar. Stavrache luă paharul; îl duse spre gură, dar gura rămase 'ncleştată, tremurând şi, ca şi cum ar fi băut, deşertă paharul peste bărbie pe sân.

Musafirii se uitară lung unul la altul.

...Dacă până poimâine n'am cincisprezece mii, trebue să mă 'mpuşc... Neică! adaogă omul cu multă căldură; neică! să nu care cumva să mă laşi... Nu zici nimic?

Drept orice răspuns, Stavrache se ridică în picioare foarte liniştit; se duse drept la icoane; făcu câteva cruci şi mătănii; apoi se sui în pat şi se trânti pe o urechie, strângându-şi genunchii în coate.

Pe când musafirii steteau nedomiriţi, uitându-se când la unul când la altul, când la omul ghemuit, acesta începu să horcăie tare şi să geamă.

Dormea?... Visa urât?... Aşa de repede s'adoarmă?... Se preface?...

Dar n'apucară să-şi pună din ochi atâtea întrebări, şi horcăelile se porniră ca un clocot, întrerupte de gemete din adânc, în timp ce trupul tremura tot mai tare şi mai tare clănţănind din dinţi.

Fratele se apropiă de pat şi atinse cu mâna umărul omului chinuit de cine ştie ce vis. La acea uşoară atingere, un răcnet! — ca şi cum i-ar fi împlântat în rărunchi un junghiu roşit în foc — şi omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu pârul vâlvoi, cu mâinile 'ncleştate, cu gura plină de spumă roşcată. Ca o furtună se repezi, apucă masa şi o trânti de duşumea, făcând tot ţăndări.

Lumânarea căzând se stinse, şi odaia rămase luminată numai de candela icoanelor şi de tăciunele din vatră.

Stavrache rămase o clipă cu mâinile ridicate cât mai nalt, dete alt răcnet sguduitor şi se năpusti asupra lui frate-său: îl doborî la pământ, năruindu-se peste el.

— Săi, că mă omoară!

Tovarăşul voi s'apuce pe Stavrache dela spate; acesta părăsi pe cel trântit, se'ntoarse 'n loc şi 'nhăţă pe celălalt de gât: într'o clipă la pământ.

— Mă strânge de gât! vrea să mă muşte!

Atunci începu o luptă crâncenă. Pe lângă o necovârşită putere faţă de amândoi uniţi, hangiul mai avea şi o repeziciune de mişcări ne'nchipuită. S'ar fi sfârşit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu-i dedea fratelui prin minte o stratagemă. Scoase repede cureaua dela brâu... Stravrache ocupat cu tovarăşul nu lua seama că i se întâmplă ceva la picioare; fratele i le apucă, le 'nfăşură de două ori strâns bine şi închise capătul curelii în cataramă; apoi îl apucă pe la spate dându-i cu sete pumni în cerbice. Stavrache lăsă pe tovarăş, dete să se'ntoarcă în loc; dar picioarele nu se mai putură cumpăni. Fratele îi trase un pumn straşnic în furca pieptului aşa că Stavrache şovăind nu-l mai ajunse cu mâinile şi se prăbuşi ca un taur, scrâşnind şi răgind.

Viscolul afară ajuns în culmea nebuniei făcea să trosnească zidurile hanului bătrân.

Până să se ridice hangiul într'un cot, îl răstigniră jos. Ii prinseră fiecare câte o mână, i le răsuciră în loc, frângându-le degetele pe dos, apoi cu mare silă le împreunară pe amândouă din susul capului şi i le legară strâns cu brâul tovarăşului, pe când Stavrache îi scuipa şi râdea cu hohot. Acu era legat butuc.

Tovarăşul se sui în pat, luă candela dela icoane, să caute lumînarea printre lucrurile risipite pe jos. O găsi şi o aprinse. Cum îi dete lumina'n ochi, Stavrache începu să cânte popeşte.

— Ce-i de făcut? zise tovarăşul cu groază.

— N'am noroc! răspunse fratele.

Sdrobit de luptă şi de gânduri, omul se aşeză încet pe pat şi privi lung asupra celui ţintuit jos, care cânta 'nainte, legănându-şi încet capul, pe mersul cântecului, când într'o parte când într'alta.

TELEGRAME

Onor. Prim-Ministru

București.

Directoru prefecturi locale Raul Grigorașcu insultat grav de dumnezeu mami și palme cafinè*) central. Amenințat moarte. Viața onorul nesigure. Rugăm anchetați urgent faptu.

Costăchel Gudurău
Avocat, aleg. coleg. I, fost deputat

*

Onor. Prim-Ministru

București.

Repet reclama telegrama No.... Petiționat parchetului. Procoror lipsește oraș mănăstire maici chef. Substitut refudat pără vini procoror. Tremur viața mè, nu mai putem merge cafinè. Facem responsabil guvern.

Costăchel Gudurău
Avocat, aleg. coleg. I, fost deputat.

*

Procuror Tribunal X...

Anchetați urgent scandalul Costăchel Gudurău cu directorul prefecturii și raportați imediat.

Ministrul Justiției.

*

***) Lucrul se petrece, după toate probabilitățile, într'un oraș moldovenesc; citiți prin urmare moldovenește: *cafinè*.**

Ziarului « Aurora Română »

București.

Az pitrecut scenă nostimă piaţa noastră. Madam Atenaisa P. al cărui nume trecem sub tăcere, care părăsit soţul cetăţean onorabil, pentru romanse cu individ infam localitate, întâlnind nefericitul soţ, capatat bună lecţie moralitate în public, care aprobat. Această fimee fără inimă neroşind ameninţat cu sbiri puteri, de oare ce complicele directoru prefecturi.

Corespondent.

*

Onor. Prim-Ministru

București.

A doua oară atacat palme picioare piaţa endependenţi acelaş bandit director scandalos însoţit sbiri. Situaţia devenit insuportabilă. Oraş stare asediu. Panica domneşte cetăţeni.

Costăchel Gudurău
Avocat, ecţetera.

*

Procuror Tribunal X...

Repet ordinul telegrafic. Cercetaţi imediat incidentul directorului prefecturii cu Costăchel Gudurău la cafeneaua centrală şi în piaţa Independenţei şi raportaţi urgent.

Ministrul Justiţiei.

*

Onor. Prim-Ministru

București.

Faceţ înceta atacuri contra fratemeu Costăchel bandă infamă talari ziua meaza mare sub conducerea personală directorului Raul Grigoraşcu. Reclamat tronului.

Iordăchel Gudurău
Mari propietar, aleg. col. I, fost senator.

*

M. Sale Regelui

Sinaia.

Bandiţi regimului acest secol lumină bagiucurind constituţia ce aţi giurat voit ucidi di două ori cafinè central şi piaţa endependenţi fratemeu fost reprezetant naţiuni. Victima frică merge tefegraf sigur al treilea atentat bandiţi. Implorăm garanţia vieţi onorului contrar siliţi face justiţie singuri. Trăiască dinastia.

Iordăchel Gudurău
Mari propietar, aleg. col. I, fost senator

*

Procuror Trib. X...

Pentru ultima oară repetăm ordinul privitor scandalul Costăchel Gudurău. Dacă până mâne dimineaţă n'avem raportul dv., veţi fi considerat ca demisionat.

Ministrul Justiţiei.

*

Ecs. Sale ministru Justiţiei

Bucureşti.

Raport.

Cercetat imediat cazul şi cu respect raportez urgent.

Acu cinci zile duminecă, fiind absent anchetă judeţ orele 2 p. m., directorul prefecturi Raul Grigoraşcu afla cafinè central jucând table cu căpitan Pavlache intedenţă. Mare devenă foarte iritat pronunţat Dumnezeu mami nu personal cineva, ci ghinion. Atunci Costăchel Gudurău care sta altă masă criticând guvernul gura mare, sculat şi apostrofând directoru strigat *ba pe al măti* şi ridicat bastonu. Directoru parând răpide lovitura aplicat agresorului palme şi promiţând cavalireşte duel. Agrisorul plecat înjurând ameninţând guvern de bandiţi, propriile cuvenite.

Cu respect adaog spre cunoştinţa dv. între ambi suscitaţi ură veche cauză politica şi familie. Fimeea nepotului lui Costăchel Gudurău, anume Albert Gudurău, unul din capii înverşunaţi opoziţie locală, divorsată, iar ei bănuesc Raul directoru cauza divorsului, acuzând trăeşte cu mencionatu concubinagiu, dar vrând s'o iee socie legitimă, care

reclamat restituţiunea dotei şi parafernei di 2 mii lei obţinând titlu executoriu, iar opoziţia promis răsbunare pretinzând paraferna cheltuită cu luxul di notoritate publică.

In consecinţă alaltaeri nepotul lor însoţit de moşii lui pândind piaţă fosta socie insultato public foarte grav. Dama chemat sergent stradă care nefiind niciunul urcat birje un cal plecând degrab huiduită di toţi trii şi cu vorbe triviale incapabile a vi le reproduce. Sosit imediat directoru prefecturi ofensat poliţai ipistaţi cerut cont. Dar agrisori fugind, directoru prins Costăchel şi întrebat *pentru ce insulţi dame mişălule* şi apucat de pept, dar el răspuns *să nu mai dai mizerabile canalie*, încât directoru apărându-se tras două palme, atunci agrisorul smucind voit fugi şi directoru prima furie lovindul piciorul spate gios.

Cred nu trebue dăm altă urmare pără parchetul nu sezisat în regulă.

Binevoiţi d-le ministru, etc.

Procuror Trib. X...

*

Directorul Prefecturii X...

Vă invit căutaţi aplanarea diferendului cu familia Gudurăilor. Contrariu, puneţi guvernul în situaţiune prea delicată. Nu convine acum, în aşteptarea campaniei electorale, ca agenţi superiori ai autorităţii să dea loc la scandaluri, din toate punctele de vedere regretabile.

Ministrul de Interne.

*

D-lui Ministru de Interne

Bucureşti.

Interese familie obligă părăsi funcţiune. Rog dar respectuos primi demisia me postul director prefecturii pe ziua di poimâne când prefect întoarce congediu.

Raul Grégoraschco.

*

Onor. Prim-Ministru

Bucureşti.

Fratemeu Costăchel Gudurău avocat, alegător col. I, fost reprezentant naţiuni legitimă aparare contra treilea atac mişelesc bandiţi ameninţând viaţa fost az arestat procoror. Victima arest torturată ca inchiziţă. Cuţitul os.

Iordăchel Gudurău
Mari propietar, aleg. col. I, fost senat.

*

Ministre Intérieur

Bucarest.

N'acceptez point démission cousin Raoul. Pauvre jeune homme, embêté par cochons opposition, veut faire coup de tête. Ne point se fier aux criailleries de ces canailles. Si Raoul se retire, ce crétin de préfet capable de tout compromettre. Pourrais plus garantir situation locale. Se duce dracului giudeţul *).

Ami
Général Grégoraschco

*

Procuror Trib. X...

Raportaţi imediat cauza arestării lui Costăchel Gudurău. Ar fi bine să înceteze odată scandalurile de acolo. Purtarea parchetului dv. lasă de dorit. Cercetaţi dacă arestatul suferit maltratări arest. Avem denunţuri că ar fi fost torturat poliţie. Răspundeţi telegrafic.

Ministrul Justiţiei.

*

Directorul Prefecturii Jud. X...

In interesul serviciului, demisia respinsă. Rămâneţi la post.

p. Ministrul de Interne
Secretar general Z...

---

*) Nu primiţi cumva demisia vărului Raul. Bietul băiet, plictisit de porcii opoziţiei, vrea să-şi facă de cap. Nu trebue dat crezământ chelălăiturilor acestor canalii. Dacă Raul se retrage, tâmpitul de prefect capabil să compromită tot. N'aş mai putea garanta situaţia locală. Se duce etc.

Ecs. Sale Ministru Justiţiei

București.

Bandă desperată opozanţi îndârjiţi sub conducerea Costăchel Gudurău, Iordăchel Gudurău şi nepot Gudurău, Albert divorsat Atenaisa Perjoiu, atacat directoru prefecturi faţă grădina primării. Acesta apărat bastonu, lovit cap Iordăchel, Costăchel tras revolver spart glob lampa centrul grădini electrică. Panică, asasin arestat. Luăm prim interogatoriu. Garantăm invenţiuni fictive torturile.

Procuror Trib. X...

*

M. Sale Regelui

Sinaia.

Fratemeu Costăchel omorît torturi secret beciurile poliţiei locale. Familia orfană cerem liberarea cadavrului reclamând satisfacţie la picioarele tronului. Trăiască Dinastia.

Iordăchel Gudurău
Mari ecţetera ecţ.

*

Procuror Trib. X...

Aci denunţare Costăchel Gudurău mort arest în urma torturilor. Vă facem răspunzător. Răspundeţi la moment, dacă nu vreţi să fiţi tefegrafic destituit.

Ministru Justiţiei.

*

Ecs. Sale Ministru Justiţiei

Bucureşti.

Costăchel Gudurău liberat az dimineaţă lipsă probe intenţie asasinat. Impacat cu directoru. Pupat toţi piaţa endependenţi. Mâne sară logodna Raul madam Atenaisa Perjoiu. Dânsa renunţat orce pretenţie revandicare parafernă dela Albert Gudurău, dând înscris primit toată suma.

Adineaori ora două post meridiane avocatul statului Pamfil mort subit cafinè central. Medic primar constatat caz apoclepsie celebrală.

In consideraţia vechimi mele di magistrat procuror de aproape douăzeci şi trii di ani, fiind înaintat în vrăstă şi o familie numeroasă devenind misiunea de minister public pre gre pentru mini, vă rog respectos a mi se acorda mie postul de avocatu statului, pe care o voiu îndeplini cu zel şi activitate.

Bine voiţi, etc.

Vechiu Procuror Trib. X...

*

D. Preşedinte al Consiliului

Bucureşti.

Avocat public Pamfil mort subit. Raportându-mă la depeşa confidenţială de azi noapte, cu respect stăruesc a se numi în postul rămas vacant persoana ştiută, de care acuma garantez.

p. Prefectul de X...
Directorul Raoul Grégoraschco.

*

D-lui Costăchel Gudurău, avocat,
fost deputat, etc.

X...

In urma bunelor recomandaţii din localitate şi în consideraţia titlurilor dv., d. ministru al domenelor v'a numit avocat al Statului în locul decedatului Antonache Pamfil. Cu poşta de mâne primiţi decretul oficial.

Şeful de Cabinet
al Ministerului Domenelor.

PROCES-VERBAL

Astăzi Miercuri 27 Oct. anul una mie nouă sute orele 1 p. m.

Noi comisarul secţiei 55 după reclamaţia părţilor şi anume domnişoara Matilda Popescu de profesiune particulară menajeră împreună cu mama sa d-na Ghioala Popescu idem, domnişoara Lucreţia Ionescu de profesiune rentieră împreună cu mătuşa sa d-na Anica Ionescu de profesiune văduvă pensionară viageră, şi d. Stavrache Stavrescu de profesiune propietar, după ce l-am eliberat adi dimineaţă dela secţie, de oare-ce la prima cercetare ce am făcut-o aseară la faţa locului pentru scandalul provenit, s'a pronunţat cu vociferări la adresa guvernului, care este un obiceiu al său cunoscut de toţi concetăţenii din această suburbie şi în contra noastră chiar în eserciciul foncţiunii, transportându-ne în strada Graţiilor No. 13 bis unde se află imobilul în cestiune al sus mencionatului propietar Stavrache Stavrescu, închiriat domnişoarei Matilda Popescu cu mama sa pe şase luni, dela Sf. Dumitru corent până la Sf. Gheorghe următor şi pe care nu-i permite a intra în posesiune numai cu arvuna fără a complecta chiria, iar domnişoara Lucreţia Ionescu cu mătuşa sa trebue să se mute şi pretinde că nu vrea, deşi propietarul susţine că i-a rămas pe trecut datoare 22 de lei, lăsând şi soba stricată, care d-sa contesteadă şi nu lasă nici o mobilă amanet, constatând următoarele:

Având în vedere că d. Stavrache Stavrescu, propietarul imobilului din strada Graţiilor No. 13 bis, lipit în dreapta cu imobilul aceluiaşi propietar cu No. 13 simplu, iar în stânga un loc viran tot al aceluiaşi propietar

nengrădit depunându-se fel de fel de murdalâcuri de către vecini cum şi de trecători, pentru care i s'a făcut în mai multe rânduri proces de contravenţiune asupra salubrităţii publice, iar imobilul respectiv cu No. 13 bis fiind compus dintr'o cameră, o săliţă şi o bucătărie, toate de cărămidă şi o magadie de scânduri de lemne de foc, pe care l-a închiriat cu contract în regulă încă dela Sf. Gheorghe trecut domnişoarei Lucreţia Ionescu pe un an, iar acum sub felurite pretexte refudă, nevoind să considere absolut nimic.

Considerând că domnişoara Lucreţia Ionescu pretinde că este în dreptul său de oare-ce în virtutea contractului cu timbru în regulă, când se ştia că are domiciliu, neaşteptându-se nicidecum, căci nu a avut măcar cea mai mică somaţiune iar biletul de închiriat a fost pus ilegal şi de aceea nu i-a dat nici o importanţă, credând că este numai o glumă fiind-că datoria de 22 de franci nu întră în socoteala chiriei pentru că este bani împrumutaţi din mână, fiind prin urmare altă chestiune, şi soba nu se putea strica, fiind-că a fost vară, şi astfel nu voeşte a evacua, deşi sus disul propietar i-a dat mobilele afară oprindu-i amanet un şifonel cu oglindă şlifuită în valoare de una sută douădeci de lei şi o lampă sistem cu două fitiluri de porţolan, cu abajur pentru suma de 18 lei, contestând patru care pretinde propietarul iar dânsul susţine.

Având în vedere că d-şoara Matilda Popescu reclamă să intre imediat în casă neputând sta cu mobila d-sale expusă la intemperii, de oare-ce vremea ameninţă a se strica şi începând să pice poate să i-o ude, şi se păteadă fiind pluş de coloare delicată, şi de oarece a părăsit orice alt domiciliu ştiind că a dat arvună de cincideci de lei şi că poate conta cu siguranţă iar propietarul a încuiat imobilul şi a luat cheea, prin urmare nu cedeadă să lase a întra măcar un lucru cât de mic până ce nu i se achită tot restul chiriei în valoare de alţi 50 de lei în plus peste arvună, ca să nu mai paţă şi cu domnişoara Matilda Popescu, căci s'a săturat, iar aceasta promite pe onoare cel mult peste cinci dile, adică la 1 Noembre.

Considerând că din cercetarea ce am făcut-o aseară, când am fi putut pentruca să facem proces-verbal de

ultragiu adus guvernului şi nouă ca agenţi ai forţei publice de către sus numitul propietar, dar am credut de cuviinţă a nu mai continua niciun scandal, de oarece ne-am mărginit a duce la secţie pe provocator până i va trece momentele de primă furie fiindcă pretindea că până la sosirea noastră ambele chiriaşe împreună cu mama şi mătuşa lor l-ar fi insultat şi chiar l-ar fi lovit, încât de-abia a scăpat spre a veni să reclame, care noi n'am constatat fiind dus la o altă chestiune de aceeaşi natură, în strada Pacienţii.

Având în vedere că după cum redultă din declaraţiile părţilor, aseară ar fi venit domnişoara Matilda Popescu în birjă singură fără mobilă numai cu mama sa d-na Ghioala Popescu ca să vadă când începe să se mute domnişoara Lucreţia Ionescu şi cu mătuşa sa d-na Anica Ionescu, iar acestea au început să râdă spunând că parol, dumneavoastră aţi luat casa! iar la întrebarea domnişoarei Matildii Popescu că de ce râde, vechile chiriaşe au răspuns că dânsele o au casa până la Sf. Gheorghe, atunci au început nouele chiriaşe să râdă, iar la întrebarea d-şoarei Lucreţii Ionescu că de ce râde, nouile chiriaşe au răspuns că dânsele au dat arvună în regulă, şi atunci au început să caute pe propietar căci era ascuns în casa sa de alături.

Considerând că la pretenţiunile chiriaşelor sus numitul propietar a ameninţat cu dare afară din casă pe d-şoara Lucreţia Ionescu şi pe mătuşa sa d-na Anica Ionescu, căci nu le mai dă casa, neplătind regulat chiria şi având chiar pe trecut o datorie de 22 de lei şi soba stricată, d-na Anica Ionescu exesperată a strigat să-i crape ochii cui minte, dacă datoria e dela chirie şi soba nu era aşa, pe câtă vreme d-şoara Matilda Popescu a dis că dacă se ştie cu casa încurcată pentru ce face escrocherie şi o mai dă şi la alţii! iar propietarul i-a răspuns că cu dumneata nici nu vorbesc până nu văz toată chiria că n'am poftă şi de alt bucluc, şi atunci pretinde dânsul că toate chiriaşele au sărit asupră-i caudându-i lediuni.

Având în vedere că după intervenţia noastră pentru a împăca pe părţi, am luat în cercetare şi actele constatând că în chitanţa dată de sus numitul propietar că a primit arvuna de 50 de lei pentru imobilul pe care l-a închiriat

domnişoarei Matilda Popescu nu se specifică numărul 13 bis ci dice numai 13 simplu iar amândouă imobilele sunt la fel identice cu deosebire că amândouă au faţa pusă altfel către răsărit şi către apus lipite spate 'n spate, pentru ocadie ca să poată sparge didul dela mijloc şi să facă un singur corp dacă s'ar ivi un amator cu famelie pentru o încăpere mai mare.

Considerând că toate chiriaşele promit ca în cel mai scurt termen să achite resturile de datorii, iar chiriaşele vechi să plătească şi chiria pe semestrul următor, care propietarul se 'nvoeşte, iar d-şoara Matilda dice că sametegal ori la No. 13 bis, ori la 13 simplu, căci a luat casa providoriu până la Sf. Gheorghe, iar propietarul care e becher poate să se mute în alt imobil mai mic pe care-l are în aceeaşi stradă la No. 12 vidavi, unde a rămas nenchiriat pretindând amatorii că strada de curând construită nu are canal şi tramvaiu.

Având în vedere că în fine s'a convins propietarul că e mai bine cu o bună maneră pentru ca să rămâe prin urmare domnişoara Lucreţia Ionescu cu mătuşa sa, d-na Aneta Ionescu la No. 13 bis, iar d-ra Matilda Popescu cu mama sa d-na Ghioala Popescu să se stabilede la No. 13 simplu, şi nu rămâne nici cu imobilul dela No. 12 nenchiriat ne mai având speranţă după Sf. Dumitru, de oarece fiind pe sedon de iarnă, lumea s'a grăbit şi a rămas foarte multe imobile goale, care se vede în fiecare stradă chiar mai la centru peste tot de închiriat.

Drept aceea am încheiat predentul proces-verbal, spre a servi la trebuinţă părţilor.

Comisar Secţiei 55
Mitică Pişculescu

C. F. R.

Doi amici, Niţă şi Ghiţă, şed la o masă în berărie şi vorbesc încet despre cine ştie ce. Uşa stabilimentului se deschide cu sgomot, şi intră foarte vesel un muşteriu nou, un om mai mult tânăr ca bătrân. După toate aparenţele, soseşte dintr'un alt stabiliment similar, unde trebue să fi stăruit mult. Noul sosit se uită la mesele ocupate, pare c'ar căuta o cunoştinţă, şi-şi opreşte în sfârşit privirile asupra celor doi amici. Cu pas mai mult hotărît decât sigur, vine drept la masa lor.

Muşteriul cel nou îngălează silabele, pe unele prea slabe neglijându-le chiar de tot.

Muşteriul. — Salutare, neică.

Niţă şi Ghiţă. — Salutare!

M. — Imi daţi, voe?

N. — ...Poftim!

M. — Nu vă deranjez, ca'va-s'zică.

G. — ...Nu.

M. — Vorbeaţi ceva secret?

G. — ...Aş!

(Tăcere).

M. — Frate... o fi târziu?.. că pe-al meu, l-am dat să-l dreagă...

N. — Unu fără un sfert.

M. — Umbli regulat?

N. — După gară.

M. — ...Miţa acu trebue să fie... Cât ai zis că e?

G. — Unu fără un sfert.

M. — ...între Ghergani şi Conteşti... Am lăsat-o să plece cu şeful... (bate tare 'n masă). Bine, frate, eu nu beau nimic, ca'va-s'zică? Dă-mi o halbă...

(Niţă şi Ghiţă se uită unul la altul, întrebându-se reciproc din ochi, cine este amicul).

Amicul (ciocneşte halba cu paharele amicilor, şi bea).—Pardon... un moment (pleacă).

G. — Cine e amicul? îl cunoşti?

N. — Nu.

G. — E cam trecut...

N. — Ce cam! e bine de tot.

Amicul (se 'ntoarce la loc). — Frate, e târziu? Câte să fie?

N. — Unu şi zece.

A. — Acuma sunt în gară la Titu; mânâncă gogoşi la madam' Mari, ca'va-s'zică.

G. — Cine, nene?

M. — Miţa, nu ţi-am spus... Băete, o halbă.

N. — Frate, cine e Miţa asta? fă-mă să 'nţeleg.

A. — Cum? nu ştii?

N. — Nu.

A. — Nevastă-mea, frate.

G. — Bine, nene, nu ţi-e frică s'o laşi singură noaptea pe drum?

A. — Păi nu ţi-am spus că nu e singură?.. e cu şeful...

N. — Bine-bine, înţelegem noi, dar... în sfârşit, tocmai d'aia... par'că... de... o femee singură...

A. — N'ai grije! Cupeu separat... Intri, închizi lumina, tragi perdeluţele şi te 'ncui pe dinăuntru: cupeu de servici, ca'va-'s'zică — sepa'at (face cu ochiul). Poţi să dormi până dincolo de Filiaşi... Trenul 163... ăl mai bun pentru noi ăsta e: trenul 163... (cei doi amici râd). Câte sunt acuma?

N. — Unu şi jumătate trecute.

A. — A plecat din Titu... A trecut şi de Mătăsaru. Miţa acu trebue să-i tragă la soamne...

G. — Da' şeful?

A. — Şi şeful... Pardon... un moment (pleacă).

N. — E dulce.

G. — Bărbat de zahăr.

N. — Stăi, să vedem ce fel de persoană e Miţa.

A. — (se 'ntoarce la loc).— Singură, n'aş lăsa-o eu! ştii! femee tânără, nu face să umble singură... Sunt măgari cari n'au maneră şi...

G. — ...Dacă o fi şi curăţică.

M. — (pufneşte de râs). — Curăţică!.. Miţa, curăţică!.. Ce vorbeşti, dom'le? Imi pare rău... Frumoasă, dom'le, înghiaţă puţul... Stăi, să vezi... (Se caută în buzunar, scoate portofelul şi din portofel o poză, pe care o trece amicilor. Amicii privesc lung poza cu nişte ochi plini de admiraţie).
Ei? aşa e?

N. — Straşnică, domnule!

G. — Minune!

A. (mândru). — Aş! poza e moft! s'o vezi în natură, dom'le... e ceva, ca'va-s'zică... Mă rog, destul! s'o vezi în natură!

N. — E naltă?

A. (cu siguranţă). — Potrivită.

G. — Blondă?

A. — Aur, nu altceva. Uite păr! Crezi că-l face cu ferul? Aş! natur... S'o vezi dimineaţa, cum drăcueşte, că nu şi-l poate descurca... E lucru mare!

N. — De câţi ani e?

A. — Cam de câţi zici d-ta, după poză?

N. — De vreo douăzeci-şi-cinci.

A. — Vezi?... Şi mai zici că 'n poză te flatează... N'a 'mplinit nici doăşunu.

G. — Fie, nene, să vă trăiască! aţi ştiut ce-aţi ales... Şi o iubeşti?

A. — Ei bravos!.. Cum să n'o iubeşti!.. E lucru mare domnule, când îţi spui. Apoi în gară la noi, e comedie! Toţi pasajerii, când trece trenul ziua, toată lumea, uite aşa întoarce capul şi se uită la ea la fereastră, — că stăm sus în gară.

N. — Da... şeful unde şade?

A. — Tot sus.

G. — Şeful e familist?

M. — Aş! Nu vrea să se 'nsoare; zice că nu ţine la femei. Ce mai râde Miţa de el, e lucru mare! Mereu îl tachinează, şi să vezi ce e frumos, că el se supără! Odată, nu ştiu cum l-a tachinat, că s'a certatără straşnic — n'a vorbitără... o zi 'ntreagă...

N. — Şi pe urmă?

A. — Pe urmă s'a 'mpăcatără; trebuia să se 'mpece. n'avea 'ncotro! dacă mâncăm împreună, ca'va-s'zică! ştii, vine de stă cineva vizavi la masă... nu se poate! A stat ei serioşi cât a stat, şi mă făceam şi eu serios, şi zice şeful: « Pardon, maşer, v'am călcat! » şi pe urmă ne-a pufnit pe toţi râsul...

G. — Da şeful ce fel de om e?

A. — Foarte bun băiat...

N. — Nu adică de bun: dar ce fel de om e? în vârstă?

A. — Ei aş?.. nici de treizeci de ani... Să vezi; dom'le, frumuseţe de băiat! Stăi, că am uitat să vi-l arăt (scoate iar portofelul şi din portofel o altă poză). Uite. (Amicii iau poza şi o privesc cu oarecare gelozie). — Aşa e?

G. — Voinic bărbat!

A. — Aş! să-l vezi în natură. Mai nalt ca d-ta! şi încă în poză nu ese roşu!.. Să-l vezi când îşi pune şapca roşie, aşa cam la o parte... Straşnic, dom'le! mustăţile alea negre ca abanosul şi nişte sprâncene! Când trece trenul, toate cocoanele cu ochii la el, să-l soarbă şi mai multe nu! Dacă n'ar avea şapcă roşie, l-ar deochia diavoliţele!

N. — Da, scuză-mă, să te 'ntreb, copii aveţi?

A. (râzând foarte tare). — Ce vorbeşti, nene?.. sunt însurat numa de cinci luni...

N. — Aşa?.. apoi atunci, nu e vremea pierdută; o să aveţi...

A. — Aşa nădăjduim şi noi... Câte ceasuri sunt?... ia vezi...

G. — Două ş'un sfert.

A. — Acuma intră în Leordeni.

N. — Mă rog, da dumneata ce eşti acolo la gară?

A. — Eu?.. Magazioner... Mai luăm un rând?

G. — E cam târziu; mâne am canţilerie de dimineaţă.

A. — Numa un rând... Băete! trei...

N. — Şi acuma eşti în congediu?

M. — Ce conged!.. Ce să mai cer conged! Mă 'nvoeşte şeful când vreau să plec. Pot să lipsesc şi câte trei zile; mai ales acuma, cu criza asta, nu prea e atâta lucru!

G. — Nene, dă-mi voe să 'nchin în sănătatea soţiei dumitale... Să vă trăiască!

A. — Mersi!

N. — Şi eu închin în sănătatea şefului d-tale... Să vă trăiască!

A. — Mersi!

G. — (dă să bea, îi răsare şi pufneşte). — Nene! (cu multă căldură). Nene! lasă-mă să te pup! (se pupă cu magazionerul). Eşti mai dulce ca mierea! (râd toţi). Mult aş vrea să cunosc pe şeful şi pe soţia d-tale! (cu duioşie). Ce-or fi făcând ei acum?

A. — Dorm tun... Câte ceasuri ai?

N. — Trei fix.

A. — A intrat în Piteşti... La Piteşti stă treiştrei de minute...

(*Cei doi amici îl îmbrăţişară pe rând şi-l pupă cu multă căldură*).

G. — Nene! eşti un om fericit!.. să trăeşti!

A. — Asta, ce-i drept, aşa e... sunt fericit! slavă Domnului! Nevastă frumoasă am, să-mi trăiască! slujbuşoară bunicică am — de! ori şi cât să zici, magazioner... dacă nu curge, pică! de şef încai, ce să mai zicem! ţi-este ca şi un frate, odată ce ţi-e cumnat, ca'va-s'zică!

(Amândoi amicii după ce au râs tare, rămân foarte nedumeriţi).

N. — Cum, cumnat?

A. — Dacă-i fratele Miţii!.. Da ce credeai?

G. — Atunci, n'am făcut nimic...

A. — Cum, n'am făcut nimic?

N. — Noi gândeam...

A. — Cum, nene? Apăi daca nu-i era frate bun, se putea? Cum, adică? era să las aşa mândreţe de femeie... noaptea... cu aşa frumuseţe de bărbat?.. In cupeu de servici!.. (face cu ochiul) sepa'at, ca'va-s'zică:... (râde cu multă poftă) ştii că-mi place!.. Câte ceasuri ai?

N. — Ce-ţi pasă?

A. — Vorba e, vreau să ştiu unde e Miţa acuma.

N. — (plictisit). Trei şi jumătate trecute.

A. — A plecat din Piteşti... Ai să mergem undeva, să bem câte un jvarţ.

G. — Nu mai mergem.

A. — De ce?

N. — Nu mai ai nici un haz!

ACCELERAT No. 17

Un individ purtând pe umeri o şubă largă, cu o căciulă mare pe ceafă, stă la masă în restaurantul gării de Nord şi bea ceaiu. Are un geamantan de pânză cu cercuri de tinichea alături pe un scaun, şi pe masă un sac de piele neagră, prin mănuşa căruia îşi ţine petrecută bine mâna stângă până la încheetura braţului. După figură, după maniere şi port, trebue să fie vreun negustor, ori arendaş din provincie.

Un domn bine îmbrăcat, blană cu guler de astrahan şi căciuliţă asemenea, bea cafea la altă masă, fumează şi se uită din când în când către provincial, care nu ia seama deloc că-l observă cineva. In acelaş timp, domnul trage cu ochii la uşă: aşteaptă de sigur pe cineva, şi cu nerăbdare.

Negustorul plăteşte ceaiul. Indată, iată şi hamalul vine să-i spună că trenul a tras la peron; îi ia geamantanul de pânză şi vrea să-i ia şi sacul de piele, ca să-l uşureze pe pasager; dar acesta îşi trage repede mâna cu sacul şi refuză serviciul. Sacul nu e mare, dar trebue să fie greu, fiindcă pasagerul, ridicându-se, trebue să-l ţină şi de dedesubt cu mâna dreaptă. Hamalul porneşte spre uşă; negustorul după el.

Domnul, care n'a scăpat din ochi nicì o mişcare, s'a ridicat şi el, şi porneşte pe urma negustorului la câţi-va paşi.

Negustorul s'a suit într'un vagon de clasa întâia, şi şade pe coridor cu sacul lui în braţe.

Domnul se plimbă de colo până colo pe peron, trăgând cu ochiul aci cătră partea pe unde vin pasagerii, aci cătră geamul la care stă în picioare omul cu sacul, pe când acesta se uită foarte distrat pe geam la mişcarea de pe peron.

Mai sunt cinci minute...

Domnul de pe peron se vede bine că fierbe de nerăbdare... In sfârşit, un om îmbrăcat modest, un fel de fecior de casă, făcându-şi greu loc prin mulţime, soseşte găfâind cu un geamantan frumos de piele rusească, cu un tartan şi cu un bilet de clasa întâia.

— Dobitocule! era să mă faci să scap trenul!...

Apoi, luându-şi bagajul şi biletul, trage la o parte pe fecior şi îi şopteşte pripit şi cu un aer foarte sever.

Mai sunt două minute.

Domnul, ajutat de fecior, se suie în vagon unde e negustorul. Acesta, îndată ce s'a suit domnul, trece din coridor în cupeu, pe când domnul face fel de fel de semne de inteligenţă feciorului său, care stă drept în faţă-i pe peron.

Fluerul întâi... Apoi numai decât al doilea... Frânele se desfac... Trenul a pornit.

Domnul intră în cupeu după negustor, care s'a desbrăcat de şubă şi şade cu sacul pe mână.

— Bonsoar, zice domnul.

— Bonsoar, răspunde negustorul.

Şi domnul se aşează pe fotoliul din faţă, după ce şi-a pus geamantanul în plasă şi tartanul la căpătâi.

Doui-trei chilometri tăcere.

— Mergeţi departe? întreabă domnul

— De! departe şi nu departe...

— ...?

— Până la Mărăşeşti...

— Până la Mărăşeşti?

— Da. Dar d-voastră?

— Şi eu tot până la Mărăşeşti.

— Vezi?... După daraveri...

— Da, după daraveri. Dar d-voastră?

— Tot după daraveri.

Conductorul... Taie biletul domnului şi întinde mâna cătră negustor...

— 753, zice omul, care pare că deja moţăe, şi pune mâna în buzunar să arate carta... Conductorul salută şi pleacă.

— Aveţi cartă permanentă? întreabă domnul. Sunteţi poate la Senat...

— Ba nu... am bilet de abonament ... Am multe alergături şi-mi vine mai ieftin...

Chitila...

— Puţină lume astăzi în tren. In tot vagonul suntem numai noi şi încă un pasager în alt cupeu. E bine... putem dormi până la Mărăşeşti! zice domnul lungindu-se pe fotoliuri şi acoperindu-se cu tartanul.

— A! eu nu dorm niciodată în tren, zice negustorul. Stiţi umblu cu bani... Pungaşi...

— Frate, să fie adevărat?...

— Ei, bravos. Nu s'a întâmplat şi acu o lună?...

— Eu drept să-ţi spun nu m'am gândit niciodată... S'o fi întâmplat aşa odată.

— Numai odată?

— In clasa întâia?

— Tocmai în clasa întâia, fireşte zice negustorul. Mie, ce să-ţi spui? mi-e frică al dracului. Mi se 'ntâmplă câte odată să am sume mari cu mine... bunioară ca acuma...

— !...

— Glumă e să mă arză odată cu o avere de om...

— ... !!!

— Patruzeci de mii de franci!...

— ... !!!

— Să ferească Dumnezeu! M'ar omorî! adaogă provincialul.

— Nu ţi se pare dumitale că e prea cald aici? întreabă domnul ştergându-se de sudoare.

— Nu, răspunse negustorul, e tocmai potrivit.

— Mie mi-e grozav de cald.

Şi domnul ese să se răcorească puţin în coridor.

Peste câteva momente domnul se reîntoarce la locul lui.

— Mă rog, zice provincialul, trenul ăsta se mai opreşte undeva până la Ploeşti?

— Da... la Periş două minute.

— La Ploeşti, ne dăm jos, să luăm câte o dulceaţă...

— ... Ne dăm, dacă vrei, zice domnul distrat, ca de pe altă lume, şi se trânteşte să doarmă, învelindu-se cu tartanul peste cap.

Trenul a plecat din Periş. Negustorul scoate un măr din buzunarul şubei şi începe să ronţăe.

De odată domnul se ridică:

— Peste putinţă să dorm... teribil de cald!

Apoi, dă geamantanul jos, îl deschide şi scoate un şipuşor elegant; deşurupează dopul şi oferă negustorului.

— Cognac...

— Mersi... De zece ani nu mai pun spirtoase în gură.

— E extrafin...

— Mersi... Sunt oprit...

Domnul, mâhnit de refuz, înşurupează la loc dopul, pune şipuşorul în geamantan, pe care-l aruncă iar în plasă. Apoi suflând greu de căldură, iese iarăşi în coridor, unde se plimbă de colo până colo.

Provicialul se lungeşte bine punându-şi sacul căpătâi. Conductorul:

— Biletele pentru Ploeşti, domnilor!...

Domnul din coridor dă discret biletul său... şi reintră în cupeu trăgând uşa cu multă băgare de seamă ca să nu deranjeze pe negustor, care are probabil intenţii să aţipească.

— Puteţi umbla cât de tare, zice omul culcat, nu dorm. Unde pot eu dormi?... Mă lasă să dorm căpătâiul ăsta? şi zicând asta bate cu palma pe săculeţ, care sună foarte plin.

Domnul scoate portabacul şi oferă negustorului:

— Regale...

— Mersi, zice omul cu sacul; de zece ani m'am lăsat de tutun... Sunt oprit...

Apoi, după o pauză lungă:

— Apropo, ziceai dumneata adineaori... de pungaşi... în tren. Să vezi ce i s'a întâmplat unui negustor, un prieten al meu!... Venea cu doi inşi dela Roman în clasa întâi... I-a luat vre-o opt mii de lei... Ştii cum? Unul i-a tot dat să bea nişte vin dulce cu dresuri, şi altul i-a dat să fumeze o ţigară, cu afion, cu dracu ştie ce... A dormit omul buştean... Când s'a trezit la Bucureşti cu capul buimac, era singur în vagon, şi tot, blană, geamantan, bani, ceas, tot îi luaseră.

— Ei! i-o fi luat şi inelele din deget, zice domnul răzând ciudat.

— De unde ştii asta? întreabă iute negustorul.

Apoi după o pauză scurtă, râzând şi el:

— Fireşte că i-a luat şi inelele.

— Intrăm în Ploeşti...

— Ne dăm jos? întreabă provincialul, şi ridicându-se, îşi petrece mâna prin mănuşa sacului şi ia şuba pe umeri.

Domnul stă o clipă la gânduri; apoi:

— Ne dăm... Nu-ţi iei, adaogă zâmbind ironic, şi geamantanul?

— De geamantan nu'mi pasă! câteva borfe de schimbat.

Ploeşti... Trenul stă la peron.

Negustorul coboară cu sacul; domnul după el cu geamantanul de piele rusească şi tartanul... Dar, n'apucă să facă trei paşi, şi dau piept în piept cu doi vlăjari, nişte mitocani, cari par'că le-ar ţine drumul. Domnul vrea să dea pe de lături.

— Scurt mişcarea! comandă cu autoritate negustorul, şi cele două namile au şi 'nhăţat strâns pe domnul, fiecare de câte o mână... Orice luptă ar fi zadarnică!

— Luaţi-i sacul! ordonă aspru negustorul.

Oamenii ascultă.

— Legaţi-l bine!...

Pe urmă, cătră domnul, care tremură din toate încheeturile şi nu protestează câtuşi de puţin faţă cu aşa sălbătăcie:

— Apoi, de când mă freci, amice! cât o să umblu după d-ta?... Cognac, a?... extrafin... Ţigarete, a? Regale, a?...

URGENT...

Şcoala de fete No. 1 din Urbea Z... No. 654—15 Noembrie.

D-sale D-lui Primar al Urbei Z...

urgentă.

Domnule Primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută Octombrie cu No. 597 asupra necesităţii de lemne pe care o simte şcoala, vă rugăm ca de urgenţă să binevoiţi a ne trimite cantitatea prevăzută, căci vremea se strică şi ameninţă să nu mai putem urma cursurile fără combustibil.

Primiţi, vă rog, Domnule Primar, etc.

Directoare,

Aglae Poppesco.

*

Şcoala de fete No. 1 din Urbea Z... No. 683—1 Decembrie.

D-sale D-lui Primar al Urbei Z...

urgentă.

Domnule Primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută Noembrie 15 cu No. 654, avem onoare a vă repeta cu insistenţă rugăciunea ce v'am făcut în privinţa lemnelor de încălzit necesare şcoalei de fete No. 1 din această urbe, care se află în lipsă de căldură suficientă pentru studii pe timpul de iarnă, mai ales aşa de aspră cum este cea actuală, încât elevele sunt incapabile a mai scrie cu mâinile îngheţate, şi chiar profesoarele sufăr neputându-se desbrăca în clasă, fiindu-le temperatura aşa de exagerată încât, cum se poate uşor constata, este de nesuferit ameninţând cu maladii atât pe profesoare cât şi pe eleve.

Vă rugăm dar să luaţi măsuri urgente pentru întâmpinarea acestei situaţiuni anormale, contrariu va trebui să reclamăm Onor. Minister ne mai putând lua nici o răspundere.

Primiţi, vă rog, Domnule Primar, etc.

Directoare,

Aglae Poppesco.

*

Revizorul şcolar al distr. X... No. 4599—15 Decembrie.

D-sale D-lui Primar al Urbei Z...

urgentă.

Domnule Primar,

Astăzi, 15 Decembre făcând inspecţiunea reglementară la şcoala de fete No. 1 din Urbea Z... am fost întâmpinat de doamna directoare Aglae Poppesco împreună cu doamnele profesoare Areti Ionesco, Sevasti Ionesco şi Aristi Poppesco, care toate s'au plâns de starea de mizerie în care a ajuns şcoala din cauza lipsei de combustibil, pe care îl refuză Onor. Primărie locală, pe care în nenumărate rânduri au rugat-o prin adrese oficiale, care se văd la dosar, dar care n'au avut până în prezent nici un rezultat.

In adevăr, vizitând apoi clasele am găsit o temperatură incapabilă de a putea fi suferită mai ales de copii, din care cauză se pot chiar îmbolnăvi de vre-o boală infecţioasă, ceeace ar împiedica urmarea regulată a cursurilor reglementare, fiind silite a se întrerupe până la stingerea contagiunii epidemiei, precum s'a mai întâmplat pe căldurile cele mai mari, dar atunci nu din cauza focului, ci a apei, chiar cu câteva zile înainte de examenele anuale, ceea ce produce o enormă confuziune pedagogică.

Având dar acestea în vedere, vă rog, Domnule Primar, să binevoiţi a dispoza ca să se satisfacă cât mai urgent nevoile şcoalei.

Primiţi, vă rog, Domnule Primar, etc.

Revizor şcolar,

Lazăr Ionescu-Lion

Şcoala de fete No. 1 din Urbea Z... No. 13—8 Ianuarie.

D-sale D-lui Ministru al Instr. Publice, etc.

urgentă.

Domnule Ministru,

In repeţite rânduri am cerut la onor. Primărie locală să ne libereze combustibilul de care are şcoala noastră necesitate din cauza gerului aspru prin care trecem în acest anotimp fără nici un rezultat, aşa încât tremurăm de viaţa noastră şi a elevelor, care nici nu mai vin la şcoală încă dinaintea vacanţelor, fiind-că părinţii au aflat şi temându-se nu le mai permit până ce nu vom putea da foc.

Insuşi d. revizor şcolar Lazăr Ionescu-Lion a vizitat şcoala, constatând lipsa noastră de căldură şi a înaintat o adresă încă din anul trecut 15 Decembrie cu No. 4599, către d. Primar local, dar şi aceasta a rămas tot literă moartă, căci şcoala se află în aceeaşi mizerie, încât nu se mai poate zice că aceasta este o umanitate, lăsând astfel să sufere elevele.

Aşa dar ne adresăm cu cel mai profund respect d-voastre spre a lua urgent ori-ce măsuri veţi crede de cuviinţă pentru a face să înceteze barbaria prezentă.

Binevoiţi, D-le Ministru, etc.

Directoare,
Aglae Poppesco.

*

Ministerul Instr. Publice şi Cultelor, 10001—15 Ianuarie.

D-sale D-lui Revizor şcolar al distr. X...

urgentă.

Domnule Revizor,

Doamna Aglae Poppesco, Directoarea şcoalei de fete No. 1 din urbea Z... ni se plânge că Primăria locală nu dă şcoalei lemnele necesare pentru încălzitul claselor.

Anexându-vă raportul doamnei Directoare, vă invităm a face imediat o anchetă la şcoală şi a ne raporta de urgenţă.

Primiţi, etc.

p. Ministru
indescifrabil.

p. Director
asemenea.

Revizorul şcolar al distr. X... No. 103—1 Februarie.

D-sale D-lui Ministru al Instr. Publice şi Cultelor

urgentă.

Domnule Ministru,

Imediat ce am primit ordinul dv. cu No. 10001 din 15 Ianuarie, m'am transportat la şcoala de fete No. 1 din urbea Z... şi am constat că raportul doamnei directoare respective este în totul adevărat.

In adevăr, am găsit din cauza frigului pe jumătate şcoala despopulată complet, iar restul tuşind toate şi dureri cu umflătură în gât, pentru care chemând pe d. medic al urbei, a constatat mai multe cazuri de amigdalintă, adică gâlci, care poate degenera mai cu seamă la copiii anemici şi limfatici, prin diferite complicaţiuni foarte adesea contagioase.

De aceea, d. medic a opinat că ar fi mai bine dacă s'ar închide şcoala, spre a nu lua proporţiuni mai mari.

Cu cel mai profund respect vin dar a vă ruga, în interesul salubrităţii, să-mi daţi de urgenţă un ordin în consecinţă, sau să interveniţi pe lângă Onor. Primăria locală să libereze combustibilul de care simte nevoe cursurile.

Binevoiţi, d-le ministru, etc.

Revizor şcolar,
Lazăr Ionescu-Lion

*

Ministerul Instr. Publice şi Cultelor, No. 20002—15 Februarie.

D-sale D-lui Primar al Urbei Z...

urgentă.

Doamna Aglae Poppesco, directoarea şcoalei No. 1 de fete din acea urbe, se plânge că Onor. Primărie, după repeţite cereri, nu-i liberează lemnele necesare pentru încălzit, din care cauză sufăr cursurile.

Vă invit dar, Domnule Primar, ca de urgenţă, să satisfaceţi, conform legii, justele reclamaţiuni ale doamnei Directoare.

Primiţi d-le Primar, etc.

p. Ministru,
nedescifrabil.

p. Director,
asemenea.

Camera Deputaţilor. Sesiunea prelungită. Şedinţa dela 1 Martie.

D. Al. Lingopolu. — Am cerut cuvântul ca să fac o întrebare d-lui Ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice: ştie oare d-sa în ce stare de mizerie s'a aflat iarna aceasta şcoala de fete No. 1 din urbea Z... lipsită de combustibilul necesar de oarece nu i l-a liberat Primăria locală, bântuită de boale din această cauză şi conform avizului medicului local chiar suprimarea cursurilor?

D. Ministru al Cultelor. — Răspunz onor. deputat că, în urma raportului revizorului şcolar local, ministerul a luat măsuri urgente ca Primăria să libereze conform legii combustibilul necesar acelei şcoale.

*

Primăria Urbei Z... No. 3712—15 Martie.

D-sale Doamnei Directoare a Şcoalei de Fete No. 1
din Urbea Z...

urgentă.

Doamnă!

Mâne veţi primi la şcoala ce cu onoare o dirijaţi 5 (cinci) care de lemne cer curat, prima calitate, şi vă rugăm să binevoiţi a ne răspunde urgent de primirea combustibilului.

Primiţi, D-nă Directoare, etc.

p. Primar,
Niţă Necşulescu,

Secretar,
Athanasie Eleutherescu

HIGH-LIFE

Tânărul Edgar Bostandaki este suplinitor la catedrele de muzică, desen, gimnastică, scrimă şi religie dela gimnaziul clasic înfiinţat de curând în urbea sa natală. Gimnaziul are până acum numai clasa întâia şi e întreţinut de comună; se speră că la anul viitor se vor completa patru clase, trecând totul pe seama Statului. Deşi încărcat cu predarea a cinci cursuri importante de gradul secundar, tânărul suplinitor găseşte destulă vreme să frecuenteze societatea înaltă din localitate, unde trece drept un perfect gentilom. In adevăr, Edgar este un tânăr care are multe succese în saloanele din Târgul-Mare. Vorbeşte franţuzeşte de când era mic şi se pricepe foarte bine la mode şi confecţiuni, aşa că nu odată este consultat asupra acestui capitol. Profesia de cronicar *high-life* nu este uşoară, fiindcă trebue să scrii despre dame, şi damele sunt dificile, pretenţioase, capriţioase. Spui de una o vorbă bună, superi pe alta; spui rău de alta, atunci nu mai poţi pretinde că eşti un om galant; insişti cu deosebire asupra uneia, dai loc la bănueli; neglijezi pe vreuna, îi inspiri o ură primejdioasă. Mai ales într'o societate foarte restrânsă şi foarte aleasă ca societatea din Târgul-Mare, un cronicar de salon trebue să-şi drămuiască atenţia cu cea mai mare stricteţă. Grea profesie, ce-i drept; însă tânărul Bostandaki, om de spirit şi cu educaţiunea distinsă, a fost par'că născut a fi cronicar *high-life*. Cronicele lui, în formă de corespondenţă, le publică într'un ziar cotidian din cel mai apropiat oraş mare de provincie.

Dar, va zice cineva:

— Bine! însă cronicarul este şi el om, mai ales dacă e tânăr; trebue să aibă şi el simpatiile şi preferinţele,

antipatiile şi aversiunile sale. El stă într'un colţ al salonului cu carnetul său în mână şi priveşte la vârtejul valsului; în acest vârtej, ochii lui trebuesc să deosebească între toate pe câteva, mai graţioase, şi, între aceste câteva mai graţioase, pe una, ne'ntrecută, adorabilă.

— Ei, da, răspunz eu, înţeleg ce spuneţi. Insă cronicarul de salon trebue să-şi calce pe inimă, să fie discret şi imparţial. Şi asta n'o poate oricine, cum o poate Turturel.

— Care Turturel?

— Edgar Bostandaki... Turturel este numele pe care i l-au dat în copilărie, alintându-l, papaia, mamaia şi duduile, surorile mai mari... Turturel — aşa-i că sună bine? — este pseudonimul destul de transparent cu care Edgar îşi semnează cronicele.

Ei! şi totuşi cât de corect şi de discret, cât de galant şi de imparţial, însuşi Turturel a greşit odată un *carnet mondain*.

Din iniţiativa unui comitet compus de damele din înalta societate a Târgului-Mare, reşedinţa subprefecturii Plăşii-de-Mijloc, s'a dat în saloanele Otelului Regal de acolo « Un mare bal filantropic, al cărui venit se va împărţi giumatate în folosul umanităţii suferinde şi giumatate pentru sporirea fondului de întreţinere a gimnaziului clasic local, până la trecerea lui în bugetul Statului ». Maiorul a oferit muzica militară, pe care a adus-o cu trenul dela reşedinţa prefecturii.

A fost un bal cum nici într'o capitală de judeţ nu se poate mai splendid. Damele, pline de devotament pentru nobilul scop al petrecerii, s'au întrecut în toalete. Uniforma şi fracul au fost minunat reprezentate, deşi frac nu purtau decât subprefectul, primarul şi Turturel; restul sexului urît, purtau unii redingotă, alţii jachetuţă scurtă. Onorurile balului le-a făcut comitetul damelor, sub preşedinţa tinerei doamne Athenaïs Grégoraschko, soţia subprefectului. S'a petrecut până la şapte dimineaţa, când aurora cu degetele ei de roză a venit să bată la uşa orizontului şi să stingă cu privirile ei lumina petroleului, amintind infatigabililor dănţuitori că trebue, cu regret, să se despartă.

A doua zi, d. Turturel, punea la poştă pentru gazetă un *carnet mondain*, cu notiţa: « Rog a se trimite, după obiceiu, 50 de exemplare pi adresa mè ». Seara, cronicarul citea în faţa comitetului damelor, al cărui secretar era, darea de seamă asupra rezultatului operei de binefacere. De prisos să reproducem textul întreg al acestei lucrări de caracter oficial. Ne mărginim a-i da concluziunile: « Venit brut, 575 lei; cheltueli, 368 lei; beneficiu net, 207 lei; 103 lei, 50 bani pentru sporirea fondului de intreţinere a gimnaziului; 103 lei, 50 b. pentru umanitatea suferindă ».

După ce au mulţumit comitetului de dame, d-l Edgar Bostandaki în numele gimnaziului, iar d. primar în numele umanităţii suferinde, şedinţa oficială s'a ridicat. Apoi s'a învârtit un maus. Peste două zile, iată că mult aşteptatele exemplare din « Vocea Zimbrului » sosesc. Ele conţin cronica atât de dorită: « Cum se pitrece la noi »...

Extragem la întâmplare câteva rânduri:

« ... Sâmbătă seara s'a ţinut în fine la noi strălucitul bal filantropic sub presidenţia graţioasei doamne Athenaïs Grégoraschko, născută Perjoiu...

«...O enormă afluenţă de tot ce Târgul-Mare are mai distins, fiecare ţinând să mulţumească încântătoarei prezidente iniţiatoare, prea amabila doamnă Athenaïs Grégoraschko...

«...In acordurile muzicii militare, care, intonează cu destul *brio* un vals vaporos, perechile pornesc ca duse pe nişte valuri, în cari se perde conştiinţa, iar timpul pare că s'a oprit pe loc ca să admire cum trec în vârtej ferbinte, uimitor, nebunesc, atâtea ş'atâtea flori, par'că smulse de vântul aprig al pasiunii... Doamna Athenaïs Grégoraschko, regina adorabilă a valsului adorat...

«...Dar la un semnal, uşile din fund se deschid... Supeul! Un moment de odihnă pentru această svăpăiată tinereţe, un moment de odihnă şi de reconfortare!.. Doamna Athenaïs Grégoraschko face onorurile, luând loc în capul mesei, cu graţia nespusă care o caracterizează...

«...Dopurile pocnesc, pare c'ar fi la un atac de tiraliori, care nu sparie de loc pe bravii convivi... Şampania curge în valuri. Doamna Athenaïs Grégoraschko dă semnalul şi

aci; ridicând în sus cupa plină de delicii ca divina Hebe, atinge de buzele răci buzele sale calde, cu acea delicateţă poetică cu care fluturelul atinge caliciul unui miosotis...

«...Dar muzica ne cheamă. Trăiască valsul! Doamna Athenaïs Grégoraschko, infatigabilă silfidă...».

Aci o îngrozitoare greşală de tipar... A doua zi, Duminică dimineaţa, la cafeneaua din centru, spiritualul cronicar *high-life* cetea mai multor tineri din localitate *carnetul* lui: *Cum se pitrece la noi.* Tinerii îl ascultau cu multă admiraţie şi poate cu mai multă invidie: e de sigur fericit un tânăr care dispune, pe lângă talentul stilului, de o coloană de publicitate, ca să se facă, fireşte, atât de plăcut damelor! Pe când se comenta articolul şi autorul căuta să explice amicilor săi ce înseamnă « divina Hebe » şi « calici », iată că deodată intră d. sub prefect, Raoul Grégoraschko, soţul « infatigibilei silfide ». D. subprefect salută în dreapta şi în stânga cu gravitate, apoi, drept în faţa lui Edgar Bostandaki şi cu un ton neobişnuit de aspru:

— Domnule Turturel! uite-te la mine... Te opresc, magariule, să faci *de mauvaises plaisanteries* pi conta doamnei Grégoraschko, soţia mè!

Apoi face un ocol prin cafenea bufnind:

— *A-t-on jamais vu pareille insolence*!

Edgar nu pricepe de loc... Însă Raoul se întoarce iar şi, gesticulând cu cravaşa, de care nu se desparte niciodată:

— Altădată, dacă-ţi mai permiţi di aeste, îţi rup urechile.

— Dar...

— Urechile! m'ai înţeles? *espèce d'imbécile*!

Şi ese turbat, făcând să şuere aerul sub jocul cravaşei. Toată lumea rămâne uimită. Din ce pricină?.. Hebe?.. Calici?..

— Nu înţeleg deloc, zice Turturel, dând din umeri cu totul nedomirit.

Pe când fiecare caută cu deamănuntul să găsească în cronică motivul penibilei scene, iată că intră în cafenea d. maior Edmond Buzdrogovici, graţie amabilităţii căruia opera filantropică avusese concursul graţios al muzicei militare. Fără să salute şi vădit foarte supărat, Edmond

se apropie de Edgar, cu aşa pas şi aer straşnic, încât Edgar se ridică drept în picioare în faţa lui Edmond.

— Domnule! zice Edmond, ferbând ca un samovar; dumneata eşti acela cari scrii porcăriile aeste?.. Răspunde!

Şi-i vâră lui Edgar gazeta sub nas. Edgar, ferindu-se, răspunde hotărît:

— Da!

— N'o fost şi madam' Buzdrogovici, soţia mè la bal?

— Ba da!

— Atunce, di madam' Buzdrogovici, soţia mè, pentru ci n'ai pomenit nimică?.. nici chiar numele!.. Să fi fost fără compliment — nu pretinde!.. dar nici macar numele!?

— Domnule maior...

— Mişălule! strigă Edmond.

Şi scurt mişcarea! până să-i zică unul dintre amici « Ăra! da, stăi, bri omule! » îi trage două palme vajnice şi ese.

— Nu mai înţeleg nimică, pi onoarea mè! zice Edgar şi ese şi el.

SUCCES

Puţină lume astăzi şi-o mai fi aducând aminte de o vestită foaie, care apărea odinioară în capitală, pe vremea răsboiului independenţei, voi să vorbesc de « Naţiunea Română », pe care o dădeam la lumină Frédéric Damé şi cu mine în tovărăşie. Viaţa acelei foi a fost pe atât de scurtă pe cât de glorioasă, aşa că o pot povesti în puţine cuvinte.

Armatele creştine trecuseră Dunărea.

Intr'o dimineaţă mă pomenesc cu un bileţel dela Damé, cam aşa:

« Iubite amice,

« Treci îndată pela mine. Este vorba de o afacere foarte importantă, care ne poate face norocul la amândoi ».

Il cunoşteam pe Damé ca om deştept şi întreprinzător. Fără întârziere m'am dus să-l văz, torcând pe drum fel de fel de frumoase închipuiri.

In câteva vorbe mi-a spus tot planul lui: o gazetă cum n'avusese ţara până atunci; o gazetă fără coloare politică; o gazetă de informaţiuni de pe câmpul răsboiului; o gazetă care să cultive entuziasmul popular pe chestiunea independenţii.

Să-i căutăm numele... Numele unei gazete e greu de găsit; dar după câteva minute de gândire, Damé a fost norocos: « Naţiunea Română! ».

Trăiască « Naţiunea Română »!

Am lucrat o zi întreagă pe coale de tipar să-i nimerim fizionomia... Pe seară ne-am învoit cu amicul nostru Cucu

tipograful. Capul gazetei s'a aranjat frumos şi am şi început să dăm materie.

A treia zi a apărut primul număr: jumătate cu articole de entuziasm şi jumătate cu depeşi şi corespondenţe de pe teatrul răsboiului.

Ceeace era mai greu de făcut era jumătatea entuziastă: nici declamaţiile zadarnice nu sunt uşoare, mai cu seamă când n'ai o deosebită înzestrare pentru aşa ceva.

Depeşile însă şi corespondenţele curgeau ca din isvor, aşa că încet-încet, afară de un prim articol declamator, gazeta nu mai conţinea decât ştiri şi iar ştiri, care de care mai amănunţite şi mai sensaţionale.

De unde aveam atâtea?

Le traduceam din gazete străine şi le localizam.

Luam dintr'o gazetă dela Viena o corespondenţă lungă de răsboiu, în care se vorbea de lucruri petrecute la Poradin, la Rusciuk, la Varna, la Vidin, la Constantinopol, etc. Ei bine, din această corespondenţă făceam tot atâtea corespondenţe câte lucruri conţinea ea, şi le datam pe fiecare ca din localitatea unde s'ar fi petrecut lucrul.

Astfel aveam corespondenţe din Stambul, Vidin, Varna, Rusciuk, Poradin, etc., şi, ca să dăm o dimensiune convenabilă fiecărei corespondenţe, peste faptul de care era vorba, turnam multă zeamă de fantazie, ş'apoi descrierea localităţii, notiţe istorice şi date statistice, mai toate luate dintr'un vechi, dar excelent pe vremea lui, dicţionar de Conversaţie.

« Naţiunea Română » mergea cum nu mai mersese până atunci gazetă în ţară.

De unde până atunci gazetele politice nu se vindeau cu numărul, ci se împărţeau numai la abonaţi, tipărindu-se în cel mult 1500—2000 exemplare, gazeta noastră, fără nici un abonat, se trăgea dela 12 la 15 mii.

Eram fireşte foarte mulţumiţi şi noi şi tipograful, care avea parte de tovărăşie la câştig.

Tipografia « Cucu » era atunci în Lipscani lângă hanul Şerban-Vodă, exact pe locul unde este colţul grilajului Băncii Naţionale cu strada Caragheorghevici.

Ziua şi noaptea trăgeau maşinile numai şi numai gazeta

noastră, iar în ulicioară, care era pe-atunci o înfundătură, făceau un sgomot teribil vânzătorii ţipând să li se dea foi: o activitate febrilă continuă. Biroul redacţiei îl aveam într'o prăvălioară din aceiaşi înfundătură, faţă 'n faţă cu tipografia.

De-acolo mânam oştirile, de-acolo ordonam atacul redutelor, de-acolo vedeam fierbând gândurile Statelor-majoare şi samovarele dela Poradin.

Damé era un om cu deosebite calităţi — foarte harnic, neobosit şi înzestrat cu o fantazie rară. Aveam o hartă a peninsulei balcanice şi o sumă de steguleţe de hârtie pe ace de gămălie. In fiecare zi îşi aşeza armatele şi combina mişcările probabile: şi, ce e drept, în cele mai multe cazuri nimerea mai dinainte mişcările, ghicind gândurile conducătorilor răsboiului. Mi-aduc perfect aminte că a prevăzut faimoasa diversiune a lui Mehemet-Ali pe Lom, îndată ce am primit gazetele din Viena cu descripţia ei amănunţită.

Dar gazeta mergea, progresa necontenit din succes în succes: 18.000.

Armatele creştine împresuraseră acum Plevna. Acolo trebuia să se termine la un fel răsboiul; către acolo prin urmare steteau aţintite cu încordare crescândă toate privirile.

Intr'o zi, Damé îmi zice:

— Gazeta noastră a întrecut aşteptările mele. Am avut o idee fericită. Sânt acuma aproape sigur că ne-am făcut o situaţie. «Naţiunea Română» are să fie o moşioară pentru noi...

Să dea Dumnezeu! am răspuns eu fără mult avânt.

Nu ştiu de ce, dar aveam un fel de neîncredere în viitor. Pe deoparte consideram succesul spontaneu al gazetei ca un foc de pae, care trebuia să se stingă cu atât mai curând cu cât s'aprinsese mai iute. Pe de altă parte mă gândeam că răsboiul o să mai dureze o lună-două, cel mult trei, şi că, ne mai având cu ce să hrănim curiozitatea publicului, o să rămânem şi noi cu prea puţină hrană. Când n'o mai fi răsboi, când s'or termina tratativele de pace — căci nu prevedeam că, fără de un congres european, harta

peninsulei balcanice nu se putea modifica — ce noimă va mai putea avea o gazetă care trăeşte exclusiv cu corespondenţe şi telegrame de pe teatrul răsboiului?

Aşa mă gândeam eu; însă tovarăşul meu şi mai optimist şi mai prevăzător, socotea mai bine.

— Dacă răsboiul se termină, cum e lucru aproape sigur, în favoarea armatelor creştine, nu se poate închipui ce eră de mişcare publică se va deschide în România independentă, după două veacuri şi mai bine de restrişte. Mişcarea economică şi politică va lua un avânt nepomenit, şi « Naţiunea Română » va fi primul jurnal european în ţară.

Să dea Dumnezeu! am zis eu. Nu mi-ar părea rău deloc.

Pentru a întemeia însă cu desăvârşire succesul gazetei noastre ne mai trebuia ceva.

In starea de încordare în care se aflau spiritele, aşteptând rezultatul împresurării Plevnei, nu mai erau de ajuns corespondenţele localizate după gazetele vieneze — veneau prea târziu.

Ne-am gândit dar, fiindcă aveam acuma mijloace, să trimetem un corespondent special, întâi la Turnu-Măgurele şi apoi chiar la Plevna.

De colo până colo, am găsit unul — un om cu un nume bine cunoscut în societatea noastră, bine crescut, afabil şi inteligent, dar boer scăpătat.

Am hotărît aşa: corespondenţe prin poştă să ne trimeată în toate zilele, scriind în fiecare seară absolut tot ce ar fi putut afla peste zi; iar telegrame să ne trimeată imediat ce ar afla ceva important, a cărui comunicare ar prezenta vreun caracter de urgenţă.

Pentru telegrame am aranjat un dicţionar cu cheie.

I-am dat boerului bani de drum, de cheltuială şi leafa pe o lună înainte, şi l-am expediat la Turnu-Măgurele.

Acolo, om de lume, cunoscând multe doamne dela Crucea Roşie şi pe ofiţerii români, a intrat numai decât în relaţiuni şi cu cei mai de seamă ofiţeri ruşi. Şi în adevăr ne trimetea în fiecare zi corespondenţe destul de interesante.

Intr'o zi, pela începutul lui Noemvrie, merg foarte de dimineaţă la redacţie, înaintea lui Damé, care de regulă venea totdeauna înaintea mea.

N'apuc să-mi scot haina, şi intră factorul dela telegraf.

Nu pot zice c'am presimţit ceva, dar mi-a trecut un fior prin tot corpul. Am iscălit tremurând ţidula, iar depeşa am aruncat-o pe masă fără s'o deschid. Mi-am făcut o ţigară, am fumat-o, şi tocmai apoi am luat încetinel depeşa şi fără pripă nervoasă, am deschis-o. Iată-i cuprinsul, pe care nu i l-aş putea uita vreodată:

« *Médoc fini, Votca, Tzuica dedans* ».

Cetesc de zece ori, ţinând alături dicţionarul cu cheie: *Médoc* — Plevna; *fini* — luată; *Votca* — Ruşii; *Tzuica* — Românii; *dedans* — înăuntru.

Ce să fac? Să stau să fac un număr de gazetă şi tocmai seara să dau ştirea? Peste putinţă! Vestea aceasta de bucurie o s'o aibă şi alţii; se răspândeşte de dimineaţă 'n oraş, iar noi venim cu ea după 'nfierbinţeală. O idee. Alerg în tipografie şi strig:

— Să nu se strice zaţul numărului de-aseară!

Norocul meu! Zaţul era neatins. Ieşim tot cu foaia de-aseară într'o nouă ediţie cu depeşa. In câteva minute, maşinile pornesc, şi vânzătorii aleargă nebuni pe strade sbierând:

— « Naţiunea Română » cu *căderea Plevnei!*

Bucureştii întregi în picioare; fierbe lumea toată; încep să se arboreze drapelele tricolore... Un entuziasm furtunos...

Damé, bătându-mă pe umăr, îmi zice radios:

— *Notre fortune est faite, mon bon!*

Dar n'apucă să termine, şi auzim un sgomot infernal, afară. Publicul dă năvală în înfundătură; huidueşte, loveşte, sparge geamuri.

— Fugiţi! ne strigă un băeţel dela tipografie, intrând prin dos. Fugiţi! vă omoară!

L-am văzut pe Damé galben ca un mort; nu ştiu cum m'o fi văzut el pe mine.

N'am aşteptat altă desluşire şi am ascultat fără replică de comanda băeţelului.

Ce fusese?

Din nenorocire, *Médoc* nu era încă *fini*, nici *Votca* şi *Tzuica* încă nu erau *dedans.*

Corespondentul nostru făcuse un chef straşnic toată noaptea cu nişte Muscali, care-l asiguraseră că, pe când ei beau, Osman-Paşa se predă armatelor crucii. Despre ziuă, afumat de şampanie, ne expediase telegrama cu alte băuturi.

« Naţiunea Română » trăise.

Peste o lună, când a capitulat în sfârşit Gazi-Osman, eu şi tovarăşul meu am plâns de emoţie, ca fiecare român gândindu-se la naţiunea sa... *Médoc fini!...*

LA CONAC

Din Poeniţa vine domol la vale un călăreţ tânăr în buestru ţăcănit...

N'are de ce să gonească: soarele nu s'a ridicat nici de două suliţe; înainte de nămiez, are să ajungă la conac, la Sălcuţa, dincolo de jumătatea drumului... Acolo stă un ceas, să dea grăunţe calului; până la toacă, e'n oraş la boerul. Gândindu-se la boerul, se pipăe 'n sân — legătura cu banii stă bine.

A trecut de cotul dealului la câmp deschis.

E a doua zi de sfântul Gheorghe. Ceru-i fără pată cât de slabă în tot largu-i de jur împrejur. La vale, în zare adâncă, sclipeşte undoind aerul dimineţii calde, iar în păduriştea de mesteacăni de pe poala din bătaia soarelui, păsările primăverii se 'ngână şi care de care se 'ntrec în feluri de glasuri.

— Da' 'ncotro, 'ncotro, flăcăule? întreabă cineva din urmă pe tânărul călăreţ.

Acesta întoarce capul. Din urmă îl ajunge un alt călăreţ. De unde a răsărit omul acesta? fiindcă, tot drumul, tânărul, măcar că şi-a întors privirile de multe ori pe calea umblată, nu a luat seama să mai vină cineva după el; chiar a gândit: câtă singurătate de dimineaţă pe un drum aşa de căutat în totdeauna!

— La vale... răspunde tânărul. Da' dumneata?

— Tot la vale...

Şi cu vorba aceasta strângându-şi calul în pulpe, trece alăturea înaintaşului.

— Drum bun, flăcăule!

— Şi dumitale!

— Bine că te 'ntâlnii!... Mi-e urît să fiu singur, mai ales la drum.

Călătorul după chip şi port e un negustor, vreun orzar ori cirezar, de cari umblă p'în sate după daraveri; un roşcodan grăsuliu, cu faţa vioae; cârn şi pistruiu; dar om plăcut la înfăţişare şi tovaroş glumeţ; numai atâta că e şaşiu, şi când se uită drept în ochii tânărului, îi face aşa, ca o ameţeală, cu un fel de durere la apropietura sprîncenelor.

Merg ei astfel domol alături în buestru ţăcănit, vorbind mai de una, mai de alta, şi rămâne lucru hotărît că se opresc împreună la conac pentru o gustare; şi din vorbă'n vorbă, nici nu prind de veste când ajung aci aproape să intre 'n Sălcuţa. Cotind la stânga, de după tufişul movilei pe care stă biserica, li se arată, ca la o bătae de glonţ, coperişul nou de tinichea al turnului strălucind în soare.

Tânărul îndeamnă calul ţinând scurt zăbala. Tot aşa şi negustorul. Calul ia vânt. Trecând prin faţa bisericii, flăcăul îşi face cruce. Atunci aude pe tovaroşul, rămas câţiva paşi înapoi, râzând grozav. Intoarce capul: tovaroşul, nicăeri... Mare minune!... Unde a putut pieri? A intrat în pământ?

Nu... E la han... Il aşteaptă sub umbrar...

Flăcăul nu a luat seama că negustorul i-a fost trecut înainte. Fireşte că aşa a trebuit să fie: în pământ n'ar putea intra un călăreţ cu cal cu tot...

La conac, tingirile şi căldările clocotesc, grătarele sfârâie, cântă lăutarii, forfoteală şi larmă mare, şi clopote şi clopoţei, pe care le sună vite şi cai mişcându-şi capetele.

Tovaroşii de drum, după ce atârnă de gâtul cailor trăistile cu grăunţe, se aşează la o masă. Negustorul scoate din geanta lui un şip cu rachiu şi cinsteşte pe tânărul... Bun rachiu!... O căldură plăcută cuprinde măruntaiele, şi ce poftă de mâncare!... Mâncarea e bună şi vinul şi mai bun... Negustorul bea şi 'mbie pe tânăr, şi tânărul voinic, se ţine bine: pahar la pahar şi duşcă la duşcă...

Incet-încet, tovaroşii s'au înfierbântat bine... Dar le trebue vin, şi degeaba bat în masă şi strigă: nimeni nu-i aude. E îmbulzeală mare înăuntru în prăvălie şi afară subt umbrar. Pierzându-şi răbdarea, negustorul se scoală dela masă şi merge 'n cârciumă. Tânărul stă foarte aprins la locul lui, se şterge de sudoare şi suflă din adânc.

Celălalt se 'ntoarce mânând înainte o fată voinică şi frumoasă, care, cu mânecile sumese până la subţiori, aduce pe o tavă uscătură şi udătură. Ajungând prin îmbulzeală la masă, şaşiul se uită lung la tânăr, ba-i mai face şi cu ochiul către fată.

Fata lasă tava pe masă şi porneşte. Flăcăul vrea s'o apuce de braţ; ea scapă şi pleacă: el o chiamă 'napoi; ea-şi întoarce capul râzând, dă din umeri par'c'ar zice: «acu n'am vreme de jucării!» şi intră'n prăvălie. Şaşiul se uită la flăcău şi iar îi face cu ochiul: «după ea !» Flăcăul se scoală hotărît drept în picioare şi urmează calea ce i-o arată ochiul tovaroşului...

A trecut de mult de nămiez şi încet-încet au plecat, unii câte unii, cărăuşi, negustori şi drumeţi alţii, care la deal, care la vale, şi lăutarii au tăcut şi s'a liniştit de tot şi s'a limpezit locul.

La conac a mai rămas prea puţină lume... Intr'o odae, aţipesc aşa după masă, cei doi tovaroşi, fiecare pe câte un pat... Fata le aduce cafele... Acu nu-i mai e degrabă; poate sta şi de vorbă cu un drumeţ. Negustorul se uită la fată, se uită şaşiu la băiat şi merge să vază ce mai e pe dincolo, p'în odaia unde s'au pus nişte orzari să 'nvârtească un stosişor...

Acu, ce mai una alta? Multă vreme nu poate sta de vorbă o fată care are atâta treabă... N'apucă să plece fata şi roşcovanul intră 'napoi. Tânărul s'a culcat de-a-binele... Aş! E vreme de dormit acuma? Trebue să meargă îndată după tovaroş în odaia d'alături, unde e pont mare de câştig: orzarii sunt şi mai buni de iubit — joacă şi prost şi gros.

— Hai scoală!

Intre orzari, cine să fie? — Neica Dincă, unchiul, frate bun cu taica flăcăului nostru.

Nu stau mult la vorbă ca să înţeleagă unchiul de unde vine şi unde se duce tânărul. Vine de acasă şi se duce la oraş, să plătească boerului câştul întârziat, cinzeci de galbeni, pentru sfoara de moşie din Poeniţa, pe care o ţine taică-său în arendă.

Şi jocul porneşte iar...

Tânărul se vâră şi el... şi joacă.

— Mă ţângăule, zice unchiul, ia-ţi calul şi mergi de-ţi caută de treabă!... Ai auzit?...

Dar ţângăul se uită în ochiul tovaroşului, care-i stă în faţă, şi se face că n'aude. Merge înainte şi bine merge; are un noroc ne-mai pomenit.

— Mă, secule! zice unchiul. Ţi-e destul... Pleacă!

Aş!... S'a 'nserat de tot; nu se mai vede cartea; se aprind lumânări.

— Mă, băete! a 'nnoptat... Ce faci?

— Lasă-mă, unchiule!

— ...Bine! răspunde omul bătrân şi joacă 'nainte...

Dar jocul e joc şi norocul noroc... Incepe cartea flăcăului să se schimbe şi să meargă tot 'ndăratele... Sudori peste sudori... Tânărul se opreşte şi stă la gânduri, uitându-se ca 'n gol; dar întâlneşte ochiul tovaroşului, care-i dă o povaţă mai tare decât cea mai tare poruncă... Pune mâna 'n sân şi scoate legătura... Inainte... Unchiul ridică ochii spre nepot, zâmbind cuminte, şi fără să mai zică o vorbă, îi apleacă cu multă luare aminte asupra mesei.

E trei după miezul-nopţii!.. S'a dus arenda!.. — şi două inele şi ceasul!... S'ar fi dus şi calul şi şaua, dacă unchiul şi orzarii n'ar fi suflat în lumânări şi n'ar fi mers să se odihnească... Cine a câştigat?... Cine a ştiut să joace, fireşte: unchiul şi cu unul dintre orzari, tovaroşul lui; alţi doi orzari au pierdut, nu tocmai cât nepotul, adică nu tot ce aveau; dar au pierdut şi ei destul de frumos pe potriva unor negustori nu tocmai tari.

Acu, toţi jucătorii dorm, fiecare la odaia lui. S'a 'nnorat de pe la miezul nopţii şi e întuneric adânc.

Flăcăul nostru stă pe prispă cu fruntea 'ntre mâni, pe când în picioare, drept, în faţă-i, stă tovaroşul său

de drum. Innecat de gânduri, tânărul ridică fruntea 'n sus şi-i pare că vede în întunerecul nopţii strălucind ochiul ciudat care l-a stăpânit toată ziua.

— Ce-i de făcut? întreabă.

— Dorm toţi butuc, şopteşte cald şaşiul... Uşa e scoasă din ţâţâna de jos... Dacă o ridici binişor, poţi intra pe dedesubt; poţi pe urmă s'o descui pe dinăuntru şi să ieşi frumos. Intră încetinel; lasă-te pe vine; mergi pe dibuite la paturi; ascultă bine unde răsuflă, şi trece-le cu basmaua asta pe la nas fiecăruia... Odată să tragă 'n suflet din mirosul ăsta, şi nu se mai deşteaptă până la ziuă, să-i tai cu ferestrăul.

Şi zicând acestea, îi dă basmaua 'n mână şi-l împinge pe flăcău încet-încet spre uşă. Băiatul trece basmaua în mâna stângă şi, ştergându-se de sudoare:

— Doamne! Doamne! suspină el şi cu dreapta-şi face cruce.

Atunci un hohot straşnic se aude... Flăcăul se 'ntoarce 'n loc. E besnă 'mprejuru-i, şi nicăeri ochiul luminos al tovaroşului. Tânărul se moleşeşte din toate 'ncheeturile şi se prăbuşeşte pe prispă.

... Se face ziuă...

— Scoală mă! aici ai adormit, procopsitule? zice un glas cunoscut.

Flăcăul se trezeşte buimăcit.

Unchiul îl chiamă în odae; nepotul ascultă d'abia târîndu-se pe picioare.

— Cât ai pierdut, mă?

— ...Tot.

— Cât tot?

— Ce-am avut eu... şi...

— Şi ce mai?

— Şi... arenda.

— Cinzeci de galbeni?

Nepotul dă din cap punând ochii în pământ.

— Cine te-a pus să joci, dacă nu ştii jocul?

— Dracul m'a pus!

— Nu ţi-am spus de trei ori să pleci?

— Da.

— N'ai înţeles că te luam la sigur?

— Nu.

— Prostule!

Şi unchiul trage din brâu un pungociu mare, scoate o mână de bani şi numără pe masă.

— Numără-i şi tu. Sunt cincizeci?

— ...Da..

După o tăcere, în timp ce băiatul a strâns banii, i-a legat şi a vârît adânc legătura în sân:

— Cu mine să joci tu, mă! ţângăule mucos?

Şi-i arde părinteşte două palme straşnice.

— Altădată să nu te mai apuci să joci cu oameni bătrâni dacă nu ştii juca! Ia-ţi acu banii şi pleacă degrabă la boerul... Uite... mai ţine doi lei de parale, să ai ce mânca pe drum.

— Sărut mâna!

In câteva clipe, băiatul e călare...

— Ei! ce stai? nu pleci?

— ...Unchiule, să-ţi faci pomană, să nu spui taichii, că mă omoară!

— Dacă te faci băiat de treabă, nu-i spui.

— Mă fac... sărut mâna!

Şi flăcăul dă călcâe buestraşului.

— Mă! strigă după el unchiul. Ia seama, că te ia dracul dacă te mai iei după el, nătărăule!

Către seară, tânărul, flămând şi 'nsetat, trece pe dinaintea conacului dela Sălcuţa în buestru 'mbăşicat. O fată naltă şi voinică cu mânecile sumese până la subţiori, stând rezemată de un stâlp al prispei, se uită lung după călăreţ. El apleacă bărbia 'n piept, strânge scurt zăbala şi îndeamnă calul la iuţeală. Vrea şi el să se uite odată înapoi, dar a apucat să cotească la dreapta pe după movila bisericii, şi prispa conacului nu se mai poate vedea.

Ajungând la cotul dealului, unde apucă drumul spre Poeniţa, buestraşul gâfâind îşi potoleşte puţin mersul la urcuş. Soarele, scăpătând la apus, se uită îndărăt cu stăruinţă caldă la pădurıştea de mesteacăni, unde atâtea pasări ale primăverii se chiamă, se 'ntreabă şi-şi răspund, se 'ngână şi se 'ntrec în fel de glasuri, întorcându-se fiecare pe la cuibul său.

AMICI

Domnul Mache şade la o masă în berărie şi aşteaptă să pice vreun amic; e vesel şi are poftă de conversaţie. N'aşteaptă mult. Peste câteva momente, iată că-i soseşte unul dintre cei mai buni amici, d-l Lache. D-l Lache e fără chef. S'apropie şi şade şi el la masă. Cititorul mă va erta că nu dau nici o indicaţie de ton, de acţiune şi de gamă temperamentală în tot decursul dialogului — indicaţie atât de necesară pentru citire caldă, — şi va suplini însuşi cu imaginaţia această lipsă.

Lache. — Bonsoar, Mache.

Mache. — Bonsoar, Lache.

L. — Ai venit de mult?

M. — Nu... De vreo zece minute... Iei o bere?

L. — Iau.

M. — Băiete! două mari... (către Lache). Da ... ce ai? te văz cam...

L. — Nu prea am chef... Sunt obosit... Am stat azi noapte târziu la Cosman până la ziuă.

M. — Cu cine?

L. — Cu nişte amici... Am vorbit foarte mult de tine.

M. — Da... Ce?

L. — E...! mai nimic... fleacuri! Nu ştii cum sunt oamenii noştri?

M. — Adică... cum? mă vorbea de rău... mă'njura...

L. — Uite, vezi! ăsta e cusurul tău — exagerezi.

M. — N'ai spus tu?

L. — Ce-am spus eu? nu ţi-am spus nimica... Ţi-am spus că aşa sunt oamenii... Tu vrei numaidecât să te

laude toată lumea, şi să nu 'ndrăsnească nimeni să-ţi facă o critică, fie cât de mică. Vezi, ăsta e cusurul tău — prea te crezi.

M. — Ba nu mă crez deloc, să mă erţi; da mă mir că nu găsiţi alt subiect de conversaţie decât pe mine...

L. — Dacă a venit vorba... Mai la urmă, nu te-a vorbit nimeni de rău pe faţă... fireşte că n'ar fi îndrăsnit: ştie ce buni amici suntem... Da ştii, aşa, ciupeli.

M. — Cam ce?

L. — Secături... Mai ales unul dintre ei nu te poate suferi, şi ţi-e amic.

M. — Cine-i ăla?

L. — Ei! asta e!... Ce-ţi pasă?

M. — Aş vrea să-l ştiu.

L. — Nu se poate.

M. — Parolă de onoare că nu-i cer nici o socoteală; n'am să-l fac niciodată să'nţeleagă că am aflat ce-a spus...

L. — Mai întâi, nici nu ştii ce-a spus...

M. — Ce-a spus?...

L. — Uite, ăsta e cusurul tău — eşti curios.

M. — Bine, frate, fireşte că sunt curios să aflu ce se spune pe socoteala mea, mai ales de amici, ca să ştiu cui să mă încrez, cum să mă apăr.

L. — Mai luăm câte una mică?

M. — Da.

L. — Băete, două mici...

(Pauză. Chelnerul aduce paharele cu bere).

M. — Ei?

L. — Ei!...

M. — Ei! ce spunea amicul?

L. — Nu te poate suferi... Nu ştiu cum venise vorba de oameni deştepţi, şi zic eu: «Uite, Mache e băiat deştept»... că tu ştii că eu te-am considerat totdeauna ca foarte deştept, nu că mi-eşti amic, fiindcă mai la urmă, să-mi dai voe să-ţi spun, n'am nici un interes să-ţi fac curte... Acu, ce să mai vorbim?... te cunosc şi mă cunoşti, slavă Domnului! toate defectele le pot avea; dar trebuie să mărturisiţi toţi că am şi eu o calitate —

sinceritatea; şi-ţi spun sincer că mi-ar părea foarte rău să vie tocmai amici şi să zică, mă'nţelegi...

M. — Bine monşer, cine zice?

L. — Tu.

M. — Eu?

L. — Văz că te uiţi la mine aşa cu un aer care de! par'că vrei să'mi zici că nu crezi.

M. — Da, mai întâi ce să crez? că nu mi-ai spus nimic. Mi-ai spus că unul dintre amicii cu care erai aseară nu mă poate suferi, şi tu ai susţinut că eu sunt deştept.

L. — Am susţinut, fireşte.

M. — Dar amicul meu, care nu mă poate suferi?

L. — Apoi tocmai la asta vream s'ajung; dar dacă mă întrerupi mereu! Uite, vezi! ăsta e cusurul tău — întrerupi!

M. — Ei! iacă nu mai întrerup! spune, ascult.

L. — Când am zis eu că eşti deştept, întâi a zâmbit aşa, adică: « Prost eşti! » mie, şi pe urmă zice: « O fi deştept, nu zic; dar e cam ... zevzec ».

M. — Zevzec!

L. — Zevzec.

M. — Ei! după ce mă judecă dumnealui pe mine că sunt zevzec?

L. — După multe, care spunea el...

M. — Cam ce?

L. — Că ţi-ai neglijat totdeauna slujba...

M. — Nu-i adevărat!

L. — Că era să te dea afară până acum de vreo trei ori...

M. — Minte!

L. — Că joci cărţi, şi râd toţi de tine ca de o mazetă!

M. — Eu, mazetă!

L. — Că bei . . .

M. — Ce beau?... două-trei pahare de bere pe zi.

L. — Că te-ai însurat fără zestre.

M. — Treaba mea!... Ce măgar!... Mă rog ţie, cine e măgarul ăsta, aş vrea să-l ştiu...

L. — Ţi-am zis dela 'nceput că nu ţi-l spui.

M. — De ce să nu mi-l spui, dacă zici că-mi eşti amic sincer.

L. — Ca să mă pui de faţă?... N'am poftă.

M. — Pe onoarea mea că nu... Iţi jur pe ce am mai scump că nici n'am să-i pomenesc vreodată. Vreau să-l ştiu numai, ca să mă feresc de el şi să-l despreţuesc.

L. — Nu se poate, Mache.

M. — Pe onoarea mea! Mă rog ţie, spune-mi-l.

L. — Uite, vezi, ăsta e cusurul tău — eşti indiscret. Inţelege româneşte că nu ţi-l spui. Eu am toate defectele, câte pofteşti; da trebue să mărturisiţi toţi că am şi eu o calitate — eu sunt discret... nu-mi place să umblu cu plosca.

M. — Atunci, dă-mi voe să-ţi spun că nu-mi eşti amic, cum te credeam.

L. — Eu! nu-ţi sunt amic ţie? eu? Bravo! Mersi...

M. — In sfârşit, un amic...

L. — Dacă sunt eu prost... şi-ţi spun... Da iacă tac... şi aldată să-mi dai cu tifla dacă ţi-oi mai spune ceva... (către chelner). Băete, încă două mici...

M. — Şi... numai atât a zis amicul de mine?

L. — A zis mai multe... Da'n sfârşit ce-ţi pasă?

M. — Nu-mi pasă nimic... dar sunt curios să văd până unde merge mişelia omului... Zici că mi-e amic.

L. — Bun.

M. — Amic de-aproape?

L. — Da.

M. — Şi ce mai zicea?

L. — Nu-ţi mai spui, că te superi... Că ăsta trebue să mărturiseşti şi tu că e cusurul tău — te superi.

M. — Pe onoarea mea, nu mă supăr...

L. — Zicea de nevastă-ta... că...

M. — Că ce?

L. — Că... In fine prostii! ce să-ţi mi spui? Da! dar i-am tăiat nasul. Nu-ţi permit, zic să te atingi, mă'nţelegi, de onoarea femeii amicului meu!

M. — Cum! de onoarea nevestii mele?

L. — Că e prea frumuşică şi prea tânără pentru tine; că te-a luat fiindcă era săracă, dar...

M. — Dar ce?

L. — Că la teatru mereu... Zic: «Are lojă gratis!»

«Da zice el, la şosea cu bicicleta de două ori pe zi, dimineaţa şi seara?». «Tot gratis!» zic eu. «Da vara la Sinaia, tot gratis?» zice el; de unde atâta lux?»

M. — Mare canalie!

L. — Şi pe urmă a făcut aluzie aproape pe faţă la un alt amic...

M. — La cine?

L. — Nu-ţi spun...

M. — Ascultă-mă, Lache! să ştii că mă supăr serios!... Trebue numai-decât să-mi spui...

L. — Dacă nu vreau.

M. — Trebue să vrei! auzi! fiindcă-ţi trag palme, mă 'nţelegi!

L. — Ei, uite, vezi? ăsta e cusurul tău — eşti violent.

M. — Cusur necusur, numai decât să-mi spui la cine a făcut aluzie?

L. — Vrei numai-decât să ştii?

M. — Da!

L. — La Fănică.

M. — La bărbatul sorii nevestii-mi! la cumnatu-meu?

L. — La Fănică, la cumnatu-tău.

M. — Mizerabilul! canalia! Cine e? trebue să-mi spui numele lui!

L. — Uite, vezi? ăsta e...

M. — Nu vreau să ştiu nimic!... Trebue să mi-l spui!..

L. — Nu-ţi spun!..

M. — Iţi trag palme, mă'nţelegi!

L. — Ia poftim!... Ei! apoi nu mă lua aşa de repede că... Auzi dumneata! Dar nu strici tu; eu stric... Viu şi-ţi dau de ştire să te păzeşti de amici, să nu te'ncrezi în oricine ca un zevzec, şi-ţi atrag atenţia asupra ce spune lumea despre onoarea ta şi a nevestii, şi tu, în loc să-mi mulţumeşti, te răţoieşti la mine... O să mă faci să te evit altădată...

M. — Care va să zică, nu vrei să-mi spui?

L. — Nu.

M. — Mersi.

(Chiamă pe chelner şi plăteşte. Pauză lungă, în timp ce Mache bate toba cu degetele pe masă, având aerul că plănueşte ceva adânc. Un muşteriu nou venit, anume Tache, se apropie de masa celor doi amici).

Tache. — Bună seara.

Lache şi *Mache.* — Bună seara.

Tache. — Mare secătură eşti, amice Lache... Mă faci să-mi pierz noaptea până despre ziuă, să te aştept ca un caraghios la Cosman.

Lache. — Mă rog ţie, scuză-mă... Eram sdrobit de oboseală; nu mai puteam; am stat să mă odihnesc şi eu o noapte ca oamenii; m'am culcat dela opt aseară.

Mache (drept în picioare, izbucnind furtunos). — A! care va să zică te-ai culcat de vreme! n'ai fost az-noapte la Cosman? ... Acu ştiu cine e amicul ... Poftim! (două palme straşnice şi pleacă).

Lache. — Uite, vezi! ăsta e cusurul lui — e măgar!.. şi violent!... şi n'are manieră!

FIVE O'CLOCK

Five o'clock pe englezeşte însemnează *cinci ceasuri*. In lumea mare, fiecare damă-şi hotărăşte o zi pe săptămână (*jour fixe*), când primeşte, la ceasurile cinci după amiazi, vizite şi face mosafirilor trataţie cu ceai; de aceea se mai zice şi *five o'clock tea*, adică pe româneşte *ceaiul dela cinci ceasuri*. In genere, damele din lumea mare publică în carnetul lui Claymoor, spre ştiinţa numeroaselor lor cunoştinţe, ziua lor de primire. De exemplu, cetim în «l'Indépendance Roumaine»:

« *Madame Esmeralde Piscopesco, five o'clock tea tous les jeudis* ».

— Azi e joi. Haide, zic eu, la Madame Pisçópescó.

Feciorul în frac şi cu mănuşi albe mă introduce în salonul splendid al somptuosului *hôtel Piscopesco*. Dar nu văz pe nimeni... A! în fund! auz, în salonaşul intim de cel mai pur stil Louis XV, ciripind pe 'ntrecute, ca doi scatii, două glasuri de coconiţe. Merg acolo. Madam' Măndica Piscopesco cu surioara sa, madam' Tincuţa Popesco. Cocoana Măndica mă 'ntâmpină cu graţia-i obişnuită. Mărturisesc drept... Am mare slăbiciune de ceeace francezul numeşte *la causerie*, şi de aceea frecuentez bucuros cercurile *mondains*. Imi place adică, pe româneşte, să stau de vorbă cu damele din lumea mare. Găsesc în conversaţia lor mult mai multă graţie decât în conversaţia bărbaţilor. Femeile ştiu să spună o mie şi o sută de nimicuri într'un mod mult mai interesant decât spun bărbaţii lucrurile cele mai serioase... O floare, o panglicuţă, o deosebire d'abia simţită între două nuanţe, un nimic, distilate prin mintea subtilă a unei femei şi exprimate prin acele dulci modulaţiuni de voce şi prin

18*

jocul acela încântător al luminilor ochilor, capătă, pentru mine cel puţin, un farmec indicibil. Iată-mă dar în elementul meu... Aci de sigur am să petrec câteva momente delicioase.

Eu. — Madam' Piscopesco, daţi-mi voe...

Măndica. — Vii taman la pont.

Tincuţa. — Ai fost..?

Măndica. — Taci tu!.. Las să-l întreb eu... Ai fost aseară la circ?

Eu. — Am fost.

Tincuţa. — Cine mai...

Măndica. — Taci soro! n'auzi? (către mine) Ai văzut pe Miţa?

Eu. — Pe sora matale?

Măndica. — Nu... Pe Miţa, pe Potropopeasca a tânără?

Eu. — Da; era într'o lojă în faţa mea...

Măndica (Tincuţii). — Ai văzut?

Tincuţa, (mie). — Cu cin...

Măndica. — Taci!.. (mie) Cu ce pălărie era?

Eu (încurcat). — Cu...

(Tincuţa vrea să mă 'ntrerupă).

Măndica, (astupându-i gura cu mâna). Cu o pălărie mare...

Eu (răsuflând) — Da...

Măndica, (Tincuţii). — Ai văzut? (mie) *Bleu gendarme.*

Eu. — Da...

Măndica (mie.) — Cu pamblici *vieux-rose*...

(Eu dau din cap afirmativ).

Măndica (Tincuţii). — Te mai prinzi aldată?

Tincuţa. — Stăi, să vedem... (mie). Era cu bărbatu-său?

Măndica (Tincuţii). — Taci tu!

Tincuţa. — Apăi, lasă-mă şi pe mine, soro! Tot tu?

Măndica (mie). — Era cu Potropopescu?

Eu (încurcat). — Mi se pare că...

Măndica. — Nu era cu Haralambina?

Eu (şi mai încurcat). — Cu care Haralambina..?

Tincuţa. — Cu mă-sa.

Eu...

Măndica. — ... O bătrână mică, urâtă, par'că-i o smochină uscată, şi gătită-gătită...

Eu (răsuflând). — Da.

Tincuța. — Cu părul roșu văpsit...

Eu. — Da, da.

Tincuța (Mândichii). — Ai văzut?

Măndica. — Ce să văz?.. par'că mă-sa nu știe! (mie) A venit cineva în lojă la ele?

Eu. — ...

Tincuța. — Mitică...

Eu. — Care Mitică?

Măndica. — Ei! care Mitică...

Tincuța. — Lefterescu, locotenentul...

Eu. — Să mă credeți, cuconițelor, pe onoarea mea vă spun, că nu pot să zic, pentru că eu...

Măndica. — Pentru că dumneata ești cavaler și nu vrei să spui.

Tincuța. — Da, pe Lefterescu l-ai văzut în circ?

Eu. — Mi se pare că era într'un stal, drept în fața mea.

Măndica. — Lângă loja ei!.. (Tincuții). Ai văzut? Ai înțeles acum pontul?.. Vezi, dacă ești proastă?

Tincuța. — Peste poate!

Eu (aruncând o privire pe fereastră și văzând o trăsură închisă, care a tras la scară). — Vorbești de lup și Madam' Potropopesco la ușe.

Tincuța. — Ea!

Măndica. — Vezi ce obraznică e!..

Eu (având un presentiment și luându-mi pălăria):

— Doamnelor, dați-mi voe să vă salut... Imi pare bine că vă găsesc totdeauna vesele și grațioase... Eu trebue să mă retrag.

Tincuța (tăindu-mi calea). — Așa degrab?

Eu. — Vă asigur că... o afacere... urgentă...

Măndica (acoperindu-mi ușa). — Fără să iei măcar un ceaiu?

Eu (apăsat din ce în ce mai mult de negrul meu presentiment). — Parol...

Măndica. — Tocma acu?

Tincuța (smulgându-mi pălăria). — Peste poate!

Eu (trebuind să cedez, cad zdrobit pe un puf).

Feciorul. — Madam' Potropopesco.

(Măndica se face roșie, Tincuța vânătă, eu galben).

(Madam' Miţa Protopopescu apare uimitoare de frumuseţe şi de toaletă ca totdeauna, purtând pălăria *bleu gendarme*. Cele trei dame se sărută foarte afectuos).

Miţa. — E un ger afară, maşer, că nu-ţi poţi face o idee... Dacă o ţinea aşa toată noaptea, se duce dracului rapiţa!

Eu. — Nu crez... Am vorbit cu arendaşi...

Miţa. — Aş! nu mi-a scris azi Potropopescu al meu!

Măndica, (Miţii). — Ai fost aseară...

Tincuţa (Măndichii). — Taci tu! Las să 'ntreb eu. (Miţii) Ai fost aseară la circ, Madam' Potropopesco?

Miţa. — Da.

Măndica. — Sin...

Tincuţa. — Taci!.. (Miţii). Singură?

Miţa. — Nu; cu maman.

Tincuţa. — Cu maman?.. Bravo!

Eu (sculându-mă). — Doamnelor, eu...

Măndica (împiedicându-mă să-mi iau pălăria şi încet). — Tocma la pont? (merge să apese nasturele soneriei).

Tincuţa. — Şi... era multă lume la circ?

Miţa. — Foarte multă.

Măndica (sunând prelungit). — Ce slugi dobitoace! (Feciorul vine).

Măndica. — Nu te-am chemat pe dumneata; treaba dumitale e să stai la uşe; unde e dobitoaca de Roza? Ce face cu ceaiul? (Feciorul ese).

Tincuţa (Miţii). — Era cineva dintre cunoscuţi?

Miţa. — Mai nimeni... Era Costandineasca, Dumitreasca, Vasileasca, Georgeasca, Ogretinencile...

(Roza subreta apare).

Măndica. — Ce faci cu ceaiul ăla?

Roza. — E gata coniţă.

Măndica. — Apăi, de ce dracu nu-l aduci odată?

Roza. — E gata în salon.

Măndica. — Atunci, de ce nu spui, proasto!

(Roza pleacă bombănind).

Măndica. — Să nu bombăneşti, obraznico!

(Toată vremea asta, Madam' Tincuţa Popesco tace, bătându-se pe palma stângă cu un cuţit de sidef pentru tăiat corespondenţa; pe când Madam' Potropopesco se consideră în oglindă, drăcuindu-şi un cârlionţ rebel din frunte care

nu vrea să stea cum trebuie. Madam' Piscopesco cu un gest degajat ne pofteşte în salonul cel mare la ceaiu. Un samovar şi un serviciu de argint cu coroană de conte d'asupra monogramei E. P. (Esméralde Piscopesco) de toată frumuseţea).

Tincuţa, (Miţii). — Apropo, nu mi-ai spus cine mai era la circ.

Miţa. — Ba, ţi-am spus... Ogretinencile...

Tincuţa. — Nu... Dintre bărbaţi...

Miţa. — Dintre bărbaţi?

(Eu trec repede din salonaş şi-mi iau pălăria).

Măndica. — Nu iei ceaiul?

Eu (ţinându-mi în sus şi bine pălăria). — Ba da.

Tincuţa. — Mitică... nu era?

Miţa. — Mitică?.. nu ştiu care Mitică...

Tincuţa. — Lefterescu!.. sublocotenentul!

Eu (frigându-mă cu ceaiul, către Măndica). — Pardon eu trebue să...

Miţa (râzând foarte veselă, către Tincuţa). — A! Lefterescu! Mitică al dumitale...

Tincuţa. — Ba al dumitale, obraznico!

Miţa. — Ba al tău, mojico!

(Eu, scăpând din mână paharul cu ceaiu, împing pe madam' Piscopesco cât colo, dau în lături pe fecior şi într'o clipă sunt în curte. In poartă întâlnesc pe bravul Lefterescu).

Eu. — Un' te duci?

Mitică. — La *five o'clock*, la madam' Piscopesco.

Eu. — Fugi, nenorocitule!

CUM DEVINE CINEVA REVOLUŢIONAR ŞI OM POLITIC...?

Un fel de răspuns la această întrebare găsesc în una din vechile mele notiţe, care cred că poate interesa pe mulţi dintre numeroşii noştri cetitori.

Din rândurile de mai la vale se va vedea că poate cineva deveni revoluţionar şi om politic nu numai prin vocaţiune, ci şi prin noroc. Se va vedea cum, dintr'un copil care era hotărît să se devoteze altarului credinţei, poate eşi un brav slujitor al unui altar şi mai sfânt — altarul libertăţilor publice.

Pe Niţă îl luasem dela mamă-sa, o văduvă săracă, pe procopseală: dorea să se facă popă. Era băiat voinic, blajin şi cinstit. Pentru aceasta, câtăva vreme, îmi păru foarte bine că luasem sarcina întreţinerii şi educaţiei acestui tânăr. Veni însă un moment, când nu mă putui căi îndestul că l-am luat dela ţară şi i-am înlesnit şederea în capitală.

Locuiam în fundul unei mahalale depărtate de centru, tocmai spre Obor, Intr'o zi îl trimet pe Niţă al meu să-mi cumpere cărbuni dela magazia de lângă gară. Dela locuinţa mea până acolo era o cale de un ceas.

Niţă a plecat de mult.

Aştept trei ceasuri, patru... Băiatul îl ştiu cinstit... N'o fi găsit cărbuni acolo şi s'a dus în altă parte. Dar trec încă trei ceasuri, se 'nnoptează bine, şi Niţă nu s'arată.

Ce să fie? I s'a 'ntâmplat ceva... Ce?

Mă sui repede într'o birjă: la gară!

Birjarul, în loc s'apuce pe drumul drept o ia pe un drum de ocol.

Il opresc.

— Ţi-am zis la gară...

— Da...

— Ei! pentru ce nu mergi de-adreptul p'în piaţa Teatrului, p'în Ştirbei-Vodă...

— Nu se poate, coconaşule; pe-acolo e revoluţie...

— Iar?...

— Revoluţie mare!

Cu toată curiozitatea ce am să asist la asemenea spectacole, de astă dată m'am gândit că nu e vreme de petrecere: trebue să caut pe Niţă — băiatul e dat de maică-sa în grija mea.

Ajung la depozitul de cărbuni; se încărcaseră sacii şi Niţă plecase cu căruţaşul.

Mă'ntorc înapoi acasă: Niţă n'a venit încă.

S'a 'nnoptat de tot...

E peste putinţă să mă culc, să las o noapte 'ntreagă fără să dau de urma copilului.

Mă duc să reclam la poliţie. Aci dau peste o mişcare neobişnuită — jandarmi, sergenţi, agenţi, funcţionari, bătăuşi, umblă toţi forfota de colo până colo, foarte aprinşi.

In fiece moment sosesc arestaţi, pe cari sergenţii şi bătăuşii îi aduc în ghionturi, ca să-i toarne la beciu — s'a isprăvit revoluţia!

O idee îmi clipeşte prin minte..Dar... s'ar putea?... Niţă?... Băiatul cel cuminte?.. De unde ştii?

Rog pe d-l Inspector să cerceteze, nu cumva în învălmăşeală se află şi un băiat aşa ş'aşa, unul care se cheamă Niţă... Niţă al Păunei-văduvii...

La prefectură nu se află; dar... poate la vreo secţie, fiindcă partea cea mai mare dintre arestaţi au fost aduşi deocamdată la secţiile mai apropiate de locul unde au fost prinşi.

Se telefonează — şi aflu că d-l Niţă al meu se află 'n adevăr la una dintre secţii.

Dau fuga. Comisarul respectiv îmi spune că blajinul fecior al Păunei-văduvii a făcut isprăvi mari la revoluţie,

şi acum e ţinut la secret subt învinuiri grave... Acum doarme la arest.

A avut mare noroc d. Niţă cu mine: cunoşteam personal pe comisar şi mă găseam şi cu ceva parale asupră-mi. M'am rugat, iar m'am rugat; în fine, am făcut ce-am făcut, şi am obţinut liberarea tânărului pe garanţia mea morală.

D-l comisar mi-a zis:

— Ştii? asta o fac pentru hatârul dumitale; aminteri pe un spânzurat ca ăsta, să fi venit tata!... ştii?

Mi l-au adus pe tânărul... Dumnezeule! în ce stare! cu falca jupuită, cu un ochiu vânăt, umflat cât pumnul şi cu mâna dreaptă scrintită, ori ruptă, nu se poate şti, fiindcă dacă i-o atingi cât de puţin, rage ca un bou.

Cea dintâi vorbă a fost:

— M'a omorît, domnule...

— De ce?

— Am fost şi eu...

— Unde?

— La revoluţie.

— Cine te-a pus nenorocitule, să te amesteci?...

— Dracul!... nici eu nu ştiu... ceasul rău!

Am ajuns acasă... Am chemat de grabă un doctor.

Omul ştiinţei n'a găsit nimic alt grav decât starea ochiului, care nu se putea deschide din pricina umflăturii. Doctorul a prescris reconfortante, oblojeli reci, cu ghiaţă şi apă de plumb, şi odihnă, — o complicaţie cu erisipel ar putea fi primejdioasă.

I-am dat eroului supă caldă ş' un pahar de vin negru; l-am oblojit; l-am legat la cap ca pe o jupâneasă care, după bae, şi-a cănit părul, şi l-am culcat la călduricǎ.

A dormit bravul meu dela zece seara şi până a doua zi la amiaz, gemând din când în când.

Tocmai pe la cinci seara s'a desmeticit bine şi mi-a povestit tot ce i se întâmplase.

Iată:

Plecase, după cum spusei, pe la zece dimineaţa, şi ajunsese fără accident la depozit pe la unsprezece.

Umblase repede pe jos şi se'nfierbântase; acu, stând pe loc, până să-i cântărească sacii cu cărbuni, s'a simţit răsbit de frig şi apucat de fiori.

A plecat după căruţă. Căruţa mergând încet, băiatul a început să dârdâe de frig.

Atunci s'a oprit la o cârciumă, să bea o ţuică fiartă cu candel — a băut două, şi văzând că-i face bine, a mai băut încă una.

Simţindu-se destul de încălzit, s'a suit peste saci în căruţă, că era şi ostenit.

Astfel, încet-încet, a ajuns în dosul Teatrului şi a voit să treacă peste piaţă în strada Regală, de acolo pe la Colţea şi pe urmă pe la Sf. Gheorghe în calea Moşilor — pe drumul cel mai drept.

Dar, vrând să treacă pe piaţa Teatrului, nu ştie cum, se pomeneşte într'o grozavă învălmăşeală: în faţă-l năvălea poporul, în spate-l pridideau jandarmii călări.

A simţit un fel de ameţeală; au început să-i vâjîie urechile, şi să i se turbure vederea...

S'a ridicat drept în picioare pe saci; căruţa sta locului — calul se desprinsese din ulube şi nu se mai vedea.

Fără să ia seama cum calcă, Niţă sparge un sac — se revarsă cărbunii.

Atunci, de necaz, începe să scrâşnească din dinţi şi să înjure cu pumnii încleştaţi. Turburarea era în toiul ei — ţipete, huiduituri, blesteme...

In toată învălmăşeala, un jandarm călare se repede spre Niţă cu sabia ridicată să-i despintece capul.

Niţă s'apleacă în căruţă, ia dela picioare un grunj mare de cărbune şi plesneşte drept în ochi pe jandarm, care cu obrazul scăldat în sânge se prăbuşeşte de pe cal.

Omul meu începe să râză cu hohot. S'apleacă iar şi iar trage cu un grunj, şi înc'odată ş'altă dată, trage orbeşte în grămadă...

Pe urmă?

Pe urmă... îşi mai aduce aminte că a simţit o sguduitură în cap... ş'a adormit. Pe urmă, s'a trezit la secţie... şi altă sguduitură în cap... şi iar a adormit.

Bravul meu revoluţionar!... Numa, de nu şi-ar perde ochiul, am gândit eu, că nu se mai poate popi... Ochiul nu şi l-a pierdut, din norocire; dar nu s'a popit; fiindcă de când cu împrejurarea din piaţa Teatrului, a prins băiatul gust de politică.

Atât mai bine!

Ce-ar fi ajuns? — popă la ţară.

Nu e mai bine om politic în capitală?

Se poate oare compara modesta carieră şi activitatea umilă a unui biet preot de sat, cu cariera şi activitatea unui cetăţean din capitală, care e chemat odată pe an, regulat, în fiece primăvară să determine direcţiunea politică a regatului român?!

ATMOSFERĂ ÎNCĂRCATĂ

E o zi posomorâtă de primăvară; dar e zi de sărbătoare, mare repaus dominical... Ai observat şi dumneata, cititorule, câte progrese o făcut opinia noastră publică de când avem legea repausului dumincial?.. E zi de serbătoare. Pe stradele principale este o mişcare febrilă neobişnuită. Mulţimea circulă cu mare greutate; grupuri se aglomerează la răspântii, unde discută ferbinte; toată lumea e cuprinsă de nervozitate... Miroase în aer, nu, după expresia clasică, a iarbă de puşcă, — din norocire, moravurile poporului nostru sunt mai blânde decât ale altor popoare, mai civilizate chiar, — miroase a... ghiontuială. Dar ce e? De ce ferbe lumea? Se face o manifestaţie populară monstră în contra guvernului, care vrea să treacă prin cameră *à la vapeur* legea pentru înfiinţarea *Monopolului băuturilor spirtoase*! De când ne bucurăm de binefacerile regimului parlamentar, n'a trecut această ţară printr'o agitaţie mai grozavă.

Drept să spun: să merg la manifestaţie, n'am curaj, fiindcă am aflat că guvernul este hotărît să reprime cu toată energia mişcarea populară, şi n'am poftă să-mi stric vre-un os pentru o simplă curiozitate de gură-cască. Pe stradă să mă plimb, e foarte frig; şi afară de asta, te pomeneşti că mă încurc în vreo discuţie şi-mi capăt beleaua... Cine ştie dacă nemeresc să mă adresez în mulţime cuiva de aceiaşi părere cu mine; şi 'n astfel de împrejurări, un om ca mine, care nu înţelege mândria eroismului civic, trebue ori să discute cu oameni de aceiaşi părere, ori şi mai bine, să n'aibă nici o părere. Dar dacă n'ai nici o părere, în astfel de împrejurări, când mai toată lumea are o părere,

eşti în primejdie să superi pe oricine are una. E mai bine aşa dar să mă retrag discret într'un colţ şi să tac. Intru într'o berărie şi aştept să pice din moment în moment ediţia de seară a ziarelor politice... Sunt tare nerăbdător să aflu ce a fost la manifestaţie.

E lume destulă şi 'n berărie. Un cunoscut mi se aşează alături.

— Ei! ce zic?

— Ce să zic? răspund eu... Bine!

— Cum bine! Asta e bine?

— Dè! zic; ştiu şi eu?

— Cum, ştiu şi eu? Dacă dumneata, cetăţean care te pretinzi...

— Ba, zic, mă iartă, nu mă pretinz de loc.

— Nu e vorba că te pretinzi, dar eşti; eşti un om, care va să zică, mai instruit, şi ai datoria, mă 'nţelegi; fiindcă, dacă unul ca dumneata stă indiferent şi nu se interesează, atunci să-mi dai voe să-ţi spuiu...

— Nene, zic eu...

— Ce, nene?.. Aoleu! vai de biata ţara asta! O să ajungă rău, domnule! o s' ajungă rău! fiindcă nu mai este patriotism şi totul se vinde, şi sunt oameni, mă 'nţelegi, cari ar merita...

Şi omul meu ridică tonul aşa de tare, încât toată lumea dimprejur îşi întoarce privirile către masa noastră... Eu aplec ochii şi cu tonul foarte blajin;

— Să mă crezi că şi pe mine...

El, ridicând tonul şi mai sus:

— Ce, şi pe dumneata?.. Când vine, mă 'nţelegi, un guvern ca bandiţii, fiindcă n'are cine să-l oprească de a lovi în tot ce e mai scump, pentru care nu mai există nici o apărare, fiindcă tăcem toţi, şi eu şi dumneata şi dumnealor (arată pe cei dela mesele apropiate) ca nişte laşi, fără nimica sacru, mă 'nţelegi! fireşte că are să-şi bată joc de poporul întreg... A! dar nu mai merge! Poţi dumneatale, mă 'nţelegi, să zâmbeşti şi să ridici din umeri parc'ai fi străin, nu...

— Da nu ridic din umeri, domnule! nu zâmbesc, domnule! mă eartă!

— Ţal! strigă omul foarte supărat...

Chelnerul n'aude.

— Ţal!!

— Lasă, zic, plătesc eu...

— Mersi! Las'că avem şi noi cu ce plăti atâta lucru!.. Nu ne-a jupuit până acum de tot, guvernul banditilor d-v.!

— Al meu? guvernul meu?..

— Las'că ştim noi... Ţal! surdule!

Plăteşte şi pleacă foarte necăjit.

Nu mai vin gazetele... N'apuc să-mi aduc aminte de gazete, şi iată o altă cunoştinţă se apropie şi-mi cere să-i permit a sta lângă mine.

— Ei?

— Ei? repet eu.

— Iţi place ce fac mizerabilii?

— Cari mizerabili?

— Ei, cari mizerabili! derbedeii! banditii, cari socotesc, că, dacă se strâng două trei sute, beţi, gata pe scandal... Oameni desperaţi, domnule, cari pentru un pisoiu omoară pe tat' său... Dar astădată li s'a 'nfundat... Auzi dumneata!.. In carne vie are să tragă, în carne vie!

— De, nene! zic eu,..

— Dar adicătele, ce poftiţi, dv.? adicătele, cum o eşi o ceată de dalcauci, de haimanale de-ale dv. în uliţă cu reteveiul, guvernul...

— Iartă-mă, zic; înţeleg să combaţi pe haimanale, dar să susţii că sunt ale mele...

— Ce să te ert!.. Dv., oameni inteligenţi, sunteţi de vină, fiindcă staţi indiferenţi. Ia să fi mers dumneata cu mine şi cu dumnealor toţi (arată pe cei dela celelalte mese dimprejur) să fi mers, ca nişte cetăţeni convinşi, să facem şi noi o manifestaţie.. Dar nu! Noi stăm ca blegii în cafenele, şi 'n berării, şi 'n cluburi, şi lăsăm pe toţi apelpisiţii, cari ard să puie iar mâna pe slujbuşoare, ca să-şi facă de cap şi să răstoarne sub felurite pretexte...

— Nene, zic, te 'i supăra, nu te' i supăra, eu în politică, nu m'amestec, pentrucă...

— Pentrucă?

— Pentrucă... mi-e frică...

— Frică?.. bravo!

Şi omul meu începe să râză:

— Atunci, dă-mi voe să-ţi spun, adicătele, că eşti o mangafa...

— Sunt funcţionar, domnule...

— Tocmai de-aia, trebuie să aperi guvernul...

— Da ce? zic eu, cam plictisit... guvernul n'are altă apărare decât pe un conţopist ca mine?...

Omul meu îmi dă cu tifla, se scoală şi pleacă grăbit, fără să-şi plătească halbele, pe cari le-a băut una după alta... Las' că i le plătesc eu! şi nu-mi pare rău; mai puţin costă două halbe decât crudele-i lecţiuni de civism...

Dar iată soseşte un băiat cu gazetele. Lumea i le smulge. Iau şi eu două: una guvernamentală şi una opozantă. Sunt om care iubesc adevărul şi fiindcă-l iubesc, ştiu să-l caut. De mult mi-am făcut reţeta cu care, în materie politică, îl poţi obţinea aproape exact. De exemplu. Gazeta opoziţiei zice: «...la această întrunire a noastră, alergaseră peste 6000 de cetăţeni, tot ce are Capitala mai distins ca profesiuni libere, comercianţi, proprietari, şcl...». Gazeta guvernului zice: «...la această întrunire a lor, d'abia se putuseră aduna în silă vreo 300 de destrăbălaţi, derbedei, haimanale...» Atunci, zic eu, au fost la acea întrunire 3000 şi ceva de oameni, fel de fel, şi mai aşa şi mai aşa.

Pe când deschid gazeta guvernamentală, să mă uit la ultimele informaţiuni asupra scandalului, iată că, intrând pe uşa din dos, vine la masa mea un domn ca de vreo treizeci-şi-cinci de ani şi mai bine, cu o barbă neagră foarte bogată, însoţit de un tinerel ca de vreo paisprezece ani — probabil fiu-său. Amândoi, tatăl şi fiul, se aşază *sans façon* la masa mea, şi tatăl foarte răguşit, îmi zice cu ton de aspră imputare:

— Ce ceteşti porcăria aia, domnule?

— Pardon, zic eu...

Dar până să-i mai zic ceva tatălui, fiul îmi smulge gazeta, o rupe şi o asvârle sub picioare...

— Domnilor! vreau să zic eu...

— Ce, domnilor? ţipă băiatul... Credeţi că n'aveţi să plătiţi infamia?..

— Ce infamie, domnule?

— O să vă arătăm noi dv. tutulor, cari vă solidarizaţi cu regimul banditesc...

— Cu regimul monopolurilor! adăogă tatăl.

Inţelegând că un tată aşa de răguşit n'ar putea fi nici-odată pentru monopolul băuturilor spirtoase, zic:

— Mă ertaţi, domnilor, dar... cu cine am, mă rog, onoarea?

— Cu studenţi! strigă băiatul.

— Bine, dumneata, se vede... dar tata dumnitale...

— Care tată?

— Dumnealui!

Şi arăt pe omul cu barbă.

— Nu-i sunt tată, domnule, strigă omul răguşit...

— !?

— ... Suntem camarazi...

— Camarazi!! strig eu. Camarazi? şi încep să râd...

— Domnule! strigă bărbosul, nu-ţi permit să insulţi tinerimea universitară!

Eu chem de grabă chelnerul, plătesc iute şi plec, după ce salut frumos pe cei doi tineri camarazi.

TEMPORA...

Acum câţiva ani, unul dintre cei mai de seamă studenţi ai universităţii noastre era şi tânărul Coriolan Drăgănescu. Avea inteligenţă vie, caracter de bronz, temperament de erou: pe lângă acestea natura-l înzestrase cu un talent de orator de o putere irezistibilă. Se 'nţelege că posedând astfel de calităţi, Coriolan trebuia să ajungă în fruntea camarazilor lui. El conducea toate mişcările studenţimii. De câte ori generoasa tinerime universitară, ne mai putând sta indiferentă faţă cu împrejurările politice, se hotăra să-şi spună şi ea cuvântul ei, Coriolan îi strângea rândurile, o organiza, o îmbărbăta, o înflăcărà şi o ducea — la statua lui Mihai-Viteazul. Până aci, Coriolan era mare, era incomparabil; dar aci, la statua eroului dela Călugăreni, era prodigios. Cuvântarea lui era aşa de sguduitoare, încât auzindu-l, te mirai de nepăsarea eroului de bronz: cum oare nu descalecă, precum odinioară comandorul lui Don Juan, spre a face şi el o demonstraţie?

De câte ori auzeam pe Coriolan, înflăcărând tinerimea generoasă — şi l-am auzit de multe ori, — mă gândeam că tânărul acesta şi-a întârziat intrarea în lumea terestră cel puţin cu două trei sute de ani. A! el trebuia să se nască pe vremea când tirania sugruma popoarele, când nu erau încă proclamate drepturile omului, când lumea gemea cu grumajii striviţi sub călcâiul despotismului. Aş fi vrut să văz pe tirani faţă 'n faţă cu Coriolan Drăgănescu! De sigur proclamarea drepturilor omului n'ar fi întârziat atâta. Dar astăzi? astăzi când ne bucurăm de atâtea libertăţi, când nu se mai pomeneşte măcar de tiranie, când opera progresului nu mai are nici o piedică... Şi cu toate astea,

chiar astăzi, sunt aşa de dese împrejurările în care ordinea publică ar fi turburată fără amestecul tinerimii generoase.

Spre a da o ideie despre Coriolan Drăgănescu şi despre activitatea lui de tribun al tinerimii, nu voiu face fraze pompoase; mă voi mărgini a reproduce câteva pasaje din «Amicul Poporului», de pe vremea când acest tânăr mergea foarte des la statua lui Mihai... Să vedem.

«Tinerimea universitară, având ca totdeauna în fruntea ei pe distinsul student în drept, eminentul tânăr Coriolan Drăgănescu, a pornit din Cişmigiu în corp compact, voind să meargă la statua lui Mihaiu Bravul, unde dorea să aducă, în aceste momente de doliu pentru ţară, pentru popor, pentru naţiune, prinosul ei marelui erou al naţionalităţii noastre.

«Deşi studenţii înaintau în cea mai perfectă ordine, la colţul bulevardului au fost opriţi de un cordon de sergenţi, de agenţi secreţi şi bătăuşi.

«In zadar, tânărul Coriolan Drăgănescu, împreună cu toată tinerimea, a protestat în numele drepturilor înscrise în constituţie. Mizerabilii poliţişti nu i-au lăsat să treacă.

«Atunci bravul tânăr Coriolan Drăgănescu a strigat: «Fraţilor! la Mihaiu Bravul după mine, la Mihaiu Bravul!» şi a voit să înainteze.

«Tinerimea entuziastă a voit să urmeze pe bravul ei tribun. Atunci sbirii au început să lovească în dreapta şi 'n stânga cu ciomegele şi cu tesacele...».

Apoi:

«Tânărul Coriolan Drăgănescu, bravul student, care se afla în fruntea tinerimii universitare aseară pe bulevard, a fost arestat de către bandiţii poliţiei. El se află ţinut la secret, fără să poată comunica nici cu părinţii. Se crede că a fost lovit grav şi torturat în arest; pentru aceea, mizerabilul jude, ruşinea magistraturii, al cărui nume ne facem o datorie de pudoare a nu-l mai pomeni în coloanele noastre, nu permite nimănui a da ochi cu tânăra victimă a acestui regim de teroare!»

Şi alta:

« Guvernul a'nebunit! Mizerabilii îşi fac de cap!

«Aseară, pe când studenţimea, adunată la statua lui Mihaiu Bravul, asculta cu inima încordată, cu sufletul transportat, patrioticul şi magistralul discurs al tânărului şi eminentului student Coriolan Drăgănescu, asupra dreptului ce-l are poporul de a protesta contra guvernului banditesc, poliţia a dat năvală asupra acelora cari vor fi mâne fala ţării, şi, lovind, zdrobind, zdrelind orbeşte, şi-a făcut loc până la statua eroului de pe treapta căreia vorbea oratorul.

« A fost o scenă de teroare de nedescris.

« La vederea agenţilor avinaţi, cari voiau să pună mâna pe el, tânărul Coriolan s'a suit repede pe statuă, şi 'ntr'o clipă a fost în picioare pe coapsa calului, de unde a strigat: « Fie toată lumea martoră la această nouă infamie a celui mai infam dintre regimuri! »

« Dar bandiţii l-au apucat de picioare. Atunci bravul tânăr a luat pe la spate în braţe trupul lui Mihai Bravul şi s'a încleştat de el cu putere. Bandiţii îl trăgeau de picioare aşa de tare, încât, dacă tânărul nu ceda şi nu lăsa pe Mihaiu Bravul din braţe, atunci ori ar fi frânt trupul de bronz al eroului, ori acele fiare sălbatice i-ar fi smuls picioarele din încheeturi ».

« Nu! nu! acest guvern a 'nebunit!..».

Acesta era Coriolan Drăgănescu... Şi cu toată prodigioasa lui activitate de tribun politic, el nu şi-a neglijat studiile decât foarte puţin. A frecuentat regulat cursurile la Universitate şapte-opt ani, şi nu cu puţină bucurie, părinţii, rudele şi numeroşii săi amici au cetit într'o zi în « Amicul Poporului » următoarea notiţă la ultimele informaţiuni:

« Aflăm cu deosebită plăcere că tânărul Coriolan Drăgănescu, eminentul student al Universităţii noastre, şi-a susţinut cu succes teza de licenţă în drept, tratând cu talent despre « Ordinea publică în Statul modern ». Eminentul tânăr a fost viu felicitat de membrii comisiei. Din parte-ne, ne facem o datorie a-l felicita asemenea, dorindu-i strălucita carieră pe care de sigur cu talentele sale o merită».

Licenţiat în drept! tânăr eminent! irezistibil orator! caracter mare! idei generoase!.. De sigur, mi-am zis eu, iată un cetăţean de mare viitor. Frumoasă carieră!.. Il avusesem totdeauna în vedere pe eminentul tânăr. Isprăvile lui ca student erau aşa de sgomotoase, încât mai în fiecare zi trebuia să auz, să citesc sau să pomenesc de acest frumos nume, Coriolan Drăgănescu! Par'că a fost însă un făcut... După ce am citit notiţa despre obţinerea licenţei lui în drept, încet-încet am început să uit de numele altădată atât de celebru, şi era firesc lucru: îl uitam fiindcă nu mai mă 'mpedecam de el la tot pasul. De mult acum îl uitasem de tot. Era vreme turbure. Chestiuni politice acute; criză economică, agricolă, finanţiară, călcări mai mult sau mai puţin grave ale pactului fundamental — toate aceste iritaseră mult opinia publică. Studenţimea era în fierbere şi pusese de gând să manifesteze. Ce s'o fi făcut astăzi la statua lui Mihai-Viteazul? Ia să vedem. Am luat « Amicul Poporului » şi am citit:

« Au trecut de culmea infamiei! Săriţi, cetăţeni! Regimul a turbat!

« Fapta de azi a acestor tâlhari a întrecut tot ce se putea închipui din partea unor aşa lăpădaţi de lege şi de Dumnezeu!

« Studenţii au fost schingiuiţi, sdrobiţi, măcelăriţi!

« Bandiţii regimului au avut ordin să tragă 'n carne vie şi au tras!

« A fost ceva şi oribil şi murdar!

« Sângele generoasei tinerimi române a roşit marmora albă pe care se ridică statua celui mai mare erou român!

« Să nu crează însă bandiţii că nu va veni ceasul pedepsei!

« Ucigaşii tinerimii sunt notaţi şi nu vor scăpa de răspundere măcar de s'ar ascunde în gaură de şarpe...

« In deosebi, promitem neruşinatului inspector poliţist, canaliei ordinare, mişelului fără ruşine, sălbaticului sbir şi calău antropofag, care răspunde la desgustătorul nume de Coriolan Drăg...

---

1 APRILIE

De sigur, având cineva inspiraţie, poate minţi şi mistifica pe altul ori în ce zi peste an: dar la zi'ntâi de Aprilie este un fel de datorie, pentru cine ţine la tradiţiuni, să minţă şi să mistifice, inspirat ori nu. Oricât s'ar părea de comună arta minţitului, artă pe care o profesează omenirea întreagă cu atâta pasiune, — prima artă frumoasă, pe care a profesat-o speţa noastră — tot, ca orice artă, unii o fac cu mai puţin, alţii cu mai mult talent, cu mai mult sau mai puţin succes. Isvorul ei stă în acea putere nepătrunsă a spiritului, pe care o numim imaginaţiune, şi fireşte că oamenii nu sunt deopotrivă înzestraţi cu acea putere. Apoi, imaginaţiunea este şi ea condiţionată la fiecare individ de temperamentul şi caracterul lui. Astfel, sunt minciuni şi mistificări vesele, inteligente, delicate; altele stupide, grosolane, lugubre chiar. De exemplu, tânărul Costică Petrăchescu, controlor al unei mari administraţiuni publice, este vestit printre camarazii lui, atât cei din serviciul central cât şi cei din serviciul exterior, pentru talentul cu care ştie să mistifice la 1 Aprilie. Nu se poate o imaginaţie mai bogată. Nota caracteristică a invenţiunilor tânărului controlor este nota lugubră. Câteva specimene din celebrele-i mistificări vor da o idee exactă cetitorului despre talentul lui d-l Petrăchescu. Sunt din anul trecut, 1 Aprilie 1900:

Domnului Teodor Ionescu, impiegat clasa III.
Direcţia generală X...
Bucureşti.

Dragă Tudorache,

Imediat ce vei primi scrisoarea mea, sue-te în tren şi vino aci. Este neapărat nevoe de prezenţa ta. Unchiu-tău

Panait este foarte greu bolnav; l-a lovit iar apoplexia şi doctorii nu mai dau nici o speranţă de scăpare; cel mult până mâine seară poate s'o mai ducă. Am vorbit cu madam' Ionescu, mama ta, şi mi-a spus să-ţi scriu, fiindcă singură nu ştie ce măsuri să ia în caz de nenorocire. Prăvălia lui unchiu-tău Panait a rămas pe mâna băeţilor şi a lui Iordache, tejghetarul, aşa că dacă n'ai fi tu aici la cazul fatal, cine ştie cu ce vă alegeţi la moştenire!

Fă-ţi curaj! toţi o să trecem prin asta: aşa e viaţa noastră! toţi suntem muritori!

Te aştept la sosirea trenului în gară.

Al tău fidel amic,
V. Petrăchescu

Domnului Panait Mistopolu, comersant, Târgul Y...

Prea stimate neică Panait,

Nepotului dumitale Tudorache Ionescu, impiegat clasa III la direcţia noastră generală, i s'a întâmplat o mare nenorocire. Dintr'o desperare de amor, pe care-l trata cu o fată dela maşinele de scris ale serviciului central, a nebunit şi a vrut aseară să-şi spintece pântecele în canţileric, cu nişte foarfeci mari dela registratură. Au sărit mai mulţi camarazi şi, cu mare luptă, i le-au putut smulge din mână. Atunci, bietul Tudorache a 'nceput să cânte şi să joace, şi pe urmă s'a repezit să strângă de gât pe unul dintre camarazi, crezându-l că este amanta lui care-l trădează.

Te rog, nu spune lui madam' Ionescu, mama nenorocitului, şi aşteaptă-ne mâine dimineaţă în gară, la sosirea trenului. Doctorii au spus că altă scăpare nu e decât liniştea în sânul familiei. Mâine îl aducem pe bietul Tudorache.

Fă-ţi curaj, neică Panait; aşa e viaţa omului, n'ai ce-i face! dar păcat de el, că era tânăr!

Incă odată, nu cumva să lipseşti din gară ca să-l iei în primire pe bolnav.

Al d-tale, cu tot respectul,
C. Petrăchescu

De prisos să mai spunem ce şi-au spus a doua zi 1 Aprilie, dis de dimineaţă, d-l Teodor Ionescu, impiegat clasa III din Direcţia Generală X... şi respectabilul său unchiu Panait, când s'au întâlnit, la sosirea trenului, pe peronul gării din Târgul X...

Dar alta:

Telegramă.

Mandache Smărăndescu, impiegat Direcţia Generală X...
București.

Casele voastre şi prăvăliile aici piaţa mare în flăcări. Răspuns plătit 10 cuvinte.

Petrăchescu.

D-l Costică Petrăchescu, controlorul, are strânse legături de pretenie cu reporteraşul unei mari gazete bucureştene. Ii dă, foarte emoţionat, următoarea informaţie pentru ediţia de dimineaţă:

« Aseară s'a întâmplat în gara N... un teribil accident.

«Trenul de persoane sosind pe linia a doua, publicul a dat năvală către peron, trebuind să traverseze şinele liniei întâia».

«O damă în vârstă, voind şi ea să treacă mai la urmă, s'a 'mpiedicat în rochie şi a căzut pe şine. A voit să se scoale când iată trenul accelerat, care intra în gară cu o vitesă nenchipuită».

«Nenorocita femee se ridicase şi eşise de pe şine; dar, fiindcă bătea un vânt puternic şi, poate, din pricina curentului provocat de iuţeala locomotivei, pulpana rotondei umflată a fost apucată de botul maşinei. Intr'o clipă femeea a fost smulsă, învârtită în loc şi apucată sub roţi.

«Toată lumea ţipa. In zadar! mecanicul n'a putut opri decât prea târziu, când nenorocita era cu desăvârşire sdrobită — o masă de carne informă.

«Victima acestui teribil accident e doamna Tincuţa Costandineasca, soacra d-lui Iancu Dimitrescu, impiegat clasa I în Direcţia Generală X...

«Nenorocita lasă o frumoasă avere fiicei sale, d-nei Dimitrescu.

«Condoleanţele noastre neconsolatului ginere».

Iarăşi de prisos a spune că în aceiaşi zi chiar, la ediţia de seară de 1 Aprile, ziarul felicitând pe ginere, a anunţat cu bucurie că a fost indus în eroare de un mişel, că d-na Constandinescu nici nu se afla în ziua de 31 Martie în tren.

A! Dar nu numai d-l Costică Petrăchescu, controlorul, are imaginaţie; şi, afară de asta, în fiecare an e câte un 1 Aprilie!

Domnului Costică Petrăchescu, controlor al Direcţiunii Generale X..., Târgul-N...

Dragă Costică,

Am să-ţi dau o veste foarte bună. Aseară în sfârşit am putut să punem mâna pe noul buget, pe care direcţia l-a ţinut foarte secret până acuma.

Ai avut mare noroc. Din posturile de controlori s'au suprimat două, şi s'a înfiinţat încă un sub-inspector pe lângă ceilalţi şapte, cari trebue să controleze pe cei cinci controlori.

Eşti înaintat în noul post.

Leafa noului sub-inspector este de 350 lei pe lună afară de diurnă; adică, vei căpăta încă 50 lei diurnă, peste ce aveai în calitate de controlor, şi noi tot cu ce aveam rămânem.

Halal să-ţi fie! se vede că ai bună protecţie!

Dar, în orice caz, nu crede că suntem invidioşi; suntem buni camarazi şi te felicităm. Aseară am băut câte un pahar în sănătatea ta. La revedere! Amicii tăi sinceri.

Teodor Ionescu, Iancu Dumitrescu,
Mandache Smărăndescu

Alta:

D-lui Costică Petrăchescu, sub-inspector etc. etc.

Dragă Costică,

Am aflat dela nepotu-meu Tudorache că te-a înaintatără. Foarte bine a făcutără. Amploiat ca dumneata deştept

şi de treabă n'a mai avutără ei. Să-ţi spui drept că ne-am bucuratără şi eu şi soră-mea, mama lui Tudorache, ca de copilul nostru. Să trăeşti şi la mai mare!

Al d-tale ca un părinte,
Panait Mistopolu.

Telegramă.

Sub-inspector Costică Petrăchescu etc. etc.

Ginerele spus înaintare. Felicitările noastre sincere.

Tincuţa Costandineasca.

Direcţia Generală X... Serviciul Administrativ No. 15.245—31 Martie 1901.

Domnului Costică Petrăchescu, controlor etc. etc.

Domnule,

Prin noul buget 1900 — 1901, suprimându-se, pe motive de economie, postul de controlor în care funcţionaţi, vi se aduce la cunoştinţă că rămâneţi în disponibilitate până la alte dispoziţiuni.

Primiţi etc.

Director general, N. N...

LA PAŞTI

10 ceasuri şi jumătate seara, în Sâmbăta Paştelui...

« Marele Magazin de Coloniale, Delicatese, Comestibile et Colori şi mare Depou de Vinuri et Băuturi Jndigene et Streine », cu firma « La trei struguri tricolori », şi-a lăsat obloanele şi închis gazometrul.

Tânărul Lache, funcţionar comercial în acest mare magazin, îşi pune costumul cel nou şi cravata cea nouă, îşi încalţă ghetele cele noui cu bizeţuri, îşi ia pălăria cea nouă şi porneşte.

Douăzeci şi patru de ore de absolută libertate...

Să-l urmărim ceas cu ceas şi pas cu pas.

11 şi jumătate Sâmbătă noaptea.

Clopotul dela Mitropolie...

Un tun...

Lache trece podul dela Palatul Justiţiei în direcţia Sud.

Al doilea tun...

Lache a intrat în curte la Doamna Bălaşa.

In biserică nu mai e loc.

Lache stă afară... Se închină... Cuprins de o adâncă evlavie, îşi aduce aminte cu dor de părinţii lui dela Otopeni.

Incet-încet, tot vârându-se, reuşeşte să suie treptele dela intrarea templului.

Aude corul... dar nu poate vedea decât marele policandru, înveluit într'o ceaţă groasă.

Se ridică în vârful picioarelor rezemându-se cu mâinile întâi pe umerii unei cucoane, care-l face obrasnic şi măgar, pe urmă pe una dintre coloanele de marmoră imitaţie.

Stă câteva minute cu capul întins şi în vârful picioarelor.

Par'că ar vedea mai bine aşa, însă o gheată, a din dreapta, îl supără când stă în vârful picioarelor.

Lache rabdă cât rabdă, apoi se hotărăşte să se mai lase şi pe călcâe.

Lumânările se aprind.

Lache scoate din buzunar o portocală, îi trage coada şi ia, dela cucoana care l-a făcut măgar şi obraznic, lumină.

12 şi un sfert.

Lache sue la Mitropolie cu portocala aprinsă.

Suind gândeşte... La ce? La un lucru foarte ciudat: de ce totdeauna gheata din dreapta supără mai tare decât cea din stânga? Şi apoi: de ce la suiş, supără gheata din dreapta mai tare decât pe drum drept?

1 şi trei sferturi...

Lache coboară dealul Mitropoliei, ţinând strâns portocala aprinsă...

Ciudat lucru! la coborîş, gheata din dreapta par'că supără şi mai mult ca la suiş...

Cu cât îl strânge gheata, cu atât Lache strânge portocala... O strânge până o sparge.

Suflă, o stinge şi o pune în buzunar.

5 şi jumătate dimineaţa...

Lache umblă pe stradă fără să ştie exact unde vrea să meargă, fără să fi hotărît cum să înceapă petrecerea de Paşti.

Ciudat lucru însă!

Şi pe loc drept, gheata din dreapta supără tot aşa de tare ca şi la suiş ori coborîş.

7 ceasuri dimineaţa...

Lache se întâlneşte cu un amic, alt funcţionar comercial, tot comestibile et colori.

— Christos a 'nviat!

— Adevărat a 'nviat!

Oricât să zici, teribilă potriveală! Ghete la fel!

Da, dar pe amicul, nu-l supără gheata a din dreapta — îl supără a din stânga.

A! care va să zică, atunci — ce e de făcut?

E lucru simplu. Lache ia la braţ în stânga pe amicul său, care primeşte bucuros, şi aşa pornesc înainte, rezemându-se unul de altul în partea piciorului la care nu-i supără gheata.

8 ceasuri dimineaţa.

Sunt pe bulevard...

Lache are o idee: să şază pe o bancă.

Amicul aprobă ideea lui Lache...

Şed, şi unul întinde piciorul din dreapta, adică Lache, iar celălalt întinde piciorul din stânga, amicul, care va să zică...

Şi şed aşa foarte melancolici, privind cum trec fel de fel de trecători şi de trecătoare, unii mai încet, alţii mai iute, ba unii chiar aleargă, par'că ar fi cu picioarele goale.

9 ceasuri.

Lache zice:

— Ai să mai umblăm... mai rău e când şezi!

Şi amicul zice:

— Şi mie mi se pare...

Se ridică şi, muşcându-şi fiecare buza de jos, iar se iau la braţ.

Spre Cişmigiu...

Coborînd, văd cadre atârnate pe grilajul grădinii...

Amândoi, amatori de bele-arte, au de o dată acelaş gând: să stea puţin să se uite la cadre.

Se opresc, rezemându-se bine unul de altul şi ridicând picioarele de afară: Lache pe cel din dreapta, cum ţine pe amic de braţ în stânga; iar amicul, pe celălalt.

Dar o galerie de pictură este cea mai obositoare distracţie intelectuală.

După câteva momente de admiraţiune, Lache zice:

— Ai să umblăm... e rău când stai!

Şi amicul zice:

— Şi mie mi se pare.

Atunci pornesc ca doi fraţi din Siam şi încet-încet trec la maidanul Duca.

10 ceasuri.

Lache şi amicul se dau în leagăn, fiecare întinzând piciorul din partea unde s'au ţinut la braţ...

Par'că vântul face bine, la început...

Dar peste câteva momente, cei doi amici se satură de leagăn şi pornesc după metoda lor.

1 şi jumătate după amiazi.

Lache s'a desfăcut pentru un moment de braţul amicului, care stă rezemat de un perete al vestibulului Teatrului Naţional.

Lache cumpără dela casă două staluri III.la « Sînzeana şi Pepelea ».

E îmbulzeală la casă.

Un glas sfâşietor:

— Nu mai mă călca şi d-ta, domnule!

4 şi jumătate după amiazi.

S'a isprăvit spectacolul...

Lache coboară, cu amicul său la braţ, cele trei trepte ale vestibulului.

Se opresc în faţa băncii, pe trotuar.

O inspiraţie trece prin mintea lui Lache:

— Hai să şedem!

Şed, şi Lache zice:

— Eu o scot.

— Şi eu o scot, zice amicul.

Atunci fiecare îşi scoate gheata dela piciorul din partea unde nu se ţinuseră de braţ, adică Lache pe a din dreapta, şi amicul pe a din stânga.

O sfântă libertate!

Am putea pentru ca să zicem că nu e ceva mai sfânt pe lume! şi putem pentru ca să afirmăm că n'au fost vreodată două picioare mai fericite decât acum piciorul drept al lui Lache şi piciorul stâng al amicului său.

De fericire, ele nu mai ştiu ce să facă cu degetele lor, — par'că ar cânta la clavir.

Şi teribilă potriveală, domnule! amândoi poartă ciorapi crem şi cam largi, care vin de fac cute şi, fireşte că, dacă face cute ciorapul, e mai rău când e gheata strîmtă.

Foarte frumos pe piaţa Teatrului! stai, mă 'nţelegi, la umbră şi te uiţi... şi vorbeşti şi râzi, şi se mai sbicesc şi ghetele de lacrimile picioarelor...

5 ceasuri după amiazi.

Lache zice:

— Hai să mergem!

Amicul zice:

— Hai!

Şi amândoi îşi potrivesc ciorapul crem, trăgându-l bine şi făcând o cută sistematică subt călcâiu... Apoi, fiecare îşi ia gheata şi vâră piciorul în ea...

Vârful merge... călcâiul nu vrea, scârţâie, şi picioarele, cari au gustat odată libertatea şi lumina, încep să palpite şi să svâcnească nebuneşte la ideea că o nouă eră de sclavie şi de'ntuneric trebue să înceapă: o adevărată revoltă, care n'ar putea fi năbuşită decât cu praf de federvais; dar praful lipseşte, şi revolta triumfă.

Lache zice:

— Nu merge!

— Nu merge! zice şi amicul.

Şi amândoi lasă ghetele jos, fiecare în partea lui şi amândouă picioarele încep iar să joace din degete ca nişte mâini de harfonistă.

8 ceasuri după amiazi.

Lache şi amicul beau bere la Gambrinus, unde e lume destulă.

Amândoi sunt cu piciorul respectiv liber şi cu câte o gheată alături.

Plătesc şi vor să plece.

Se apleacă să-şi ia fiecare gheata.

Caută în zadar: ghetele lipsesc amândouă.

Un mare hohot de râs porneşte dintr'un colţ al berăriei. Toată lumea se uită într'acolo.

Ce e?... Un câine englezesc al unui ofiţer, câine dresat la circ să servească pe stăpân ca fecior în casă, face sluj ţinând două ghete'n gură.

9 ore seara.

Lache şi amicul stau în trăsură picior peste picior, cel de deasupra numai în ciorap crem.

Lache zice:

— Hai să le schimbăm! să vedem.

— Haide... Opreşte birjar.

Genială inspiraţie a avut Lache!

Ghetele schimbate merg minunat. Dau drumul birjarului şi se întorc în târg cu tramvaiul, la Mitică Georgescu.

Dar, vai! fatalitate, ca să zicem aşa!

La Mitică, amândoi sunt forţaţi să scoată iar câte una, însă acuma vice-versa: Lache p'a din stânga şi amicul p'a din dreapta... şi cu mai multă precauţiune decât la Gambrinus — fiecare şi-o ţine dinainte pe masă...

O ZI SOLEMNĂ

Zi 'ntâiu de Maiu stil nou 1900, zi de redeşteptare, ziua florilor, ziua triumfului primăverii, a fost ziua şi a unui alt mare triumf — triumful unei idei mari! ziua 'n care s'a realizat în fine un ideal de multă vreme hrănit cu pasiune în sufletul celui mai neobosit dintre primarii urbani ai regatului, în sufletul bravului meu amic Leonida Condeescu, primar al urbei Mizil. Numai acela care a luptat în viaţa lui pentru o idee mare, numai acela care şi-a jertfit liniştea, odihna, totul, pentru o cauză publică, numai acela poate înţelege importanţa zilei de 1 Maiu 1900.

Mizilul!.. Aşezat la poalele Tohanilor, celebre podgorii, această urbe — o grădină — se răsfaţă cu multă cochetărie pe o pajişte plană, asupra căreia bate soarele în plin de cum răsare şi până apune, iarna şi vara. Rar se găseşte o panoramă aşa de plăcută şi atât de luminată: la miazănoapte, trâmba podgoriilor aci aproape, şi mai sus, în depărtare, treptele din ce în ce mai azurii ale Carpaţilor; la miazăzi, câmpia vastă, care se 'ntinde, uşor povârnită până departe 'n Dunăre. La spate cea din urmă treaptă a munţilor; în faţă neţărmurita zare a câmpiei. Se poate zice că Mizilul este poarta Bărăganului. Alături se află Fefeleiul, ilustru pentru vechimea lui istorică, leagănul aristocraţiei de pe albia Buzăului; se mai află apoi aci aproape Inoteştii şi mai încolo Lipia, amândouă vestite pentru cultura pasionată a rasei cavaline şi pentru cursele de cai pe deşelate şi pe distanţe de sute de chilometri...

Se întinde o câmpie
Pe sub poale de Carpaţi,
Câmp deschis de... călărie, etc.

Mizilul străluceşte în mijlocul tuturor, până acuma ca reşedinţă de suprefectură şi ca una din cele mai importante centre politice ale ţării. El datoreşte însă în mare parte importanţa sa activităţii, energiei şi devotamentului lui Leonida Condeescu. Se poate oare zice Termopile fără a zice Leonida? Nu, de sigur. Ei tot astfel, cine zice Leonida, zice Mizil. Mizilul nu se poate concepe altfel; dar nici Leonida.

Ce a făcut Leonida Condeescu pentru urbea lui este imposibil de descris pe larg într'un cadru aşa de strâmt. Mă voiu mărgini prin urmare a consemna, în lineamentele lor generale, unele din faptele sale cele mai importante al căror mobil a fost totdeauna dorinţa ferbinte de a afirma importanţa Mizilului, de a grăbi ridicarea Mizilului, de a realiza înflorirea Mizilului. Este Leonida un ambiţios? Da, fără îndoială! zic eu; dar când ambiţiunea nu este egoistă, ci altruistă; când ea s'aprinde pentru binele public, este nobilă şi mai presus de orice laudă. Din frageda lui tinereţe, Leonida a visat un Mizil mare, un Mizil cel puţin capitală de district deocamdată... Astfel, odată l-a întrebat profesorul la lecţia de geografie:

— Leonido, care e capitala judeţului Buzău?

— Mizilul, domnule! a răspuns cu mândrie tânărul Leonida, viitor primar al urbei sale natale.

— Nu-i adevărat, Leonido, a zis profesorul: e Buzăul... Dar capitala judeţului Prahova?

— Mizilul, domnule! a răspuns hotărît junele.

— Nu-i adevărat, Leonido: este Ploieştii.

— Dar a judeţului Ialomiţa?

— Mizilul, domnule! a răspuns desperat băiatul.

— Nu-i Mizilul; e Călăraşii... Treci la loc!

Leonida a tăcut, încruntându-şi sprâncenele — e foarte sprâncenat — şi a trecut la loc. Dar dacă a tăcut, asta nu înseamnă că n'a gândit...

— A! şi-a zis el în gândul lui. A! care va să zică Mizilul nu e capitală de judeţ!

De atunci tânărul nu a mai avut astâmpăr, şi, înainte chiar de vârsta legiuită s'a aruncat cu pasiune în luptele politice, şi — orice glumă de o parte — trebue să

mărturisească fiecine că puţini dintre bărbaţii noştri politici mari şi mici au fost aşa de consecuenţi ca Leonida: soldat credincios al partidului conservator, încă de pe vremea când nu se 'ndura să crează că Mizilul ar putea fi ceva mai puţin decât capitala Ialomiţei, dacă nu a Buzăului sau a Prahovei, a rămas până astăzi acelaş — partidul său n'are un membru mai nestrămutat şi mai devotat.

Toate stăruinţele lui Leonida pentru a face din Mizil capitala unuia dintre cele trei judeţe limitrofe au rămas infructuoase: era peste putinţă a se degrada, fără nici un motiv plauzibil, Ploieştii, Buzăul ori Călăraşii. In privinţa Ploeştilor Leonida găsise motivul, un motiv destul de puternic: Ploeştii se făcuseră vinovaţi de o crimă contra unităţii Statului; acest oraş se proclamase odată republică independentă; Statul avea tot dreptul să pedepsească Ploeştii şi să declare Mizilul capitală a Prahovei. La această argumentare sdrobitoare a lui Leonida, i s'a răspuns că un caz identic se petrecuse cu sora noastră de gintă latină, Franţa: Parisul se declarase şi el comună independentă; cu toate astea, nimeni nu s'a gândit să-l pedepsească prin degradare, mutând capitala districtului în altă parte, la Versailles, de exemplu.

Atunci, Leonida a propus guvernului o altă soluţiune: să se ia câte o bucată din cele trei judeţe limitrofe, să se facă un trup, care să se declare judeţ de sine stătător cu capitala Mizil. Soluţiunea era neadmisibilă din cauza crizei de care suferea tezaurul public.

Fără să renunţe a gândi la realizarea visului său într'un timp mai oportun, Leonida a început să stărue ca, barem să se strămute la Mizil Episcopia de Buzău. Fatalitate, însă! S'a opus Sinodul.

— Atunci, dacă nu se poate Episcopia, strămutaţi la Mizil măcar regimentul 32!

La aceasta s'a opus comenduirea corpului respectiv de armată.

— Atunci, dacă nu se poate regimentul 32, înfiinţaţi-ne un liceu clasic şi mutaţi la Mizil facultatea de medicină din Iaşi!

La aceasta s'a opus Ministerul Cultelor.

— Sau clădiţi-ne un teatru naţional cu o subvenţie din partea Statului.

La aceasta s'a opus direcţia generală a teatrelor.

— Mulţi vrăjmaşi are Mizilul! a gândit cu amărăciune Leonida, şi la acest gând şi-a îndoit energia. A cerut o audienţă la Rege. La această audienţă, Leonida şi-a aşternut tot programul său de desvoltare a Mizilului, arătând în culori vii Suveranului perspectiva unui măreţ oraş, care să fie cu vremea fala regatului.

— Sire, tot s'a făcut pentru alte oraşe; pentru Mizil, nimic! Noi n'avem reşedinţă de judeţ, n'avem tribunal, n'avem episcopie, n'avem regimentul 32, n'avem liceu, n'avem facultate de medicină, n'avem teatru naţional, n'avem pod peste Dunăre, — n'avem nimic, nimic, Sire!.. Rugăm pe Maiestatea Voastră să ni se dea şi nouă ceva din toate astea. Să nu se uite că Mizilul este un oraş, care a luat totdeauna parte cu entuzism la cele mai mari acte ale istoriei naţionale; este păcat, Sire, ca Mizilul să fie astfel persecutat; că nu putem pentru ca să zicem alt decât că e o persecuţiune!

Suveranul a promis că va recomanda atenţiunii guvernului stăruinţele energicului primar, şi 'n adevăr, cum a văzut pe preşedintele consiliului, i-a vorbit despre Mizil şi despre Leonida. Preşedintele consiliului a surâs cu bunătate şi a spus Regelui:

— Sire, primarul Mizilului este un tânăr foarte meritos: însă are... are... nu un cusur, ci un exces de calitate: ţine să facă cu orice preţ şi cât se poate mai iute din urbea sa măcar un port de mare...

Pe când Leonida medita asupra chestiunii arzătoare: « ce s'ar putea cere guvernului în favoarea desvoltării Mizilului? » iată că Direcţia Generală C. F. R. înfiinţează expresul Bucureşti-Berlin via Breslau. Leonida ia itinerarul oficial şi vede... o scăpare din vedere, probabil! o greşală de tipar, de sigur!! In dreptul Mizilului nu se indică ora,— o linie dreaptă, — ca la Inoteşti şi la Vintileanca! Aleargă la gară... Cercetează... Nenorocire! Nu e scăpare din vedere, nu e greşeală de tipar! Este exact: expresul trece pe la Mizil fără să se oprească, nici la dus, nici la întors!

— A! asta e prea mult!

Un an! un an întreg de alergături, de stăruinţe, de protestări, de ameninţări! un an de nelinişte, de neodihnă, de luptă eroică! Atâta luptă trebuia să fie'n sfârşit încoronată de succes. In sfârşit, dela 1 Maiu stil nou, trenul numărul 5 Bucarest-Berlin şi trenul numărul 6 Berlin-Bucarest se opresc în gara Mizil. Cel d'întâiu soseşte în gară la 10 şi 12 minute şi pleacă la 10 şi 13 minute antemeridiane; cel de al doilea soseşte la 6 şi 37 şi pleacă la 6 şi 38 postmeridiane. La trecerea primului tren, simpaticul primar al Mizilului, în culmea emoţiunii, emoţiune legitimă a unui triumf atât de greu repurtat, a expediat colegului său primarului dela Breslau, următoarea telegramă:

Maire Bürgermeister,

Breslau

Aujourd'hui jour solennel matin précises 10 h. 12 min. express Bucarest-Berlin arrêté gare notre Midil pavoisée foule énorme presque dix mile personnes applaudissements frénétiques enthousiasme comble commission trois citoyens notables montés aller Buzeo banquet rentrer soir précises 6 h. 37 min. Midil express Berlin-Bucarest. Vive Allemagne! vive Roumanie! vive Breslau! vive Midil! Salutations fraternelles!

Maire Bürgermeister Midil
Léonida Condeescu. [1])

Inainte de înapoierea comisiei de trei dela Buzău, Leonida primeşte următoarea telegramă:

---

[1]) *Primar-Bürgermeistru, Breslau.* — Azi dimineaţă zi solemnă precis 10 şi 12 minute expres Bucarest-Berlin oprit gară la Midilul nostru pavoazată mulţime enormă aproape zece mii persoane aplauze frenetice entuziasm la culme comisiune trei cetăţeni notabili suit merge Buzău banchet se 'ntorc seara acasă Midil precis 6 şi 37 minute cu expres Berlin-Bucarest. Trăiască Germania! Trăiască România! Trăiască Breslau! Trăiască Midilul! Salutări fraterne, etc.

Maire Bürgermeistér,

Midil.

Breslau touché profondément sentiments Midil! Vive énergiquc maire Léonida Condeescu.

Maire Bürgermeister Breslau
Nedescifrabil [1]).

— A! dar nu e totul sfârşit! zice Leonida, şi se suie în expresul numărul 6.

— Unde merge acest primar, care nu oboseşte nici-odată?

— La Bucureşti.

— Ce treabă are la Bucureşti?

— Merge să stăruiască la C. F. R. ca, pe tăbliţa albă cu litere roşii, care indică direcţia celor două expresse, să se scrie de acum: *Berlin-Bucarest via Breslau-Midil*, şi, vice-versa: *Bucarest-Berlin via Midil-Breslau.*

---

[1]) *Primar-Bürgermeister, Midil.* — Breslaul adânc atins de sentimentele Midilului! Trăiască energicul primar Leonida Condeescu!

D-L GOE...

Ca să nu mai rămâie repetent şi anul acesta, mam'mare, mamiţica şi tanti Miţa au promis tânărului Goe să-l ducă 'n Bucureşti de 10 Maiu.

Puţin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în capitală numai de hatârul fiului şi nepoţelului lor. Destul că foarte de dimineaţă, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, aşteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebue să le ducă la Bucureşti. Adevărul e că, dacă se hotărăşte cineva să asiste la o sărbătoare naţională aşa de importantă, trebue s'o iea de dimineaţă. Trenul în care se vor sui ajunge în gara de nord la opt fără zece a. m. D-l Goe este foarte impacient şi, cu un ton de comandă, zice încruntat:

— Mam'mare, de ce nu mai vine?... Eu vreau să vie!

— Vine, vine acuma, puişorul mamii! răspunde cocoana.

Şi sărută pe nepoţel; apoi îi potriveşte pălăria.

Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripţia pe pamblică: *le Formidable,* şi sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Miţa că « aşa ţin bărbaţii biletul ».

— Vezi ce bine-i şade lui, zice mam'mare, cu costumul de marinel?

— Mamiţo, nu ţi-am spus că nu se zice marinel?

— Da cum?

— Marinal...

— Ei! ziceţi voi cum ştiţi; eu zic cum am apucat. Aşa se zicea pe vremea mea, când a eşit întâi moda asta la copii — marinel.

— Vezi, că sunteţi proaste amândouă? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel.

— Da cum, procopsitule? întreabă tanti Miţa cu un zâmbet simpatic.

— Mariner...

— Apoi de! n'a învăţat toată lumea carte ca d-ta! zice mam'mare, şi iar sărută pe nepoţel şi iar îi potriveşte pălăria de mariner.

Dar nu e vreme de discuţii filologice: soseşte trenul — şi nu stă mult.

Trenul este plin... Dar cu multă bunăvoinţă din partea unor tineri politicoşi, care merg până la o staţie apropiată, se fac locuri pentru dame. Trenul a plecat... Mam'mare îşi face cruce, apoi aprinde o ţigară... Goe nu vrea să intre în cupeu; vrea să şadă în coridorul vagonului cu bărbaţii.

— Nu!... nu e voe să scoţi capul pe fereastră, mititelule! zice unul dintre tineri lui d-l Goe, şi-l trage puţin înapoi.

— Ce treabă ai tu, urâtule? zice mititelul, smucindu-se.

Şi după ce se strâmbă la urâtul, se spânzură iar cu amândouă mâinele de vergeaua de alamă şi scoate iar capul. Dar n'apucă să răspunză ceva urâtul, şi mititelul îşi retrage îngrozit capul gol înăuntru şi 'ncepe să zbiere:

— Mamiţoo! mam'maree! tantii!

— Ce e? ce e? sar cucoanele.

— Să oprească! sbiară şi mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a sburat pălăria! să oprească ă ă!!!

Tot într'un timp, iacătă conductorul intră să vază cine s'a suit dela staţia din urmă.

— Biletele, domnilor!

Cocoanele arată biletele dumnealor, explicând d-lui conductor de ce nu poate şi Goe să facă acelaşi lucru: fiindcă biletul era în pamblica pălăriei, şi, dacă a sburat pălăria, fireşte c'a sburat cu pamblică şi cu bilet cu tot. Dar avea bilet...

— Parol! chiar eu l-am cumpărat! zice tanti Miţa.

Conductorul însă nu înţelege, pretinde bilet; dacă nu, la staţia apropiată, trebue să-l dea jos pe d-l Goe. Aşa

scrie regulamentul: dacă un pasager n'are bilet şi nu declară că n'are bilet, i se ia o amendă de 7 lei şi 50 de bani, şi-l dă jos din tren la orice staţie.

— Dar noi n'am declaratără? strigă mamiţa.

— Ce e vinovat băiatul, dacă i-a sburat pălăria? zice mam'mare.

— De ce-a scos capul pe fereastră? eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! zice cu pică urâtul.

— Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? zice tanti Miţa urâtului...

— Uite ce e, cocoană, zice conductorul, trebue să plătiţi un bilet...

— Să mai plătim? n'am plătitără odată?

— Şi pe d'asupra un leu şi 25 bani.

— Şi pe d'asupra?...

— Vezi, dacă nu te-astâmperi? zice mamiţa, şi-l sgudue pe Goe de mâna.

— Ce faci, soro? eşti nebună? nu ştii ce simţitor e? zice mam'mare.

Şi, apucându-l de mână cealaltă, îl smuceşte dela mamiţa lui, tocmai când trenul, clănţănind din roate, trece la un macaz. Din smucitura lui mam'mare într'un sens, combinată cu clătinătura vagonului în alt sens, rezultă că Goe îşi pierde un moment centrul de gravitate şi se reazimă în nas de clanţa uşii dela cupeu. Goe începe să urle... In sfârşit, n'au ce să facă. Trebue să se hotărască a plăti biletul, pe care are să-l tae conductorul din carnetul lui. Păcat însă de pălărie!... Ce-o să facă d-l Goe la Bucureşti cu capul gol? şi toate prăvăliile închise!... s'ar întreba oricine, care nu ştie câtă grije are mam'mare şi câtă prevedere. Cum era să plece băiatul numai cu pălăria de paie? Dacă se întâmplă să plouă, ori răcoare? Şi mam'mare scoate din săculeţul ei un beret tot din uniforma canonierii « le Formidable ».

— Te mai doare nasul, puişorule? întreabă mam'mare?

— Nu... răspunde Goe.

— Să moară mam'mare?

— Să moară!

— Ad', să-l pupe mam'mare, că trece!

Şi-l pupă în vârful nasului; apoi, aşezându-i frumos beretul:

— Par'că-i şade mai bine cu bereul?... zice mam'mare scuipându-l să nu-l deoache, apoi îl sărută dulce.

— Cu ce nu-i şade lui bine? adaogă tanti Miţa, şi îl scuipă şi dumneaei şi îl sărută.

— Lasă-l încolo! că prea e nu ştiu cum! ... Auzi d-ta! pălărie nouă şi biletul! zice mamiţa, prefăcându-se foarte supărată.

— Să fie el sănătos, să poarte mai bună ! zice mam'mare.

Dar mamiţa adaogă:

— Dar pe mamiţica n'o pupi?

— Pe tine nu vreau! zice Goe cu humor.

— Aşa? zice mamiţa. Lasă!... şi-şi acopere ochii cu mâinile şi se face că plânge.

— Las' că ştiu eu că te prefaci, zice Goe.

— Ţi-ai găsit pe cine să'nşeli! zice mam'mare.

Mamiţa începe să râză; scoate din săculeţ ceva şi zice:

— Cine mă pupă... uite!... ciucalată!

Mamiţa pupă pe Goe, Goe pe mamiţa şi, luând bucata de ciucalată, ese iar în coridor.

— Puişorule, nu mai scoate capul pe fereastră!... E lucru mare, cât e de deştept! zice mam'mare.

— E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Miţa.

Pe când Goe îşi mănâncă afară ciucalata, cucoanele se dau în vorbă de una de alta... Trenul aleargă acuma despre Crivina către Periş.

— Ia mai vezi ce face băiatul afară, mamiţo! zice mamiţa către mam'mare.

Mam'mare se ridică bătrâneşte şi se duce în coridor:

— Goe! puişorule! Goe! Goe!

Goe nicăeri.

— Vai de mine! ţipă cocoana! Nu-i băiatul! Unde e băiatul!... s'a prăpădit băiatul!

Şi toate cocoanele sar...

— A căzut din tren băiatul! Ţaţo, mor!

Dar deodată, cu tot zgomotul trenului, se aud bubuituri în uşa compartimentului unde nu intră decât o persoană.

— Goe! maică! acolo eşti?

— Da.

— Aide! zice mam'mare! eşi odată! ne-ai speriat!

— Nu pot! sbiară Goe dinăuntru.

— De ce?... te doare la inimă?

— Nu! nu pot...

— E încuiat! zice mam'mare, vrând să deschidă pe dinafară.

— Nu pot deschide! sbiară Goe desperat.

— Vai de mine! îi vine rău băiatului înăuntru!

In sfârşit, iacătă conductorul cu biletul: primeşte paralele şi liberează pe captiv, pe care toate trei cocoanele îl sărută dulce, ca şi cum l-ar revedea după o îndelungată absenţă. Şi mam'mare se hotărăşte să stea în coridor, pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se mai întâmple ceva puişorului. Puişorul vede o linie de metal în colţul coridorului, care are la capătul de sus o maşină cu mâner. Se suie'n picioare pe geamantan, pune mâna pe mânerul maşinii şi începe să tragă.

— Şezi binişor, puişorule! să nu strici ceva! zice mam'mare...

Trenul îşi urmează drumul dela Periş către Buftea cu mare vitesă. Dar pe la mijlocul chilometrului 24, deodată s'aude un şuer, apoi semnalul de alarmă, trei fluere scurte, şi trenul se opreşte pe loc, producând o zguduitură puternică.

— Ce e? ce e?... Toţi pasagerii sar înspăimântaţi: la ferestre, la uşi, pe scări...

— Goe! puişorule! Goe! strigă tanti Miţa şi se repede afară din compartiment.

Goe este în coridor... De ce s'a oprit trenul?

Cineva, nu se ştie din ce vagon, a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon?... Asta e uşor de constatat; manivela semnalului nu se poate trage decât rupându-se aţa înnodată şi cu nodul plumbuit. Personalul trenului umblă forfota, examinând roatele tamponate cu toată presiunea, aşa de tamponate că-i trebue vre-o zece minute mecanicului să-şi încarce iar pompa de aer comprimat şi să poată urni trenul din loc. In toată vremea asta, conductorii

şi şeful trenului aleargă din vagon în vagon şi cercetează aparatele semnalelor de alarmă.

Cine poate ghici, în ce vagon era ruptă aţa plumbuită şi răsturnată manivela? Ciudat! tocmai în vagonul de unde sburase mai adineaori pălăria marinerului! Cine? cine a tras manivela? Mam'mare doarme în fundul cupeului cu puişorul în braţe. Nu se poate şti cine a tras manivela.

Trenul se porneşte în sfârşit, şi ajunge în Bucureşti cu o întârziere de câteva minute. Toată lumea coboară. Mam'mare aşează frumuşel beretul lui Goe, îl scuipă pe puişor să nu-l deoache, îl întreabă dacă-l mai doare nasul şi-l sărută dulce.

Apoi cocoanele se suie cu puişorul în trăsură şi pornesc în oraş:

— La bulivar, birjar! la bulivar!...

VIZITĂ

M'am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietină, ca s'o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaş foarte drăguţ de vreo opt anişori. N'am voit să merg cu mâna goală şi i-am dus băieţelului o minge foarte mare de cauciuc şi foarte elastică. Atenţiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele şi mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roşiori în uniformă de mare ţinută. După formalităţile de rigoare, am început să convorbim despre vreme, despre sorţii agriculturii, — d-l Popescu tatăl este mare agricultor, — despre criză şcl. Am observat doamnei Popescu că în anul acesta nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri... Doamna mi-a răspuns că dela o vreme i se urăşte chiar unei femei cu petrecerile, mai ales când are copii.

— Să-ţi spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s'a făcut băiat mare, trebue să mă ocup eu de el; trebue să-i fac educaţia. Şi nu ştiţi d-voastră bărbaţii cât timp îi ia unei femei educaţia unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educaţie!

Pe când doamna Popescu îmi expune părerile ei sănătoase în privinţa educaţiei copiilor, auzim dintr'o odaie de alături o voce răguşită de femeie bătrână:

— Uite, coniţă, Ionel nu s'astâmpără!

— Ionel! strigă madam Popescu. Ionel vin' la mama! Apoi, către mine încet:

— Nu ştii ce ştrengar se face... şi deştept...

Dar vocea de dincolo adaogă:

— Coniţă! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne maşina!... Astâmpără-te că te arzi!

— Ionel! strigă iar madam Popescu. Ionel! vin' la mama!

— Sări, coniţă! varsă spirtul! s'aprinde!

— Ionel! strigă iar mama, şi se scoală repede, să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe uşe, apare micul maior de roşiori cu sabia scoasă şi-i opreşte trecerea, luând o poză foarte marţială. Mama ia pe maiorul în braţe şi-l sărută...

— Nu ţi-am spus să nu te mai apropii de maşină, când face cafea, că dacă te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?

— Dar, întrerup eu, pentru cine aţi poruncit cafea, madam Popescu?

— Pentru dumneata.

— Da de ce vă mai supăraţi?

— Da ce supărare!

Madam Popescu mai sărută odată dulce pe maioraşul, îl scuipă, să nu-l deoache, şi-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută milităreşte şi merge într'un colţ al salonului unde pe două mese, pe canapea, pe foteluri şi pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiţă şi o tobă. Atârnă toba de gât, sue pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbiţa la gură şi, legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână şi să sufle în trâmbiţă. Madam Popescu îmi spune ceva; eu n'aud nimica. Ii răspund totuş că nu cred să mai ţie mult gerul aşa de aspru; ea nu aude nimica.

— Ionel! Ionel!! Ionel!!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos, când sunt musafiri!

Iar eu, profitând de un moment când trâmbiţa şi toba tac, adaog:

— Şi pe urmă, d-ta eşti roşior, în cavalerie.

— Maior! strigă mândrul militar.

— Tocmai! zic eu. La cavalerie nu e tobă; şi maiorul nu cântă cu trâmbiţa: cu trâmbiţa cântă numai gradele inferioare; maiorul comandă şi merge 'n fruntea soldaţilor cu sabia scoasă.

Explicaţia mea prinde bine. Maiorul descalică, scoate de după gât toba, pe care o trânteşte cât colo; asemenea şi trâmbiţa. Apoi începe să comande:

— Inainte! marş!

Şi cu sabia scoasă, începe să atace straşnic tot ce întâlneşte în cale. In momentul acesta, jupâneasa cea răguşită intră cu tava aducând dulceaţă şi cafele. Cum o vede, maiorul se opreşte o clipă, ca şi cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă, şi maiorul dând un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un ţipăt de desperare.

— Ţine-l, coniţă, că mă dă jos cu tava!

Madam' Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată; dar madam' Popescu, deoarece a avut imprudenţa să iasă din neutralitate şi să intervie în răsboiu, primeşte în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă.

— Vezi? vezi, dacă faci nebunii? era să-mi scoţi ochiul... Ţi-ar fi plăcut să mă omori? Sărută-mă, să-mi treacă şi să te ert!

Maiorul sare de gâtul mamei şi o sărută... Mamei îi trece; iar eu, după ce am luat dulceaţa, mă pregătesc să sorb din cafea...

— Nu vă supără fumul de tutun? întreb eu pe madam' Popescu.

— Vai de mine! la noi se fumează... Bărbatu-meu fumează... şi... dumnealui... mi se pare că-i cam place.

Şi zicând « dumnealui », mama mi-arată râzând pe domnul maior.

— A! zic eu, şi dumnealui!

— Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu ţigara în gură, să te prăpădeşti de râs... ca un om mare...

— A! asta nu e bine, domnule maior, zic eu: tutunul este o otravă...

— Da tu de ce tragi? mă 'ntrerupe maiorul lucrând cu lingura în cheseaua de dulceaţă...

— Ajunge, Ionel! destulă dulceaţă, mamă! iar te-apucă stomacul...

Maiorul ascultă, dupăce mai ia încă vreo trei-patru linguriţe; apoi ese cu cheseaua în vestibul.

— Unde te duci? întreabă mama.

— Viu acu! răspunde Ionel.

După un moment, se 'ntoarce cu cheseaua goală; o pune pe o masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabacherea cu ţigarete regale, scoate una, o pune în gură, şi mă salută milităreşte, ca orice soldat care cere unui ţivil să-i împrumute foc. Eu nu ştiu ce trebue să fac. Mama, râzând, îmi face cu ochiul, şi mă 'ndeamnă să servesc pe domnul maior. Intind ţigareta mea, militarul o aprinde pe a lui şi fumând, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo, până colo. Eu nu-l pot admira îndestul, pe când mama îl scuipă, să nu-l deoache şi îmi zice:

— Scuipă-l, să nu mi-l deochi!

Maiorul şi-a fumat ţigareta până la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu şi 'ncepe s'o trântească. Mingea sare până la policandrul din tavanul salonului, unde turbură grozav liniştea ciucurilor de cristal.

— Ionel! astâmpără-te, mamă! Ai să spargi ceva... Vrei să mă superi? vrei să moară mama?

Dar maïorul s'a 'ndârjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mână: o trânteşte cu mult necaz de parchet. Eu aduc spre gură ceaşca, dar, vorba Francezului, *entre la coupe et les lèvres*... mingea îmi sboară din mână ceaşca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, coloarea oului de raţă.

— Ai văzut ce-ai făcut?... Nu ţi-am spus să te-astâmperi... Vezi! ai supărat pe domnul!... Altdată n'o să-ţi mai aducă nici-o jucărie!

Apoi, întorcându-se către mine, cu multă bunătate:

— Nu e nimica! ese... Cafeaua nu pătează! ese cu niţică apă caldă!..

Dar n'apucă să termine, şi odată o văd schimbându-se la faţă ca de o adâncă groază. Apoi dă un ţipăt şi, ridicându-se de pe scaun:

— Ionel! mamă! ce ai?

Mă 'ntorc şi văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduţi şi cu drăgălaşa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

— Vai de mine! ţipă mama. E rău copilului!... Ajutor! moare copilul!

Ridic pe maiorul, îi descheiu repede mondirul la gât şi la piept.

— Nu-i nimica! zic eu! Apă rece!

Il stropesc bine, pe când mama pierdută îşi smulge părul.

— Vezi, domnule maior? îl întreb eu, după ce îşi mai vine în fire: vezi? Nu ţi-am spus eu că tutunul nu e lucru bun. Altdată să nu mai fumezi!

Am lăsat pe madam Popescu liniştită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmantă, şi am eşit. Mi-am pus şoşonii şi paltonul şi am plecat. Când am ajuns acasă, am înţeles de ce maiorul eşise un moment cu cheseaua în vestibul — ca să-mi toarne dulceaţă în şoşoni.

LA MOŞI...

Vagoane de tramvaiu galbene şi albastre, tramcare, trăsuri boereşti, căruţe mitocăneşti şi biciclete şi lume multă pe jos... De pe atâtea strade şi căi, ca de pe atâtea braţe ale unui fluviu uriaş, se varsă, ca 'ntr'o mare sgomotoasă, pe bariera dela capul podului Târgului-de-Afară, valuri peste valuri de omenire. Precum este greu să se mai întâlnească două picături de apă odată ce au apucat să intre fiecare după soarta ei în largul mării, aşa ar fi şi pentru două persoane să se mai găsească, rătăcite odată prin învălmăşeala Moşilor, dacă n'ar fi cuminţi să-şi hotărască mai dinainte locul şi momentul de întâlnire. De aceea, foarte cuminte au făcut madam Georgescu a lui d. Mitică ciaprazarul şi madam Petrescu a lui d. Guţă dela minister şi cu tanti Lucsiţa, moaşa diplomată, de şi-au dat *rendez-vous*: la trei ceasuri fix în pavilionul central la berărie — cine vine întâiu aşteaptă pe ceilalţi.

In interiorul unui vagon închis al tramvaiului vechiu, stau înghesuite, pe banchete şi'n picioare, treizeci şi patru de persoane suferind foarte tare. Intre toate acestea, una sufere mai grozav — e cucoana Lucsiţa; fiindcă toate celelalte sufăr numai de căldură şi de sete, pe câtă vreme dumneaei sufere pe lângă astea şi de foame. Când se opreşte vagonul la Sf. Gheorghe, se face roşie, apoi galbenă şi pe urmă simte o sudoare rece, şi iar ferbinţeală şi iar răceşte, şi răsuflă greu, ştergându-se pe sub bărbia grasă, şi zice:

— Uff! dacă stiam, mai bine luam birze! (că vorbea cam peltic). Teribela căldură! mor!

Vagonul porneşte dela Sf. Gheorghe şi intră în calea Moşilor... Par'că umblând, tot e mai bine, tot se mai face

niţel curent. Curentul astâmpără puţin căldura; dar foamea nu se poate astâmpăra cu o slabă suflare de vânt. A fost de sigur o mare imprudenţă din partea acestei dame să plece deacasă aşa, trei ceasuri după dejun, fără să guste ceva, mai cu seamă că, din cauză că se grăbea să nu scape ora de *rendez-vous* la pavilionul central, a dejunat aşa de uşor: trei ouă răscoapte, o căpăţână de miel cu borş, nişte stufat, prune cu carne, friptură la tavă şi salată de castraveţi, trei cinzecuri cu sifon şi o cafeluţă.

La Zece-Mese, vagonul se opreşte iar. Cocoana Lucsiţa, se simte foarte rău. Pe trotoar, lângă ferestrele vagonului, se aude, acoperind tot sgomotul stradei, glasul unui bragagiu. Moaşa se scoală cu o hotărîre supremă şi, pardon în dreapta, pardon în stânga, îşi face loc până la uşă; împinge cu puterea desperării pe toţi de pe platformă şi dă să sară; vagonul se pune 'n mişcare; moaşa se aruncă jos făcând un pas fals. Bragagiu, de două ori salvator! Dacă nu-l apuca în braţe, cine ştie ce se 'ntâmpla cu cocoana Lucsiţa, cum e corpolentă şi robustă!

Intr'un colţ e puţintică umbră. Acolo îl trage ea pe salvatorul ei şi bea una după alta două litre de bragă. Braga este, ca băutură, foarte răcoritoare şi igienică; iar ca mâncare, cea mai uşoară şi totdeodată cea mai reconfortantă. In câteva clipe, moaşa Lucsiţa s'a simţit rentremată: sfârşeala şi acel sentiment de pierzare, care-i vine omului când simte un gol de haos la lingurea, au dispărut cu desăvârşire. Dar este târziu: două ceasuri şi trei sferturi... Vagoane după vagoane trec toate pline cu vârf: un locşor nu se mai găseşte. La fiecare vagon, cocoana moaşa face semne cu umbreluţa, cu batista, strigă: opreşte!

— Nu mai e loc!

Şi vagoanele îşi urmează drumul cu indiferenţă. Dar iată că se aude prin toată uruiala un sunet de timbru: un vagon se opreşte. Doi tineri eleganţi de pe treapta platformei de dinainte se dau jos scuturându-şi pantalonii şi pulpanele redingotelor de contactul cu mitocanii. Locuri goale! Cocoana moaşa se aruncă cu toată bravura, apucă bara de fier, sue treapta, împinge, se vâră şi ajunge pe platformă. Un tânăr, strivit sub presiunea cucoanei, zice:

— Pardon, doamnă! Nu vedeţi că nu mai avem loc?

— Eu văz că este! răspunde cocoana Lucsiţa.

— Da; da, dumneavoastră sunteţi corpolentă!

— Bine că esti dumneata subţirel... Pe mine asa m'a făcut Dumnezeu, voluptoasă!... Cui-i plaţe!... cui nu...

— Taxa, mă rog! strigă conductorul.

Coana Lucsiţa scoate din portofel biletul pe care-l avea din piaţa Teatrului. Conductorul observă biletul.

— Ăsta nu-i dela mine.

— Da dela ţine? întreabă cocoana.

— Dela alt vagon.

— Da ţe? nu e tot vagonul vostru? Am plătit până la bareră... m'am dat zos...

— Dacă v'aţi dat odată jos, întrerupe conductorul, trebue să plătiţi a doua oară.

— A doua oară? Bravos! frumoasă sarlatanie!

Dar în sfârşit plăteşte şi ia biletul nou. Vagonul soseşte la barieră. Cocoana Lucsiţa coboară. Din amândouă colţurile vine profumul de mititei: e o sensaţie neplăcută pentru cine e sătul; dar cui i-e foame, profumul acesta-i pare mai bun decât odagaciul. Cocoana Lucsiţa se porneşte cu nările umflate spre unul dintre colţuri, ca o panteră atrasă de mirosul ţapului sălbatic.

— Băete! doi mititei!

Reconfortată, o ia pe jos şi intră în pavilionul central, unde o aşteaptă cu nerăbdare compania.

— Mitică! zice cocoana moaşa, după ce rupe o bucată de turtă dulce dela madam Georgescu; faţi ţinste?... Mă! băete, o halbă!... da sa nu-mi pui guler de gheneral!

Târgul e în toiul lui... Lume, lume, e ceva de speriat, pe onoarea mea!

După ce plăteşte d-l Mitică, zice madam Petrescu:

— Haideţi întâiu pe la oale, că am promis să cumpăr un flueraş pentru băeţelul lu madam Ionescu, stăpâna casei.

— Haide!

Şi au plecat spre oale.

Când să treacă drumul, coana moaşa zice:

— Staţi!

Gogoşi prăjite în uleiu! Sahanul clocoteşte... Una... două... trei...

— Aide ţaţo! lasă-le focului de gogoşi! nu simţi că miroase a rânced? Iar o să-ţi strici stomacul.

— Ba, să mă ierţi! nu miroase deloc a rânţed.

La oale... A cumpărat madam Petrescu flueraşul şi au pornit toţi la grădină la Iliad. Când să intre, strigă cocoana moaşa la unul cu fes:

— Mă! dzeanabet, ăla cu sampanica! ad'o limonadă!...

Şi după ce bea:

— E reţe, bravos! mai ado una.

Pe urmă trag toţi planeta dela o italiancă cu papagalul. D. Mitică a cetit planeta cocoanii Lucsiţii:

«Ai să paţi multe după inima ta cea largă; dar să ai coraj, căci vei trăi până la adânci bătrâneţe în mare fericire».

— Ei, as! ţe să mai paţ; dacă n'am păţit eu cât am fost zună! acum, haber n'am!

Pe urmă d. Mitică a tratat-o pe tanti cu două bărdace de floricele calde...

Lăutari cu ţambalul, şi flaşnete, şi claranete, cu toba mare, şi trâmbicioare, şi fluieraşe, şi hârâitori, şi cleşte clănţănind pe grătare, şi strigăte, şi sbierete, şi chiote! — e o plăcere!... şi un miros de grătar încins! — e o bunătate!... S'a aşezat prin urmare compania noastră la o masă, şi a comandat cârnaţi şi fleici şi două baterii cu sifon mare.

— Mă băete! a strigat coana moaşă... la fleiţi să le pui ţimbru, m'ai înţeles? şi să le freţe bine cu ţeapă, m'ai priţeput?

Şi trage-i pe urmă la fălci!

— Ce cioarle, ţaţo! zice madam Georgescu; iar mănânci?

— Ţe mănânc? ţe-am mai mâncat?

Şi s'a făcut roşie ca sfecla şi a băut un macmahon pe nerăsuflate. Dar deodată, ca printr'un farmec, se opresc într'o clipă şi lăutarii şi cimpoerii, şi claranetele şi toate glasurile, şi în acea clipă se aude banca pe care stă coana Lucsiţa făcând ca o cadenţă de fagot; apoi, iar porneşte cu

mult brio grandioasa sinfonie: muzici, jucării, cleşte, glasuri...

— Ţe? ţe râdeţi? zice coana moaşa roşie ca focul.

— Nu-i nimica! strigă d. Mitică. Sifonul meu a făcut aşa.

— Ce sifon? zice madam Petrescu. Nici n'ai pus mâna pe el!

— Par'că dumneata n'ai văzut sifoane să scârţâe fără să le atingi! dacă răsuflă la maşină...

Dar până să explice d. Mitică, moaşa s'a sculat repede şi s'a pierdut în învălmăşeală.

— Unde-i ţaţa? Unde-i coana moaşa?

— S'a dus în grădină, zice d. Mitică, să mai tragă o planetă!...

Al dracului d. Mitică!

DASCĂL PROST

Foarte de dimineaţă, într'o mahala depărtată, bat la uşa amicului meu Pricupescu, profesor de cursul secundar — predă istoria în clasele inferioare la un liceu. Deşi foarte buni prieteni, n'am fost niciodată la el acasă; aşa, nu mă mir că i se pare ciudat a mă vedea la dânsul.

— Ei! ce cauţi tu prin mahalaua noastră aşa de dimineaţă?

— Am trecut pe aici, zic eu, şi am intrat să-ţi dau bună ziua... Ştiu că pe la ceasul ăsta pleci de-acasă... şi... zic: haide să văz... o fi plecat Pricupescu? dacă o fi plecat, bine; dacă nu, merg cu el până 'n târg... Azi o să fie o căldură... mai teribilă ca eri... S'a pus pe călduri... O să ne topim în vara asta...

Pricupescu este un om bănuitor; zice:

— Fac prinsoare pe ce vrei, că şi tu ai venit să mă rogi pentru vre-un măgar, pentru vre-un leneş, pentru vre-un ticălos...

— Aş! zic eu...

— Măi! adaugă el... mai am doi ani până să ies la pensie... douăzeci o să mi se pară!.. Uf! să mă văz odată scăpat de canonul ăsta, care a ajuns dela o vreme nesuferit... Uite! până viu eu, ceteşte!

Şi zicând acestea, scoate din buzunar un vraf de scrisori, mi le trânteşte dinainte pe masă şi ese. Pricupescu este indiscret. De vreme ce mi-a dat voe, m'apuc să-i cetesc scrisorile.

Iubite Domnule Pricupescu,

Ştiţi că de când am fericirea a vă cunoaşte, şi e cam mult de atunci, nu v'am supărat cu vreo rugăciune de favoare, fiindcă

nu-mi place să importunez pe cineva în îndeplinirea datoriilor sale, mai ales când îl ştiu de o corectitudine exemplară ca dv. Crez că a venit momentul ca, mai ales în şcoală, dela care depinde viitorul naţiunii noastre, noi Românii să încetăm odată cu nenorocita sistemă a favoritismului, a îngăduelii, a hatârului. Când mai cu seamă ne aflăm în faţa unui bărbat devotat datoriei, cum sunteţi dv., şi conştiinţios, fără nicio urmă de bănuială, trebue să-l lăsăm a-şi îndeplini misiunea aşa cum crede el, în matura lui judecată nepărtinitoare. Profesori ca dv. fac onoarea unei şcoli, ei sunt o garanţie că tinerele generaţiuni cari le trec prin mână, când vor deveni cetăţeni, vor fi perfect educate şi solid instruite şi vor face fala naţiunii. Pentru aceea, când frate-meu Ghiţă Postolache, deputatul, m'a consultat în ce liceu să-şi dea copilul la Bucureşti, i-am spus numai decât:

— Dacă vrei să înveţe o bună creştere şi carte ca lumea, dă-l la liceu unde este profesor amicul meu d-l Pricupcscu... Acolo poţi fi sigur şi 'n privinţa educaţiunii şi 'n privinţa instrucţiunii!

Băiatul, Costică Postolache, după cum ştiţi, stă la mine; eu îi ţiu loc de tată; prin urmare, înţelegeţi de ce mă interesez, şi de ce-mi permit, în puterea prieteniei ce mi-aţi acordat-o totdeauna, a vă importuna cu o mică rugăminte. Nepotul meu, precum veţi fi observat cu perspicacitatea ce vă caracterizează, este foarte timid; pe lângă aceasta, a fost şi cam bolnav în anul acesta, a trebuit să-i scoatem o măsea, aşa că are o mare frică de examen. Ne-aţi îndatora foarte mult şi pe frate-meu şi pe noi mai ales, pe mine şi pe soţia mea, căci în grija noastră am avut pe copil, dacă aţi fi, nu indulgent, aceasta nu v'o putem cere, dar nici prea sever cu el, care nu ştiţi câtă iubire vă poartă şi cu cât respect pomeneşte totdeauna de dv.

De aceea, fiindcă vedem cât ţine Costică la dv., ne-am hotărît să vă luăm pe d-voastră ca meditator, începând chiar din vacanţă. Ştiţi că mergem la ţară, la munte. Am fi fericiţi dacă aţi primi, cum n'aveţi îndatoriri de familie, să veniţi cu noi, ne-având altceva mai bun de făcut, bine înţeles. Am dori ca şi'n vacanţă să se mai ocupe cu cartea.

N'ar fi rău prin urmare să ne vedem cât mai curând, ca să aranjăm aceasta afacere. Până atunci, primiţi, stimate domnule Pricupescu, cele mai afectuoase salutări din partea soţiei mele şi din partea devotatului d-voastră

Nicu Postolache
senator

— Halal de Pricupescu! zic în gândul meu eu, care cunosc bine şi pe nenea Nicu Postolache şi moşia lui şi gospodăria lui, şi mai ales pe madam' Postolache... In paradis îl invită nenea Nicu şi consoarta! mâncare,

băutură, aer, călărit... plus două sute de lei pe lună cel puţin... Oameni cu dare de mână!

Dar nu mai vine Pricupescu!.. Să citim mai departe:

Amice Pricupescule,

Mâine încep la voi examenele. In interesul tău îţi atrag atenţia încă odată, nu fii sever cu băiatul persoanei cunoscute. Ar fi o prostie din partea ta să faci exces de zel, când ştii bine că, şi fără să vrei tu, băiatul tot va trece. Pentru ce tu, un dăscălaş, numai ca să te faci grozav, să indispui pe nişte oameni cu atâta influenţă? Nu e mai bine să ţi-i faci binevoitori?

Aseară am prânzit acolo. Era o sumă de oameni mari. Toată vremea la masă s'a vorbit rău de profesori, cari, după ce că nu sunt buni de nimic, apoi sunt şi brutali şi mojici, mai ales cu copiii de familii bune.

La plecare, cucoana a spus că dacă cumva persecuţi pe mititelul, n'are să-ţi meargă comod.

Eu am garantat pentru tine. Ia seama, în interesul tău.

Amic,

N. N.

Alta:

Dragă Bică, cocoşelule moţat,

Dacă ai ţinut tu vreodată la mine măcar a suta parte din cât mi-ai spus, sper că n'ai să mă refuzi. A venit Miţa Popescu la mine cu lacrimi în ochi, şi m'a conjurat pe tot ce am mai sacru, să-ţi vorbesc în privinţa băiatului ei, Octavian Popescu, care zice că tremură toţi băeţii de frica ta, că eşti prea sever, şi că el are groază când se gândeşte la ziua de mâine.

Biata Miţă este desperată, fiindcă Octavian, i-a spus curat că, dacă rămâne repetent, se împuşcă. Pune-te tu în locul ei, ca mamă.

Astă seară, nu se poate... Dar mâine seară la ceasul ştiut, negreşit, cocoşelule moţat. Când ăi veni la puiculiţa ta, să-i spui că l-ai trecut pe Octavian.

Puiculiţa

— Bravo, domnule Pricupescu! gândesc eu... Cine să fie puiculiţa?

A! un plic *rose-pâle* cu un blazon aurit într'un colţ... Să vedem.

— Sunt gata; aide, că e cam târziu; am treabă la şcoală.

— Uite, frate Pricupescule, de ce venisem eu la tine, zic eu şi înghit în sec... apoi, îmi iau inima'n dinţi.

— De ce?

— Venisem să te rog să-mi faci un mare hatâr.

— Am înţeles... Nu ţi-am spus eu?.. ghicisem...

— Ei! nu fi şi tu aşa de... cum să zic... de sever... Ştii că de când te cunosc... şi dè! slavă Domnului! ne cunoaştem din copilărie... nu te-am supărat cu vre-o rugăminte, fiindcă nu-mi place să importunez pe cineva, cât de prieten să-mi fie, în îndeplinirea datoriilor sale, mai ales când îl ştiu de o corectitudine exemplară, cum eşti tu...

— Apoi, atunci...

— Fireşte, nu zic; trebue să ne hotărîm odată, mai ales când e vorba de şcoală, dela care depinde viitorul naţiunii noastre, noi Românii, să încetăm mă'nţelegi...

— Astea le-ai cetit undeva.

— Pe onoarea mea, nu.

— Ei bine tu... eşti un bărbat devotat şi conştiincios, fără nici o umbră de bănuială, care trebue în misiunea lui să fie, mă'nţelegi...

— Iţi spun eu că le-ai cetit undeva...

— Zău, nu... Uite ce e: un băiat... timid... şi a fost şi cam bolnăvior iarna asta... a trebuit să-i scoaţă o măsea...

— Când îţi spun eu...

— Pe ochii mei!.. şi în sfârşit, ce mai una-alta?... ce să mai umblu cu mofturi?... Decolea ar fi pentru tine, un dăscălaş pârlit, pe timp de vară cinci sute de lei?..

Am aruncat vorba cea mare... Pricupescu e nebun!... a început să sbiere la mine... să-mi spue că nu mi-e ruşine! prieten vechiu! Dar eu, cuminte, zic:

— Nu-ţi cunoşti interesul! de ce să te pui tu cu nişte oameni mari, cari au atâta influenţă?.. De-aia v'a ieşit vorba la toţi dascălii că sunteţi mojici şi brutali, mai ales cu copiii de familie bună!

— A! strigă Pricupescu... Iar?

— Secule! am strigat eu... Dacă e vorba de sbierete, apoi sbier şi eu... Un băiat cu atâtea rude, cari ţi-ar fi de mare sprijin...

— Eşti un prost! strigă Pricupescu.

— Ba tu eşti prost!.. Mă-sa e văduvă, bogată, frumoasă şi de familie mare... In loc să te iei cu binele, să te ia meditator!..

Am strigat degeaba; a fost peste putinţă să-l scot pe pedant din ale lui. Mare dobitoc d. Pricupescu!..

SITUAȚIUNEA

A fost o zi îngrozitor de ferbinte. Tocmai pe la unu după miezul nopței, par'că s'a mai potolit puțin cuptorul, par'că începe să mai poată respira omul... Să respirăm. Stau în fața unui local de noapte, o mică berărie, și fiindcă am poftă de vorbă, aștept, nu cumva o pica vreun alt bucureștean iubitor ca mine de aer curat, să respirăm împreună: dacă o durere împărtășită e pe jumătate ușurată, de sigur o bucurie în doi e îndoită. Așteptând, miros cum din apropiere adie dulce un zefir, pe când un municipal își face cu măturoiul lui enorm datoria, stricând odihna prafului și făcând să se 'mbrobodească în ceață din ce în ce mai deasă luminile felinarelor. Prin ceața aceea mi se arată legănându-se o umbră... se apropie... Să fie un amic?.. Da, e un amic; n'am așteptat degeaba — e amicul meu Nae; și lui îi pare bine că m'a întâlnit.

— Teribilă căldură a fost astăzi! zice Nae, ștergându-se de sudoare.

— Teribilă! răspunz eu.

— Dar acuma tot poți pentru ca să zici că respiri.

— Se 'nțelege... De unde vii?

— Am fost pe la berării cu niște prieteni.

— Ce mai nou?

— Prost, monșer... Este o criză, mă' nțelegi, care poți pentru ca să zici că nu se poate mai oribilă... S'a isprăvit... E ceva care poți pentru ca...

— Lasă, Nae, că se mai și exagerează...

— Ce se exagerează, nene? Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dv. nu știți, care, mă 'nțelegi, Statul cum a devenit acuma, eu după cum văz ce se petrece, că nu

sunt prost, înţeleg şi eu atâta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, când te gândeşti, te apucă groaza, monşer, groaza!..

Nae, foarte afectat, bea paharul lui de bere până 'n fund, apoi, după ce oftează adânc:

— Eu pot pentru ca să-ţi spui pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar ştii?.. foarte rău!! foarte rău!!! pentru ca să ajungem să vedem ţara mea, care era peste putinţă ca să prevază cineva o situaţiune foarte tristă, fiindcă le-am spus şi dumnealor...

— Cari dumnealor...

— Dumnealor cu cari am fost; zic: pot pentru ca să spui că nu se poate ceva mai trist, ca să vie un moment ori şi cât ai zice, când vezi că bate falimentul la uşe şi nu mai e nici un patriotism...

Nae face o figură foarte mâhnită; e aşa de obidit, încât ai crede că vrea să plângă.

— Bine, Nae, zic eu, nu trebue să fie omul aşa de pesimist. Lucrurile or să se 'ndrepte... este o recoltă admirabilă.

Nae schimbând figura şi zâmbind cu compătimire de ignoranţa mea:

— Ce recoltă, nene, ce recoltă? D-ta n'ai văzut rapiţa?

— N'am văzut-o, că n'am fost pe-afară.

— Apoi vezi!.. Rapiţa, moft!

— Ei! moft.

— Fireşte că moft, că nu poate pentru ca să dea nici patruzeci de milioane, şi dumnealor, mă'nţegi, lucru mare! parc'a apucat pe Dumnezeu de-un picior cu rapiţa, care o să poată dumnealor pentru ca să ia două chile la pogon... Ai văzut acuma? unde sunt o sută cinzeci de milioane, care se lăuda?

— Bine, da numai rapiţa e?.. da grâul?.. da porumbul? da alelalte?

Nae iritat, maimuţindu-mi tonul:

— Da cuponul de Iulie? Da cuponul de Septemvrie? da cuponul de Noemvrie? da alelalte?

— O să le plătim.

Nae, încărcând tonul:

— O să le plătiţi! Cu ce o să le plătiţi? Nu te mai lipeşti de Disconto...

— Ce-i aia?

— Aia-i aia, care ştii dumneata de câte ori am spus eu, că o să se 'nfunde odată cu cheltuelile nebuneşti, care pot pentru ca să zic că nici o ţară nu s'a mai întâmplat, pentru ca să vie şi să zică la un moment: nu mai am drept ca să mă împrumut fără voia dumitale! care atunci însemnează că nu mai eşti independentă nici la tine acasă, după ce ţi-ai vărsat sângele ca să ajungem pentru ca să aibă fortificaţii şi să poţi zice la un moment dat: până aci! nu permit

— In sfârşit, guvernul o să...

Nae mă 'ntrerupe:

— Las'că şi guvernul... Dumnezeu îl ştie şi pe el, care toate gazetele urlă în fiecare zi despre criza ministerială, pentru că nu se împacă, şi numa intrigi şi la conservatori şi la liberali, în loc să facă un guvern de coaliţie, cu toţi bărbaţii de Stat, care să le zică Regele, mă 'nţelegi, serios: vă ordon pentru ca să limpeziţi situaţiunea, fincă aşa nu poate pentru ca să meargă, ca dumneata să tragi încolo şi dumnealui încoace, fincă niciodată nu s'a 'ntâmplat în alte ţări, nici pe vremea fanarioţilor, putem pentru ca să zicem, nici înainte de independenţă, în detrimentul prestigiului, care trebue toţi să lupte dacă e vorba să aibă pretenţii de oameni politici... Dumneata nu vezi, cu chestia economiilor...

— Ba văz!

— Apoi, dacă vezi, ce mai umbli cu mofturi?

— Ba nu umblu de loc cu mofturi; e o chestie destul de grea.

— Economii? Hm! Zice că face economii... mofturi! şi cu bugetul încărcat cu treizeci şi şase de milioane, care mă prinz cu dumneata pe ce pofteşti că nu poate pentru ca să fie o realitate...

— Dacă e vorba de economii, zic eu, pentru ce nu desfiinţăm armata, care...?

— Ce vorbeşti, domnule? se poate să spui astfel de absurdităţi?... tocmai acuma să desfiinţăm armata?

— De ce nu?

— Dumneata nu vezi cum se încurcă lucrurile în politică, care nu poţi pentru ca să ştii de azi pe mâine cum poate pentru ca să devie o complicaţiune... Dumneata nu vezi ce se petrece în China cu boxerii, şi toată Europa nu poate pentru ca să se 'nţeleagă: asta e o chestie mare, nu vorbi aşa, îmi pare rău!

S'a răcorit binişor... Ceaţa s'a lăsat încet-încet peste capetele noastre, aşezându-se iar la pământ. E târziu... Fanaragiul companiei de gaz a început să închidă becurile. Se face ziuă. Plătim şi ne sculăm.

— Unde mergem? întreabă Nae.

— Eu, zic, mă duc spre casă.

— Ai la o simigerie, trebue să scoaţă covrigi calzi.

— E târziu, Nae...

— Eu nu mă duc d'acu acasă, zice Nae... Mai umblu prin oraş... până'o face.

— Cine să facă?

— Nevastă-mea.

— Ce?

— O apucase aseară durerile.

— !...

— Nu pot, monşer, pentru ca să stau când face... Mă plimb aşa de colo până colo; mai beau o bere, un macmahon, un şvarţ, mai vorbesc cu un prieten, trece vremea; şi când mă 'ntorc... gata.

— Face greu?

— Ştii, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Al din urmă, Costică, a fost mai greu: i l-a scos cu fiarele...

— !!

— Acu a venit doctorul, da a zis că poate pentru ca să n'aibă trebuinţă de cleşte...

— !!

In momentul când deschiz ochii cât pot mai mari, trece o birjă cu o damă. La lumina zorilor, Nae recunoaşte de sigur pe acea damă, pentrucă începe să strige luându-se după trăsură:

— Madam' Ionescu!... Coană moaşă! Madam' Ionescu!

Dama întoarce capul, recunoaşte şi ea pe Nae şi opreşte trăsura.

— A făcut? întreabă Nae.

— Da, răspunde moaşa.

— Uşor? întreb eu.

— Foarte uşor.

— Uf! adaog. Ce?

— Băiat.

Şi trăsura moaşei porneşte.

— Bravo, Nae! să-ţi trăiască!

— Mersi, asemenea... Ei, acu nu mai am grijă... Ai la simigerie...

Şi mă ia la braţ.

— Ştii ce-ar trebui la noi? zice Nae.

— Ce?

— O tiranie ca în Rusia... Nu mai merge, mă 'nţelegi, Constituţia, care aceea ce vezi că se petrece, nu poţi pentru ca...

Zic:

— Nae! scuză-mă: e àşa de târziu, care nu pot pentru ca să mai merg...

— Imi pare rău...

— Mi-e aşa de somn, care trebue negreşit pentru ca să mă culc. La revedere.

M'am suit într'o birjă şi l-am lăsat pe fericitul tată pentru ca să meargă singur la simigerie.

INTÂRZIERE

M'am suit, la Sinaia, în trenul 14, acceleratul care pleacă la ora 6 şi 8 minute spre a ajunge în Bucureşti la 9 şi 10.

Am găsit, din norocire, un vagon de clasa a doua la coada trenului. E adevărat că vagonul din urmă al unui tren se clatină mai mult; în schimb însă, nu e privelişte mai plăcută, într'o călătorie cu drumul de fer, decât la fereastra din spatele trenului, lucru de care un amator se poate bucura foarte rar, fiindcă orice tren trebue să aibă la coadă un frânar de siguranţă, şi puţine vagoane de călători sunt prevăzute cu frână de mână. Trenul a plecat din Sinaia la ora regulată şi a ţinut strict mersul reglementar până la Ploeşti. Am putut dar să mă bucur de o minunată privelişte, valea Prahovei desfăşurându-se în fugă spre miază-noapte pe măsură ce trenul gonea spre miază-zi. Dela Ploeşti, trenul de Predeal ca să apuce spre Bucureşti schimbă frontul şi, ca şi cum ar vrea să se întoarcă înapoi, locomotiva se pune acolo unde până aci era coada trenului. Am voit să găsesc un alt vagon la capătul celălalt, care acum rămăsese coadă: n'am mai avut noroc; cea din urmă trăsură era un furgon de bagaje. M'am resemnat şi m'am suit în acelaşi vagon în care gustasem destulă plăcere; şi am făcut bine. Vagonul ne mai fiind în coadă, frânarul de siguranţă îl părăsise, iar locul dela pavilionul de observaţie, unde e frâna, era acuma gol. M'am suit acolo şi am putut vedea pe deasupra vagonului înaintaş şi a locomotivei, linia în depărtare.

Am pornit regulat din Ploeşti la 8 şi 8 şi, mănţinând mersul reglementar, am intrat în staţia Periş exact la

8 şi 38. Trecând dela semnal spre staţie, trenul şi-a micşorat foarte simţitor vitesa şi în faţa gării s'a oprit. Cui e obişnuit cu mersul trenurilor, o oprire în afară de cele prevăzute la itinerar îi dă de gândit... Ştiu că trenul 14 nu se opreşte, la Periş... Mi-am închipuit numaidecât că un personaj important vrea să se urce de acolo. Dar trenul stă, şi mi se pare că auz pe peron glasuri alarmate... Nu-mi închipuesc ce poate fi; în orice caz, pentru trenul nostru, cum linia este dublă până'n gara de Nord, şi cum nu s'a oprit brusc, vreo primejdie nu-i probabilă.

Mă uit dela locul meu înainte. S'a cam înnoptat şi nu se prea vede departe; dar semnalul luminos dela eşire către Bucureşti se vede închis — e lumină roşie. Mă cobor din vagon şi împreună cu mine şi alţi pasajeri. Intrebăm pe impiegaţii de mişcare şi aflăm cauza opririi trenului nostru: la eşirea din Buftea, staţia următoare, a deraiat un tren de marfă, care trecea dela Bucureşti spre Ploeşti. Astfel, şi linia noastră e închisă. Telegraful şi telefonul lucrează între Buftea şi Periş. Personalul mişcării mişună cu multă febrilitate. In sfârşit, aflăm cari sunt dispoziţiile luate de inspecţia respectivă. Trenul nostru aşteaptă aci, în Periş, trenul 122, care, venind din Moldova pe urma noastră, va ajunge aci la 9 şi 20. Pasajerii din ambele trenuri se vor sui într'unul singur: acesta va porni spre Buftea, se va opri la locul catastrofei, şi vom transborda: toate trenurile dela Bucureşti se opresc în Buftea, ca să se 'ntoarcă înapoi cu călătorii spre Bucureşti; iar trenul nostru se va întoarce înapoi cu pasagerii dela trenurile spre Moldova şi Brăila-Galaţi. Aproape un ceas trebuie să aşteptăm trenul 122.

Pe când toată lumea se plimbă pe peron la răcoarea splendidei seri de vară, o cocoană scoate capul dintr'un vagon şi strigă, către cine, nu se poate şti:

— Ce dracu, domnule! mult o să mai stăm aici?

Apoi, cu multă indignare:

— Ce dobitocie!

Personalul mişcării n'are vreme să răspunză cocoanii. Mă sui în vagonul unde se află acea damă şi după ce o salut frumos, încep să-i explic toată împrejurarea: cum a

deraiat trenul de marfă, cum trebue să se unească trenul 14 cu 122, cum o să transbordăm şcl.

— Să fie ai dracului! zice cocoana foarte supărată.

— Cine, coconiţă? întreb eu.

— Dumnealor dela drumul de fer... De ce nu bagă de seamă!

— Ei! zic eu; nu se poate fără câte una de asta, dacă e odată drum de fer...

— Pentru că sunt dobitoci!... Şi cât o să întârziem?

— Apoi, zic eu, cu manopera de aici, cu transbordarea dela Buftea, poate să întârziem vreo două ceasuri...

— Două ceasuri?.. Fir'ar ai dracului! Care va să zică, atunci, când ajungem în Bucureşti?...

— Era să ajungem la 9 şi 10... şi acuma...

— Şi acuma?

— Acuma o să ajungem pe la 11 trecute.

— Ce dobitocie!

— Şi, dacă-mi daţi voe, coconiţă, de unde veniţi d-voastră?

— Dela Vălenii-de-Munte.... Mă recomand: madam Sevastiţa Stănescu, născută Vasilescu.

— Sunteţi din capitală?

— Da. Sunt măritată la Văleni, dar viu des la Bucureşti, am părinţi, Noi suntem din Bucureşti... Dacă cunoşti dumneata pe domnu Christache.

— Nu, zic, n'am onoare...

— Domnul Christache Vasilescu, casele ale frumoase din Popa Chiţu... tata.

— N'am onoarea... Şi... mergeţi la Bucureşti în plimbare...

— Nu; merg la dandist... am un dinte... Bine, frate, cât o să mai stăm aici?... că m'am plictisit... Fir'ar ai dracului!

— Iată, zic eu, soseşte trenul de Moldova; acuma, numa să se aranjeze cu al nostru, şi plecăm.

— Ce dobitocie!

După fel-de-fel de mişcări, cari durează încă aproape un ceas, iată că plecăm încetinel.

— Bodaproste! zice cocoana.

E o damă de vreo treizeci de ani, foarte frumuşică şi bine făcută — afară de mâni, cari poate n'ar strica să fie mai micşoare şi, dacă trebue să judec după botine, şi despre picioare aş îndrăzni să zic acelaşi lucru. E destul de şic îmbrăcată; un corsaj de mătăsică roşie, fustă de mătase neagră şi o pălăriuţă de mult gust...

— Ce încet umblă!... fir'ar ai dracului!

— Pe semne vă supără dintele; d'aceea vă grăbiţi...

— A! nu mă supără! Da să-şi bată joc de pasajeri aşa!... Uite ce încet umblă!... Asta e mare dobitocie!

Am ajuns. Toţi pasagerii ne dăm jos... Un hamal ia bagajul cocoanii; eu o ajut să se dea jos... E o privelişte destul de interesantă la locul catastrofei. Mormanul acela fantastic la lumina torţelor, activitatea personalului tehnic pentru curăţirea liniei de cadavrele îngrozitor de mutilate ale vagoanelor, şi restabilirea ei, forfoteala aceea, mişcările febrile ale luminilor de deosebite colori, toate acestea fac un minunat efect pitoresc. Intorcând ochii dela atâtea lumini, din partea dreaptă spre stânga, pe poteca mai puţin luminată, pe unde trecem ca să ajungem dincolo, la trenul de transbordare, văd că am perdut pe cocoana... Imi pare rău, însă nu multă vreme, fiindcă de o dată o aud la câţiva paşi înaintea mea:

— Fir'aţi ai dracului, să fiţi!

Se împiedicase cocoana în jurubiţa de sârme de pe marginea liniei şi căzuse. Am alergat şi am ajutat-o să se ridice...

— Fir'ar ai dracului, să fie!

Plecăm spre Bucureşti... Linia e liberă de acuma... A! sfântă lipsă a obstacolelor!

— De-acu, zic, coniţa mea, într'o jumătate de ceas suntem în gara de Nord...

— Câte ceasuri să fie?

— 11 şi 25.

— 11 şi 25?... Fir'ar ai dracului!

— La 12 fără cinci, suntem în capitală.

— Ce dobitocie!

In adevăr, la ceasul spus coborîm. Cocoana se repede jos drăcuind şi împingând pe hamal să meargă mai iute.

Eu, după dumneaei... Pe peron o întâmpină un tânăr şi frumos ofiţer de călăraşi, care o primeşte cu efuziune în braţe. Intr'o clipă perechea trece pe uşa de eşire, se suie într'o trăsură şi: mână degrabă, birjar!

— Aşa? zic eu... Am înţeles... Bun dandist are cocoana!

Mă sui şi eu într'o birje... Mi-e foame... Birturile sunt închise acuma. Merg la o berărie să mănânc ceva... Pe cine aflu la berărie? Pe madam Sevastiţa Stănescu cu dandistul dumneaei, locotenentul. Mă aşez pe trotoar la o masă alături de tânăra pereche. Cum mă vede, graţioasa damă mă recunoaşte şi întorcându-se către dandist:

— Lache, uite dumnealui este domnul din tren...

Pe urmă către mine, cu multă afabilitate.

— Recomand pe frate-meu, locotenent Pandele Vasilescu...

— Mersi, domnule, c'ai ţinut aşa de bună companie sorii-mi, îmi zice locotenentul... Nu luaţi loc cu noi?

— Mă rog...

— Zău, zice cocoana, dacă nu era domnul aşa de amabil ca să conversăm, ce mă făceam eu atâtea ceasuri de urît?... Ce dobitocie! Inchipueşte-ţi, Lache, la caracterul meu, trei ceasuri... Fir'ar ai dracului!!

AMICUL X...

Un tip eminamente simpatic este amicul meu X... foarte bine cunoscut de noi toţi bucureştenii. Cum să nu-l cunoaştem? Il întâlnim aşa de adesea, pretutindeni: în somptuoasele saloane de elită, în sindrofiile modeste de mahala, la Capşa, la Gambrinus, la Zdrafcu, la Jockey şi la cafeneaua Schreiber din Lipscani, în Orient-Express, în tramcar, în cupeu cu roate de cauciuc, pe jos în galoşi — pretutindeni gata a te saluta cu toată afabilitatea şi a-ţi întinde cordial mâna lui, să fii mitropolit sau paracliser, general ori căprar, ministru ori comisionar de stradă, nobil, mojic, şcl.

Din cauza acestei mulţimi imense de varii cunoştinţe, pe care ştie să le cultive cu o artă superioară, X... devine pentru fiecare din noi cel mai preţios prieten. Frecuentând atâtea ş'atâtea cercuri diverse, cari-i sunt de o potrivă de familiare, se 'nţelege câtă admiraţie trebuie să-mi inspire mie, care cunosc aşa de puţină lume şi care sunt aşa de puţin introdus mai ales în cercuri de seamă, unde se'nvârtesc personaje ilustre.

El ştie câtă admiraţie-mi inspiră, cât ascendent moral şi intelectual exercită asupră-mi; de câte ori însă ne întâlnim amândoi, nu-mi arată niciun fel de mândrie care m'ar atinge; totdeauna modest, simplu şi fără nici o pretenţie, mă pune în curent cu tot ce se petrece în sferele înalte. Omul acesta pare că nu ştie cât preţuieşte pentru mine amiciţia lui: nu-şi face idee, de sigur, ce fericit sunt eu de când aflu dela dânsul importantele secrete ale zeilor.

Eu stau într'un local eftin de consumaţiune, într'o berărie populară, pierdut în mulţime, şi mă gândesc: eu nu sunt

un cine, eu sunt un ce; în masa omenirii, eu sunt un număr trecut la statistica populaţiei, şi poate chiar acolo trecut cu vederea, fiindcă, la ultimul recensământ al populaţiei capitalei, mai la toţi din mahalaua noastră au mers agenţii cu catastifele, la mine n'au venit. Nu sunt vre-un ambiţios; dar gândul acesta mă mâhneşte... Să te vezi, să te înţelegi aşa de mic, aşa de nensemnat! Sub povara acestei gândiri, oftez şi-mi aplec în jos fruntea cu umilinţă. Dar simţ îndată o mână pe umărul meu încovoiat; ridic ochii; a! ce plăcere! este amicul meu X... Vine din cine ştie ce sfere înalte, să-mi facă onoarea a sta într'o berărie populară alături cu mine. O strângere de mână cordială. Această strângere de mână îmi ridică imediat moralul.

Il cunosc bine pe X... ştiu că are să mă înnobileze, să mă facă să am o mai bună părere de mine, comunicându-mi lucruri ce nu le poate şti un om care nu frecuentează decât lumea de jos, cum am zice, care nici la picioarele Olimpului nu poate s'ajungă vrodată. Cu respect şi cu dragoste mă ridic şi-i fac loc la masa mea, şi nu mă aşez pe scaun decât după ce el s'a aşezat mai întâiu. Amicul meu răsuflă, scoate batista şi se şterge de sudoare; de sigur, a venit pe jos. Faţa-i e radioasă; clipeşte foarte semnificativ din ochi; de câte ori clipeşte aşa, cu privirile par'că ar fi întoarse deandărătele către fundul magaziei cu gânduri şi idei, sunt sigur că e plin de informaţiuni de mare însemnătate, de o importanţă capitală. Eu încep să palpit de nerăbdare: vreau cât mai iute să-l pornesc a da drumul nepreţuitului izvor.

— Uf! zice amicul meu; grozavă căldură azi!

— Grozavă! zic eu.

— Ce mai nou?

— Ce să fie? zic... Ştiu eu?... De unde să ştiu eu?... Eu să te întreb pe dumneata, nu dumneata pe mine.

Amicul meu zâmbeşte cu acea satisfacţie pe care o simte orice om când i se face dreptate.

— De unde vii? întreb eu.

— Dela Take...

Cetitorul nu ştie, fireşte, dela care Take vine amicul meu X... Eu însă ştiu. Amicul meu X... care este în

termeni familiari cu toată lumea, fireşte că nu va zice ca mine şi ca dumneata, când am veni dela acel Take, că vine dela d-l Take Ionescu, ci zice pur şi simplu:

— Dela Take.

— Ei?...

— Nu vrea să între în combinaţie... Hotărît!.. Cât n'am stat de capul lui!.. Nu vrea şi pace!..

— !

— ...Când intram la el, eşia şeful...

Noi, eu şi dumneata, zicem d-l Petre Carp, sau d-l Carp, când ne e mai degrabă; amicul meu X... zice şi mai simplu: şeful.

— Ei?

— Şeful era bine dispus... zice: «Mergi la Take?» zic «Da!» zice: «Mai caută de'l convinge şi tu, că pe mine m'a obosit!» şi a plecat râzând. Nu-l ştii pe şeful?...

— Nu! zic eu.

— ...Zeflemist... Am râs alaltăeri cu el la Continental!...

— !!...

— Era şi Barbu...

— D-l Delavrancea?

— Da... şi Nicu...

— D-l Filipescu?

— Ei, da! şi Costică...

— ?...

— Costică Arion... Costică ar fi vrut mai bine justiţia; dar nu-l ştii pe şeful? cu şeful nu se discută.

O pauză, în timp ce nu ştiu cum să admir mai mult pe acest om, care, stând la mijloc, pe când de o parte îi stau atâtea personaje strălucite, de altă parte îmi permite să stau eu. Iată cum te ridică prietenia unui aşa bărbat!.. Rup tăcerea, şi, timid:

— Frate, a adevărat că or să scază lefurile?

— Nu se ştie nimic pozitiv până acuma. Tocmai de asta vorbeam eri cu Alexandru...

Amicul meu vede că-l privesc cu ochii unui om care nu 'nţelege şi:

— Cu Alexandru... cu Marghiloman. El nu e de părere să se 'ntindă prea mult coarda economiilor; el crede că trebuesc studiate mijloacele de a crea izvoare de producţie. *Du reste*, asta este şi părerea şefului şi a lui Nicu, în fine a tutulor.

O trăsură trece pe dinaintea berăriei unde ne aflăm la masă. In trăsură este un domn cu barbete... Par'că l-aş cunoaşte... L-am văzut tot în trăsură, mi se pare, la o paradă, când s'au deschis Camerele... Amicul meu salută foarte familiar pe domnul din trăsură, care, uitându-se în altă parte, nu bagă de seamă şi nu răspunde la salut.

— Aha! zice amicul meu. A venit şi el... Azi, mâne, se isprăveşte cu formarea cabinetului.

— Care el?

— Nu l-ai văzut când l-am salutat?... Costică.

— A! ăsta e Costică Arion? zic eu; îl credeam mai tânăr.

Amicul meu râde cum se râde de un ignorant.

— Nu Costică Arion... Costică Ollănescu.

— A!... Ei cum s'aude că o să se combine, dacă nu intră şi d-l Take Ionescu?

— Apoi, dragă, dacă până la urmă nu l-om putea convinge pe Tăkiţă, lucrul este hotărît aşa: Şeful, prezidenţia şi finanţele; Maiorescu, justiţia; Alexandru, externele; Costică, instrucţia.

— Care Costică?

— Arion... Costică, internele.

— Ălălalt...

— Ollănescu... Nicu, domenele, şi Ionaş, lucrările publice.

— La război, cine?

— Jac. Jac şi Ionaş rămân... Câte ceasuri sunt?..

— Cinci şi zece.

— *Sapristi*! zice amicul meu, sărind din loc. E târziu, te las. Am promis lui Nicu să merg cu el la Sinaia. Acceleratul pleacă la 5 şi 40. Mai am numai o jumătate de ceas, şi trebue să trec şi pe la Barbu, să-i spui să nu uite de ce-a vorbit cu Nababul. Am două halbe şi un corn... plăteşte tu... Mă grăbesc... La revedere!...

A doua zi, duminecă, la şase dimineaţa, mă sui într'un vagon de clasa a treia, în trenul de plăcere pentru Sinaia. Pe cine găsesc în vagon? pe amicul X... vorbind politică cu mai mulţi negustori, cari îi sorb cu mult nesaţiu vorbele preţioase. Cum mă vede:

— M'am încurcat aseară la vorbă cu Barbu şi am scăpat trenul.

Apoi, urmând vorba începută, către negustori;

— Eu i-am spus: ghenerale, nu te grăbi...

ADDENDA

1. *SMOTOCEA și COTOCEA.* — Publicat în *Calendarul Claponului*, București, Librăria « Universală » L. Alkalay, 1878, pag. 105—115. Toate bucățile publicate în acest *Calendar* sunt reproduse din foaia umoristică *Claponul*, București [1877—1878]. Această foaie nu am putut-o consulta decât în exemplarul Academiei Române, și acest exemplar e necomplet, cuprinzând numai numerele 1, 2, 4 și 6; bucata de față nu se află în aceste numere. Reproducem aici textul din *Calendar*. Caragiale l-a reeditat în *Moftul Român*, prima serie, No. 3, din 3 Februarie 1893, pag. 6. Schimbările din *Moftul Român* le dăm la sfârșitul bucății.

Multe și mărunte s'au vorbit despre răposații Orest și Pilad, a căror strânsă prietenie a rămas până astăzi de poveste; însă cu drept cuvânt, vremurile de acum se vor făli cu povestirea istoriei lui Smotocea și lui Cotocea, căci în adevăr acești doi oameni nu pot avea decât una și aceiași istorie. Ei vor da pildă veacurilor viitoare despre puterea prieteșugului.

Cine a cunoscut pe unul, a cunoscut pe celălalt, pentrucă amândoi mai aproape dorm, mai aproape trăesc decât chiar frații cei lipiți din Siam.

Ei lucrează amândoi ca copiști în aceeași cancelarie, unde au intrat în slujbă în aceeași zi. Sunt abonați și mănâncă aceleași feluri de bucate și la aceeași oră, în acelaș birt.

Cine zice Smotocea zice Cotocea și vice-versa. Smotocea s'a născut la Severin tot în ziua și ceasul în care a văzut Cotocea lumina la Dorohoiu. Pe amândoi i-a tras ața la București, pentru a îmbrățișa cariera de copist.

Dacă la răspântea vreunei ulițe vezi arătându-se mutra unuia, așteaptă puțin și vei vedea și pe celălalt, care întârziind pentru cine știe ce, își grăbește pasul ca să-și ajungă jumătatea. In adevăr jumătatea, fiind că Smotocea și Cotocea nu sunt decât unul și acelaș în două fețe, doime de o ființă și nedespărțită.

Viața lor seamănă foarte mult cu un sistem solar dublu, în care fiecare joacă pe rând rolul centrului, pă când [*sic!*] celălalt i se rotește împrejur. Când buzunarul jiletcei lui Smotocea înfățișează oarecare greutate, dânsul este soarele sistemului, iară Cotocea planeta respectivă. A doua zi însă vedem că Cotocea strălucește cu jiletca palpitândă, iar Smotocea gravitează în spațiu urmându-l foarte ascultător.

Amândoi fumează, însă nici unul n'are tabachere, şi de aceea spun că nici nu cumpără tutun, fiindcă s'ar usca în buzunar. Astfel, când unul se întâmplă să-ţi ceară o ţigară, trebue să dai două, sau dacă nu, Smotocea face o ţigară venerabilă de senator, şi după ce-ţi mai ia şi câte-va foiţe de hârtie, merge să împarţă prada cu Cotocea.

Dacă vre-un cunoscut voieşte să cinstească cu o cafea pe Cotocea, acesta refuză cinstea în favoarea lui Smotocea, şi astfel cunoscutul e silit să-i cinstească pe amândoi.

La teatru amândoi merg câte odată la galerie cu un singur franc: unul plăteşte, iar celălalt intră pe mofturi cu contra-marca aceluiaşi bilet.

Bileard nu joacă amândoi nici odată, fiindcă în orice caz tot o jumătate din ei ar trebui să păgubească — aceea ce ar fi mai absurd decât chiar când ar conspira Tatăl împotriva Fiului. — Când au poftă de joc, unul din ei ia la carambolaj pe un ageamiu vădit, şi cât ţine partida, cel ce nu joacă stă împrejurul bileardului, făcând toate chipurile ca să *demoralizeze* pe protivnicul jumătăţii sale.

Pentru că-şi plătesc cinstit datoriile, când şi le pot plăti, Smotocea şi Cotocea se bucură de oarecare credit la cafeneaua unde bea [*sic!*] regulat — mai de multe ori nu cu banii lor — cafea după masă. De aceea şi chelnerul îi trece pe o singură foaie a catastifului, la una şi aceiaş partidă. Când datoria a atins o ţifră prea mare, trecând spre exemplu peste doi franci, atunci cel care intră întâi pe uşa cafenelei — acela fiind deocamdată soarele sistemului — plăteşte socoteala.

Smotocea şi Cotocea sunt oarecum băieţi cu carte; ei ştiu din toate câte nimic, ceea ce le dă dreptul a se crede enciclopedişti. Smotocea este înalt la închipuire; Cotocea este adânc. Aşa, dânşii ia [*sic!*] parte cu cinste la toate discuţiile ce se ivesc în cafeneaoa lor obijnuită: despre poezia epică ca şi despre viitorul industriei, despre neajunsurile sistemei constituţionale ca şi despre unitatea metafizică, despre progresele telegrafiei electrice ca şi despre teocraţia egipteană.

In cea d'intâi săptămână după luarea lefii, principiile lor se întemeiază pe recunoaşterea ordinei şi scopului providenţial al mersului omenirii; pe adevărul că omul nu este numai o vită, care trăeşte pentru a mânca şi a bea, ci un agent dumnezeesc, însărcinat cu o misie înaltă în complexul universului; pe necesitatea guvernului aflător la putere; în fine pe temeiuri teologico-metafizice.

Deodată însă cu eşirea celor din urmă gologani din jiletcile lor, Smotocea şi Cotocea părăsesc aceste principii *uzate* şi *false*. Atunci omenirea este numai o confuzie fără plan şi ordine; guvernele toate sunt rele, dar cel de faţă este cel mai rău; omul este un joc nenorocit al oarbei întâmplări; totul se stinge într'un mormânt.

— « Mănâncă şi bea, Cotoceo ori Smotocea! că cu atât ai să te alegi! », îşi zic ei adânc blazaţi.

Din nenorocire, ei îşi dăruesc aşa poveţe serioase, tocmai după o săptămână dela luarea lefii.

Şi cine şi-ar închipui că această armonie a lor fără greşi era cât p'aci să se strice odată. Smotocea era amorezat, şi îşi făcea curtea în mahalaoa depărtată a slăbiciunii sale, însoţit de Cotocea. *Persoana* după care suspina Smotocea, din greşală se vede — căci şi unul şi altul nu se prea întreceau prin daruri fireşti — începu să *palpiteze* pentru Cotocea.

De aci urmă într'o zi grozavul fenomen al rupturii prieteşugului lor. In acea zi vremea s'a stricat, cerul s'a turburat, şi cu trăsnete mari a căzut ploaie şi piatră cât oul de gâscă asupra Bucureştilor, după care s'a şi arătat pe cer o cometă cu coada sburlită, spre marea indignaţie a astronomilor români, cari uitaseră s'o treacă la calindarul anului.

In seara acelei zile ciudate, Smotocea, bând trist şi abătut cafeaoa cu jumătatea de rom respectivă, a fost întrebat cu mult interes de toţi muşterii şi chelnerii din cafenea, că ce s'a făcut Cotocea. Pentru a o sută oară era să i se adreseze aceeaşi întrebare, când Cotocea, ploat ca un căţel laţos intră în cafenea. Nu se văzuseră de douăzeci şi trei de ceasuri şi trei sferturi. Aceea ce se petrecu în acel minut, între ei, nu se poate scrie cu nici un fel de condeiu. Amândoi se repeziră cu lacrimi în ochi şi se sărutară cu mult foc, ca doi amanţi după o îndelungată despărţire:

— « Smotoceo!

— Cotoceo! »

. . . .

Atunci cerul se însenină de tot, trăsnetele şi grindina se depărtară, iar steaoa cu coadă pieri după cer, spre marea mulţumire a astronomilor români, cari se mângâiară, că dacă uitaseră a o prevesti la calindarul anului, nu fusese cel puţin decât o cometă caraghioasă.

Schimbările în textul din *Moftul Român*. Titlu: *Lache şi Mache.*

Pag. 303, rând. 11: despre *inseparabilii* Orest şi Pilad *din anticitate*; însă cu drept cuvânt... — 13: de acum se vor *mândri...* — 15: vor da *exemplu* veacurilor... — 20 şi urm.: « Ei lucrează... în acelaşi birt », tot alineatul acesta lipseşte în *M. R.* — 24: *Cel d'intâi* s'a născut la Severin, *cel d'al doilea* — 27: la *vre-o răspântie* vezi — 30: *căci Lache* şi *Mache* nu sunt decât... — 35: o *greutate oarecare,* dânsul este... — 304, 1: şi de *aceea nici nu cumpără* — 15: ar fi absurd *ca şi când* ar conspira — 16: *unul ia* la carambolaj pe *adversarul* — 22: unde *beau* regulat... — 25: peste doi *lei,* atunci — 31: iau parte *cu mult succes* la toate discuţiile — 32: *poezie,* viitorul industriei, progresele electricităţii, *microbii, Wagner, Darwin, Panama, Julie la Belle, spiritism, fachirism,*

l'Exilée ş. c. l. — în fine pe temeiuri *pur-conservatoare* — 44: aceste principii *falşe* — 45: fără plan *nici* ordine—46: dar cel mai rău este cel de faţă — 47: într'un mormânt! *amar scepticism* — 305,5: această *inestricabilă* armonie era cât p'aci să se strice. Lache era *înamorat.* — 7: Persoana — din greşeală de sigur — începu să palpiteze pentru *acesta* (Mache). — 10-11: *Imprudentă, la biletul anonim al unuia răspunse celuilalt: «D-sale D-lui Mache, funcţionar». Adresantului îi fu peste putinţă să disimuleze, faţă cu nefericitul prieten, aerul de satisfacţie pe care-l dă omului orice triumf de care el nu era sigur. Figura adresantului era radioasă, a lui Lache lugubră: pentru întâia oară de când se cunoşteau, cele două chipuri avură două deosebite feluri de expresie — şi ce deosebire fatală!* De aci urmă grozavul fenomen... — 15: *indignare* a astronomilor — 17: acelei zile *nefaste* — trist şi *zdrobit* — ... că ce s'a făcut Mache. *El răspundea cu adâncă amărăciune şi glasul înecat: «De unde pot pentru ca să ştiu eu?...* Nu ştiu!» — 20: ... aceiaş întrebare, *la care probabil ar fi răspuns cu aceleaşi amare cuvinte,* când Mache, plouat ca un *cotoiu aventurier* — 23: ... în *momentul acela* între ei — 24: ... cu lacrimi în ochi se repeziră *în braţe unul la altul cum se repede fierul la magnet:* «Lache! — Mache!...» — 34: cometă *neserioasă.*

2. *LEONICĂ CIUPICESCU*, urmează după *Smotocea şi Cotocea*, în *Calendarul Claponului*, pag. 116—127, şi este ultima bucată din *Calendar.* Lipseşte în exemplarul necomplet al *Claponului.* Retipărit în *Moftul Român*, prima serie, No. 1, 24 Ianuarie 1893, pag. 3. Schimbările din *Moftul Român* le dăm la sfârşitul bucăţii.

Leonică era şeful registraturii în unul din cele 7 ministere. Avea leafă pe lună 650 lei vechi, dintre cari scăzându-se 10 la sută pentru casa pensiunilor precum şi 5 la sută după legea asupra tuturor lefurilor, lua în mână curaţi 552 lei vechi, parale 20. Leonică era un băiat a cărui vârstă nimeni nu ar fi putut-o ghici după chipu-i: o mutră căreia uneori i-ai fi putut da cam la patruzeci de ani trecuţi, iar alte ori pare că nu ţi-ar fi venit să-l crezi că merge pe al două-zeci-şi-optulea, — şi aceasta din urmă, mai ales când eşea proaspăt din frizeria, unde de când intrase în slujbă era abonat: un icusar la început, apoi cinci franci pe lună, pentru: tuns la o lună o dată, frizat la zile mari şi ras de două ori pe săptămână, mercurea şi sâmbăta.

Părul lui nu era nici negru, nici galben, nici castaniu; faţa nici oacheşe, nici bălană, nici zmeadă; ochii, nici negri, nici verzi, nici căprii. Nu era nici cârn, nici năsos, şi urechile le avea potrivite. Leonică nu era nici mare nici mic, nici nalt, nici bondoc, nici subţire, nici gros.

Afară de aceste daruri ale fiinţei pipăite, Leonică în sufletul lui nu era nici bun nici rău, nici moale nici iute, nici deştept nici prost. Cu un cuvânt, o fiinţă nici prea prea nici foarte foarte.

Gusturile lui Leonică îl făceau cel mai ales dintre toţi slujbaşii departamentului respectiv. Pe lângă că era curat, apoi obijnuia să se îmbrace foarte elegant:

Gheroc negru cu doi nasturi; jiletcă de pichet, în faţa oului de raţă, cu bumbi de sticlă mată cât o alună turcească, imitaţie de mărgăritar; sau altă jiletcă, de plisă vişinie cu bumbi roşii de mărgean imitaţie; pantaloni de postav subţire în faţa cafelei cu lapte, cu lampasuri cafenii; în picioare o pereche de pantofi de piele de mănuşe cu funde mari şi cu cataramă, şi în cap capelă naltă.

Sau: o hăinuţă scurtă, fără talie, de dril alb, încheiată într'un nasture; pantaloni din aceeaşi materie şi ghete idem, jiletcă neagră *decoltată* în doi nasturi şi pălărie rotundă de paie.

Plus: un *pardesiu* cenuşiu deschis toamna, un palton măsliniu iarna, bez o umbrelă albă de soare şi alta de mătase în patru iţe de ploaie, o pereche de galoşi, deosebit de o pereche de şoşoni căptuşiţi.

Dar în ceea ce junele Ciupicescu nu-şi putea găsi protivnic, erau legăturile de gât şi mănuşile. Se putea face din ele o scară, unde să se înfăţişeze desăvârşit toate treptele colorilor de cea mai neînsemnată deosebire, precum şi toate chipurile în care s'a putut şi s'ar mai putea întocmi amestecarea colorilor văzute de ochi omeneşti. Intre toate, cravata de predilecţie a lui Leonică era de mătase în faţa argintului viu, înfăţişând amândouă căpătâile, în colori fireşti, bătălia dela Waterloo, ţesută în funtuleţe foarte subţiri cu ibrişin.

Pe urmă, fiecare cravată îşi avea agrafa respectivă, şi fiece agrafă avea o însemnătate simbolică. O inimă de mărgean, străpunsă de o săgeată lucrată în diamanţele, arăta desluşit că «inima lui Leonică era foarte simţitoare la loviturile lui Cupidon»; — două cheiţe de aur încrucişate însemnau că «Leonică stăpânea secretul cu care se pot deschide toate inimile»; — un condeiu de pană, zugrăvit în smalţ pe o condicuţă de aur deschisă, dovedea că «Leonică îşi închinase viaţa nobilei profesiuni de amploiat» — şi altele.

— Am cunoscut pentru întâia oară pe Leonică Ciupicescu acum câţiva ani, vara, prin recomandaţia unui prieten la cafeneaua Fialcovski. Incântat de cunoştinţă, prietenul Leonică în acea seară chiar îmi dete un plic, pe care scrisese cu condeiul dela portofel adresa mea. Era o invitare la nuntă. Leonică se afla în dârdora căsătoriei. Deschisei plicul şi citii ceea ce urmează tocmai:

«Junele *Leonique Ciupicesco* şi d-şoara *Sophie Calabaliceno* are honore a va invita la maritagiulŭ lorŭ, iară ceremonia religioasa se va confecţiona dumineca, la 25 ale corentei 9 ore seara, în Santa Biserica Sărindar, dar visitele se va primi în casele ginerelui din strada...».

Nu putui trece această citire fără a mă pătrunde de puterea stilului, de gramatică şi ortografia noului meu prieten.

Era sâmbătă. A doua zi seara mă gătii cum putui mai bine, şi la ceasurile 9 fără ceva mă aflam la Sărindar. In loc însă de a găsi

în curtea bisericii masalàle şi trăsuri ca la toate nunţile, găsii curtea pustie şi uşa bisericii închisă. Crezui că m'am înşelat în privinţa datei, ceasului sau numelui bisericii. Mă apropiai de un felinar şi citii încă o dată cuprinderea invitaţiei lui Leonică: nu mă înşelasem deloc. Eşii din curtea Sărindarului fără să ştiu ce să crez — când mă lovii în piept cu... Leonică... cu Leonică în original.

— «Veniseşi la nunta mea?, mă întrebă dânsul.

— Fireşte!

— Nu să mai face, am stricat tot. Nu mă vrea, pace bună! Lac să fie, că broaşte... destule!».

Peste vreo două săptămâni mă pomenesc cu un plic către mine. Il deschiz şi găsesc înăuntru un bilet de invitaţie întocmai ca şi cel de sus, afară numai că numele Domnişoarei, data, ceasul şi numele bisericei erau schimbate. De ziua nunţii lui Leonică lipsii din capitală. Intorcându-mă a treia zi, îl întâlnesc mergând la cancelarie.

— «Mă iartă, frate Leonică, că n'am putut să-mi împlinesc datoria prietenească...

— Despre ce?, întrebă el.

— N'am putut veni la cununia ta. Am fost afară din Bucureşti. Dar tot mai bine târziu decât niciodată: îţi urez viaţă fericită şi moştenitori câţi vrei.

— Ce cununie! ce viaţă! ce moştenitori?! Gândeşti că m'am cununat?

— Apoi, nu mi-ai trimis invitaţie?

— Da, dar am stricat tot. Nu mă vrea, pace bună! Lac să fie, că broaşte... destule!

Primisem al unsprezecelea bilet de cununie din partea lui Ciupicescu. Peste câteva zile mă întâlnii cu el.

— «Ei, ştii că am stricat tot şi cu asta?

— Aşi?

— Nu mă vrea, pace bună...

— Lasă, frate Leonică: lac să fie, că broaşte destule!»

De atunci trecuseră vreo trei luni şi nu mai văzusem pe Ciupicescu. Mă tot miram cum de a întârziat să-mi trimeată şi al doisprezecelea bilet de cununie. Mă obijnuisem cu invitaţiile lui ca un abonat, care s'a deprins a citi regulat vreme îndelungată aceeaşi gazetă — şi drept să spun, Leonică îşi expeduia biletele de cununie mai regulat decât multe administraţii ziarele lor. — Par'că-mi lipsea ceva. Mă hotărîsem să cercetez ce s'a făcut prietenul Ciupicescu.

Intr'o zi, trecând prin Lipscani, mă întâlnesc cu un alaiu de înmormântare. Douăsprezece fete îmbrăcate în zăbranic alb cu beteală pe cap, mergeau înainte. Panglicele coştiugului le ţineau patru amploiaţi de minister, pe cari-i cunoşteam, şi între cari se afla şi prietenul care-mi recomandase odinioară pe Ciupicescu. Mă apropiai prin înghesuială de dânsul şi întrebai că cine a murit.

— «Leonică Ciupicescu, îmi răspunse.

— Dumnezeu să-l ierte! Zisei: A murit flăcău. N'a vrut să mai trăiască, pace bună! Lac să fie, că broaşte... destule! ».

Schimbările în textul din *Moftul Român:* Titlu: *Broaşte... destule* — Nuvelă pesimistă.

Pag. 306, rând. 25: L. era *pe atunci* şeful... *într'un minister* — « Avea leafă — parale 20 », suprimat în *M. R.* — 28: *El* era... vârstă *nu se putea ghici uşor* — *vreo* patruzeci de ani...; *iar* alteori... — *să* crezi — 32: merge *pe al treizecelea,* — *aceasta mai ales când ieşea fresco* din frizăria... — 34: abonat: *trei sfanţi la început, apoi, dela introducerea sistemului monetar, patru* franci... — 40: Nu era nici mare..., *nici gras nici slab...* — 42: Afară de *astea, nu era* nici bun nici... — 307,1: cel mai *distins* dintre — slujbaşii *departamentului* —2: curat *spilcă,* apoi... — 4: negru *la doi butoni* — 5-6: imitaţie *foarte reuşită* de mărgăritar... — 7: mărgean *fals...* — postav subţire *gris perle...* — 10: *In toiul verii,* o hăinuţă... — 11: într'un *bumb*; *jiletca, pantalonii, pălăria şi ghetele* de aceeaşi materie, *o statuă de iaurt, coborîtă de pe piedestalul ei, şi altele şi altele. Fiece cravată apoi avea agrafa ei, şi fiecare agrafă conţinea o însemnare simbolică.* O inimă... — 29: ...că *junele stăpâneşte...* — 31: condică de aur deschisă *spunea clar*: *sunt registrator,* etc. — 33: Am cunoscut... pe *Leonică* acum... — 36: ...cunoştinţă, *noul meu amic îmi dete un plic...* — la nuntă *pentru a doua zi.* L. se afla în dirdora căsătoriei. Era Sâmbătă. (Fraza: « Deschisei plicul... tocmai », textul invitaţiei la nuntă, şi comentarul care urmează: « Nu putui... meu prieten » suprimate în *M. R.*) — 308,2: *Gândii* că m'am înşelat... *Ieşeam* din curtea... fără *a şti* ce să cred... — 6: *piept în piept* cu... L. în original... — 9: am stricat. Nu... — 11: Peste vreo două *luni*........... cu un plic: *era o nouă invitaţie la nuntă, întocmai ca cea d'intâi, numai numele domnişoarei era altul.* In ziua nunţii lui L. am *lipsit* din *oraş. Am fost la ţară...* — 20: *Dar mai bine* mai târziu... — 21: moştenitori câţi *doreşti...* — *Am primit invitaţia...* — 27: Primisem al *cincilea* bilet de cununie din partea *lui. Ştiam acuma bine că « broaşte destule! ». Mai au trecut apoi câteva luni,* nu-l mai văzusem pe *Leonică...* (Bucata: «Mă tot miram — prietenul Ciupicescu», suprimată în *M.R.).* — 41: Intr'o zi trecând prin Lipscani... — pe cap, mergeau înainte... *Era flăcău...* Panglicele — patru *impiegaţi dela* minister... — 47: «Leonică» îmi răspunse... — zisei. — 309,1: *Adio, Leonică...* Lac să fie, că... destule. *Unde e spiritul liber al lui L. în momentul acesta? In cer, în văzduh. Ce face el acolo? Asta o vom afla în viitoarele noastre comunicări spiritiste.* —

3. Din *CLAPONUL* (No. 4, pag. 9—11, sub rubrica *Gogoşi* = *CALENDARUL CLAPONULUI*, 1878, pag. 82—84):

« Intru cât cocoanele se pot lesne pătrunde de respectul datorit autorităţii.

Deşi boerul ei este liberal, cocoana Z... este retrogradă, neputându-se despărţi de tradiţiile aristocratice, moştenite din casa părintească: tatăl dumisale fusese pe vremea lui cojocar subţire.

Lipsind într'o zi cocoana de acasă, comisia de rechiziţii militare îi ia din grajd doi telegari, cei mai frumoşi, dând chitanţă boerului. Intorcându-se cocoana acasă, află trista ştire şi... cade pe loc leşinată.

Tablou!

Pe dată însă dumnealui o deşteaptă, scăldând-o cu dragoste în o ploae de oţet de trandafir.

După leşin şi istericale, vin plânsetele şi sughiţurile...

— Bine dragă! (zice dumnealui sastisit) nu ştii că este lege, e ordinul guvernului? Cum puteam să nu-i dau? Şi apoi tocmai eu să nu dau ajutor stăpânirii în aşa vremuri!

— Să mă slăbeşti! (ţipă cocoana furioasă). Nu voiu să ştiu de guvernul dumitale! De ce ai dat caii?

— Ce eram să fac?

— Ah! de ce nu i-a adus dracul când eram eu acasă! că puneam slugile cu parul, să-i sature de jaf zioa namiaza mare!

— Să facem revoluţie? Să ne împotrivim autorităţii cu parul? Se vede că glumeşti!

— Ba nu glumesc de loc!

Şi se plimba turbată.

«Ba încă asta nu-i nimica, soro! (adaoge boerul cătând să o împace). Dar dacă ne vom pomeni, că ne trântesc la cvartir o duzină de ofiţeri muscali, atunci ce ne facem?

— Ce să ne facem dragă! (zice blândă dumneaei, foarte repede pătrunsă de respectul autorităţii). Dacă este ordinul guvernului, trebue să ne supunem, n'avem ce face!».

4. Din *CLAPONUL* (No. 6, pag. 6—7, sub rubrica *Gogoşi* = *CALENDARUL CLAPONULUI*, pag. 76—77):

«D-l X..., în toate dimineţele regulat, îşi ducea cocoana, care era foarte slabă şi suferindă, să facă cură la Apele dela Văcăreşti. Cu adevărat cocoana suferea, însă suferinţa dumisale nu se putea tămădui cu apă minerală. Era o boală despre care Patologia nu a vorbit până acum, — o aţiţare a inimii celei simţitoare, patimă sufletească. Cocoana pătimea de *nu ştiu ce* pentru un tiner *monşer*, care şi dânsul căuta vindecare la fântâna Domniţa Maria.

Cu toată cura, cocoana slăbea mereu, ceea ce întrista prea mult pe boerul. El nu bea apă minerală, fiind destul de gras şi rumen la obraji, şi astfel îşi lăsa cocoana să se plimbe singură după fiece pahar.

. . . .

Grădina de lângă binefăcătoarele isvoare este deasă şi umbroasă.

Intr'o zi, după o plimbare prea îndelungată, cocoana vine să ia pe dumnealui de unde-l lăsase. Faţa ei este trandafirie şi ochii îi sunt plini de un foc prea duios.

— Ştii, dragă, ce faţă frumoasă ai astăzi? — zice boerul cu mare mulţumire.

— Am început (răspunse cocoana mişcată) să fac altfel cura, şi trebue să mă plimb foarte mult. Dacă nu vrei să aştepţi dumneata atâta, mâine viu singură.

— Ba dimpotrivă, sufleţele (zice boerul), aştept cât pofteşti. Cum să n'aştept pentru binele matale?

E de prisos să mai spunem, că după o cură foarte stăruitoare de câteva zile cocoana se întremase de ţi-era dragă lumea s'o vezi ».

5. Din *CLAPONUL* (No. 7, pag. 12—15, sub rubrica *Gogoşi* = *CALENDARUL CLAPONULUI*, pag. 84—87):

« Cetăţeanul Ghiţă Calup, băcan în mahalaua *** şi gardist civic, este foarte gelos de cocoana dumisale. El are în prăvălie un tejghetar tânăr, anume Ilie pe care îl iubeşte mult, căci este foarte harnic. Pentru aceea jupân Ghiţă i-a dăruit la Sf. Ilie, de ziua lui, o legătură de gât prăzulie.

Când prietenii povăţuesc pe jupân Ghiţă să trimeată în locu-i la gardă pe Ilie, jupânul le răspunde:

— Nu-mi pasă să lipsesc de acasă şi un an de zile. Nu mi se simte lipsa. Ilie să trăiască! Am să-l fac tovarăş la parte!

Cetăţeanul Calup, când îi vine rândul să facă de gardă, cheamă pe Ilie, şi după alte multe, îi recomandă mai ales să păzească straşnic cinstea cocoanei.

— Ştii tu, Ilie, cum sunt muerile...

— Ştiu, jupâne...

— Ei, ia vezi... Păzeşte bine!

— Las' pe mine, jupâne; cât o trăi Ilie, cinstea d-tale e cinste...

— Bravos Ilie! Am să te fac tovarăş la parte!

A treia zi de Sf. Ilie, jupân Calup, care plecase de dimineaţă ca să stea de gardă până a doua zi, apucându-l peste noapte oarecare dureri, e silit a se întoarce acasă la ceasul unu despre ziuă. După ce bate foarte mult în poartă, Ilie, *zăpăcit de somn*, vine să-i deschiză. Jupân Calup intră în odae. Cocoana doarme cu faţa la perete. Când jupân Ghiţă voeşte să se culce, găseşte pe plapoma dumisale de dumicaton alb o legătură de gât prăzulie, foarte sgârcită.

. . . .

A doua zi, jupânul a certat pe Ilie, că nu-şi păstrează lucrurile şi mai ales legătura, pe care i-a dăruit-o de ziua lui; însă această

mică neglijenţă nu putea fi tocmai un cuvânt, ca să nu-l facă tovarăş după făgăduială.

... In adevăr, chiar din acea zi, în casa cetăţeanului Ghiţă, Ilie este tovarăş la *parte* — la parte mai mare sau mai mică, după cum se întâmplă să-i vie rândul jupânului la gardă ».

(Câteva greşeli de tipar din *Claponul* [«... pe *cari* îl iubeşte *multe* — ... de dimineaţa ca să stea de *garda* »] sunt îndreptate în *Calendarul Claponului*, şi în acest din urmă, cuvintele « zăpăcit de somn » sunt tipărite cursiv).

Am transcris această bucată, pe vremuri, din exemplarul *Claponului* păstrat de Caragiale. Acest exemplar l-a dăruit, după războiu, Luca Ion Caragiale, fiul, Bibliotecei Academiei Române. Exemplarul care se găseşte astăzi la această bibliotecă e necomplet: îi lipsesc numerele 3, 5, 7. Câte numere au fost de toate în exemplarul lui Caragiale, nu-mi amintesc.

B. *CLAPONUL* şi *CALENDARUL CLAPONULUI*.

I. *Claponul* (1877—1878), No. 6, pag. 8—13.

— « *Corespondenţă sentimentală* — Intemplarea, indiscreta intemplare ne-a făcut să dăm peste scrisoarea de mai la vale, căreia e de prisos a'i mai face comentarii. Păstrăm cu cea mai mare scumpĕtate ortografia şi punctuaţia originalului acestei scrisori. Autorul, care e *Cunoscutul d-şoarei Mari*, aflăm că este amploiat superior în biuroul despărţirii VI a comisiei poliţieneşti din coloarea de *.*. Juna *Mari*, cu domiciliul în mahalaua acelei despărţiri, se afirmă că zioa trăieşte cu acul, iar seara se plimbă pe *bulivar*. Despre cum merge toată şiretenia *Cunoscutului* cu d-şoara *Mari* citiţi şi vĕ pătrundeţi: — « Bucureşti 2/14 Apriliŭ — *Domnişoară!!* Satisfacţia ce v'aţi făcut pentru mine instigatoriulu, nu eraţi în drept a lovi în mine, ci în rivali care poate a pronunţat nisce espresii supărătoare pentru D-ta. — Nu credeam că D-ta să fii astfel după cum am avut ocasiune, cu cele intâmpinate prin remiterea epistolelor — resbunarea care voiai a-mi impune, puteaţi foarte facile ca să decideţi uă oră în care determinam bine frasaţi supărătoare care m'a indus într'o mare confusiune, şi atunci tot ce puteai a-mi impune eram gata a fi ascultat şi mĕ supuneam ordinelor: aşa zicu (ce se facŭ, *je vous aime, mon ange, ma aimée*), despreţuescu pe toate, şi voiu despreţui, însă pe tine nu potu, sum nebunu, anii tineri mi se ducu şi o dată cu ei se duce şi ai tăi şi atunci va fi tărziu, căci o să 'ţi suveniezi că a fost o fiinţă care te-a iubit, şi chiar atunci blastfemu meu 'ţi vă cădea asupră-ţi, — căci cu multu se deosibesce când cineva se află *têt a têt* şi cu atât mai mult când o farsă se face prin cunosciinţa altor persoane. — Mari! ('mi iau curagiulu a vĕ esclama astfel fiind că tonaţiunea de Mari 'mi dă o vie speranţă, inchipuesciţi în ce stare deplorabilă se află acela când iubesce şi nu e iubitu) uă dată dupe cum te cunoscu erai naivă, blândă,

şi cu 'n caracter foarte frumosu vis-à-vis de mine, astă-zi a perit acea modestie că mă vezi depasăndu strada şi stai foarte integră in ocupaţia ce o ai la fereastră. — Astăzi Mari ceea ce doream, am reeşitu, dupe cum odinioară uă spuneam *au grande Mama.* — Sunt adesea [*sic!*] trei septămăni de cănd se ţine de capu meu să mĕ insinuesc uă familie, insa amorul de care poate cineva muri nu mĕ lasă, mi se pare că inaintea ochiloru este uă nălucă cănd 'mi pomenesce 'mi spune de uă altă fiinţă. — Nu vezi Mari, nu observi, că te iubescu, ab Dumnezeulu meu, aibi indurare, şi fă ca acea fiinţă pe care uă am, să cadă astfel cum sum, găndeştete Mari că poate să moru şi atunci, atunci candu poate cellŭ de susŭ 'ţĭ va reaminti suvenirea o să fugi de vederea orişi căreĭ fiinţe, care 'ţi va descria soarta sa ca şi mine în fine găndeştete iubită, angelulu meu, găndeştete şi aibi indurare de cella ce te iubesce. — Deară ce se zicu, o nu, nu voi să cad pănă acolo, voi să viu in simţiri şi să revinu de unde am plecatu. — Alaltaeri m'am intălnitu cu servanta D-tale, comunicăndu-mi că eu sa iubescu o altă fiinţă (pe Eleonora), mult v'aţi inşelatu, că sărmana fată nici n'a depasatu cu mine in trăsură cu muma sa pe strada D-tale, dupe cum mi-a declaratu servanta D-tale, căci deşi am uă mică cunoscinţă, şi aceasta făcută cu ocasiunea pe cănd fratele seu domicilia in familie, insă nu e bine Mari! ca să blami uă fiinţă asemenată ţie, şi mai alesu că mai toate sunteţi feble. — Mari sum in nisce momente, aşa de intunecoase, în cătu par-că sunt aruncat in abisu. — Fă ca tu să fii acea lumină prin care să-mi arate accellu drumu ca sa'mi potu veni eară-şi cum eram cănd făcurăm prima cunosciinţă. — Deară ce sa zicu, poate se crezi că m'am superatu, da, eu nu, sum mai vesel că mi s'a intămplatu această farsă, care mi-ai făcutu, căci atunci cănd voiu fi soţul tău 'mi voiu suvena că ai fostu demnă de iubitu, şi că eşti. Aduţi aminte Mari, că dupe cum credu, ai făcutu lectură Romantică, şi ai avutu destulă probă cum respingătorul cade, iubesce, şi aceasta o face tărziu când primul respinsu e rece, nu se mai găndeşte la trecutu. — Acum 'ţi spun nu făcea ca prin mine se faci subiectulu unei conjuraţiuni contra mea. — Am gresitu ceva spunemu ca să potu curege greşeala, ca să nu te lasu in aşa opiniune dupe cum crezi. — Aşteptu şi de astă dată un respunsu, căci sum palidu fără curagiu şi chiar fără speranţă de a te mai vedea vr'o dată căci deacă şi acumu voiŭ fi respinsu de a-mi trimite respunsulu satisfăcătoriu nu voiu mai repassa strada unde domiciliaţi, — poate cu ocasiune şi cu multă afacere se facu acestu gravu pasu. — Aşteptu un respunsu agravantu — Cunoscutul ».

II. *Calendarul Claponului* (1878), pag. 79—80:

« La 1874, s'a publicat un *Formular de procese-verbale poliţieneşti de D. D. R. R...* Pe pagina 5-a, autorul arată motivul care

l-a îndemnat să inavuţească publicitatea română cu această importantă lucrare. — Prefacia. — N'am voit să fac altceva decât să *comblez o lacună*, ce crez că există în administraţiunea poliţienească. Ştiu că... etc., etc. — După aceasta, într'un stil foarte *picant*, autorul se scuză de greşelile ce poate a lăsat să se strecoare în producţia sa. Fireşte că cetitorii vor fi *graţi* autorului de acest *uvraj*, şi totodată noi din parte-ne îi *aportăm* ale noastre *remersimente* pentru *fatiga* ce şi-a dat spre a *anrişi* publicitatea, deşi pentru prima oară nu aşa *travaliu* nu putea să fie *exampt* de *foturi*. Dela una la alta. Cu voia cititorilor câteva rânduri de filologie aplicată. *A combla o lacună* va să zică *a înlătura o lipsă*, *a împlini un gol*, *a astupa o gaură*. « Claponul » propune deci, pentru întrebuinţarea generală, adoptarea acestei minunate expresii, datorită autorului *Proceselor-verbale poliţieneşti*. Astfel, de acum încolo, în loc de a zice: Mă duc să înlătur o lipsă, să împlinesc un gol, sau să astup o gaură — vom zice: mă duc să *comblez o lacună*. Societatea noastră academică este rugată a consfinţi adoptarea acestei locuţiuni, pentru ca *să combledie acesta una singula lacuna asia de viu sentita in limba romanica* ».

C. *MITICĂ*. — Publicat mai întâi în *Universul*, foileton din 14 Ianuarie 1900; retipărit în broşură. Singurul exemplar de care dispun poartă titlul: Caragiale, *Mitică*, Ediţia II, Bucureşti, Editura Berăriei « Gambrinus », 1902, Tip. « Speranţa ». — Are 13 pagini în afară de foaia de titlu. Dau textul broşurii; în variante, textul din *Universul:*

— Mitică... şi mai cum?

— E destul atâta: Mitică — de vreme ce şi d-ta îl cunoşti tot aşa de bine ca şi mine. Fireşte că trebue să-l cunoaştem: îl întâlnim atât de des — în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvaiu, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la « Gambrinus » — în fine pretutindeni.

Mitică este bucureşteanul *par excellence*. Şi fiindcă Bucureştii sunt un mic Paris, şi Mitică se 'nţelege este un mic parizian.

El nu este nici tânăr, nici bătrân, nici frumos, nici urît, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un băiat potrivit în toate; dar aceea ce-l distinge, ceea ce-l face să aibă un caracter marcat este spiritul lui original şi inventiv.

Mitică este omul care pentru fiecare ocaziune a vieţii găseşte la moment, un cuvânt de spirit, şi pentru asta simpaticul parizian al orientului este foarte căutat şi plăcut în societate.

Mitică are o magazie, un arsenal, o comoară de vorbe, de întrebări, de răspunsuri, cari fac deliciile celor ce au fericirea să-l cunoască.

Mai cu seamă pe provinciali, micul nostru parizian îi *epatează* cu verva lui scânteiătoare.

El, de exemplu, inventează pe negândite vorbe ca:

« Cea mai frumoasă fată din lume nu poate da decât ce are! »

sau:

«Viaţa este un vis, moartea o deşteptare!

ori:

«Ei! madam Popescu, nu există roză fără spini!»

Inchipuiţi-vă ce efect fac toate astea asupra spiritului d-nei Popescu!

Dar toate astea sunt vorbe sentimentale, lirice, melancolice, şi deşi şi 'n genul acesta Mitică este destul de tare, e încă şi mai tare în genul uşor, picant şi ironic.

«In genul acesta, cel puţin, pot pentru ca să zic că n'am rival!» zice Mitică, şi cu drept cuvânt.

Exemple...

*

Când n'are tutun, îţi cere «o ţigară... suvenir».

*

Când merge să se 'mprumute cu bani:

— Unde ai plecat, Mitică?

— La vânătoare de lei.

*

Ii zici:

— Mitică, faci cinste?

— Nu pot, monşer, că mă strânge un ciorap.

*

Până în anul 1900, când mă 'ntâlnea la Sf. Vasile, îmi zicea:

— De un an nu ne-am văzut!

Dar în anul acela l-am găsit în seara de 31 Decemvrie la «Gambrinus», tot acolo l-am întâlnit a doua seară la 1 Ianuarie.

L-am salutat; s'a făcut că nu mă cunoaşte. După multă stăruinţă, şi-a adus în fine aminte cine sunt:

— Scuză-mă, neică, a zis Mitică, te uitasem: e un secol de când nu ne-am mai văzut!

*

Ceri într'o băcănie:

— Băete, o ţuică!

— Nu-i da, domnule, c'o bea! zice Mitică.

*

— Am diseară lojă la operă; mergi cu mine? zice Mitică.

— Merg... Ce se cântă?

— Relaş... în cinci acte!

*

Intri la «Gambrinus»; te apropii de Mitică şi-l saluţi; el îţi răspunde amabil:

— Adio.

Il saluţi la plecare; el îţi răspunde:

— Să-mi scrii!

— Ai parale, Mitică?
— Nu umblu cu metal; mi-e frică de trăsnet.

*

— Birjar! slobod? întrebă amicul nostru.
— Da, conaşule!...
— Atunci, du-te-acasă.

*

— Dă-mi cusurul, zic negustorului.
— Nu-i da, d-le, întrerupe Mitică; dumnealui n'are nici un cusur.

*

Un prieten ghindoc se 'ntinde să-şi ia pălăria dintr'un cuier prea 'nalt, Mitică'i strigă:
— Pune o coală de hârtie sub picioare!

*

Mitică zice despre un prieten destituit:
— L-a 'naintat...
— ?...
— L-a făcut inginer de poduri...
Şi când e 'n culmea vervei adaogă:
— ... detaşat cu serviciul în Cişmegiu: dă muştele afară!...

*

Te plângi lui Mitică de cine ştie ce; el nu vrea să asculte, fiindcă «petiţie fără timbru nu se primeşte».

*

La restaurant:
— Iaurt ai? întrebă el.
— Este...
— Dă-mi vreo câţiva centimetri.

*

In loc de «usturoiu», zice «vanilie sârbească», în loc de «vin», zice «flanelă de Drăgăşani», şi 'n loc de «bilet de bancă», «poza lui Traian».

*

Când pleacă pe jos, te invită:
— Hai, că te iau în dreapta.

*

Mitică se urcă pe platforma dinainte a tramvaiului electric; vagonul porneşte; în culmea vitezei, deodată amicul nostru strigă manipulantului:
— Opreşte! ţi-a căzut biciul!

*

Mitică stă cu mai mulţi prieteni în colţ la «Continental», pe piaţa Teatrului. Un prieten salută şi sare pe platforma din urmă a tramvaiului care merge către Sf. Gheorghe:
— Arde-l, birjar! strigă Mitică.

*

In toiul alegerilor, unde-şi pune Mitică al meu candidatura?
— La Bucureştii-Noui.
— La ce colegiu?
— La colegiul al patrulea.

*

Te doare măseaua. Ce doctorie'ţi recomandă Mitică?
— Rădăcină de cleşte.

*

Ai cerut o bere şi o laşi să-i treacă puţin spuma; Mitică zice:
— Bea-ţi berea, că se răceşte.

*

La «Gambrinus»:
Mitică, la plecare, către băeatul care a servit:
«Băete, mi se pare că mi-a picat o băncuţă: vezi, dacă o găseşti, mi-o dai înapoi deseară; dacă nu, ia-o tu bacşiş».

*

— Câte ceasuri sunt, Mitică?
— Câte a fost eri pe vremea asta.

*

— Apropo, zice Mitică, de câţi ani eşti?
— De... atâţia.
— Tocmai cât măgarul mitropolitului!

*

Ţi-ai cumpărat o blană nouă. Te întâlneşti cu Mitică. In loc de «s'o porţi sănătos!»:
— Bravo! blană ai; acuma, junghiu îţi mai trebue!

*

— Ţi-aş face curte, domnişoară, zice Mitică unei tinere telegrafiste, dar vai! n'am curaj; ah! ştiu cât eşti de crudelă!
— Cum, d-le Mitică? de unde ştii?
— Par'că eu n'am aflat cum baţi depeşile!

*

Mitică te roagă să pui o vorbă bună la ministerul de răsboiu, dacă ai vreun prieten, ca s'o numească pe soacră-sa «moaşă militară».

*

Trenul de plăcere merge 'ncet; Mitică zice:
— A ostenit caii.

Ori, mai bine:

— A uitat să dea grăunţe la cai.

Trenul se opreşte la o staţie; Mitică:

— A oprit, să le dea apă.

*

E poleiu.

Cade un domn.

Mitică strigă:

— Chègle-carambol!

Cade o doamnă:

— S'a rup'pt gazometrul!

Şcl-şcl-şcl.

Al dracului Mitică!

Pag. 314, rând. 27: în restaurant, la *berărie* — 36: găseşte un cuvânt de spirit la moment — pentru *aceea* simpaticul — 40: pe provinciali, *bucureşteanul meu* îi epatează — 315,19: Ii zici, *la berărie*: — Mitică... — 25: Dar în anul *acesta, Mitică într'adins a adoptat opinia împăratului Germaniei şi a Papii dela Roma, pentru ca să mă tachineze şi mai straşnic.* — *L-am văzut în seara de 31 Decemvrie la berărie*; tot acolo l-am întâlnit a doua seară, la 1 Ianuarie. — L-am salutat... adus aminte... — 40: Intri *într'un local public*; te apropii... — Bucăţile: «La „Gambrinus"»: Mitică, la plecare... ia-o tu bacşiş», şi «Ţi-aş face curte... baţi depeşile», lipsesc din *Universul.* — 318,11: S'a *rupt* gazometrul. —

D. *ŞCOALA ROMÂNĂ.*

Ora de religie. — *Un elev obraznic.* Părinte, auzi ce spune dom' profesor de geografie: zice că pământul e rotund. — *Părintele* (supărat). O fi şi rotund — cum a vrut Dumnezeu să-l facă. — *Elevul...* Şi zice că e turtit la poli. De ce o fi turtit, părinte? — *Părintele* (plictisit). Ia, pentru păcatele noastre.

Ora de aritmetică. — *Profesorul.* — Dacă mi-ai dat Dumneata împrumut pe o lună 17 lei... — *Moriţ.* Zibeţen (scrie). — *Profesorul.* Şi ţi-am plătit din ei 5. — *Moriţ.* Finf (scrie). — *Profesorul.* Cât mai rămâne să-ţi dau? — *Moriţ* (socotind în gând) 20. — *Profesorul.* Cum asta? — *Moriţ.* Da ce! e mult, par'că?

Ora de caligrafie. — *Profesorul.* Unde'ţi este caetul? Pentru ce vii fără caet? — *Elevul.* Eu la caligrafie sunt auditor.

Ora de gimnastică. — *Profesorul.* D-ta de ce nu treci la rând? — *Elevul.* Iu sânt scutit. — *Profesorul.* Pe ce motiv? — *Elevul.* Iu sânt israilit. —

Ora de limba română. — *Prof.* Ce parke ghe cuvânt e *musai?* — *Elev.* Verb, dom'le. — *Prof.* Pentru ce? — *Elev.* Pentrucă exprimă ideea unei lucrări. — *Prof.* No! vezi bine! Când zicem *musai*, trebue că pentru o lucrare zicem. Exemplu: băeţii şi băetele musai să ştuduiască, ca mai apoi să cuvinke româneaşke în limba lor makernă pură... Bine. No! *musai* e verb; numai doară dup'aceea ce fel ghe verbu-i? — *Elev.* Neregulat... Dar de ce conjugare e, dom'le? — *Prof.* No! prostule! dă-l la dracu! că-z dacă-i neregulat, apoi nu mai poate avea conjugăciune!

Moftul Român, (seria I), No. 8, 21 Februarie 1893, pag. 6.

E. *CUM STĂM.* — Apărut în *Universul*, 8 Septemvrie 1900. Neretipărit.

— Cum stăm cu Bulgarii? întreb pe amicul meu X...

— Nici aşa, nici aminteri.

— Nu 'nţeleg...

— Cum nu 'nţelegi?

— Fireşte... fiindcă, păcum spui d-ta: nici aşa nici aminteri însemnează par'că n'am sta în nici un fel: într'un fel oarecare trebue să stăm.

— Nu; voiu să spun că nu stăm nici bine, nici rău. N'ai citit ziarele?

— Le-am citit; dar îţi mărturisesc că din ziare înţeleg şi mai puţin decât din vorba d-tale.

— Cum se poate? Pe semne că nu eşti deprins a le citi. Ia să le citim împreună.

Atunci amicul meu scoate un vraf de gazete din buzunar şi începem a citi cu toată atenţia.

« Eri şi azi noapte au circulat în oraş fel de fel de ştiri, care de care mai alarmante, asupra celor ce se petrec la graniţa Dobrogei. Din informaţiuni foarte pozitive aflăm că bande de Bulgari ar fi trecut graniţa şi că s'ar fi încăerat cu anteposturile române. Nu se poate şti pân' acuma rezultatul acestor ciocniri, cari pe cât aflăm au fost foarte înverşunate. Ceia ce putem spune cu siguranţă, este că aceste lupte sângeroase trebue să fi făcut victime deoparte şi de alta. Guvernul nu mai poate tăcea! Guvernul trebue să vorbească! Guvernul nu poate lăsa ţara în grozava nelinişte, în care o aruncă lipsa de ştiri pozitive de pe câmpul luptei ».

— ... trecut graniţa... încăerat... ciocniri înverşunate... lupte sângeroase... victime... câmpul luptei... A! zic eu, atunci stăm rău de tot.

— Aşteaptă, spune amicul X... Citeşte aici.

Citesc:

« Voim a proba încă odată publicului, cât crezământ trebue să acorde ştirilor răspândite asupra unor conflicte la graniţa dobrogeană între nişte bande bulgare şi oştirea noastră.

Iată ce ştiri primim din localitate, dela o persoană foarte serioasă, incapabilă de a altera adevărul: Câteva cete de Bulgari *muncitori cu paşapoarte în regulă* s'au prezintat la pichetul dela Ostrov pentru a trece granița. O persoană care a văzut aceasta, fiind de sigur foarte impresionabilă, a alergat imediat să înştiinţeze autorităţile militare române, exagerând faptul, ca toate persoanele impresionabile. Bulgarii aceia erau oameni pacinici... Altfel aici pace şi linişte.

— A! zic eu răsuflând, dacă erau muncitori nearmaţi, având paşapoarte în regulă, şi dacă altfel e pace şi linişte — atunci e bine!

Amicul X... zâmbi de credulitatea mea şi începu să-mi citească:

« Ştirile dela graniţă devin din ce în ce mai alarmante. La Silistra este o fierbere militară neînchipuită. Acolo colonelul Dandanesky şi cu Sarafoff ţin discursuri nebuneşti trupelor regulate şi bandelor de revoluţionari, cari bande ar număra până acum aproape 50.000 de oameni. Dintr'un moment în altul trebue să ne aşteptăm la o lovitură a acestor descreeraţi, cari dictează azi în Bulgaria. Să fim gata! ».

— Am înţeles, zic eu mâhnit. Guvernul bulgar, oricât ar vrea să fie de cuminte, nu mai poate înfrâna pornirile militariste ale lui Dandaneski şi turbarea şovinistă a lui Sarafoff... Atunci, se 'nţelege, stăm rău! ».

— Poate că nu, zice X... şi-mi dă să citesc altceva:

« Dăm din sorginte autorizată ştirea că în Bulgaria de răsărit, adică spre graniţa Dobrogei, şi mai cu seamă în districtul Varna, a izbucnit revoluţia printre ţărani, din cauză că sunt ameninţaţi a li se ridica dijma de pe câmp. Ţăranii sunt furioşi şi gata a lupta până la extremitate. Corespondentul nostru ne dă cu foarte puţină rezervă ştirea cum că palatul prinţului Ferdinand dela Euxinograd este ameninţat a fi dărîmat şi incendiat de ţăranii revoltaţi. De aceea prinţul Ferdinand nu s'a oprit la Sofia, ci a plecat numai decât la Varna ».

— Puţin îmi pasă de palatul prinţului Ferdinand! zic eu. Şi dacă e vorba, chiar nu-mi pare rău... O revoluţie agrară la vrăjmaşii noştri nu ne poate face nici un rău, ba, poate, din contra... Atunci stăm bine!

— Iar atât de bine, nu. Ia să mai citim.

« Un ziar din Budapesta sosit azi dimineaţă ne spune că o persoană din *anturajul* prinţului Ferdinand ar fi declarat într'un interview că, după cum stau spiritele în Bulgaria, răsboiul ar fi inevitabil ».

— Aoleu! strig eu.

Dar amicul X... trecând cu ochii pe o altă coloană, urmează:

« Oficioasele austriace susţin că, oricât de înăsprite ar fi relaţiile celor două tinere State vecine, este mai mult ca probabil că totul se va termina prin aplanarea pacinică a acestui regretabil conflict ».

— Bravo!

— Stai niţel.

« La Silistra se aduc mereu tunuri... Totul ne face a crede că Bulgarii, cari voiau să facă a isbucni răscoala în Macedonia, crezându-se descoperiţi, vor acuma să precipite desnodământul complotului lor, aprinzând focul mai de vreme decât ar putea cineva aştepta. De aminteri, un ministru al lor, Karaveloff, a zis: « Un răsboiu, oricât de improbabil ar părea, poate fi totdeauna posibil ».

— Atunci, ce mai vrei? este o declaraţie oficială... Stăm rău!

— Incă nu!

Şi urmează citirea:

« Noi nu vrem deloc răsboiu, a zis ministrul Ivancioff... ».

— Atunci, dacă nu vor, stăm bine!

« Trei şalupe bulgare cu explozibile... ».

— Stăm rău!

« Supraexcitarea populaţiei rurale bulgare, în ajunul ridicării dijmei, este de sigur una din cauzele desfăşurării de forţe armate dincolo de Dunăre. Guvernul bulgar profită de conflictul cu România, ca să poată chema rezerviştii, cari în revoluţia agrară din urmă au condus pe rebeli ».

— Bine!

« Corespondentul nostru ne telegrafiază că depeşile'i sunt refuzate la telegraf. E o fierbere grozavă la Silistra, Arab-Tabia şi Ostrov. Peste putinţă să mai treacă cineva la Bulgari fără să fie împuşcat ».

— Rău!

« Mă duc astăzi la Silistra şi la Arab-Tabia ».

— Bine!

« Bulgarii nu mai lasă vaporul nostru să intre în oraş ».

— Rău!

« Agentul navigaţiei noastre secuestrat pe ponton ».

— Rău!

« In Sofia panică... Agenţia română în primejdie... ».

— Rău!

« Alaltăeri am văzut în Sofia, plimbându-se prin oraş pe d-na Mişu, soţia agentului nostru diplomatic, cu copiii ».

— Bine!

« Românii din Sofia tremură de groază... N'au curaj să iasă un moment pentru a-şi vedea de afaceri... ».

—- Rău!

« Ieri s'a deschis cu multă solemnitate cursurile şcoalei primare române din Sofia, în prezenţa d-lui Mişu, agentul nostru diplomatic pe lângă guvernul bulgar ».

— Bine, zic eu.

— Ei? întreabă X...

— Ei! zic eu.

— Aşa e că pân' acu nu stăm nici bine nici rău, adică nici aşa, nici aminteri.

— Aşa e! răspund eu.

F. *POLITICA.*

Nu mă pricep la politică, — de ce n'aş spune drept? Pentru aceea, de câte ori orizontul politic se posomorăşte, de câte ori văz că opinia publică este iritată, şi 'n aer miroase a evenimente de importanţă deosebită, nu lipsesc a alerga după amicul meu Costică Budalaki, a cărui pricepere 'n politică este astăzi mai presus de orice îndoială.

Când un om a ştiut să prevestească cu atâta siguranţă atâtea şi atâtea evenimente mari, desigur a trebuit să cucerească încrederea noastră a tutulor care'l cunoaştem de aproape, într'atât, încât dacă mie, de exemplu amicul Budalaki mi-ar spune că Rusia a pus ochii pe Ţarigrad, fără să stau un moment la 'ndoială l-aş crede orbeşte.

Acum în urmă, nu ne-a spus nouă amicul nostru Budalaki, cum avea să se termine procesul contra lui Sarafoff?

Noi toţi credeam că Sarafoff are să fie spânzurat. Ei bine, singur dintre noi toţi, singur amicul nostru Costică Budalaki a avut curajul să spună, cu un zâmbet de milă pentru ignoranţa noastră:

— Pariez pe ce poftiţi... să 'mi radeţi o mustaţă, dacă Sarafoff nu va fi achitat!

— Achitat? am strigat noi indignaţi. Peste putinţă!

Amicul Budalaki, subliniându-şi bine cuvintele şi zâmbind şi mai milos, s'a mărginit a ne răspunde scurt:

...Sau nu mă cheamă pe mine Costică Budalaki.

Atât, şi s'a depărtat de noi, cu aerul acela de siguranţă caracteristic spiritelor de felul lui.

Ei? Aşa e că Sarafoff a fost achitat? Aţi văzut?

De atunci am jurat să crez pe Costică Budalaki, chiar dacă mi-o spune că Ţarul are să meargă la Paris făcă nici un gând politic, sau că alianţele ce se fac astăzi chiar în America n'au altă ţintă decât menţinerea păcii în Europa.

Ameţit de atâtea ştiri privitoare la chestia Orientului, am mers dar să caut lămuriri — unde? — ei bravo! — unde alt puteam alerga decât la incomparabilul meu amic Costică Budalaki.

L-am găsit ca totdeauna dispus să mă lumineze şi am abuzat de gentileţa lui ca totdeauna.

— Dragă Costică, uite la ce am venit: mi-au împuiat capul gazetele şi lumea că se prepară evenimente grave în Orientul pravoslavnic; vreau să ştiu şi te rog să-mi spui părerea d-tale. Ce crezi, frate? Se 'ntâmplă răsboiu?

— Se prea poate, mi-a răspuns cu multă gravitate Budalaki.

Când Budalaki arată multă gravitate, desigur se petrec lucruri grave. Şi până să n'apuc a zice încă o vorbă, amicul meu adăogă:

— Şi cu toate astea, dacă eram prevăzători, puteam să-l împiedicăm.

— Cine să fie prevăzători? întreb eu.

— Noi! zice Budalaki.

— Cari noi?

— Noi, Românii...

— Noi, Românii?.. Pe cine să împiedicăm?

— Cum pe cine?.. Pe dumnealor...

— Pe cari dumnealor, frate Costică?

— Ei! asta e! ce te faci prost?

— Ba, nu mă fac deloc; poate sunt chiar; dar îţi mărturisesc că nu 'nţeleg pe cari «dumnealor».

— Pe Ruşi.

— Pe Ruşi?!

— Da, pe Ruşi, cari vor să treacă la Constantinopol pe Marea-Neagră şi prin Bulgaria...

— Vor să treacă «dumnealòr» pe Marea Neagră şi prin Bulgaria?

— Fireşte... Ei! N'am spus eu că fortificaţiile noastre sunt de prisos! Cinci sute de milioane aproape cheltuite în zadar!

— Apoi, zic, frate Costică, nu numai d-ta, — care se cheamă că te cunoşteam cât te pricepi la politică şi ştiai că «dumnealor» pot trece şi pe Marea Neagră — dar chiar eu, aşa de puţin cât mă pricep şi nici prin cap nu 'mi trecea de Marea Neagră, şi am spu absolut acelaş lucru despre fortificaţii...

— Dă 'mi voie, mă întrerupe amicul Budalaki, cu demnitatea caracteristică spiritelor de felul lui; dă 'mi voie: n'ar fi fost de prisos fortificaţiile, dacă mă ascultau domnii politiciani pe mine; dar s'au scumpit; n'au vrut să mai cheltuiască încă p'atâta să fi făcut o flotă straşnică pe Marea Neagră... Să fi poftit atuncis dumnealui...

— Care dumnealui?

— Muscalul!

Umilit de atâta superioritate de vederi politice, am strâns mâna cu efuziune respectuoasă amicului Costică Budalaki şi l-am părăsit.

— Ce aşteaptă Regele (am gândit eu) şi nu-l cheamă odată pe Budalaki, să-l pună în fruntea consilierilor Săi, mai ales în aşa grave împrejurări?.. Ce aşteaptă Regele — să ia Ruşii Ţarigradul?

Caragiale

Moftul Român, No. 21, 19 August 1901, pag. 2

G. *TATĂL NOSTRU.*

Bunica s'a sculat de dimineaţă cu spatele 'n sus.

Nepoţica s'a sculat din contra foarte bine dispusă.

Bunica o spală, găteşte ş'o peaptănă; nepoţica, la fiecare trăsătură a pieptenului, se strâmbă.

Gata...

Bunica. — Aşa! Acu zi Tatăl nostru.

Nepoţica. — (Stând dreaptă 'n picioare şi cu o figură gravă, plină de componcţiune). Tatăl nostru carele eşti... carele eşti... eşti în....

B. — In ce, proasto?

N. — «...carele eşti în...».

B. — Iar ai uitat!

N. — N'am uitat, bunico!

B. — Atunci, de ce nu zici? Unde ţi-e gândul? Incepi (sic) iar! «Tatăl»...

N. — (repede). «Tatăl nostru, carele eşti în ce...»

B. — ...ruri...

N. — ...ruri!

B. — Ei?

N. — Sfinţească-se numele, tău, vie... vie... vie...

B. — Ce să vie, urîto?.. Vezi că iar nu ştii?

N. — Ba ştiu, bunico!

B. — (pe acelaş ton). Apoi, dacă ştii, de ce nu spui, ciumulico?

N. — (reculegându-se). «Facă-se voia ta!..».

B. — Hoho! nu aşa, strâmbo! «Vie '*mpărăţia ta*, facă-se voia ta, precum în cer şi pe pământ...».

N. — «...precum în cer şi pe pământ...».

B. — Mai departe!

N. — (ca şi cum ar recita, distrată). «Mai departe...».

B. — (sgâţâindu-o de braţ). Nu «mai departe», toanto! Ai uitat-o şi asta?.. Astăzi n'ai să mănânci?

N. — Ba da, bunico!

B. — N'o să ceri, pâine?

N. — Ba da.

B. — Apoi atunci?.. (gravă) «Pâinea noastră...».

N. — (repede). «Pâinea noastră cea din toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi şi...».

B. — «...şi ne...».

N. — «...şi ne...».

B. — (impacientă). «...şi ne iartă nouă greşelile noastre... precum... precum...».

N. — «...precum... precum...».

B. — (plictisită) precum ce?

N. — «...precum ce...».

B. — (scoasă din răbdări) «...precum iertăm şi noi...».

N. — «...precum iertăm şi noi... şi noi...».

B. — (exasperată). «...greşiţilor noştri!» măgăriţo! (îi arde o palmă peste zulufii dela ceafă). «Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci...

N. — «...ci... ci...».

B. — (tare) «... ci ne isbăveşte de cel rău...».

N. — (resuflând) «... ci ne isbăveşte de cel rău!» (îşi face cruce şi pleacă din loc).

B. — (apucând-o de un zuluf şi oprindu-o). Numai atâta?

N. — (plictisită). Numai atâta, bunico!

B. — N'ai mai uitat nimica, diavole?

N. — Nimica, bunico!

B. — (iritându-se treptat). Nimic?

N. — (asemenea). Nimic!

B. — (vrând s'o arză la ceafă, face o mişcare rău calculată şi cade). ... A!..

N. — (aducându-şi aminte). Amin, bunico! (fuge 'ntr'un picior).

Caragiale

Moftul Român, seria II, No. 6, 6 Maiu 1901, pag. 3.

NOTE ŞI VARIANTE

DIN CARNETUL UNUI VECHIU SUFLEOR. — Sub acest titlu şi în ordinea păstrată şi în ediţia de faţă, bucăţile acestea au fost publicate de Caragiale în *Note şi Schiţe*, Bucureşti, 1892, Editura Librăriei C. Sfetea, pag. 85 — 127; cu titlul *Amintiri din teatre* şi sub semnătura *Luca* şi *I. Luca*, au fost tipărite mai întâiu în *Convorbiri literare*, XIV (1880 — 1881), 1 Ianuarie 1881 şi 1 Februarie 1881, pag. 396 — 400, 434—438, XV (1881—1882), 1 Iunie 1881, pag. 112—116. Textul din *Convorbiri* e împărţit în trei *Scrisori* şi cuprinde bucăţi care n'au fost retipărite în *Note şi Schiţe*. Bucăţile n'au titlu, ca în *Note şi Schiţe*.—Urmează variantele: *C. L.*, XIV, 397: *Amintiri din Teatru (Scrisoarea întâia)* [1]).

Iubite prietene, Ţi-am făgăduit să-ţi însemnez odată pe hârtie, aşa cum le ştiu că s'a petrecut, anecdotele din viaţa actorilor şi teatrului nostru. Dar cum sunt eu, la făgăduială risipitor şi la 'mplinire sgârcit, — ba că astă seară să 'ncep negreşit să le scriu, ba că azi e Marţi şi nu-i bine să începi Marţi seara, ba a doua zi este operă, ba toată săptămâna mi-e lene, — nu ţi le-am scris până acu. Insfârşit acuma m'am hotărît — pe semne de aceea se strică vremea; am să ţi le povestesc, dar ştii, aşa fără multă bătae de cap, — adică vreau să zic despre partea literară, — să le ciuplesc ori să le mai pieptăn. Am să ţi le înşir care cum mi-o veni în gând, şi pe urmă tu, dacă vrei, [*virgula din urmă pare a fi o scăpare din vedere*] să zici că te interesezi de comicăriile astea, aranjează-le cum ţi-o plăcea. — Să 'ncep? — Eaca.

— Seara când are să joace... *etc.*

Pag. 1, rândul 5: slujnica *cu ea, ca* să'o aibă; ajutor la *îmbrăcat*; — 6: dincoace, *mai trage-mi fusta*, *mai* du-te — 7: la cineva o ţigară *de tutun pentru mine*; *îi trebue slujnică.* Stavreasca *(Raluca) băgase o slujnică frumuşică şi nostimă, tânără şi plină de haz de* ardeau, etc. — 10: pompierii *mai grozav ca toţi*; *că este şi aici ca 'n toată istoria universală* un fel — 12: mai grozav *ca pompierii* — 13: « madmoazela » — taifas *printre* culise — 14: *Stavreasca* juca pe regina, — 15: *zeu nu mi-aduc aminte ce piesă era,— da ştiu că era regină. — Pin* actul... *era într'o scenă revoluţie... Stavreasca trebuia să intre*

---

[1]) In aceste variante, bucăţile se urmează ca în *Convorbiri literare*, pentru ca cetitorul să aibă fizionomia întreagă a textului prim.

repede, să zică câteva vorbe, să iasă apoi în balcon să vază ce e jos, şi pe urmă să se întoarcă în scenă palidă şi desfigurată de groază, *pentrucă a văzut cum îi sfâşie poporul pe fiu-său. Şi aşa ca să facă mai mare efect*, îşi pregătise... — 26: *se apropie replica, dă cutia cu pudră slujnicei în mână, şi cum declamă ea: Madmoazelo, zice, să nu care cumva să te deslipeşti de aicea, să faci bunătate... Ii era frică, vezi bine, să nu se pomenească, tocmai când i-o trebui pudra, că madmoazela e iar cine-ştie-unde. La replică, intră madam' Stavrescu în scenă. Cum intră, pocneşte... Madam' Stavrescu se 'ncruntă*, pune mâinile la piept *cruciş*, ridică ochii la cer, *dramatică grozav*, păşeşte *rar* spre rampă şi declamă *foarte convinsă*. Aşi! publicul *dă 'nainte*, râde cu hohot, *începe s'aplaude, iar râde şi iar râde şi iar aplaudă... da ce chef!* se sguduia... *Madam Raluca* îşi pierde — 2, 12: nu *ştia* ce să crează — îi vine să cază *de-a 'n-picioarele şi-i trece ca fulgerul prin gând că i-a jucat-o Costandineasca (Blonda) cu care era certată, — a pus pe cineva să-i toarne o cabală.* — 17: *Insfârşit cheful publicului mergea 'nainte; nu era chip să mai joace:* face la dreapta 'mprejur, *prăpădită, cu nouă cuţite 'n inimă, ca să iasă, şi când se 'ntoarce dă cu ochii; în scenă, de cine?..* — 23: cu cutia cu pudră într'o mână şi cu puful într'alta, gata *să-l* aplice... — 26: după urma cocoanii Raluchii. *Acuma închipueşte-ţi ce grozăvenie de râsete...* — 27: *că Stavreasca* descopere *taina* nenorocirii ei...—*ţipă Stavreasca disperată...* — 32: *şi tace deodată în perfectă unanimitate, par'că tot un pumn astupase...* — 34: *Apoi*, nu mi-ai poruncit... — 37: *Peste zece minute s'a început iar actul — da dramă a mai fost aceea?..* — 3,1: lumea *câte niţel, şi iar pufnea ori unul din galerie...* — 2: să te *mai* ţii apoi toată lumea... afară de *Stavreasca*... a mai dezolată regină...—5: *pe Liza, că Liza o chema pe madmoazela...* — 6: *că* la repetiţia... — 10: biata fată *ce nenorocire, să-i strice scena unde joacă ea aşa de bine...* — 16: prietene bune *ca şi mai 'nainte*...—17: *pe* Vineri...—*pentrucă Raluca a pretins...* — 18: într'o piesă *nouă un rol pe care-l crease Blonda.*

(Aici se sfârşeşte textul anecdotei în *Convorbiri*).

— 21: Sâmbătă — *norocul lui Franchetti*, era ziua Operii. Se dedea «Trovatore» ... — 24: *şase* ceasuri... — gemea galeria de mitocănime, — *chefuiţi ca la orice praznic. Pe atunci*, cântau... — 27: cam aşa ceva, — *dar cânta bine*. Teatrul *era* plin. *Patierno* era bine dispus, Bianchi era după masă, aprinsă.., *şi signor*... *in* compania della Bianchi. A mers terzetul... *Tot teatrul aplauda nebuneşte*, galeria *era entuziasmată... Terzetul merge a doua oară şi mai bine*; *toată lumea cheamă de două ori, de trei ori pe cântăreţi; apoi încep unii a patra oară, sala toată se ia după ei; după aceea câţiva mai cearcă să cheme încă odată, dar nu isbutesc; se mai aud aşa sporadic ici şi colo câteva bătăi în palme ostenite şi fără răsunet* — 4,2: şi în sfârşit... Dimitriade!» — *Inchipueşte-ţi...*

In *Convorbiri literare* urmează aici bucata care poartă titlul *Ruşine* în *Note şi Schiţe*, pag. 109.

Pag. 13,4: *A doua seară, mitocănimea era iar în păr la teatru.* Se juca « Amicii falşi »... — *se vânduseră mai multe bilete, că erau în galerie, pe nemințite, aproape trei mii de mitocani...* unul strivit, *făcea chef ceilalți* — 11: *era* ceva nespus... *către altul din loja din față...* — 15: *Dar* Niță, « Uite mă! *zice* către.., vezi *tu*, nene... *pe la* Bonaparte... *Şi* apoi se 'ntoarce *către cel de-l chemase...* umblat pe la Teatru, *om din Duşumea...*; atunci venea întâia oară. A început lumea să râză... Sgomotul din galerie *nu contenea*, aşa că... nu se *mai* auzea *nimica dela actori...* — 26: juca pe băiatul lui Marécat. Când să se isprăvească actul întâi... — 37: *arată aplecat peste galerie pe Tudorița* şi... fată mare, zău! » *Se porneşte lumea pe un râs...* — 14,3: *Am plecat râzând din sală să trag între acte o țigară cu actorii. Când am intrat pe scenă am dat cu ochii întâi de Dragulici. « Ce-a zis de Tudorița mitocanul?* — 5: *Explica, zic, la altul că e fată mare*—6: *Auzi dumneata, zice Dragulici, auzi ce ruşine...*

Urmează două anecdote despre actorul Solomonescu; în *Note şi Schițe*, pag. 111: *Fericită improvizație* şi *Extemporare*, pag. 113; în *Convorbiri* bucățile se urmează invers decât în *Note şi Schițe*.

Pag. 14,11: Dimineața, după *biserică... se scula tocmai seara. După Teatru mânca scumbrii şi bea, la Vasile Băcanul, la Garibaldi cu Dragulici* până să toace *popa Petrache.* Solomonescu îşi cam confunda, cu programa *asta... şi serile cu diminețele...* la Teatru *în petecul* isonului. In « Roza magică »... vine alguazilul... — 15,2: In scenă *era* don Nigaudinos (îl făcea Dragulici)... Solomonescu şi perechea... — 5: *Dragulici zice*: Ha! ha! *iaca* porumbița!.. polițaiul ăsta, *stăpâne...* (răspunde, afară din text şi serios, Dragulici)... numai cam pe nas! »[1])

Pag. 14,18: Solomonescu mai avea păcatul că nu putea pronunța numele *străine* şi neologismele. *Ştefan Mihaileanu se supăra grozav de incapacitatea lui Solomonescu.* — 20: Odată juca *nenea Ştefan...* « Muschetarii » *de* Dumas. ... — 24: *Ofițerul intră în cortul lui Cromwell* şi strigă: « *Generale! Generale!..* Publicul *începe să râză*; *da nenea Ştefan indignat* se ridică de pe scaun *pripit* ...lecție *colegului...* — 31: *Publicul a aplaudat frenetic.* Până *acuma* nenea Ştefan... îmi *povesteşte întâmplarea, care o ştiu eu destul de bine, că eram în teatru atuncea seara,* îmi *zice*: *Dacă...*

Urmează *Ofertă grațioasă* din *Note şi Schițe*, pag. 116.

Pag. 16,17: *Millo juca la Bârlad; avea în trupă şi pe Mincu*; — *nici nu pleacă Millo fără « Țața Mița », aşa-i zic toți lui Mincu. Intr'o seară se dedea « Millo-Director »; « Țața Mița » juca pe Nastasache, dară era afumat rău. Când vine cu fişicul de cofeturi zice...* Mulțumesc *dragul meu, zice* Millo...

---

[1]) Pentru acest pasaj am urmat textul ediției *Minerva*, care pare modificat de Caragiale.

Urmează *Indoit lapsus* din *Note şi Schiţe*, pag. 118:

— 17,14: *In Bârlad le mergea treaba rău de tot:* datori la han... — 19: *cu gând că doar or umplea sala... şi să plece în altă parte. Seara, teatrul gol...* — 23: *unde Jianul scapă...* — 26: se uita *p'in lojile..* — 28: întreabă *Millo distras...* — 30: răspunde Ţaţa-Miţa.

Bucata care urmează în *Convorbiri* n'a fost reprodusă în *Note şi Schiţe*.

— Odată iar, Dragulici juca, într'o farsă din franţuzeşte, pe un burghez bogat, zăpăcit de amor, care urmăreşte din oraş în oraş, din han în han, pe amoreaza lui trădătoare. Dragulici se făcuse gras şi burtos, îşi pusese pe pântece vreo trei perne mari, se 'ncinsese peste ele şi se'nbrăcase pe deasupra. In piesă vine la un loc o scenă, unde aleargă de colo până colo burghezul prin odăile dintr'un otel, iese pe uşe, intră pe fereastră, dă prin sobă, crezând c'a dat aci-aci de urma femeei. In înfierbinţeala alergăturii, îi plesneşte lui Dragulici brăcinarul şi începe să-i cază pernele. Se porneşte publicul pe râs, dar Dragulici nu se lasă până ce n'ajunge iar la cea din urmă expresie. Tocmai trebuia să se lasă cortina. In actul următor vine Dragulici iar să-şi caute amoreaza, şi dă de unul fioros, un colonel de dragoni, cu care e în rol că trebuie să se apuce la ceartă. «Ce cauţi aicea, domnule?» se răsteşte la el militarul. «Lasă-mă, domnule, zice Dragulici; îmi caut burta!»

Urmează *Logică strinsă*, în *Note şi Schiţe*, pag. 102.

— 9,26: *Dela Dragulici să sar la Iorgu Caragiale, cel mai apropiat confrate al lui, prieteni şi amândoi tovarăşi atâta vreme. Acu trei ani, pe vară, lui Caragiale i-a venit iar furia să joace,* — 28: *că acuma este comisar comunal la hala din piaţa mică.* — 30: *Despre ocupaţia lui de astăzi şi cădere* din gloria artistică trecută... *a făcut Iorgu... un cuatren liric,* cam aşa: ... [în *Convorbiri literare*, lipseşte a doua strofă]... — 10,5: *Dar să nu-mi uit vorba. Acu trei ani pe vară ia cu chirie grădina de pe Podul Mogoşoaei, peste drum de casele lui Nicolescu, unde a fost clubul militar, şi o botează grădina «Basarabiei» ... îşi organizează o trupă cu vreo patru actori şi vreo două actriţe de provincie* şi începe reprezentaţiile... — 13: Iorgu n'avea rol, se primbla *prin grădina... Grădina cum e aşezată nu e tocmai loc potrivit de teatru...* — 19: se vedea *că dă din mâini...* — 20: *tocmai* de lângă zidul... — 22: trecând pe *Iorgu* şi-l cheamă: «*Domnule Caragiale,.. domnule Caragiale!..*» zise *Iorgu ovreiului...* Iar: *domnule Caragiale!..* domnule Caragiale! — 33: A rămas ovreiul *deodată strivit de logica lui nenea Iorgu,* dar.. — 36: «*Domnule Caragiale... domnule Caragiale!* Apoi nu mi-o *plătit* el... eu am *plătit*... — 11,1: *Iorgu văzând...* nu vezi *dumneata* ce sgomot... — 6: *Era pe la Sfântul Ilie.*

Prima *Scrisoare* a *Amintirilor din Teatre* se încheie, după bucata de mai sus, cu următorul text:

Dar câte încă n'am să-ţi mai spun despre Caragiale şi Dragulici. Viaţa lor e un dosar colosal de anecdote. Da acu mă opresc aici, că

mi-a cam obosit memoria. Peste vreo câteva zile, când oiu avea iar vreme, — nu-ţi făgăduesc când, pentru ca să mă pot ţine de cuvânt — ţi-oiu povesti mai departe. Al tău *Luca.*

Scrisoarea a doua (*Convorviri literare*, XIV, pag. 434) are următoarea introducere: *Uite şi a doua scrisoare; mă ţiu de cuvânt: miră-te şi tu, că eu nu mai ştiu ce să crez. De mi-ar fi numai de-a bună! Să nu fi intrat în anul morţii! De-aia, când îi vedea că după asta nu-ţi mai scriu multă vreme, să nu-ţi închipueşti că m'a înmuiat lenea; să ştii că m'am oprit... de frică să nu mi se 'ntâmple ceva dacă mi-aş prea eşi din fel. Deocamdată ascultă.*

Primele trei bucăţi din a doua Scrisoare n'au fost retipărite în *Note şi Schiţe*. Textul lor urmează ,aici:

— Dragulici era om de spirit, dar făcea de multe ori jocuri de cuvinte colosale. Odată repeta cu Mincu o scenă, într'o melodramă plină de infamii, unde jucau pe doi bravi din Venezia. După ce şi-au luat plata dela intrigant pentru că i-au pus bine pe un rival, vin acuma să vază cum ar face chef cu banii câştigaţi. In piesă unul dintre ei zice că se 'nchină la Venus, şi celălalt: «Ba eu la Bacchus». Repetau cu rolele 'n mână. După ce descifrează Dragulici partea lui, zice lui Mincu: «Auzi tu, Ţaţă Miţo, că eu mă 'nchin la Vinus». — Fireşte, zice Mincu, tu eşti cum spune latinul: «*In vinus beritas!*» Şi pe urmă citeşte pe rol: «Şi eu mă 'nchin la zeul Bacchus. — Nu-i Bacchus, bre! zice Dragulici; e *Babacus*; nu ştii că era tata beţivilor»? — Pentru că ţineau amândoui la jocurile lor de cuvinte, au făcut la reprezentaţie aceleaşi extemporaţii, dar le ziceau aşa de comic, încât totdeauna aveau aplauze; câteodată, când jucau cu mult chef, publicul le bisa partea cu *Babacus*.

— Altădată vine Dragulici la repetiţie cu o pereche de galoşi noi; zice: «Ori galoşii mei, ori Ţaţa Miţa, tot una. Nu intră 'n ei, cu jurământ, măcar o picătură de apă.

— Farsele sunt foarte obicinuite între culise. Christescu cât e de liniştit, şi tot face şi el câte una din când în când. Găseşte odată pe Machauer, frizerul, dormind în cabină; ia foarfecele şi-l tunde ridiche toată jumătatea capului pe care nu era culcat. Se scoală Machauer mai târziu, îşi pune căciula somnoros, îşi ia banii dela casă şi pleacă. Acasă, madama, când îl vede: «Du, um Gottes willen, wos ist denn dos»? N'a avut bietul neamţ ce să facă, şi-a tuns şi jumătatea cealaltă. A doua zi vine la repetiţie necăjit, cercetează şi află cine i-a jucat-o: «A tragului tu, unferşemter, pendru ci a duns la mine, ai? — Tu mă tunzi pe mine, neamţule, în toate sâmbetele, zice Christescu rar, şi nu mai fac vorbă; eu te-am tuns odată, şi încă numai pe jumătate, şi mai tragi pretenţie? Nu ţi-e ruşine»? Machauer e un om foarte de spirit: a râs şi el şi s'a 'mpăcat.

Urmează bucata care în *Note şi Schiţe*, pag. 114, poartă titlul *Un « la » natural:*

Pag. 15, rând. 14: *Da farsele de i le juca Dragulici lui Mincu! Ţaţa Miţa se credea tenor cu vocaţia greşită. « Nu-i vorbă, zicea, pe do-diez nu-l apuc uşor, da pe si-bemol când pofteşti ţi-l scot cu mâinile 'n şolduri »* — 15: Se pregătise « Jianul »...; a doua zi *trebuia să se dea,* dar nu se... *încă* cine... doina 'ntre culise... juca pe Jianul. *Cine? cine* să... Mincu *sare el: « Eu ».* Bine. Face repetiţie..., toată ziua nu bea nimica *şi seara mănâncă numai lucruri dulci.* A doua zi înghite *mereu*... şi *la*..., şi seara vine.. basma mare; *înghite un ou, soarbe din cafea şi face gama chromatică, odată, încă odată şi iar.* Insfârşit... — 26: deloc pentrucă conta pe *si-bemol* şi aria *mergea*... la *la.* Replica a *venit*... şi *Mincu* porneşte... introductivă merge, intră 'n... *cuac!*... — 32: *Fă-ţi ideie ce râs a fost în tot teatru.*

Urmează, ca în *Note şi Schiţe*, pag. 115, bucata întitulată acolo *Glumă proastă.*

Pag. 15, rând. 34: *Nu trece mult după « Jianul » şi se dă « Şamil » sau « Vulturul Caucazului ». La un loc, după o bătălie,* ia la goană Cherchezii...; *trebue după aia să rămâe* scena... — 16,1: vârf de *munte să se lupte, să-i ia giorgianul steagul şi rusul să cază ucis în prăpastie. Mincu zice*: « Fac eu... — 9: din mână *steagul*... — 11: mâinele pe căpătâiele.. — 12: Când vede... salteaua.. *cam* vreo doi stânjeni... — 15: Ţaţa Miţa; *dar n'a suferit* tare decât *numai*...

Urmează *Revanşă* din *Note şi Schiţe*, pag. 93—97, despărţită în două bucăţi. Intâia începe:

— 4,33: *Farsor vestit era şi Iorgu Caragiali* [*sic!*] *Invăţa la şcoala militară de cadeţi, cum era pe vremea aia. In şcoală era dascăl de muzica vocală* un popă de regiment muscal, *rău* şi *ursuz fugit de mult din Rusia. Scoate odată popa pe Iorgu Caragiali la lecţie* şi-l întreabă... Iorgu se smuceşte şi răspunde şi el necăjit... Apoi i-a *tras* popa şi *crescendo* şi *descrescendo* şi *risforzando.*

(Aici se sfârşeşte textul primei bucăţi în *Convorbiri literare*).
A doua bucată începe:

Peste câteva zile a eşit Iorgu din şcoală, — adică jumătate a eşit el şi jumătate l-a dat afară — 5,15: *ş'a intrat în teatru: era direcţia lui frate-său Costache în tovărăşie cu Costache Mihăileanu. In teatru avea loc de farse.* Intr'o seară juca... — 21: vrăjmaşii, *îl aduc fraţii de arme, îl întind pe un catafalc,* şi *vine amanta de-l plânge.* Catafalcul era... — 24: câte o *gaură mică pentru ca să* poată *regisorul păzi intrările şi eşirile.* Ce-l împinge... — 27: să 'mboldească *printre perdelele catafalcului pe răposatul când îl jelea toată lumea. Mihăileanu şopteşte*: «Ce-i asta, bre? Cine-i acolo?».. — 37: *Iorgu dă 'nainte... Mihăileanu*: Eşti *nebun ori vrei să mă scol?*... ». *Iorgu dă mereu... Mihăileanu, desperat scrâşneşte din dinţi*: « *Cine-i ala?*

cine-i, că-l omor când m'oiu scula? Astâmpără-te! mişelule, ticăloşule!». I-a *Aşi!*chinuit până... — 6,6: Se scoală Mihăileanu *turbat ca un leu,* aleargă..., află că *Iorgu era mişelul* şi-i arde cu sete... — 8: *După aia vine* şi *Costache Caragiali şi-i trage altele de-i pune la loc... nenea Costache ălălalt. Bine!* Iorgu Ie mănâncă... — 12: *Peste câtva, vine* să se joace... *prea copilărească, dar foarte comică...* — 15: ruinat, *sărac* lipit pământului *dar* tot fudul, tot *cu ifos* şi «morgă...» — 17: *p'in* satul.. —20: Ţăranul *se scoală* şi se închină.. —25: mea consoartă *(zice către dona...)* mâncările *mojicilor*... — 28: desagă şi nobilii... mănânce cu *poftă*. — 30: *Costache Mihăileanu era foarte greţos, i se apleca dintr'o nimica toată. Pe don Ranudo îl juca el. Nenea Costache uitase istoria cu acul. Iorgu zice*: Nene Costache, dă-mi... ia-l... — 37: La reprezentaţie, *Iorgu în loc să-i dea brânză lui Don Ranudo, îi dă un cocoloş de lumânare de seu cu fitil cu tot şi amestecată cu răzătură de săpun.*

Urmează *Un creditor turbat* din *Note şi Schiţe*, pag. 117. Incepe:

Pag. 16, rând. 25: *Millo nu are să dea nimica numai la cine nu l-a împrumutat. Odată rămâne* la Brăila dator... din mână *ca să poată pleca*... — 28: vorbă *că cum s'o* întoarce... *ş'o* începe... — 33: Il întâlnesc *pe podul Mogoşoaii* într'o dimineaţă; mă ia la o parte *desperat: Unde şade d-l Millo? şi uite şi uite, îmi spune toată nenorocirea.* — 17,1: Sinti ruinato; am *veniti* se me... lu 'mpuscu... că nu ştiu unde, şi l-am lăsat *să-l caute.* Seara... — 5: gândeam *că* dece... să-i *spun* lui Millo... pe domno Millo, *săracul!* — ... — 11: Asi frate, *o kaimenos*... se me dai; daca...

Bucata cu titlul *Chestie personală* (*Note şi Schiţe*, 1892, pag. 119) nu a fost tipărită în *Convorbiri literare.*

Bonbon în *Note şi Schiţe*, pag. 122, încheie seria *Din Carnetul unui Sufleor*, în *Convorbiri literare*, termină *Scrisoarea a doua.*

Pag. 19, rând. 5: pe piaţa *lui* Constantin-Vodă... Hüttemann. *In toate serile era plin; p'atunci* nu se pomenea încă la Bucureşti... — 8: Circul, *Raşca* şi *panorama*... *fata* directorului. *Frumoasă de te apuca ameţeala, când te uitai la ea lung*; înaltă... ; — 12: dar o cuprindeai într'un covrig... ; *trăsurile* fine... ; negru *închis* şi creţ... ; — 14: deschişi *şi tot lăcrămoşi*... în obraji. — 18: *Socoteşte acu* ce de cofeturi... — 19: bătăi în fiecare seară! Dar *încă stai să-ţi mai spuiu.* Fata avea... armăsar *al ei* de trei patru ani, alb tot ca *spuma laptelui*..., nările *roşatice*... signalmente *nu*... şi «Bombon...» *p'in* cercuri de hârtie şi *p'in* focuri... — 29: *M-lle* Henriette călare pe «Bombon». Era îmbrăcată *în costum* de amazoană de catifea.. smarandul, *încheiată* dinainte... — 32: mat *cât o alună turcească* ..... tocă *tot ca rochia*...; prinse *cu* panglici...—36: verzi *ca rochia domnişoarei, şi la fiecare înodătură, petrecută câte o mărgea de aur mat.* — 20,1: *După ce făcea toate pasurile de şcoală înaltă, salturi şi complimente, descăleca domnişoara* în mijlocul... glasul ei *gingaş*... ochi, *şi* 'ncepea... — 19: din arenă *ca din praştie.* — 20: *Inchipueşte-ţi acuma* câte inimi... par'că

le lucra...— 23: că dacă *mergea* vorba *pe aia, ăi mai susceptibili* erau telegrafiştii ... — 26: T..., aprins *cât se poate. De-aia şi zicea el*: « Nu vă daţi... foc! » — 29: *Intr'o seară mergem câţiva inşi* cu T... la circ. Telegrafistul se afla *în culmea electricităţii, — cam se trecuse şi din băut*,— ... până nu *era* domnişoara ...— 32: grade *mai-mai*...— 35: *numai* un sfanţ ...... sfanţul *pentru* tutun şi *pentru* alune ... *ca să le arunce la paiaţe*... mici foarte comice. Aşa, pleacă fără veste de lângă noi... — 39: *cam* de vreun stânjen...— 21,1: sue *pe gunoiu*, se vâră ...— 3: pun mâna pe *nenea T* ... scăpăra electricitatea. *El, tăvălit, cum se cam trecuse din ţoiu, nu apreţiă evenimentul la justa valoare şi striga*: « *Nu daţi, mă! că v'aprindeţi! nu daţi gogomanilor că fae explozie!* » *Da rândaşii nu ştiau fizica*: *l-au lucrat frumos până au obosit şi l-au aruncat p'in* spărtură... *pe telegrafistul?*...— 7: reflecta *matur*: « *Adică să nu văz eu pe individa mea astă seară?* » Până să-l întrebăm ce *e*...— 8: iar *p'in spărtură* ...— 9: 'n grajd şi glasul lui T...: « *Acu v'a luat dracul, nemţilor, v'aţi aprins!* » *Şi* ne-am pomenit...— 10: *L-am ridicat* numai de cât; zice: « Ce se socotesc... — 15: Om fără *noroc*... *obosit apă rece, şi-l apucase junghiul în plămâni*... pe domnişoara şi pe Bombon...i-am dat-o.— 26: *Imi pare rău că n'o mai am, să ţi-o trimet; mi-ai da* şi *tu dreptate pentru ce eu singur dintre toţi eram mai înamorat de Bombon decât de domnişoara Henriette. — Ţi-aş spune, ca 'n poezie, că lampa mi se 'nchină cu plecăciune, că « oleul » este pe sfârşite şi flacăra-i pâlpâie ca un suflet în agonie; dar lampa mea e cu gaz, nu cu oleu, şi n'a ars decât pe jumătate. Ţi-aş spune că hârtia mi s'a isprăvit; dar asta mi se pare că s'a mai spus odată. Iţi spun mai bine drept: m'a apucat lenea şi nu-ţi mai pot povesti înainte. Sunt trei după miezul nopţii.* Mă culc. Nu mi-ar părea... întinerì *pentru câteva momente cu paisprezece ani.* Dar cine *visează* când *vrea ce-i* place?... cal alb... — *Al tău LUCA.*

Convorbiri literare, XV, 1881 — 1882, pag. 112—115. *Amintiri din Teatre. (Scrisoarea a treia)*: — Iubite prietene, nu ţi-am mai scris de mult; — nu că te-am uitat, dar sunt om fără noroc; de câte ori am vreme să scriu n'am chef, de câte ori am chef n'am vreme. Una fără alta nu foloseşte la nimic, şi la mine se brodesc rar amândouă deodată. In felul ăsta sunt de pismuit scriitorii care au toată vremea a lor; viaţa le e roditoare fiindcă oricând le dă vizită muza îi găseşte aşteptând-o. Dar la de-al de noi, vine când n'ai vreme s'o primeşti; ea, femee, pleacă ofensată cine ştie pe ce ţărmuri fericite, şi pe urmă pas de-o cheamă, ori fă ceva fără amabilul ei concurs, — afară numai dacă ai de gând să cei graţioasa ospitalitate a vreunei tinere foi literare, ai cărei colaboratori sunt înţeleşi să producă anume fără colaborarea domnişoarei Apollo. — Deocamdată însă sunt bine dispus; prozaica mea muză bate la uşe; n'am altceva de făcut... Intră domnişoară... şi să urmăm mai departe cu anecdotele noastre. —

Prima bucată din *Scrisoarea a treia* este *Exces de zel* din *Note şi Schiţe*, pag. 91.

Pag. 4, rând. 6: *caffé*-chantant... cu copii, cu fete mari...— 12: *Grecul* era în culmea...— 14: «*Diva*» *nu cunoştea pe semne moravurile caste ale publicului. Esă, începe să* cânte, se aprinde, face gesturi prea-prea şi la refren i trage un chiot şi nişte tifle apilpisite — cu piciorul, toată lumea scandalizată. Greculse *propte şte* de...— 20: cu mai mult *accent*; lumea începe... — 22: *mai* ajută... — 23: se scoală *deodată ca un singur om*..., mijlocul *protestaţiilor*...; leşinase *grecul*. — 25: Fiindcă *băgase* capital în *negustorie*... avea *şi* contract... — 26: ţie *o lună de zile* cu câte *cincisprezece franci*... — 27: a trebuit *grecul* s'o păstreze; *da* 'n toate serile şedea... — 30: «*Madhama!*... franţi *pedh' aşupra*... mai cu *modheştie!*»...

Urmează o bucată nereprodusă în *Note şi Schiţe:*

— Wiest se 'ntorcea cu fiu-său Iulius, în drumul de fier, dela Brăila, unde dedeseră un concert; dar trebuie să spuiu că bătrânul ţine la Iulius mai mult decât la toţi copiii, — are vr'o zece şi a avut durerea să piarză vr'o doisprezece... Dincoace de Mizil începe deodată să şuere locomotiva ca de alarmă şi maşiniştii şi conductorii să strige desperaţi. Sar toţi pasajerii, care la ferestre, care afară să vază ce e. Ce era nu era bun lucru. Alt tren venea în faţă pe linie. Ţipete, leşinuri, năvală la uşi... Iulius era aplecat de-o-parte pe prispa vagonului şi se uita cum s'apropie unul de altul trenurile. Wiest dă să treacă la partea ailaltă, nu poate de lume; se'ntoarce dincoace, apucă pe Iulius de mână, îl trage înapoi, îşi descurcă drumul, sare afară de pe scăricică pe o grămadă de nisip de lângă linie, şi strigă înapoi: «No! Kommst, Iulius!» — Trenurile s'a oprit unul în faţa altuia fără să se ajungă. Iulius era îngrijat să nu fi păţit *papa* ceva; dar bătrânul, după ce s'a suit la loc, l-a liniştit: i-a esplicat că dacă sai înainte şi-ţi dai vânt potrivit cu iuţeala trăsurii nu ţi se 'ntâmplă nimica.

Moment de distracţie, în *Note şi Schiţe*, pag. 105:

Pag. 11, rând. 8: Serghe *e* de specialitatea... muşcător. *Acu câţiva ani, pe vară*, juca la Turnul-Măgurele cu trupa lui. *Dedeau într'o seară* o melodramă, în care *istoria era* cam aşa, *că un ticălos prigoneşte* de moarte pe... buni, nevinovaţi. *Ăl făcea Serghe. Intrigantul face*... mişelii, *fel de fel* de crime, şi...— 15: decât *toate*, e că omul ăsta are o virtute, *are curajul opiniilor* şi spune curat... — 18: pe care *era să le răpue*, îi scapă la... *din ghiare*. El spumează de — 19: *necaz* şi toarnă un monolog de *doi coţi de lung*. După ce se...— 27: infam!». *Pe urmă* râde...şi pleacă.— 29: *Nenea* Serghe ţinea...— 30: din rol ca *totdeauna*... Caimac, băete», — aşa-i ziceau lui Maican suflerul — 35: şi-i şi făgădueşte să-i facă cinste. *Iacă în sfârşit a venit şi monologul. Serghe* o ia... rar şi *apăsat*... d'intâi merg...— 37: Pe urmă..— 12,2: se 'nfierbântă şi Maican suflă din *fundul foalelor*. Serghe *la o frază pe care o apucă bine, se repede în goană*, strigă... mai aude pe *Maican*. *Ăsta*, cum era nervos...— 5: se 'neacă amândoi. *Serghe* disperat...— 9: *Da acu*, Caimac...— pierduse *el* şirul, se uita la

Serghe şi-l aştepta...— 11: Cum se uita aşa..., se *sbuciuma... se rânjea...*— 20: « S'a rupt tricoul, nene Serghe, *s'a rupt tricoul*, eşi! »... Dumnezeul meu? s'ar rupt tricoul nene Serghe... » — 25: căzut de pe scaun sub scenă şi din...

Urmează, ca în *Note şi Schiţe*, pag. 108, *Luptă dreaptă:*

Pag. 12,28: Maican era slab, *răguşit* şi nervos peste măsură. *Patima* lui Maican era tutunul şi cafelele turceşti potrivite din... numele de Caimac. Odată pune prinsoare...— 34: după alta *şi* a câştigat... — 36: le-a băut — *la Vasile Băcanul* — zice...

Urmează *Din care se vede că metoda chinorozului*, etc., în *Note şi Schiţe*, pag. 97:

— Pag. 7,7: *Să nu uit o farsă celebră a lui Iorgu Caragiale, din tinereţe.* Iorgu se emancipase... şi *şedea* singur...— 8: unde se *făcea şi* probele...— 9: odae de *dormit.* In casa *lui Iorgu*... ştrengari tot unul şi unul...— 11: tipuri. *Intre ei era foarte interesant unul* Matache Piţirigă; *era* cântăreţ în dreapta... teatrul românesc. Tot într'o vreme... artei o nouă stea ursită...— 24: cult public. *Naţiunea română pe-atunci nu se bucura încă de binefacerile Constituţiei; este adevărat că toleranţa religioasă, de care România a dat totdeauna exemple eclatante Europei civilizate, se afirma odată mai mult prin protejarea libertăţii noului cult; dar monopolul nu era strict interzis, aşa că pe deoparte steaua noastră* monopolizase... iar pe de alta Iorgu... — 26: sectei. *Aşa*, unul dintre sectari, *grozav de ferbinte*, de urît şi zevzec *de calitatea întâia*, fiind şi el...— 29: odată *prăpădit* la Iorgu şi... sunt *nenorocit*, să nu mă laşi... ». Şi-i spune... — 32: multe bilete, *da* n'a avut parte..., — 33: *şi* că este desperat şi s'a hotărît *să* isprăvească...— 35: întâlnire ca să se *tălmăcească*, ori...— 37: să-i facă *numai decât* rost de ocazie. Iorgu ştia toate biletele şi toate stăruinţele tânărului, *şi-i zice*: « Iţi fac ... — 8,4: *da* mai întâi... ştrengarilor...» — 5: *Fără să-ţi mai spun, înţelegi* că a doua seară *după teatru* se şi... — Ghebosul, gătit... — 10: era ameţit de situaţie, şi *acu* trăgea cu coada ochiului *să vază* semnalul. Ştrengarii erau... — 14: pe nas: « Adevăr... *focul* petrecerii... — 19: *p'in* Ianuarie. Mai trece *niţel...* — 22: în *odaia* de alături... *tusă gingaşă...*— 23: *nu mă lăsa*, Sfinte Pantazi! »...— 24: mâna *în spate* ipochimenului...— 25: vânt în *odae*...— 26: ţipetele *amorezatului*...— 28: cântând ca o maică stariţă... — 31: *Amorezatul* intrase în *odae*... lumina zăpezii de afară, şi începuse...— 33: obraz, *pe ochi*, pe gât, apoi deodată îl umflase de păr şi...— 35: că nu *e* ce-şi închipuia...— 38: *în* cafeneaua *lui* Fialcovski numa 'n...— 9,2: era *acuma* lume multă *strânsă* împrejurul...— 4: să *bată* 'n palme şi să se *tăvălească* de râs... câtva timp, până i-a spus unul să se uite în oglindă... Era...— 9: strălucios *cum e vacsul*...— 10: uns pe mâni cu *calaican.* — 11: *Amorezatul* nenorocit... *sama* singur... desperare, d'împotrivă a trăit..., — 13: aşa că *astăzi*, după ce a ocupat mai multe funcţii înalte, *trece* de mare om politic..., mare *literator*... decât orice *este* şi *rămâne ce a fost* când cu *calaicanul lui Piţirigă.*

Cele din urmă două bucăţi din a treia şi ultima *Scrisoare*, n'au fost retipărite:

— In cercul ştrengarilor era şi răposatul Băluţă. Din vorbele lui a [*sic!*] trecut multe la posteritate. Dela Băluţă se trage porecla « Berlicoco », şi gluma populară cu birtaşul când nu-i place [*sic!*] muşteriului bucatele. Băluţă merge cu câţiva la un neamţ birtaş. Văd pe listă *pilaf* şi cer să le dea câte-o porţie. Când colo pilaful era orez gol opărit şi garnisit cu pătrunjel mărunt. La socoteală întreabă Băluţă: Mein Herr, faci şi mâine pilaf? — O ia, facem. — Apoi să ştii că nu mai viu ».

— Direcţia teatrului o ţinea Pascali. Milo rămăsese pe din afară şi se pregătea să dea un beneficiu la Bosel. Trupă n'avea; repetiţii ăi era silă să mai stea să facă cu actori adunaţi de pe oriunde, — se gândeşte să anunţe o reprezentaţie numai de canţonete, « Barbu Lăutarul », « Chera Nastasia », « Cocoana Chiriţa la Paris »; dar pe lângă astea vechi, trebuia ceva nou ca să facă sensaţie. Aşa, s'apucă Millo de pune pe afiş că reprezentaţia se va încheia cu « Paraponisitul pus în slujbă », care se va juca pentru întâia oară. Canţoneta nu era nici scrisă, nici plănuită măcar. Scoate rându 'ntâi de afişe şi 'ncepe să-şi vânză din bilete. Trece o săptămână, scoate rândul al doilea de afişe şi vinde sala toată. Tocmai începuse săptămâna în care era pe Joi anunţată reprezentaţia: de canţonetă nici gând. Trece Luni, trece Marţi, trece Mercuri toată ziua... In sfârşit, seara se 'nchise Millo în casă cu un copist şi începe să-i dicteze. De pe la nouă seara până când se lumina de ziuă « Paraponisitul pus în slujbă » a fost gata proza şi versurile. Canţoneta a făcut seara un efect ne mai pomenit; lasă că era dela un capăt până la altul plină de haz, dar Millo avea o vervă demonică. Teatrul era plin de lumea a mai bună din Bucureşti: se sguduia sala de râsete şi de aplauze... Un adevărat triumf. — Ce păcat că trec aşa s^ri ca toate serile, ba încă mai iute... Fonograful prinde şi fixează graiul; spun că electrofotografia prinde şi copiază, în şirul lor neîntrerupt, toate mişcările ale [*sic!*] unui animal; astfel, reproduce într'o serie de icoane fidele toate mişcările unui cal în fuga mare. Un şir de electrofotografii şi un fonograf ne-ar reproduce odinioară pe « Paraponisitul pus în slujbă », poate mai puţin însă verva de care-ţi spusei, căldura vie a lui Millo... Foarte-i mulţumim lui d. Edison... nu-i aşa?

— Al tău *LUCA*.

PĂCAT... — Publicat în placheta *Păcat... O făclie de Paşte, Om cu noroc.* 3 Novele de L. I. Caragiale, Bucureşti, 1892. Editura tipografiei « Gutenberg » I. Göbl, pag. 5; retipărit, Caragiale fiind în vieaţă, în *Schiţe* (Traduceri şi originale), Iaşi, 1897, Editura Librăriei Şcoalelor, Fraţii Şaraga, pag. 58, şi în ediţia « Minerva », volumul *Nuvele şi Povestiri*, 1908, pag. 21. Ed. « Minerva » reproduce textul ediţiei Şaraga, după cum arătă greşeala comună amândorora: «...pe chipul prietenului *lui* Cuţiteiu ..», în loc de « prietinului Cuţiteiu », (Şaraga, pag. 101; « Minerva », pag. 62) şi inconsecvenţa, iarăşi comună amândorora: « Sf. *Ioan* » (Şaraga, pag. 72, « Minerva », pag. 34) şi « Sf. *Ion* » (Şaraga, pag. 89, « Minerva », pag. 50). In plachetă, la pag. 50 se află greşeala de tipar: *esta*

în loc de *asta*; ed. Şaraga (pag. 88) a înlocuit-o cu o altă greşeală de tipar: *este*, care nu dă nici un înţeles; ed. « Minerva » a corectat *este* în *astea*, ceeace e o scăpare din vedere: contextul cere evident *asta*, — e vorba de « o jertfă ». Placheta (pag. 50) şi ed. Şaraga (pag. 88) au forma populară *aldată* (în *poate că n'o să meargă aşa de uşor ca aldată*); ed. « Minerva » a înlocuit cu *altă dată*, formă literară nejustificată în locul acesta. Greşelile persistente ne fac să credem că retipăririle cele două n'au fost revăzute de Caragiale. In ediţia de faţă reproducem textul din plachetă. Acest text poartă la pag. 23: « Merge să nască la moşie — *Moartă din facere* — Copilul e aruncat... »; *moartă din facere* lipşeşte în ed. Şaraga, pag. 70 deci şi în ed. « Minerva » pag. 32; suprimarea o atribui neglijenţei tipografului. — Pag. 44, rând 24: *prefectul* era ... (Şaraga, 89; Minerva, 50) — 47, 27: De *p'in* dosul (Şaraga, 92; Minerva, 55) — 51, 11: stinge iar *lumina* (Şaraga, 98; Minerva, 59).

O FĂCLIE DE PAŞTE. — Publicat întâiu în *Convorbiri literare*, XXIII, No. 5, 1 August 1889, pag. 369; retipărit în placheta *Păcat..*, 1892, pag. 71; în ed. Şaraga (*Schiţe*, 1897), pag. 133, şi în ed. « Minerva », 1908, pag. 1. Şi în acest text, ed. « Minerva » păstrează (pag. 16) o greşeală de tipar a ed. Şaraga: « ... rămase *timp* cu ochii holbaţi... », în loc de « rămase *tîmp*... » (cum se ceteşte în *Convorbiri literare* şi în plachetă). *Convorbiri literare* şi placheta (pag. 83) au: « mergeau să petreacă *sărbătorile* în oraşelul lor natal »; ed. Şaraga, pag. 141 şi ed. « Minerva », pag. 8, suprimă cuvântul *sărbătorile*. Suprimarea apare nejustificată în raport cu contextul, e probabil iarăşi o scăpare din vedere tipografică. Placheta, pag. 73 şi *Convorbiri literare* au: « vinaţuri bine îngrijite »; ed. Şaraga, pag. 134 tipăreşte greşit: « vinaţuri *bune* îngrijite »; ed. « Minerva » crede să îndrepte textul Şaraga punând o virgulă: « vinaţuri bune, îngrijite ». Astfel textul Şaraga a rezultat, foarte probabil, din o greşeală de tipar — *bune* în loc de *bine*; şi ed. « Minerva » a construit pe această greşeală un text pleonastic. .

Ediţia de faţă dă textul plachetei. Urmează aici variantele din *Convorbiri literare:*

Pag. 54,11: ulicioară tristă din *Iaşi*... — 55,13: ticălosul *goi* este badea... — 19: slugă rea, *leneşe şi obraznică*... — 25: cu *multă* violenţă — 27: ca s'alunge pe *goi* afară. — 32: Ce te-ai *speriat* coane... —56,2: Subprefectul, un *om* foarte...—15: ...măcar *câteva zile* până la sosirea... — 17: Gheorghe era acu *departe*... — 26: când ai friguri! — 35: lumină şi sgomot ... — 37: un han în *Iaşi* ... — 57,18: ... membrele *amorţite*...—...20: ţi *s'a* părut... — 29: Noaptea Paştelui... *goi* tâlhar... — 58,4: cineva: *sunt* militari... — ...22: părul negru *stufos*... — 23: aspre şi *băţoase* — 34: ca pe *două ouă* moi... — 59,9: Te-ai *speriat*, jidane ... — 14: 'n pace, *trifene goi* ... — ...20: se lămurea bine *întârzierea*...—34: de respect pe *conductorul* ... — 60,12: *osul occipital* ... — 15: să stea pe labele ... — 19: o *cădere de* frază...— 33: i se *redeşteptase*...—62, 25: *Dar* eu aş fi vrut ...— 29: Cine *era* acela...—33: *O sdrobitoare oboseală apasă pe umerii* ...— ...64, 1: mai mulţi oameni afară... *E* Gheorghe... *da, e ticălosul goi... da, a bătut în deal* ... — 3: *Goii* vorbesc încet ... — 35: *retrăgându-se* înapoi afară... — 65, 9: cu *genunchii* pe pântecele ... — 24: cu un *surîs fieros*... — ... 26: în *fiinţa acestui om* ... — 66,17: Mai iute, *goi*... — 67,28: Ieşeau *goii* dela Inviere — 34: ar *urmări* să prinză ... — 38: arde o făclie mare *de Paşti*.

«Clipire *fieroasă*» din plachetă (pag. 95) şi ed. Şaraga (pag. 150) a fost schimbat de ed. «Minerva» (pag. 16) în «clipire *fioroasă*»; schimbarea e nemotivată: *fieros* este evident nuanţa cerută de situaţie. Tot atât de greşit e *isteţime* din ed. «Minerva» (pag. 18), în loc de *isteţie*, cum se ceteşte în *Convorbiri literare*, în plachetă şi în ed. Şaraga. Ed. «Minerva» pag. 6,19 reproduce, pe de altă parte, două schimbări cu totul inutile, foarte probabil scăpări din vedere ale ed. Şaraga, pag. 138: «*mai rar, tot mai rar*»; şi pag. 153: «ca să mai auză». Contextul cere evident: «ca să mai *şi* auză», cum e în *Convorbiri literare* şi în plachetă. — Pag. 58, rând. 13: E legat acuma; dar... (Şaraga, 139, Minerva, 6).

OM CU NOROC. — Publicat în *Păcat...*, *O făclie de Paşte*, etc., Bucureşti, 1892, pag. 103; retipărit în ed. Şaraga, 1897, pag. 118, şi în ed. «Minerva», 1908 (*Nuvele şi Povestiri*, pag. 221). Ed. «Minerva» reproduce ed. Şaraga. Pag. 119, Şaraga: «... el ştia *că cu* caracterul...» e reprodus întocmai aşa în ed. «Minerva», pag. 222; textul e cacofonic; Caragiale scrisese: «el ştia că, cu...». Şaraga, pag. 120 «... cunune *cu* violete...», tot aşa ed. «Minerva», pag. 223.— Reproducem textul din *Păcat..*, 1892.

GRAND HÔTEL «VICTORIA ROMÂNĂ». — Publicat mai întâiu în *Convorbiri literare*, XXIII, No. 11, 1 Februarie 1890, pag. 959—964; retipărit în *Note şi Schiţe*, (Bucureşti, 1892, Sfetea), pag. 37; în ed. Şaraga, (*Schiţe*, 1897, pag. 125); în *Momente*, (Bucureşti, 1901, «Socec»), pag. 296 şi în ed. «Minerva», pag. 228. Ediţia de faţă reproduce textul din *Momente*. Urmează variantele din *Convorbiri literare:*

Pag. 74,12: ... uliţe triste; *căsuţele mărginaşilor odihnesc risipite pe maidanuri ca bolovanii pe prund după ce s'a tras apa.* Miroase a scăpătare... — 17: *Am tocmit* trăsura... — Şi *am tras*...—... 24: plin de lume; *câţiva lăutari cântă în picioare*... — 25: *Am oprit* o cameră şi *am stat*... — 27: Privirile mă *săgetau*... — 28: ... de la mese, *ieşau* acuma... — 75,2: *Rezistasem* până aci... — 4: *M'am gândit* atunci la bestiile ... — 10: *m'a* şi *pipăit! De ce nu mă ridicam* să *plec*? *Eram ţintuit* pe *scaun ca sub* o *lucrare electromagnetică. In acelaş timp, la o altă masă, un domn povestea încet, trăgând mereu cu coada ochiului spre mine, şi ascultătorii făceau mult haz. Peste un moment glumeţul începe a face cu glasul mai tare, ca fără îndoială să pot auzi şi eu, nişte aluzii răutăcioase la înfăţişarea mea «englezească». Toată lumea râde din inimă.* Imposibil de răbdat...— 76,3. mişcările *care* le face ... — 20: m'aşez *iar* la loc. — *Asta e ciudat: în genere, o lumânare dacă e scurtă nu e subţire, ori dacă e subţire nu e scurtă... în otelul meu lumânările sunt şi scurte şi subţiri*... — ... Deodată sar... — 77,13: oftând greu.—31: cu un căţel *alb* în braţe...—39: se face ziuă. *Măturătorii şi-au isprăvit treaba şi s'au dus — căţelul e tot lungit în mijlocul stradei.* E o grămădire... — 78,5: ea nu-l lasă. *Mai mulţi inşi îi despart şi o dau în lături.* Ea începe să sbiere... — 21: i s'ar fi frânt *junghietura* — 22: se *răsuci* ... apoi *căzu*... — *Am pus* mâinele... — 25: *Am coborît*... — ... *am sculat*... — *am plătit*... — ... *venea soarele*... — Birja *m'aştepta*... — *am fost* afară la câmp. Uf! Niciodată n'am să...

25 DE MINUTE. — Publicat întâiu în *Convorbiri literare*, XXIII, No. din 1 Martie 1890, pag. 1042—1047; retipărit în *Note şi Schiţe* (1892), pag. 59, în

ed. Şaraga (*Schiţe* ,1897), pag. 102; în *Momente*, (1901), pag. 289; în ed. « Minerva » (*Nuvele*, etc., 1908), pag. 179. Urmează aici textul din *Momente* şi variantele din *Convorbiri literare*:

Pag. 80,28: *Iacătă-l!* ... Pieptul lat... — 30: ... cu maestoasa-i eleganţă... — 33 : deodată ... — 35: se smacină *închis*... — 81,32: în culmea emoţiei, şi, lăsând...— 38: *Aideţi*,: soro! aide nene! ... — 82,1: zice cocoana palpitând lui *domnul* profesor...— 83,16: adaogă profesorul. — 18: lui *domnul* director: care va... — 31: înaltă influenţă *morală*.

Ed. « Minerva »: « un discurs lui Vodă », în loc de « un discurs. — Lui Vodă» (cum e în *Convorbiri literare*, în *Note* şi *Schiţe*, în ed. Şaraga şi în *Momente*) este o schimbare proprie numai acestei ediţii. — Pag. 80, rând. 15: a scris proclamaţia (Momente, 290; Şaraga, 103; Minerva, 180).

JUSTIŢIE. — *Moftul Român* (seria I), No. 8, 21 Februarie 1893, pag. 2, cu titlul: « *Justiţia română* — Judecătoria de ocol ». Retipărit în *Momente*, (1901), pag. 303. Urmează aici deosebirile textului din *Moftul Român*:

Pag. 84: Plătim licenţa, dom' judecător. — Lasă-mă să te întreb [replicele intermediare lipsesc în *M. R.*].— 12: Care va se zică d-ta ce reclami dela Iancu Zugravu? — 15: *sărut* mâna... — 16: *femee* sârmană — 18: să las prăvălia, că nu mai vreau să plătesc licenţa.— 27: *pot* să jur... — 30: ce reclami de la *el?*.. — 85,3: ... venisem *tocmai*... — 4: dela Bragadiru. — ... dom' *Toma*... 12: *Jud.* (impacientat) Femee, *răspunde odată la ce te 'ntreb*: *ce pretinzi dela prevenit*. — 23: Clondirul cu mastică *şi* pe urmă vrea să fugă. Jud. — 28: *Bine! şezi şi taci*. — *Tac, dar*... — J. *Taci odată*. — 34: J. *Ce ai să răspunzi*.— *Prev*. (e afumat)...— 38: *n'are o politică*. — 86,2: L. *Dom'le judecător, uite ş'acuma e beat*. — 4: Cine-i domn' Mitică? Prev. *Care va se zică, de o preconteează pe dumneaei, de i-a plătit şi licenţa, că e dela pricepţie*. Pricepi *Dumneata acuma* cum... (face un ochiul *judecătorului*).— 13: *Dacă i-a plătit licenţa*. J. *Nu e vorba de licenţă*. — 17: de pe *tejghea, era pe margine*. 20: Piaza rea, *că* zicea... — 22: L. Comersant de piei de cloşcă. [Lipseşte din *M. R.*: « dându-i cu tiflă »]. — 33: J. Ce comerţ faci d-ta? Prev. *Eu* am fost zugrav de case român; dac' am văzut că *mă concurează jidanii m'am apucat de comerţ*; am deschis...— 37: J. *Dar* de chinoroz ... — 38: că-i stric ficsonomia obrazului... — 87,4: aia a fost la *colegiul întâi*...— 7: Prev. (obidit). Dacă mi-e *ruşine, domnule* judecător. — 10: *Judecătorul* condamnă pe... [Replica din urmă a Prevenitului lipseşte în *M. R.*]

UN PEDAGOG DE ŞCOALĂ NOUĂ. — Titlul acesta general îl dă Caragiale celor patru bucăţi — *Conferinţă, O Inspecţiune, Ajunul Examenelor, Examenul anual* — în retipărirea din *Schiţe uşoare*, Bucureşti, ed. Carol Müller, *Biblioteca pentru toţi*, No. 58, (1896), publicate mai întâiu în *Moftul Român*, 1893, în ordinea: *Inspecţiune, Examenul anual, Conferinţă, In ajunul examenelor* şi sub titlul general: *Şcoala Română*. — Seria a fost completată în 1899—1900, în *Universul*, cu bucăţile: *Cometa* şi *Emulaţiune*. — Ediţia de faţă reproduce textul din *Schiţe uşoare*; urmează aici variantele din *Moftul Român* şi *Universul*:

Conferinţă, *Moftul Român* din 8 Aprilie 1893, No. 20, pag. 5. Incepe:

«Prea amatul şi mult şpectabilul nostru Marius Chicoş P. Rostoganu, sapiinkile nostru pedagog absolut, a ţinut zilele acestea conferinţa sa ghespre *grămakică* în jenere şi apoi numai doară ghespre grămakica limbii makerne în şpeţial, apoi în jenere despre metoda intuikivă şi ghespre răspunsurile neapărake neţesitake ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinţii şcolerului ». Cui nu a asistat la conferinţă trebuie să-i spunem « numai doară », că pedagogul pune întrebările şi presupune şi răspunsurile. Iată resumatul acestei opere didactice, menită a face « senzaţie doară ». — 89,1: *Pedagog. Mă* ce-i grămakica?.. — ... la întrebarea aceasta a *pedagogului* doară, musai... — 12: *prişeperii*... — 13: *subştankive*... — 17: *jen... jănul*... — 23: *subştankiv*... — 27: *atunşa's* gata... — 34: După *aşeea* doară... — 90,4: Ia *aşeea* înduplecare... — 5: va să *răspunghe* minken... — 9: spune-ne *şine* au invăntat... — 21: *cercuştanţelor*...

Inspecţiune. — *Moftul Român*, 3 Februarie 1893, No. 3, pag. 2. Incepe:

N. B. Profesorul, un distins pedagog absolut, totdeauna înainte de *e* şi *i*, pronunţă pe *n* ca *gn* francez, pe *t* ca *k* şi pe *d* ca *gh*) — 92,10: *Dănimarca*... — 16: *Trăiane*... — 19: apoi cîke le veghem *şi cîke nu le veghem* doară, cine... — 38: *sau* ghescoperit... — 93,12: nu-i ghe vreo seamă... — 23: (repetând *cu siguranţă* definiţia)... — muzica *este*... — 37: Prof.: Că-z eu ce le tot spun...

In ajunul examenelor. — *Moftul Român*, 3 Iunie 1893, No. 34, pag. 4. Incepe:

(Profesorul, vechea noastră cunoştinţă, distinsul pedagog d. Chicoş Rostoganu dă ultimele instrucţiuni şcolarilor, asupra modului cum trebuesc să se prezinte la examen. Pronunţiaţia distinsului pedagog i-o cunoaştem) — 94,2: *înşepem*... — 6: la *carea* caută... — 16: ghecorum al juneţei... Că pe carele. — 27: (...profesorului, *care* sare...) — 95,8: după ghiferănţiarea... — 9: *substrăcţiunea*... — 24: *ocţidăntal*... — 38: (...injurând ungureşte).

Examenul anual.—*Moftul Român*, 1893 (număr fără indicarea datei), No. 10, pag. 3. Incepe:

Profesorul, *o veche cunoştinţă a noastră*, pedagogul absolut, *care pronunţă înainte de e* şi *i* pe *t* ca *k*, pe *d* ca *gh* şi pe *n* ca *gn francez* ascultă pe copiii mahalagioaicelor. ... Pag. 96,10: ... spune-ne *numai* răţiunea... — 21: *Ioanescule*... — 37: Doamna *Guvidi*... — 97,11: să iee loc *şi să se convingă de rezultakele metoaghei noastre* (către Ionescu...) — 18: tânărul *Guvighi*.— 35: Nò, *Guvighi!* nu-i aşe că presiunea... — 98,2: *Dătoria noastră-i* să luminăm...

DESPRE COMETĂ. — *Universul*, 12 Noemvrie 1899; reprodus în volumul *Abu-Hassan*, Bucureşti, 1915, ed. « Flacăra », pag. 114. In *Universul*, sub titlu: — « Marţi la 2 Noemvrie ». In fruntea textului, următoarea notă:

« Pentru ca să guste cititorul şi mai bine această producţiune, trebue să-i amintim că vechea noastră cunoştinţă, eminintele

pedagog d-l Marius Chicoş Rostogan, totdeauna, înainte de *e* şi *i* pronunţă pe *n* ca *gn* franţuzesc; *t* ca *k*; *d* ca *gh*; *g* ca *j*; *c* ca *şş*, etc. Pe ici pe colo, pentru a ţinea deşteaptă această amintire, transcriem cât se poate mai exact felul de a pronunţa a eminintelui pedagog lăsând cititorului să suplinească părţile din cale afară originale. Iată prelegerea ».

EMULAŢIUNE. — *Universul* 19 Maiu 1900; în *Abu-Hassan*, pag. 125.

Pag. 109,2: ...*ne, sutor, ultra crepidam!* Inţelesu-m'ai? — Nu, domnule! [*Universul.* — Cuvintele: « că 'z doar nu toţi şuştării... înaltă ştiinţă », intercalate în textul din *Abu-Hassan*, pag. 130, se găseau, probabil, adaose de mâna lui Caragiale în exemplarul său din *Universul*, care a servit la reeditare lui Luca Ion Caragiale].

In bucata *Examenul anual*, textul din *Abu-Hassan*, pag. 109 dă « Mamele *sunt* înţepate », în loc de *stau* înţepate, cum se ceteşte în *Moftul Român* şi în *Schiţe uşoare*, ceea ce reprezintă evident lectura bună. In general textul din *Abu-Hassan* e transcris neglijent.

PREMIUL INTÂIU. — *Universul*, 3 Iulie 1900; reprodus în *Abu-Hassan*, 1915, pag. 135. Şi aici textul din *Abu-Hassan* prezintă schimbări introduse, probabil de Caragiale în exemplarul său din *Universul*. Deosebirile din *Universul:*

Pag. 111,3: Subtitlul lipseşte în *Universul*. Incepe: « Şcoala No. 1 ... trei ani de-a rândul». . . — 22: Artur Ionescu, 9 şi fracţia 99 şi *un sfert*, Ioniţă Păunescu, media 9 şi fracţia 99 şi *jumătate*... — 112,4: să *vază* rezultatul... — 6: *unii* pariază..., *alţii* pentru... — 11: Numai *cine n'a fost mamă nu va putea să 'nţeleagă*... — 113,17: *A privit-o*, a privit-o mult... — 114,13: D-l Bumbeş încă se recomandă.

« Incă *odată* se recomandă » din *Abu-Hassan*, pag. 139 e un non-sens şi o transcriere neglijentă. In acelaş volum, pag. 141—142, textul dialogului între Doamna Ionescu şi Bumbeş e stricat tipograficeşte; o replică a doamnei Ionescu lipseşte cu totul.

POVESTE. — *Vatra*, I, 1894, No. 2, pag. 39; reprodusă de Caragiale în *Schiţe*, ed. Şaraga (1897), pag. 109 cu subtitlul *Imitaţie*, apoi în ed. «Minerva» (*Nuvele, Povestiri*, 1908, pag. 212). — In *Vatra*, pag. 42, se află această notă la sfârşitul textului: « Subscrisul roagă pe onorata şi competenta critică română să nu-i denunţe acest plagiat. E o poveste veche, pe care o iscăleşte numai întrucât i s'a părut că nu-i rău s'o înnoiască ».— Motivul e luat din Anton Pann, autor pe care, din tinereţe, Caragiale l-a preţuit cu deosebire (în *Claponul*, sunt reproduse câteva anecdote din Pann): e povestea slugii în *O şezătoare la ţară*, partea I, Bucureşti, 1851, pag. 61—71. O altă redacţie românească a acestei poveşti se găseşte în manuscriptele lui Ispirescu (vezi L. Şăineanu, *Basmele Române*, 1895, pag. 776); versiunea aceasta inedită n'a putut fi utilizată de Caragiale. In replicele populare aspre ale împărătului către băieţi, Caragiale urmează vizibil textul lui Pann; tot aşa în ce priveşte soluţia, că pe fată să o ia acel dintre băieţi care i-o place ei. La Pann soluţia aceasta o propune una din fetele de faţă la şezătoare; la Caragiale o propune însăşi împărăteasa.

Pag. 117,5: *frumoşi* şi cuminţi (Minerva, 212): se clătina din vârf (Minerva, 213) — 120,5: prin *astea* (Vatra) — 121,4: durut în călcâie măcar (Şaraga, 114; Minerva, 217).

Inceputul alineatului 2 l-a corectat, în exemplarul meu, Caragiale aşa cum se citeşte în textul nostru. Textul obişnuit (Şaraga, ş. a.) e: « Aşa, odată, împăratul pleacă... ».

Pag. 124: *INTRE DOUĂ POVEŢE*; tipărit întâiu în *Literatura şi arta română*, I, 1897, pag. 274; reprodus în *Epoca*, 2 Aprilie 1897, în *Notiţe şi fragmente literare*, Bucureşti, 1897 (« Biblioteca pentru toţi »), pag. 166, în ed. « Minerva », 1908 (*Nuvele*, etc.).— In *Literatura şi arta română*, începutul e: « Cu tot *huetul* balului..; în *Notiţe şi fragmente literare:* « Cu tot *uetul*... ». Ed. « Minerva », singură, a înlocuit cu onomatopeea mai puţin potrivită: *vuetul.*

Pag. 130: *CĂNUŢĂ, OM SUCIT.* — *Gazeta Săteanului*, XIV, 20 Decemvrie, 1897 şi 5 Ianuarie 1898. Cu dedicaţia: Lui Delavrancea. Reprodus în *Momente*, pag. 13. — Pag. 138, rând 19, în *Gazeta Săteanului*: «...ceruse împrumut o *patacă*...».

Pag. 139: *LA HANUL LUI MÂNJOALĂ.* — *Gazeta Săteanului*, XV, 1898—1899, pag. 27; reprodus în *Momente* (1901, « Socec »), pag. 1. Ediţia de faţă dă textul din *Momente*. Urmează deosebirile din *Gazeta Săteanului*:

Pag. 139, rând. 27: *să-l ducă* să-l îngroape... — 143,15: căciulii, şi pe urmă se ridică... — 144,6: spre cer; dar vârtejul... — 7: mă ameţea. Mă ardea sub...: am sorbit... — 33: aruncà din copitele d'*inapoi.* — 35: în piept, cu *corniţele* înainte... — 145,6: calul *s'a pornit să se cutremure* şi... — 9: De *un sfert de ceas* acum... — fără să-l mai pot opri. In vremea asta... — 23: atunci sunt două luni... Eu merg la deal... — 146,26: alt drumeţ mai *cuminte*...

Pag. 148: *DOUĂ LOTURI.* — *Gazeta Săteanului*, XV, 1898 — 1899, pag. 64, sub titlul: *Două bilete pierdute* şi cu dedicaţia: *lui Gherea.* Retipărită în plachetă de 30 pagini, Bucureşti, 1901, Tipografia Eminescu, cu acelaşi titlu şi dedicaţie ca în *Gazeta Săteanului*, apoi în *Momente* (1901), pag. 24. — Textul de faţă e acel din *Momente*. Textul plachetei e acel din *Gazeta Săteanului.* Urmează deosebirile din *Gazeta Săteanului*:

Pag. 148, rând. 27: La *cea d'intâi* (Lotăria « Societăţii... ») — 151,21: la fiecare *spărgătură*, par'c'ar arde-o... — 154,24: *or* fi căzut în căptuşeală... — 38: te omor! şi-i trage Ţichii... — 157,18: la ceas... *E foarte* târziu... — 25: n'are să fie violent... — 158,37: bucăţică de pâne — ar fi păcat!.. — 159,10: *strigă* bătrâna... — 15: *Să* pui *să* ne... — 19: şi *tăvăleşte-l* prin noroiu... — 21: na belete!!! Aşa *tăvăleală mai rar, ce-i drept*... — 160,24: *printre degete* — 30: atâta timp *orbeşte.* — 161,10: Popescu.

Pag. 164: *IN VREME DE RĂSBOIU.* — *Gazeta Săteanului*, XV, 1898—1899, pag. 452, 483 şi XVI, 1899—1900, pag. 78; retipărit în *Reminiscenţe* (Bucureşti, 1915, ed. *Flacăra*), pag. 136. — In *Gazeta Săteanului*, cu subtitlul *Schiţă.* Impărţirea în I, II, III din *Reminiscenţe* corespunde bucăţilor din *Gazeta Săteanului.* Ediţia noastră reproduce textul din *Reminiscenţe*, stabilit de Luca I. Caragiale, după exemplarul autorului din *Gazeta Săteanului*, probabil. Urmează deosebirile din *Gazeta Săteanului*:

Pag. 164, rând. 6: cu *hoţie* de cai... — 21: *Pe la două* după miezul... — 165,19: lanţurile *dreptăţii*... — 27: prinderea tâlharilor *lui*.— 170,24: gloanţe *inimice*... — 172,35: *fuseră* de prisos... — 173,3: şi de braţul hangiului. *Lasă-mă! vru să strige acesta înecat, dar glasul i se opri în gât.* Se opinti încă odată... — 7: de 'mpotrivire — 174,38: *dejtele* amorţite... — 175,35: uşa *de* din dos... — 176,37: mâna la *fălcuţa* încălzită — 179,37: *de aproape doi ani* nu te-am supărat... — 39: *Să* nu mă laşi!.. — 181,23: legat butuc. «*Caută lumînarea*»*! zise fratele stins de puteri, ştergându-se de sudoare.* Tovarăşul se sui...

Greşeli sau schimbări nejustificate în textul din *Reminiscenţe*: *fierăstruit* (în loc de *fierăstrăit*, pag. 138), *decemvrie* (*dechemvrie*, pag. 145), *să-şi facă de inimă* (*să-şi f. inimă*, pag. 148), *socoteli încărcate* (*s. încurcate*, pag. 151), *caii prăpădiţi* (*caii, prăpădiţi*, pag. 160), *de dreptate* (*pe d.*, pag. 164), *răspunde* (*răspunse*, pag. 168; în întreg pasajul toate verbele sunt la perfectul simplu).

Pag. 182: *TELEGRAME*. — *Universul*, 15 Octomvrie 1899; reprodus în *Momente* (1901), pag. 200. Urmează deosebirile din *Universul*:

In prima coloană a foiletonului sunt două note sub text: a doua e aceeaşi ca în *Momente* («Lucrul se petrece...»), prima are următorul text: «Intrerup astăzi seria notiţelor critice, cari vor urma în *Universul* de Joia viitoare, şi, apoi, la fiecare două săptămâni, alternând cu alte articole independente de acea serie. Deocamdată, iată aceste telegrame, reproduse cu cât se poate mai multă sfinţenie după originalele lor, şi din care, deşi laconice, ca orice telegrame, cititorul atent va prinde poate un înţeles destul de pozitiv pentru o cronică fantasistă». — Pag. 183, rând. 1: ziarului *Moş Teacă*. — 5: pentru *romanţe*... — 14: *i*ndependenţi... — 185,1: s'o *ia* socie *ligitimă*... — 2: *de* 2 mii... — 8: *de* toţi *trei*... — 9: *ri*produce... — 15: directoru *în* prima furie... — spate *jos*... — 16: până parchetul... — 186,5: arestat *procuror*... — 6: ca închiziţă. *Scăpat viaţa.* Cuţitul os... — 17: *judeţul*... — 35: *dobitocul* de prefect... — 187,23: *a fi* telegrafic destituit... — 30: *independenţi*... — 188,1: *de* magistrat... — 2: *de* ani... — 4: *să-mi acordaţi*... «Pentru conformă reproducere — Caragiale».

Pag. 189: *PROCES-VERBAL*. — *Universul*, 29 Octomvrie 1899; reprodus în *Momente* (1901), pag. 110. Mai jos, deosebirile din *Universul*:

Pag. 189, rând. 11: *azi* dimineaţă — 15: exerciţiul *funcţiunii*... — 190,1: fel de fel de *murdării*... — 15: *crezând* că este... — 20: sus *zisul* proprietar... — 21: *două zeci* de lei... — 28: se *păteazá*... — 30: *cincizeci*... — 37: *zile*... — 191,2: *crezut*... — 10: *resultă*... — 13: *să vază*... — 15: *râză*... — 29: şi soba nu era aşa? *a zis* — 192,6: *familie*... — 11: *zice*... — 13: *provizoriu*... — 15: vidavi, *care* a rămas... — 16: *pretinzând*... — 19: maneră *ca să* rămâe... — 22: *stabileze*... — 23: *neînchiriat*... — «Pentru conformă reproducere — Caragiale».

In general textul din *Universul* e mult mai puţin consecvent în ce priveşte

prostiile gramaticale decât acel din *Momente*; acesta din urmă a fost perfecţionat la maximum. — Inceputul acestui gen de *sottisier* desvoltat l-a făcut Iacob Negruzzi, în *Copii de pe Natură*, unde a publicat, în bucata întitulată *Gramaticale* un proces-verbal încheiat de un subcomisar de poliţie din Iaşi (*Convorbiri literare*, III, 15 Februarie 1870, pag. 426):

« Noi... subcomisarul de poliţie, având în vedere resoluţia camirei şi femeia Marghioala a lui Vasile Chetrarul recomendată nouă din preună cu o blană de hulpe care furând în calitate de servă, spre a constata motivul furării imisa fimee fiind în calitate de servă la d. Gheorghiu de profisiune blanar, intrând in dughiană şi furând o blană in calitate de hulpe vechie cam roasă fugind, vânându-se de sergentul din pont, prinzindu-se in ograda bisericei Sf. Neculai însă fără blană, imisa blană găsindu-se svirlită la câţiva paşi despre care apucându-se a intrebuinţat forţă majoră din care se cunoaşte că imisa este fură cu infracţiune smulgând-o dintr'un cuiu. Drept care încheindu-se acest proces-verbal se va supune camirii dimpreună cu imisa fimee şi blană sub pază sigură spre a nu scăpa prin forţă sau viclenie ».

Un alt text autentic, care ilustrează acelaşi stil şi aceiaşi sintaxă, a publicat Teodor Burada, în *Istoria teatrului în Moldova*, I (Iaşi, 1915), pag. 162: este raportul Comisarului Cvartalului al 2-lea către Agie, privitor la neorînduiala ce o fac vezeteii care-şi aşteaptă stăpânii la eşirea dela teatru. Hârtia e datată din 4 Februarie 1839. Sigur, arhivele tuturor autorităţilor oferă material imens pentru un *sottisier* în genul de care e vorba. La întâmplare, dăm aici câteva rânduri dintr'o sentinţă a tribunalului Ilfov, cu data de 21 Septemvrie 1892: « Văzând instrucţiunea orală... din care resultă: Că inculpata E. A. de o înaltă condiţiune socială încă de acum 4 ani cedând unei pasiuni ce se născuse în inima tânărului G. N. legând relaţiuni intime la început fără promisiuni de a se lua în căsătorie mărturiseşte inculpata în care spaciu de timp fiecare 'şi corespundea simţimintele şi gândurile prin mai multe scrisori atingând numărul de 1500 missive, declară N., iar în urmă se nasce pretenţiuni din partea tînărului N. de a forţa pe inculpata... Considerând că în acţiunea unei apropieri există ca dol pentru stabilirea faptului de furt numai atunci când au de scop câştigul acest semn caracteristic, iar nu numai intenţiunea de a vătăma victimei sale, prin daunele ce i le ar face necesarmente degajat de orice idee de câştig dar încă şi mai mult în scopul principal imediat şi direct de a se îmbogăţi... ». (Procesul *Doamnei Alexianu*, judecat în şedinţa dela 1 Septemvrie a Tribunalului Ilfov, secţia III, Bucureşti 1892, Tipografia « Modernă » Gr. Luis, pag. 45 şi urm.). Texte autentice ca acele pomenite, provenind din timpuri considerabil depărtate unele de altele, comentează desăvârşit sinteza artistică a lui Caragiale.

Pag. 193: *C. F. R.* — *Universul*, 26 Noemvrie 1899; reprodus în *Momente* (1901), pag. 339. Urmează deosebirile din *Universul*:

Pag. 194, rând. 21: *Apăi* nu ţi-am spus... — 26: *separat*... — 195,23: *două zeci şi unu*... — 28: trenul ziua, uite aşa se uită la ea... — 31: Da şeful unde şade? — 196,34: eşti în *conged?* — 197,20: după ce au râs *mult*,... — 35: câte o *cafea* — 36: G. Nu mai *merg*.

Pag. 198: *ACCELERAT No. 17.* — *Universul*, 10 Decemvrie 1899; reprodus în *Calendarul Moftului Român* pe anul 1902, de L. I. Caragiale (Bucureşti, Institutul de arte grafice « Eminescu »), pag. 17; în *Abu-Hassan* (1915), pag. 165; în această din urmă tipăritură, au fost omise, din evidentă neglijenţă, cuvintele: *Mai sunt două minute* (199,10 în ed. de faţă), şi *Patruzeci de m de franci!* (200,22).

Pag. 203: *URGENT.*— *Universul*, 17 Decemvrie 1899; retipărit în *Momente*, pag. 115. Deosebirile din *Universul*:

Pag. 204, rând. 21: *n'a* avut până în prezent...— 31: confusiune. — 205,13: constatând lipsa de căldură...— 21: barbaria.— 206,11: chemând *urgent* pe d-l medic... — 21: simte nevoe *şcoala*... — 207,8: chiar *suprimându-şi* cursurile...— 13: D-l *Mache Guvidi*: *Am ţerut cuvântul ca să rog pe onor. Adunare ca în privinţa proectului privitor la împrumutul de 2 milioane al urbei Z. să admită urdzenţa. Adunarea admite urgenţa. Se trece la ordinea zilei. (Conform stenogramelor). Primăria Urbei*...

Pag. 208: *HIGH-LIFE*. — *Universul*, 24 Decemvrie 1899; reprodus în *Momente*, pag. 213. Deosebirile din *Universul*:

Sub titlu: *Carnet mondain*. — 210,7: *Mă mărginesc* a-i da concluziunile... — 22: mai *destins*... [*destins* este un mahalagism favorit al reporterilor noştri de vre-o treizeci de ani încoace; forma aceasta poate veni dar aici şi din intenţia lui Caragiale, şi din obişnuinţa zeţarului; oricum, în *Momente*, Caragiale a renunţat la ea]... — 211,6: infatigabilă silfidă » (aici o îngrozitoare greşală...) — 29: *Iţi rup* urechile! m'ai înţeles — 30: *de* jocul cravaşei.

Pag. 213: *SUCCES*. — *Universul*, 31 Decemvrie 1899; reprodus în *Calendarul Moftului Român*, (1912), pag. 85 sub titlul: *Naţiunea Română*; apoi în *Scriitorii Români*, publicaţie săptămânală, director A. Vlahuţă, No. 8. (Bucureşti, Alcalay & Co., [1916]), pag. 3—9. Ediţia de faţă dă textul din *Calendarul Moftului Român*, identic cu acel din *Universul*. Textul din *Scriitorii Români* trebue îndreptat: parte de *tovarăş* [greşit, în loc de *tovărăşie;* pag. 5]; am *repetat* eu [greşit, în loc de am *zis* e.; *repetat* n'are nici un sens aici; pag. 7]; ...se aflau spiritele, rezultatul [lipseşte cuvântul *aşteptând*, pag. 7]; *drapele* tricolore [greşit, în loc de *drapelele* t., pag. 8].

Pag. 219: *LA CONAC*. — *Gazeta Săteanului*, XVII, 1900—1901, pag. 59; *Momente*, pag. 44. Deosebirile din *Gazeta Săteanului*:

Pag. 219, rând. 23: *a gândit chiar*... — 220,18: *stringând* scurt zăbala... — 35: cinsteşte pe tânărul *tovarăş*... — 222,19: cartea să se schimbe şi merge *de-a 'ndăratele, tot de-a 'ndăratele*. —224,10: *Şi şart! part! unchiul* îi arde două palme *părinteşti* nepotului.

Pag. 225: *AMICI*. — *Universul*, 11 Februarie 1900; *Momente*, pag. 253.— Deosebirile din *Universul*:

Pag.225, rând. 7: mă va ierta că, *nevoind să abuzez de spaţiu*, nu dau nici... — 19: *Kosman*...

Pag. 231: *FIVE O'CLOCK*. — *Universul*, 25 Februarie 1900; *Momente*, pag. 207. Deosebirile din *Universul*:

Pag. 231, rând. 19: Piscupescu... — Popescu... — 22: cercurile *pe cari tot francezul le numeşte* mondains... — 30: modulaţiuni de *glas*... — 233,36: smulgându-mi *energic* pălăria... — 234,11:

Madam Potropopescu...— 235,10: trec repede în *salonaşul cel mic...* — 12: în *sus de tot* şi bine... — 27: Fugi nenorocitule! *Atât şi m'am dus.*

Pag. 236: *CUM DEVINE CINEVA REVOLUŢIONAR ŞI OM POLITIC..?* — *Universul*, 3 Martie 1900, sub rubrica *Notiţe critice*; reprodus în *Calendarul Moftului Român*, (1902, pag.29), apoi în *Abu-Hassan*, (1915), pag. 173. Ediţia noastră dă textul din *Calendarul Moftului Român*. — In *Abu-Hassan* e suprimat cuvântul *vînăt* în « un ochiu vînăt, umflat », (pag. 176), şi cuvintele *din norocire* (în *Calendarul Moftului Român:* « din nenorocire », greşală de tipar, de sigur), în « ochiul nu şi l-a pierdut, din n. » (pag. 179), iar la pag. 176 e înlocuit « Niţă al meu nu se *află*...» cu « N. a. m. n. s. *găseşte* ».

Pag. 241: *ATMOSFERĂ INCĂRCATĂ*. — *Universul*, 10 Martie 1900; *Momente*, pag. 187.— Deosebirile din *Universul;* Titlu: *FANTASIE.*

Pag. 241,2: ai observat dumneata, cititorule... — 242,14: Ba, zic, *pardon*, nu mă pretinz... — 243,28: că sunt ale mele, *mă iartă*... — 245,6: adaogă tatăl *răguşit*... — 17: !? *fac eu*...

Pag. 246: *TEMPORA*. — *Universul*, 17 Martie 1900; *Momente*, pag. 182.— Deosebirile din *Universul*:

Pag. 247, rând. 8: statua lui Mihaiu... *Iată*. — 248,29: la Universitate şeapte ani... — 249,26: Şi au tras! — Sângele generoasei... — 37: «... desgustătorul nume de Coriolan *Drăgănescu* ».

Pag. 250: *1 APRILE*. — *Universul*, 31 Martie 1900; *Momente*, pag. 201. Deosebirile din *Universul*:

Pag. 253, rând. 20: ... pe cei *opt* controlori *care rămân*...

Pag: 255: *LA PAŞTI*. — *Universul*, 14 Aprilie 1900; reprodus în *Calendarul Moftului Român* (1902, pag. 75) în *Abu-Hassan*, pag. 188. Ediţia de faţă reproduce textul din *Calendarul Moftului Român* = textul *Universului*; în acest din urmă cuvântul *magadin* (în « *acest mare m.* ») e, foarte probabil, o scăpare din vedere a lui Caragiale: mahalagisticul *magadin* e cu totul nejustificat în context. In *Calendarul Moftului Român*, corectat în *magazin*. *Abu-Hassan*, (pag. 188) înlocuieşte grèşit *Jndigene* (întrebuinţarea mahalagistică cunoscută a lui J în loc de I în firme şi anunciuri) cu *Indigene*.

Pag. 261: *O ZI SOLEMNĂ*. — *Universul*, 21 Aprilie 1900; *Momente*, pag. 268. Deosebirile din *Universul*: Incepe:

Ieri zi 'ntâi de mai stil nou, zi de redeşteptare... idei mari! *Ieri* s'a realizat în fine... — importanţa zilei de *ieri*. — 261,22: *In apropierea Mizilului* se află F.... — 262,6: de sigur... *Tot astfel* cine zice... — 10: în *cadrul strimt de care dispun aci*... — 263,1: să mărturisească *oricine*... — 264,5: cu amărăciune Leonida şi şi-a îndoit e. — 18: este păcat, ca Mizilul...

Pag. 267: *DOMNUL GOE*. — *Universul*, 12 Maiu 1900; *Momente*, pag. 121. Deosebirile din *Universul*: Titlu: *DE 10 MAIU.*

Pag. 267, rând. 24 urm. [N. B.: Mama mare zice *mariner* în ambele sale replici; iar Goe explică: *Marinar.* In *Momente,* mama mare zice întâi *marinel,* a doua oară *mariner*; e inconsecvenţă voită, pentru a caracteriza pe bătrâna mahalagioaică ramolisită, sau greşală de tipar? Goe (în *Momente* pag. 122 corectează: *mariner.*] 268,37: Parol *d'onior, adaoge* tanti Miţa. — 272,16: La bulivar, birjar! *Ar fi interesant să ştim cum îşi petrec cele trei dame cu puişorul toată ziua de 10 Maiu în capitală. O vom şti poate dacă nu vom avea nenorocul să le pierdem din vedere în atâta îmbulzeală.*

Pag. 273: *VIZITĂ.* — *Momente,* pag. 128; alt text nu-mi este cunoscut. Aşezăm bucata aici, pentru legătura ei de fond cu cea precedentă.

Pag. 278: *LA MOŞI.* — *Universul,* 5 Iunie 1900. Deosebiri de text însemnate nu sunt.

Pag. 283: *DASCĂL PROST.* — *Universul,* 16 Iunie 1900; *Abu-Hassan,* pag. 151. Greşeli în *Abu-Hassan:* ...ca să *ne* aranjăm afacerea... (pag. 152) — *călării...* (pag. 153) în loc de: *să aranjăm* — *călărit*; în acelaşi text sunt omise cuvintele: «...*să-mi spue că* nu mi-e ruşine».

Pag. 288: *SITUAŢIUNEA.* — *Universul,* 23 Iunie 1900; *Momente,* pag. 195. Deosebirile din *Universul:*

Pag. 289, rând. 23: Ce recoltă? ce recoltă? Dumneata... — 290,2: — Disconto *Gesellschaft...* — 35: pentru ca să *reprezante* o realitate... — 291,23: Nu pot pentru ca să stau... — 28: *Cel* din urmă, Costică... — 292,20: — Scuză-mă: *sunt aşa de obosit,* care nu pot pentru ca să mai merg...

Pag. 293: *INTÂRZIERE.* — *Universul,* 7 Iulie 1900; *Momente,* pag. 141. Deosebirile din *Universul:*

Incepe: *Marţi seara,* m'am suit la Sinaia... care pleacă la ora *5 şi 27 de minute din Predeal,* spre... — 293,10: orice tren *reglementar* trebuie... — 12: cu frână de mână; *pe lângă aceasta un vagon are o singură frână la unul dintre cele două căpătaie, aşa că numai într'o direcţie poate servi pentru siguranţă; astfel dacă dela staţia A până la staţia B a avut frână la coadă, deandăratele o să aibă frâna înainte în direcţia mersului. De aceea, vedeţi că mai totdeauna trenurile au la coadă un furgon de bagaje; de ce? fiindcă toate trăsurile de felul acesta au frână de mână, unde să se posteze un frânar de siguranţă.* Trenul *14* a plecat *Marţi seara* din Sinaia la oră regulată, *5 şi 27* [1]) şi a ţinut... — 294,17: ... care trecea dela Bucureşti spre Ploeşti; *deraiarea s'a produs din pricina unei mişcări greşite a acarului. Trenul de marfă pornind din gara Buftea, acarul i-a deschis diagonala îndreptându-l pe linia din dreapta, pe unde trec trenurile dela Bucureşti. Până însă să nu intre trenul întreg pe linia lui, şi când încă rămăseseră vreo trei vagoane dinapoi în*

[1]) [Sic!] mai sus ora aceasta e dată pentru plecarea din Predeal!

urma acului, acarul a închis diagonala; vagoanele păcălite de aşa proastă surpriză s'au mâniat, într'o clipă s'au rupt de trenul lor, lăsându-l să plece înainte fără ele, iar ele, sfărâmând şinele, s'au aşezat în nişte poze fantastic nenchipuite, un morman inform peste amândouă liniile. Astfel şi linia noastră... — 296,14: la lumina *faclelor*... — 38: In adevăr la *12 fără cinci*...

Pag. 298: *AMICUL X.* — *Universul,* 14 Iulie 1900; *Momente,* pag. 93. Deosebirile din *Universul*:

Pag. 298, rând. 23: ne întâlnim amândoi, *şi ne întâlnim destul de des*... — 27: nu ştie cât preţueşte pentru mine. *El ştie tot ce se petrece în Olimp* şi *nu-şi închipue câtă binefacere* este pentru mine amiciţia lui... — 299,6: să te vezi, să te *simţi* aşa de mic... — 8: sub povara acestei *simţiri*... — 300,6: Nu vrea să intre... Hotărît.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

TABLA DE MATERII

Două Împărății / Două împărății.

Au fost odată ca niciodată, că de n-ar fi, nu s-ar povesti — au fost odată doi împărați vestiți, Crin împărat și Bujor împărat, stăpânind alături una de alta două puternice împărății — a lui Crin împărat mai mare, alalta a lui Bujor împărat mai mică. De când se ținea minte, împărățiile acestea au fost trăit în bună pace spre bucuria lumii lor; iar acuma, cei doi împărați vecini erau și mai mare prietenie ... pe credința lor ... unul pe altul, după moarte ... O lume toată.

* Amândoi împărații prieteni erau văduvi; și Crin împărat ... de vreo douăzeci de ani Floarea-Doamna și pe Verde-Voevod, iar Bujor împărat ... un flăcău, ... feciorul lui Bujor împărat, Roșu Voevod avea la vreo douăzeci și patru.

Într-o zi, după ce s-au sculat ... întâlnindu-se la hotarul lor cei doi împărați ... Bujor ... Crin: ... la ... grădină ...

— Frate! împărați ... împărățiile ... ce ... pentru noi ... legătura a împărățiilor noastre, de atâta vreme prietene; și astfel am gândit ... fiica Floarea-Doamna ... Roșu Voevod

* Soția lui Crin Împărat se prăpădise din facere, dând viața la doi gemeni; — Verde-Voevod și Floarea-Doamna; iar soția lui Bujor, cu patru ani mai nainte născuse pe Roșu Voevod, căzuse jertfa bunătății ei: ... o boală năprasnică ... asupra ... ziua și noaptea ... bolnavi ... zile ... între împărăteasa ... alte femei mai ... nici ... n-ar putea fi.

Nasterea lui Ler și a lui Mezin

deosebirea caracterelor lor

educația, frecăria

La nașterea lui Ler ~~se zidește~~ începe a a zidi și a înălța ~~mănăstirea~~ mănăstirea Bujorului ~~de vezir~~

B

Amorul lui Ler și al Sorichii. încă de pe vremea stăpânirii tatălui său

Mezin. un mic ducat

~~Moartea lui Ler împărat~~

Declararea ~~băiatului~~ către părinți

Închinarea tatălui spre aprobare

Refuzul categoric, motivat, al mamei. * Un împărat n'are voie să se gândească la amor. Cum să îndrăznit fără voia maicii ori refuză coroana ori o lasă lui Mezin - dete și fii fericit.

* care a cerut pentru Ler mâna fetei împăratului vecin.... acesta are un băiat.... și o fată frumoasă e bună.... fata o să te moștenească împărăteasă.

Scandalul băiatului

~~Moartea tatălui~~

~~Lupta fiului~~

~~Ler pe Sorica.~~

~~Dragostea e puternică nu viața (?)~~

~~Răscoală între mama și fii~~

~~Mama merge la călugărie la Mănăstirea Bujorului~~

LES EVESQUES

Floarea

~~Lacrimioara~~

~~Vioara~~

~~Lorica~~

× ~~Ler împărat iar ea acceptă sau lasă regatul~~

cununia ~~pe Mezin - Sorica~~

Urmările amorului.

Războiul - ~~(gonirea lui Mezin)~~

Vezirul

Neplăcerile din cauza ~~Sorichii~~

după moartea lor

Infrângerea ~~fuga~~ tractatului cu lui Ler

Răscoala.

Fuga

Mezin și frații, bate pe adversari

~~Pe malul~~ în piața cerșetori

recunoașteți

fuga

pe malul mării. pescari

Sinuciderea. se vor vedea corăbii după ce nu se-l prinseră. se vacă.

prin mare

Mezin la mănăstirea Bujorului. Închinat de maică-sa la mormântul Bujorului.

Curtea aceasta părăsită de la pregătirea lui Mezin pentru a ei vegheri până în război

Motivele războiului: să-l despartă de ~~Sorica~~ și să-l oblige a lua pe ~~Sorica~~ Viorica

Asta se'ntâmplă pe când

Mezin ~~se bate~~ după ce a dat bătălia decisivă

într'o ~~oraș~~ cetate cu catapulte.

alb moare vioara în triumf

Mezin ~~vara~~ la pe Viorica ~~Sorina~~

în depărtare vezi etc etc repetitie.

negri și albi împreună

în împrejurimi a cursului

și se țin de brațe unul cu altul
